אוצר

בין אדם לחבירו

לפני עור לא תתן מכשול

מכון תורת האדם לאדם
מהדורת נסיון
לא מוגה כל הצורך

הספר שלפניכם הוא מהדורה
נסיונית בסדרת
"אוצר בין אדם לחבירו"

נשמח מאד לקבל הערות
והצעות לשיפור הספר

גם לציין שעדיין לא עבר
הגהה מדוייקת ונשמח לקבל
הערות בזה

ניתן למסור הערות

בטל: 04-6970825

נייד: 0527624271

©

כל הזכויות שמורות
למכון תורת האדם לאדם ע.ר.

מאור חיים 5/65
צפת תשע"ב

תוכן הפרקים / לפני עיור לא תתן מכשול

פרק א: מוני המצוות, 5

רמב"ם <א> 4
יראים <ג> 4
סמ"ג <ג> 4
סמ"ק <ד> 5
שערי תשובה <ה-ו> 5
ספר החינוך <ז> 5
אזהרות ובה"ג <י> 5
חרדים <יא> 6
אלה המצות <יא> 6
ספר המצות הקצר <יב> ... 6

פרק ב: מפרשי התורה, 9

(א) מפרשי התורה

פרשת קדושים <יב> 8
תרגומים <יב> 8
תורת כהנים <א> 8
רש"י <ג> 8
אבן עזרא <טו> 8
ר"י בכור שור<יט> 9
רלב"ג <יז> 9
רבנו מיוחס <כה> 9
מושב זקנים <כה> 9

אחרונים

מזרחי <כט> 9
גור אריה <כט> 9
ספורנו <כח> 9
רש"ר הירש <יח> 10
משך חכמה <לג> 10
רמב"ן בראשית <א> 10
טעמא דקרא <יא> 10

(ב) ארור משגה עיור בדרך

פרשת ארורים<א> 11
תרגום, רש"י <א> 11
ר"י בכור שור <א> 11
בעל הטורים <א> 11
מלבי"ם <א> 11
משנה למלך <א> 12
חפץ חיים <יא> 12

פרק ג: לא להכשיל בעצה רעה, 15

(א) מפרשי תורת כהנים

תורת כהנים <א> 13
מזרחי <יא> 13
גור אריה <יא> 13
קרבן אהרן<א> 13
משכיל לדוד <א> 14
מלבי"ם <ל> 15
הגהות מהרי"ד <יא> 15

(ב) פוסקים ומפרשים

רמב"ם <ל> 16
מעשה רקח <ל> 16
סמ"ג <יא> 16
שערי תשובה <יא> 16
החינוך <יא> 17
רלב"ג <ל> 17
רבינו מחיוס <יא> 17
ספר חסידים <א> 17
של"ה <א> 20
מסילת ישרים <א> 20
אלה המצות <יא> 20
משכיל לדוד <א> 21
מנחת חינוך <א> 22
ארח מישרים <ל> 22
חפץ חיים <ל> 23
קובץ שיעורים <א> 24

(ג) ב"ד משיאין עצה ליבם

יבמות קו, מד <א> 24
חו"מ סימן צז <א> 24
ביאור גרי"פ פערלא <א>.. 24

(ד) אין להשיא עצה טובה לנכרי

בבא בתרא ד. <א> 26
רמב"ם <א> 26
מעשה רקח <ל> 26
שהם וישפה <ל> 26
מאירי <א> 26
קובץ שיעורים <א> 27

(ה) עצה טובה בכלל גמ"ח

שערי תשובה <א> 27
יוסף אומץ <א> 27
אהבת חסד <א> 27

פרק ד: מכשול כפשוטו, 31

רלב"ג <א> ..... ==
יד רמה <יא> ..... ==
ב"ח <יא> ..... ==
משנה למלך <א> ..... ==
מנחת חינוך <א> ..... ==
קובץ שיעורים <ל> ..... ==
דברות משה <ל> ..... ==
גרי"פ פערלא <ל> ..... ==

פרק ה: מכשול עבירה (א) מכשיל באיסור בין אדם לחבירו, 35

(א) מכה בנו גדול
מו"ק יז (מכה בנו) <א> .. 29
ראשונים <א> 29
עיון יעקב <א> 30
ירושלמי <ל> 30
קידושין ל. <ל> 30
רש"י תוספות <ל> 30
רמב"ם, ראב"ד <ל> 30
שו"ע ונו"כ <ל> 31
ספר חסידים <ל> 31
רבינו יונה, סמ"ק <ל> 31
ים של שלמה <ל> 32
פלא יועץ <ל> 32
חיי אדם <ל> 32
שלחן המלך <ל> 34
שו"ת רדב"ז <א> 62
גרי"פ פערלא <ל> 32
(ב) נסיון לכעס או זלזול
קידושין לב) <א> 33
רש"י, תוספות <א> 33
מאירי <א> 33
ריטב"א <א> 33
חכמת שלמה <ל> 34
ברכי יוסף <ל> 34
(ג) מכירת נשק ודברים המזיקים
עבודה זרה טז <א> .... ==
מפרשים <א> ..... ==
חולין ז <א> ..... ==
מפרשים <א> ..... ==

פרק ו: מכשול עבירה (ב) סוגיא דמסכת עבודה זרה דף ו, 42

(א) סוגיא דע"ז דף ו
עבודה זרה ו <א> 36
רש"י <א> 36
רבינו חננאל <א> 36
תוספות <א> 37
רא"ש <א> 37
תוספות ר"ש <א> 37
נימוקי יוסף <א> 37
אור זרוע <א> 37
הרא"ה <א> 38
ריטב"א <א> 38
מאירי <א> 38
ר"ן <ל> 39
מרומי שדה <א> 40
אהל משה <א> 40
איסור דרבנן
רא"ש שבת <א> 40
מגן אברהם שמז <א> 40
(ג) תוספתא דמאי
תוספתא דמאי <א> 41
ביאור הגר"א <א> 41
פסיקתא זוטרתא <א> 41
(ג) פסחים כב
פסחים כב <א> 42
רש"י <א> 42
מאירי <א> 42
בכור שור <א> 42

פרק ז: מכשול עבירה (ג) , עוד סוגיות בש"ס, 51

מו"ק ה (ציון קבר) <א> . 44
רש"י, ריטב"א <א> 44
ב"מ ה: (גזל) <א> 44
רש"י <א> 44
ריטב"א, יד מלאכי <א> ... 45
ב"מ עה: (רבית) <א> 45
ריטב"א <א> 45
ב"מ עה: (הלואה) <א> 45
ב"מ צ: <א> 46
עבודה זרה יד <א> 46
רש"י ריטב"א <א> 46
תוספות רי"ד <א> 47
נדרים סב <א> 47
רש"י תוספות <א> 47
רשב"א <א> 47
ר"ן, רא"ש, מאירי <א> 48
עבודה זרה טו <א> 48
מפרשים <א> 49
ריטב"א <א> 50
עבודה זרה כב <א> 50
רש"י, תוספות <א> 51
רמב"ן ריטב"א <א> 51
נדה נז (כותים) <א> 52
מפרשים <א> 52
שביעית ה ו <א> 52
רמב"ם, ר"ש <א> 52
משנה ראשונה <א> 53
הגרש"ז אוירבך <א> 53

פרק ח: ראשונים, 64

(א) בדברי הרמב"ם
סה"מ ל"ת רצט <א-יא> .. 55
שורש ט <א> 55
יד מנין המצוות <א> 55
תלמוד תורה <א> 55
ליקוט רמב"ם <א> 56
ליקוט רמב"ם <א> 57
(ב) ראשונים
ליקוט רש"י <א> 57
תוספות שבת ג <א> 58
תוספות ב"מ י <א> 58
ריטב"א סוכה י <א> 58
ר"ן לריף <א> 59
ספר חסידים <א> 59
סמ"ג ליקוט <א> 59
תוספות יומא נה <א> 60
רש"י קידושין נו <א> 60
רמב"ן שמות יב <א> 60
חזקוני <א> 60
(ג) לאו שאינו שוה בכל
רמב"ן יבמות <א> 60
ריטב"א יבמות <א> 60
חתם סופר <א> 61

רשימת ספרים

פרק ט: אחרונים, 72

גור אריה <א> 62
בית חדש <א> 62
מנחת פתים <א> 63
ר״י באסן <א> 63
פני יהושע (א) <א> 63
פני יהושע (ב) <א> 64
גרי״פ פערלא <א> 65
אמנות שמואל <א> 66
פרי חדש <א> 67
מגן אברהם <א> 68
משנה למלך <א> 68
יד מלאכי <א> 69
שושנת העמקים <א> 71
טורי אבן <א> 72
ברוך טעם <א> 72
מעשה רקח <א> 72
תורה לשמה <א> 73
שרידי אש <א> 75
חתם סופר (שוחד) <א> .. 76
אבני נזר <א> 76
חמדת שלמה <א> 77
חמדת ישראל <א> 77
פרי יצחק <א> 79
מנחת חינוך <א> 82
תשובה מאהבה <א> 85
מהרש״ג <א> 86
נשמת חיים <א> 87
עיר הצדק <א> 88
בית הלוי <א> 88
אחיעזר <א> 88
חפץ חיים <א> 91
חזון איש <א> 94
קובץ שיעורים <א> 95
קובץ ביאורים <א> 96
שרידי אש <א> 96
אגרות משה <א> 97
הרב כהנמן <א> 100
קהלות יעקב <א> 104
גריפ״פ (א) <א> 106
גריפ״פ (ב) <א> 114
גריפ״פ (ג) <א> 115
גריפ״פ (ד) <א> 117

פרק י: לתת אוכל למי שלא יברך או יטול ידיו, 132

חולין קז: <א> 26
רבינו יונה ברכות <א> ... 27
טור או״ח קסט <א> 29
ב״י, ב״ח <א> 30
שו״ע, מג״א <א> 30
של״ה <א> 33
אליה רבה <א> 34
פרמ״ג <א> 36
משנה ברורה <א> 37
ים של שלמה <א> 38
ר״ע הילדסהיימר <א> ... 52
חזון איש <א> 52
מנחת שלמה <א> 52

רשימת ספרים

===גמרות וחז״ל==
פסחים כב 42
מועד קטן ה 44
מועד קטן יז 45
יבמות קא 45
נדרים סב 47
קידושין לב 45
בבא מציעא ה 44
בבא מציעא עה: 45
בבא מציעא צ: 46
בבא בתרא ד 45
עבודה זרה ו 36
עבודה זרה יד 46
עבודה זרה טו 48
עבודה זרה כב 50
נדה נז 52
שביעית ה ו 52
תוספתא דמאי 41
תורת כהנים 15
פסיקתא זוטרתא 15
ירושלמי מו״ק 30

אבן עזרא, קדושים יט, 8
אבני נזר, 76
אגרות משה, 97
אגרות משה, 97
אגרות משה, 99
אהבת חסד, 27
אהל משה, ע״ז ו, 40
אונקלוס, דברים, 11
אונקלוס, קדושים, 8
אור זרוע, ע״ז, 37
אלה המצות, 6
אמונת שמואל, 66
ארח מישרים, 22
ב״ח, 62
ביאור הגר״א, 41
ביאור הגרי״פ פערלא, עצה הוגנת, 24
עצה הוגנת, מכשול, 32
ביאור הלאו, 106
במצות תוכחה, 114
היחס למסית, 115
היחס ערבות, 117
במחייב שבועה, 120
בכור שור, פסחים כב, 42
בעל הטורים, 11
ברכי יוסף, יו״ד ר״מ 34
גור אריה, קדושים יט, 9, 13
בראשית יב יג, 62
גליון מהרש״א ,יו״ד קנא 15
דגול מרבבה ,יו״ד קנא 15
הגהות מהרי״ד, 15
(ר״ע) הילדסהיימר, 124
חזון איש,יורה דעה 125
יורה דעה, 95
שביעית, 95
חזקוני, בראשית כא לא, 60
חיי אדם, הכאת בנו, 32

רשימת ספרים

חכמת שלמה, קידושין לב, 34
חמדת ישראל, 77
חמדת שלמה, 77
חפץ חיים, ארור משגה, 12
רכילות כלל ט, 23
פתיחה, 91
ארורין ב, 12, 92
כלל ב, 92
כלל ד, 92
כלל ו, 93
כלל ט, 93
חרדים, 6
חתם סופר, ו יד (שוחד), 76
חתם סופר, ה רב (שוה בכל), 61
טורי אבן, 72
יד מלאכי, 69
יד מלאכי, 45
יוסף אומץ, 27
ים של שלמה, 31
יראים, 4
הרב כהנמן, מאמר, 100
מאירי, קידושין לב, 33
מאירי, ע״ז ו, 38
מאירי, פסחים כב, 42
מאירי, נדרים סב, 48
מגן אברהם,או״ח שמז 68
מדרש אגדה, 131
מהר״י באסן, 63
מהר״ם שיק, 79
מהרש״א, מו״ק ה, 44
מושב זקנים, קדושים יט, 9
מזרחי, קדושים יט, 9, 13
מלבי״ם, דברים כז, 11
מלבי״ם, קדושים יט, 15
מנחת חינוך, 22, 82
מנחת שלמה, 125
מסילת ישרים, 21
מעשה רקח, רוצח יב, 16, 72
מרומי שדה, ע״ז ו, 40
משך חכמה, קדושים יט, 10
משכיל לדוד, קדושים יט, 14
משכיל לדוד, אונאת דברים, 21
משנה למלך, מלוה ד, 12
משנה למלך, מלוה ד ב, 68
משנה למלך, רוצח ב, 12
משנה ראשונה, 52
נימוקי יוסף, 37
סמ״ג, ל״ת קסח, 4, 16
סמ״ג, ל״ת מה, קכ, 59
סמ״ק, 5, 31
ספורנו, 9
ספר החינוך, 5, 17
ספר המצות הקצר, 7
ספר חסידים, רמו, קלב, 17
קלד, תמ, שעט, 18
קיח, תרכב, תרעג, 19
תג, תקצב, א׳כו, 19
קלג, א׳קח, 20
תקסו, פארמא, 31
תקסו, א׳פא, 59
ספר יראים, 4
ערוך לנר, יבמות פד ==
פלא יועץ, 32
פני יהושע, שות, 63
פני יהושע, שות, 64
פסיקתא זוטרתא, 41
פסקי תוספות, 30
פרי חדש, 67
פרי יצחק, 79
קהלות יעקב, 104
קובץ ביאורים, שב שמעתתא, 96
קובץ שיעורים, פסחים כב, 24
ב״ב ד, 27
ב״ב כב, 95
קרבן אהרן, 13
רא״ה, ע״ז ו, 38
רא״ש, נדרים סב, 48
ע״ז א ב, 37
שבת א א, 40
רדב״ז, 62
ר״י בכור שור, קדושים יט, 11
ר״ן, ע״ז, 39
נדרים סב, 48
ריף ע״ז ו, 59
ר״ש משאנץ, ע״ז ו, 52
רבינו חננאל, ע״ז ו, 36
רבינו מחיוס, קדושים יט, 9, 17
ר״י בכור שור, קדושים יט, 9
ריטב״א, קידושין לב, 33
ע״ז ו, 38
מו״ק ה, 44
ב״מ ה, 45
ב״מ עה, 45
ע״ז יד, 46
ע״ז טו, 50
ע״ז טו:, 51
סוכה י, 58
יבמות פד, 60
רלב״ג, קדושים יט, 17, 9
רמב״ם,
ספה״מ רצט, 4, 16
רוצח פרק יב, 16
רוצח יב טו, 26
פיה״מ שביעית, 52
ספה״מ שורש ט, 55
תלמוד תורה, 55
ליקוט דבריו, 55
פיה״מ שביעית, 57
רמב״ן, בראשית ג יג, 10
ע״ז טו, 51
שמות יב טז, 60
יבמות פד, 60
רש״י, קדושים יט, 8
דברים כז, 11
אונאת דברים, 21
קדושים, 29
קידושין ל, 30
קידושין לב, 33
ע״ז ו, 36
פסחים כב, 42
מו״ק ה, 44
ב״מ ה, 44
ב״מ עה:, 45
ע״ז יד, 46
נדרים סב, 47
ע״ז כב, 50
נדה נז, 52
חולין ג, 57
שבת קנ, 57
חגיגה כה, 57
קידושין נו, 57
ב״מ ס, 58
ע״ז לט, 58
נדה נז, 58
קידושין נו, 60
רש״ר הירש, 10
רשב״א, נדרים סב, 47
שושנת העמקים, 71
של״ה, 20
שלחן המלך, מכה בנו 34
שערי תשובה, 5,16,27,31
שרידי אש, א נז, 75
ב נו, 96
תוס׳ רי״ד, ע״ז יד, 47
תוספות הר״ש, ע״ז ו, 37
תוספות ר״י הזקן, ע״ז יד, 30
תוספות, קידושין לב, 33
ע״ז ו, 37
נדרים סב, 47
ע״ז טו, 51
שבת ג., 58
ב״מ י:, 58
יומא נה, 60
תורה לשמה, נסיון לכעס 35
תורה לשמה, נסיון למשרת 73
תרגום יונתן, משגה עיור, 11
לפני עיור, 8
תשובה מאהבה, 94

⚜ פרק א: מוני המצוות ⚜

(א) מוני המצוות

רמב"ם: ספר המצוות: ל"ת רצט: שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו [ק. שאינו בקי בו] באה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישירהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר, והוא אמרו יתעלה ולפני עיור לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ולאו זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שמסייע לדבר עבירה, או יסבב אותה [ק. או גורמה], כי הוא יביא האיש ההוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עיור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סיבת העבירה. ומאלו הפנים אמרו (ב"מ עה:) במלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עיור לא תתן מכשול, כי כל אחד מהם עזר לחבירו והכין לו להשלים העבירה, ודברים רבים מאד מזה המין יאמרו בהם עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, ופשטיה דקרא הוא במה שהזכרנו תחילה:

לדעת הרמב"ם פשוטו של מקרא הוא שלא להכשיל בעצה רעה, וחז"ל הוסיפו שכולל גם להכשיל או לסייע בעבירה. =להשוות תירגומים השונים =יש משמעות ברמב"ם שעובר רק כאשר בפועל עבר את העבירה

מנין המצוות תחילת היד: רצט: שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

◄ ליקוט מכל דברי הרמב"ם בלאו דלפני עיור בפרק ראשונים עיי"ש.

ספר יראים: לא מצאתי שמונה מצות לפני עיור במנין התרי"ג, וצ"ע שיטתו שהרי נמשך תמיד אחר מנין בה"ג שמנהו, ורק מזכיר הפסוק דרך אגב, עיין סימן קי"ח לענין רבית. ובסימן קע"ז במצות כיבוד אב ואם כתב: מר בריה דרבינא לא שביק ליה לבריה למפתח בושתא משום ולפני עיור לא תתן מכשול, [והוא חידוש שלא מוזכר זה בגמרא סנהדרין רק פסוק ואהבת לרעך, וצ"ע], ובסימן ר"ע בענין לפני אידיהן של עכו"ם עיי"ש.

סמ"ג: ל"ת קסח: שלא להכשיל תם בדרך שנאמר לפני עיור לא תתן מכשול.

ל"ת קסח: [-ב'לאוין של נזיקין'] כתוב בפרשת קדושים לפני עיור לא תתן מכשול, בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עיור באותו דבר שאינו יודע, או אפילו יודע ואינו יכול לעשות איסור זה, ובא חבירו והמציא לו – עובר בלפני עיור לא תתן מכשול, כדתנן במסכת עבודה זרה (יג:) אלו דברים אסורין למכור לגוים וכו': בפרק גיד הנשה (חולין צג:) שנינו שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר, הא אין מקומו ניכר אסור, שמא יאכילנה לישראל: ושנינו עוד בתוספתא דמסכת כלאים (פ"ה הי"א) בגד שאבד בו כלאים ואינו ניכר שם לא ימכרנו לגוי שמא ימכרנו לישראל אבל לא אבד שהוא ניכר מותר למוכרו כדתנן (כלאים ט ה) מוכרי כסות מוכרים כדרכן פירוש כסות כלאים אחרי שישראל רואה ויכול ליזהר: עוד תניא בעבודה זרה (ו:) ובפסחים (כב:) מניין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל לפני עיור לא תתן מכשול, ומעמידין (שם בע"ז) דקאי בתרי עברי נהרא שאינו יכול ליקחנה אם לא יושיטנה לו, ולכך תפס לשון הושטה. והוא הדין שאסור להושיט דבר איסור למשומדים כענין זה: עוד דרשו רבותינו (תו"כ קודשים) מלאו זה, הבא לשאול עצה ממך, תן לו עצה הוגנת:

סמ״ק: [לאוין התלוין ביד]: **סימן קע״ב:** שלא להושיט איסור כגון כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח, דכתיב ולפני עיור לא תתן מכשול ובדקיימי בתרי עברי נהרא וגם אמרו רבותינו (מו״ק יז.) כי הוזהרנו בזה שלא להכות בנו גדול פן יהיה לו למכשול ולפוקה לחטוא בלשונו להקלות אביו. [-צ״ע שלא מזכיר ענין נתינת עצה רעה ומתאים לכותרת ״לאוין התלוין ביד״ ועיין]

❖ להורות הלכה כדת, להשיא עצה הוגנת, למנוע מכשול חטא

שערי תשובה: שער ג: סימן נב: [-לאו שאין בו מעשה, מן האזהרות התלויות בלשון:] ולפני עיור לא תתן מכשול. הוזהרנו בזה שלא להורות את בני ישראל אשר לא כדת ושלא כהלכה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א) הוו מתונים בדין. ונמהרי לב להבין ולהורות לא יצילו את נפשם מתת מכשול לפני עיור, וחטאתם כבדה מאד, כמו שנאמר (תהלים פב ה) לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ. ועוד אמרו (אבות ד יב) הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון, ואמרו (סוטה כב.) כי רבים חללים הפילה (משלי ז כו) זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. =מקור בחז״ל בפסיקתא זוטרתא קדושים: ״ולפני עיור... ושלא להורות לו דבר שלא כהוגן...״. =דברי הר״י מובאים בחרדים פרק כד סימן סא, מובא בהמשך כאן]

סימן נג: עוד הוזהרנו מן המקרא הזה להשיא עצה הוגנת לאשר יועץ מבני עמנו [-לאפוקי גוי? ועיין חינוך ומנחת חינוך לקמן], ולא להכשילו בעצה נבערה, ולא ייעץ את חבירו לפי דרכו. **סימן נד:** וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתוקנות לחבירו, וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים, שנאמר (משלי כז ט) שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש.

סימן פא: [-לאו שיש בו מעשה:] ולפני עיור לא תתן מכשול. אמרו רבותינו (מו״ק יז.) כי הוזהרנו בזה לבלתי הכות אדם בנו הגדול פן תהיה לבן לפוקה ולמכשול לחטוא בלשונו ולהקלות אביו. וכן הוזהרנו בזה שלא לזמן כל מכשול עון לישראל וגם לא לאינו ישראל, שלא יתן כוס יין לנזיר, ואיבר מן החי לבני נח. גם לא יושיט אליו את אשר לו. וכן אם בא הנכרי לקנות מישראל לבונה או שעווה להקריב לעבודה זרה, לא ימכרם לו. וכן לא ימכור לנכרי ספרי מינים, ולא יכשילהו באחד מן הדברים שהוזהרו בני נח עליהם.

רבינו יונה: לשים לב שמביא הלאו בשני מקומות, הראשון באיסורי דיבור, סימנים נא-נג, והשני בסימן פא באיסורים במעשה. לציין שדברי רבינו יונה ״וכן הוזהרנו...״ עד סוף הסימן מובאים להלכה בהגהות רבינו פרץ לסמ״ק סימן קעב. עיין כאן ב״זה השער״ בביאור דעת רבינו יונה באיסור הכשלה בחטא.

ספר החינוך: מצוה רלב: שלא להכשיל תם בדרך: לא להכשיל בני ישראל [-ולא גויים, עיין להלן מנחת חינוך ??] לתת להם עצה רעה, אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. ולשון ספרא, לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרו זכרונם לברכה (שם) אל יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור, והוא עוקף עליו ונוטלה הימנו. וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד [-דבריו מוסברים להלן ב״קהלות יעקב״ ??]. ומזה הצד אמרו זכרונם לברכה (ב״מ עה:) במלוה ולוה בריבית ששניהם עוברים בלפני עיור וגו׳.

שורש המצוה ידוע, כי תיקון העולם ויישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה.

מדיני המצוה, מה שאמרו ז״ל בריש מסכת עבודה זרה (יד.) דאלפני מפקדינן אבל לפני דלפני לא מפקדינן, ומפני כן פירשו שם דכי איבעיא לן בגמרא (שם ו.) טעמא דמתניתין אי משום דאזיל ומודה אי משום לפני עיור, דלא הוה מסתפק בטעמא דמתניתין אלא בלשאת ולתת עמהם דיהיב ליה ישראל לגוי מידי דחזי לתקרובת ובכי האי גוונא אפשר דאיכא ביה

משום ולפני עיור, אבל שאר מתניתין כולה כגון להלוותן ולפורען ולהשאילן – משום דאזיל ומודה הוא איסורא, דמשום לפני עיור ליכא למימר דשאלה בעינה הדרא, ולהלוותן ולפורען נמי זוזי יהבינן להו וזוזי לא חזו לתקרובת, מאי אמרת דילמא זבין בהו תקרובת, הוה ליה לפני דלפני ובכי האי לא מפקדינן כמו שאמרנו, וכן כל כיוצא בזה.

וכן מה שאמרו ז"ל (שם טו:) שאסור למכור כל כלי מלחמה וכל דבר שיש בו נזק לרבים לגוים, אלא אם כן מוכרן כי היכי דמגנו עלן, וכן אסור למוכרו לישראל המוכרו לגוי, וכן לישראל ליסטים, ואסרו הכל משום ולפני עיור וגו'. ויתר פרטיה במקומות מהתלמוד בפיזור.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והשיא את חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו, או סייע אותו בדבר עבירה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה.

רס"ג: מנין המצוות: (ל"ת נה): לנקום, ולנטור, ולהכשיל מטרף. =לקמן בגרי"פ מפרש

אזהרות רבינו אליהו הזקן: (עמ' קיב): ינבא שקר אל תשמע לקולו, לפני עיור מכשול לא תתן לעקלו.

הלכות גדולות: מנין המצוות: ...ולפני עיור לא תתן מכשול...

חרדים: פרק כד: מצוות לא תעשה מן התורה התלויות בפה בקנה ואפשר לשומרן בכל יום...
אות לב: ולפני עיור לא תתן מכשול, אזהרה לאדם שלא יתן לחבירו עצה שאינה הוגנת לו. רבינו יונה (ש"ג אות נג, ממנין תרי"ג):

שם אות סא: ולפני עיור לא תתן מכשול, הוזהרנו בזה ליזהר מאד בדין שלא להורות את בני ישראל אשר שלא כדת, ואמרו רז"ל הוו מתונים בדין, רבינו יונה (ענף מצוה)

פרק לח: מצוות עשה מדברי קבלה ומדברי סופרים התלויות בפה בקנה ואפשר לקיימן בכל יום:
אות לז: מגיד דבריו ליעקב (תהלים קמז יט), אבל לעכו"ם אסור ללמד אפילו אות אחת מן התורה ועון גדול הוא, ועכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, ועובר נמי משום ולפני עיור לא תתן מכשול כל המלמדו, רק בשבע מצות בני נח שרי ללמדו, במס' חגיגה ובתוס' (יג.), אבל בזוהר מחמיר מאד ולא חילק:

אלה המצות: פרשת קדושים: למהר"ם חגיז: סימן רלב: (ל"ת קלו): שלא לייעץ לאיש תם וישר שהוא סומא בדברי העולם, ואינו מבחין בין טוב לרע, עצה שידע היועץ שאינה הוגנת למתייעץ, בין בצרכי הגוף בין לצורך תיקון הנפש, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

ספר המצות הקצר: לחפץ חיים ז"ל: סימן עו: מצות לא תעשה שלא להכשיל לחבירו בשום דבר, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, ר"ל אם הוא עיור בדבר ובא לשאול עצה לא יתן לו עצה שאינה הוגנת, וזה כולל כל דבר, בין מעניני העולם בין בעניני התורה. ואסור להביא או לעזור ולסבב חבירו לידי עבירה, ואילו לעכו"ם אסור להביאו לעבור על דיני התורה מה שהוא מוזהר עליו (משבע מצוות בני נח). ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות:

❖ פרק ב: מפרשי התורה ❖

ויקרא פרק יט: (א) וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם: (ג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ... (ד) אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים... (ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַה׳... (ט-י) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם... אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם:
(יא) לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: (יב) וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה׳: (יג) לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: (יד) לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל** וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה׳:
(טו) לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ: (טז) לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי ה׳:
(יז) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: (יח) לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה׳:

לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ

וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל

וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה׳:

ויקרא פרק יט יד

אונקלוס: לא תלוט דלא שמע, וקדם דלא חזי לא תשים תקלא, ותדחל מאלהך אנא ה׳:

יונתן: לָא תְלוּטוּן מַן דְּלָא שְׁמַע, וּקֳדָם סוּמְיָא לָא תְשַׁוּוּן תּוּקְלָא, וְתִתְדַּחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא ה׳:

תורת כהנים: ולפני עיור לא תתן מכשול, לפני סומא בדבר, בא ואמר לך בת איש פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה, היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו ליסטים, צא בצהרים בשביל שישתרב, אל תאמר לו מכור את שדך, וקח לך חמור, ואת עוקף עליו ונוטלה ממנו, שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב, שנאמר ויראת מאלהיך אני ה׳.

◄ מפרשי תו״כ מובאים לקמן בפרק ג׳.

רש״י: ולפני עיור לא תתן מכשל, לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו: **ויראת מאלהיך**, לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלהיך:

אבן עזרא: ...וכן לא תקלל חרש בעבור שיש לך כח, וכן לפני עיור, ויראת מאלהיך שהוא יכול להענישך לשומך חרש ועור:

בכור שור: **ולפני עיור**, מי שהוא עיור בדבר, ואפילו מזיד אבל אינו יכול לעשות אלא על ידי זה, כגון מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח דקאי בתרי עברי נהרא (ע"ז ו:). **ויראת מאלקיך אני ה'**, שאע"פ שזה [-החרש] אינו שומעך, וזה עד בדבר זה ניחא ליה [-הלשון מגומגם ולכאורה הכוונה שזה החוטא יודע את העבירה כמש"כ 'ואפילו מזיד'], **ויראת** מאלקיך ממי שיודע שרואה ושומע ויודע הכל.

רלב"ג: **ולפני עיור לא תתן מכשול**, הרצון בזה שמי שהוא עיור בדבר לא תתן מכשול לפניו להפילו, כאילו תאמר אם שאל ממך מדבר מה אם הוא מותר או אסור ואמרת לו בדבר אסור שהוא מותר, או שאל ממך עצה ונתת לו עצה בלתי הוגנת להזיק לו באיזה אופן שיהיה, או אם היה האיש ההוא בעל תכונות רעות והמצאת לו הדברים אשר בהם יעשה הרעות, הנה בכל זה יעבור משום ולפני עיור לא תתן מכשול. ומי ששם מכשול בדרך להפיל העובר שעובר שם, עובר גם כן על זאת האזהרה, ויתחייב עם זה בנזקיו לפי מה שנתבאר ממה שנזכר בפרשת ואלה המשפטים.

רבינו מחיוס: **ולפני עיור לא תתן מכשול**, זה הגורם לחבירו לחטוא בדבר שאינו מכיר, ואפילו בדבר שמכיר בו שהוא אסור כגון שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח וכיוצא בהן, ואע"פ שהוא חוטא בו אסור לגרום לו. **ד"א: ולפני עיור לא תתן מכשול**, לפני מי שהוא סומא בדבר אל תתן לו עצה להכשל, שלא תאמר לו מכור ביתך וקח חמור, וכן להשיאו עצה שאינה לטובתו אלא לכשלונו. **ויראת מאלהיך**, אע"פ שאתה יכול לרמות את הבריות הוי ירא ממני שאני הוא בעל המחשבות.

מושב זקנים: **ולפני עיור לא תתן מכשול**, אזהרה למאכיל לחבירו דבר שאסור לו, שלא לסייע ידי עוברי עבירה, אך מכל מקום מותר לשאול בשלומם [-של עוברי עבירה] מפני דרכי שלום. דבר אחר: זו אזהרה שאסור לגנוב דעת הבריות@ ואפילו דעתו של גוי, אך היכא דאיהו אטעיה נפשיה שרי, ובגמרא (חולין צד.) אמר דווקא בדבר שהיה לו לידע למוטעה וטעי אנפשיה או שהיה לו לשאול ולא שאל, וכן פר"ץ בפרק גיד הנשה (שם). כל מכשולים שבתורה מלא חוץ מזו [-נכתב 'מכשל'], לפי שאין מכשול ממש אלא שלא תדבר דבר שחבריך נכשלים בו כענין שנאמר (ירמיה ו כא) הנני נותן אל העם [הזה] מכשולים.

@**דעת זקנים**: חידוש שמצא מקור לאיסור גניבת דעת מפסוק ולפני עיור, ושם בסוגיא אין זכר לזה, והריטב"א שם מסמיכו לפסוק "לא תגנוב" ועיין עוד.

מזרחי: **ולפני עיור לא תתן מכשול**, לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו וכו', בתו"כ. ונראה לי שהטעם שדרשו כן הוא מפני שאי אפשר לומר עיור ממש כמשמעו משום דעור דומיא דחרש, מה חרש לאו דוקא חרש, אף עיור לא דוקא עיור.
[-עיין לקמן בקרבן אהרן ומשכיל לדוד]

גור אריה: **לפני הסומא בדבר**. וקשיא, שמא הוא כפשוטו, ויש לומר, משום סיפא דקרא "ויראת מאלהיך", שלא נאמר "ויראת מאלהיך" אלא על דבר המסור ללב אבל זה אין דבר המסור ללב שהרי לפעמים הסומא יודע מי שנתן לפניו מכשול, או אחרים ראו, או מכיר אותו בקול, וכיוצא בזה:

ספורנו: **לא תקלל חרש**. ואחר כך הזהיר שלא יגרום בנזקיו וזה באמרו ולפני עיור לא תתן מכשול, שאף על פי שלא תזיק בידים הנה תגרום הנזק.

רש"ר הירש: ולפני עיור לא תתן מכשל, עלינו להיות זהירים במעשינו ובדברינו לבל יסכנו את שלום ריענו מבחינה חומרית או מוסרית. לא רק סומא מבחינה גופנית קרוי עוור; אלא כל מי שנתעוור מבחינה רוחנית או מוסרית, כל מי שנסתנוור מחמת תאווה אף הוא בכלל עוור. ולפיכך לא רק השם אבן בדרכו של סומא, אלא כל המשיא עצה שאינה הוגנת (עי' תורת כהנים), המושיט דברים שאפשר להשתמש בהם לעבירה, כגון מושיט כוס יין לנזיר (עי' פסחים כב:), מוכר נשק לחשודים (עי' ע"ז טו:), מוכר בגד שאבד בו כלאים ונמצא מכשיל את הקונה שלא מדעתו (ע"ז סה:) וכל כיוצא באלה כל המחזיק ידי עוברי עבירה במעשה או במחדל (רמב"ם הל' רוצח פי"ב הי"ד); המתגרה באדם, עד שהלה שוכח את עצמו מרוב כעס, כגון המכה את בנו גדול (עי'מו"ק יז. קידושין לב.), כל אלה עוברים על איסור זה.

נמצאת אומר: עלינו להיות זהירים בכל התחום הגדול של שלומו החומרי והמוסרי של ריענו, נקדיש לו את מלוא זהירותנו ותבונתנו לבל יעשה מעשים באשמתנו שיינזק בהם מבחינה חומרית או מוסרית.

משך חכמה: ולפני עיור לא תתן מכשול, הכותים מפרשים כמשמעו, שלא יתן אבן לפני עיור בדרך להפילו (רש"י חולין ג.), וכן הוא אמת. ומזה אזהרה לפותח או כורה בור ברשות הרבים. ומשום זה אמרו (ב"ק נא) בור ברה"ר של שני שותפין כו' אי דא"ל זיל כרי לן אין שליח לדבר עברה, היינו דלאו דלפני עיור לא תתן מכשול איכא (ואיסורה דבר תורה דלא כהמשנה למלך בפ"ב מרוצח (ה"ב) [-הסובר שכריית בור ברה"ר ('מקלקל ברשות הרבים') הוא רק איסור דרבנן]), **ובבור ברשותו איכא אזהרה בספרי** (תצא סו) **מלא תשים דמים בביתך יעו"ש.** והלאו כולל גם אם מכשיל חבירו בדבר שהוא עיור בדעתו, או מחמת תאותו וזדון לבבו. ואם מיעצו לפי דרכו וכיו"ב הוי כמו לאו שבכללות, לכן אין לוקין עליו. כן נראה לי, וכן מצאתי לרבינו בספר המצות בשורש ט' יעוי"ש.

❖ סמך לאיסור לפני עיור מפרשת בראשית

רמב"ן: בראשית ג יג: ויאמר ה' אלהים לאשה מה זאת עשית, ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל: וטעם מה זאת עשית – לעבור על מצותי, כי האשה בכלל אזהרת אדם כי היתה עצם מעצמיו בעת ההיא, וכן היא בכלל העונש שלו. ולא אמר באשה 'ותאכלי מן העץ' כי היא נענשה על אכילתה ועל עצתה כאשר נענש הנחש, ועל כן אמרה 'הנחש השיאני ואוכל', כי העונש הגדול על האכילה, והנה מכאן נוכל ללמוד עונש למחטיאי אדם בדבר, כאשר למדונו רבותינו בפסוק ולפני עיור לא תתן מכשול:

(ג) ארור משגה עיור בדרך

דברים כו: ...(טו) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת ה׳ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן: ס (טז) אָרוּר מַקֶּלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: ס (יז) אָרוּר מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: ס (יח) **אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:** ס (יט) אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: (כ) אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו... ס (כד) אָרוּר מַכֵּה רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: ס (כה) אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: ס (כו) אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: פ

אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

דברים כז יח

אונקלוס: ליט דיטעי עוירא באורחא ויימר כל עמא אמן:

יונתן: לִיט דְּיִטְעֵי אַכְסַנְיָא בְּאוֹרְחָא דְּהוּא מְדַמֵּי לְסַמְיָא הָוֹון עַנְיֵין כֻּלְּהוֹן בַּחֲדָא וְאָמְרִין אָמֵן:

רש"י: **משגה עיור**, הסומא בדבר ומשיאו עצה רעה:

ר"י בכור שור: **משגה עיור בדרך**, או בדרך ממש קאמר כפשטיה דקרא, יכול לומר אני הייתי סבור שזה דרך הישר, או גבי איסור קאמר שמאכילו דבר האסור, יכול לומר אני הייתי סבור שהוא היתר.

בעל הטורים: **משגה**, ב׳ במסורה. משגה עיור, משגה ישרים בדרך רע (משלי כח י), זהו שדרשו (שם) משגה עיור שמיעצו לחטוא, זהו משגה ישרים בדרך רע, שהוא ישר ונותן לו עצה לעקם דרכיו, וסמיך ליה מטה משפט, שהיודע הדין ומטהו בראיותיו או טוען שקר הוא משגה עיור:

מלבי"ם: **ארור משגה עיור בדרך**, שהוא בסתר מפני שעור אינו רואה מי המשגה. (וכולל הרבה ענינים מעונן מנחש ומכשף שמי שירצה לדעת עתידות שואל בהם והם משגים בלהטיהם. וכולל מי שמשיא לחברו עצה שאינה הוגנת כפי טובת עצמו: עיור בדרך שאינו עיור עינים רק עיור בדרך שרוצה לילך. וכולל בזה גם החנופה שדרך קטני העם להחניף להגדולים ולהסכים להם שמעשיהם טובים...

בהגהות מקור חיים (להר"ר מרגליות) לספר חסידים אות מג, כתב שהמקור לדין המובא ברמב"ם בהלכות תלמוד תורה פ"ו הי"ד: בענין הכ"ד דברים שמנדים עליהם, ובתוכם "המכשיל את העור", שמקור הדין בנוי על פסוק 'ארור משגה עיור' וגו', וארור היינו נידוי.

סוטה לב. דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה [רש"י: של הר גריזים] לא נאמרה אלא בנואף ונואפת. [רש"י: ...משגה עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמוהו].

משנה למלך: מלוה ולוה: פרק ד: כתב הרב בעל כנסת הגדולה בחו"מ סי' ל"ד בהגהת הטור אות ל"ו בשם מהר"א ששון ז"ל דהא דאמרינן דעדים כשרים משום

דלא משמע להו איסורא, כשהיה מלוהו בלא הם מיירי, דאי לאו הכי תיפוק ליה דעברי אלפני עיור ע״כ. משמע דס״ל דמשום האי לא מיפסלי, וכן כתבנו לעיל מההיא דכתב המרדכי עלה דההיא דבר בניתוס יע״ש, וכ״כ מרן ז״ל בסוף פרק י״ב מהלכות עדות, וכ״כ הרב בעל פני משה בח״ב סי׳ ק״ה דמשום לאו דלפני עיור נמי מיפסל, ומיהו למאן דאמר דאינו פסול מן התורה אלא בלאו שיש בו מלקות, פשיטא שאינו פסול אלא מדרבנן, דאליבא דכו״ע ליכא מלקות בלאו דלפני עיור משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכמ״ש הרב בעל החינוך וכ״כ מרן בהלכות עדות פי״ב.

אך ראיתי למוהרימ״ט בחלק אה״ע סי׳ מ״ג שכתב דמקלל אביו שלא בשם דאף דליכא מלקות פסול משום דהוי בכלל ארור מקלה וגו׳, ואמרינן ארור בו קללה בו שבועה בו נדוי, וקי״ל דעובר על החרם פסול מדברי תורה ע״כ. ולפי דבריו נראה דמשום לפני עיור פסול מן התורה דהא כתיב ארור משגה עיור וגו׳, וזה תימה דהוא עצמו כתב בתשובה דמשום לפני עיור לא מיפסל אלא מדרבנן,

ואפשר לומר דס״ל דקרא דמשגה עיור מיירי כפשוטו ולא במטעה את חבירו לאיסור, ושאני קרא דלפני עיור משום היקשא דחרש, אי נמי משום דכתיב ויראת מאלהיך וכמו שכתבו המפרשים משום הכי לא דרשינן ליה כפשטיה אלא במטעה חבירו לאיסור, אי נמי אפשר לומר דאף דנימא דמשגה עיור הוי דומיא דלפני עיור אכתי לא מיפסל מן התורה משום דאף דקיימא לן דעובר על השבועה פסול מן התורה, היינו דוקא בעושה מעשה כגון נשבע על הככר שלא לאוכלה ואכלה, אבל נשבע לאכול ולא אכל לא פסול, דהא אין בו מלקות, וזה פשוט וכמ״ש הריב״ש ז״ל סימן שי״א, ולפי זה במקלל דקי״ל דהדיבור הוא כמעשה, אף על גב דבכל התורה כולה קי״ל עקימת שפתים לא הוי מעשה משום הכי כיון דאיכא שבועה מיפסל דהא לאו שיש בו מעשה הוא, אבל לאו דלפני עיור דטעמא דאין בו חיוב מלקות הוא משום דהוי לאו שאין בו מעשה, כי נמי איכא שבועה לא תוסיף תת כחה דהא לא עשה מעשה כשעבר על שבועתו דהא קי״ל דעקימת שפתים לא הוי מעשה, ומש״ה לא מיפסל אלא מדרבנן:

חפץ חיים: פתיחה ארורין ב: [מי שאינו שומר עצמו ממידה רעה זו של לשון הרע –] עובר גם כן על ארור משגה עיור בדרך, דידוע דכוונת הכתוב לארר על מי שנותן מכשול לפני אחר שיעשה על ידו איסור דומיא דלאו דלפני עיור לא תתן מכשול, וכבר בארנו לעיל בלאוין אות ד׳ שהוא גם כן בכלל זה עיי״ש.

באר מים חיים: עובר גם כן וכו׳, ועיין לעיל בלאוין אות ד׳ בבאר מים חיים באותן האופנים המבואר שם דעובר בלאו דלפני עיור, באלו אופנים גופא עובר גם כן על ארור זה: ודע דמשגה עיור בדרך כולל גם כן מי שמייעץ לחבירו בעצה שאינה הוגנת לו והמייעץ מכוין רק לטובת עצמו כמבואר בלאו דלפני עיור, והרבה מהשדכנים והסרסורים עוברים על לאו זה בעוונותינו הרבים ואינם חוששים להלאו דלפני עיור ולאלות הר עיבל, השם ישמרנו מענשם והארכנו בזה במקום אחר:

==בענין פסוק זה עיין מצות העצה עמוד צה והלאה

ציונים בענין שימת מכשול

מנחת פתים, ר׳ מאיר אראק אריק
מביא ב״ח ביו״ד סי׳ שלד דמניח אבן וכו׳ אינו עובר בלאו דאפקו חכמים לגמרי ממשמעותיה,
ומנחת חינוך, ותוס׳ ע״ז כא ד״ה אלפני מוכח דלא כב״ח וסמ״ע מו לט, או״ח קנו

❖ פרק ג: לא להכשיל בעצה רעה ❖

(א) תורת כהנים ומפרשים

תורת כהנים: ולפני עיור לא תתן מכשול, לפני סומא בדבר, בא ואמר לך בת איש פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה, היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו ליסטים, צא בצהרים בשביל שישתרב, אל תאמר לו מכור את שדך, וקח לך חמור, ואת עוקף עליו ונוטלה ממנו, שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב, שנאמר ויראת מאלהיך אני ה׳.

מזרחי: **ולפני עיור לא תתן מכשול**, לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו וכו׳, בתו״כ. ונראה לי שהטעם שדרשו כן הוא מפני שאי אפשר לומר עיור ממש כמשמעו משום דעור דומיא דחרש, מה חרש לאו דוקא חרש, אף עיור לא דוקא עיור.
[-עיין לקמן בקרבן אהרן ומשכיל לדוד]

גור אריה: **לפני הסומא בדבר**. וקשיא, שמא הוא כפשוטו, ויש לומר, משום סיפא דקרא ״ויראת מאלהיך״, שלא נאמר ״ויראת מאלהיך״ אלא על דבר המסור ללב אבל זה אין דבר המסור ללב שהרי לפעמים הסומא יודע מי שנתן לפניו מכשול, או אחרים ראו, או מכיר אותו בקול, וכיוצא בזה:

קרבן אהרן: **ולפני עיור לא תתן מכשול לפני סומא בדבר וכו׳**, הרא״ם [-המזרחי] ע״ה אמר דמה שהכריח לרבותינו ז״ל להוציא הכתוב מפשטו שהוא עיור ממש ולדרשו על סומא השכל, הוא מפני דאי אפשר לומר שהוא כמשמעו, משום דעור יהיה דומיא דחרש, מה חרש אינו כמשמעו אף עיור לאו דוקא עיור, עכ״ל.

ולא ירד הרב ז״ל בזה לעומק הדבר. חדא דעדיין נאמר כי מי יכריחנו לדמות זה לזה, דחרש הוצאנוהו מפשטו מפני שאם נפרש אותו כפשוטו יהיה סותר אליו מילת ׳בעמך׳ [-׳ונשיא בעמך לא תאור׳ כמ״ש בתו״כ בתחילת הפסוק ומובא ברש״י], **אבל הכא למה נוציאנו מפשטו** אחר שאין כתוב אחר מכריחנו לזה, וכל שכן דאם הדימוי הכריחם היה לו להוציא מפשטו באופן אשר הוציאו חרש לדעתו שהוא על כל בלתי שומע וידרשו גם כן עיור שאינו עיור ממש אלא שאינו יודע במכשול, ולמה העתיקוהו לסומא הלב וליועץ, וזה אחר ההנחה דהוציאו מילת ׳חרש׳ כמשמעו, אבל אחר העיון לא הוציאוהו אלא אמרו דמקרא דחרש אין לי אלא חרש משום דחרש במשמע ומנין לרבות וכו׳ ת״ל בעמך, ואם כן הרי במילת ׳בעמך׳ כלול חרש ומי שאינו חרש, ולמה יצא מן הכלל ללמד על הכלל, ואם כן חרש עדיין הוא כפשוטו ומשמעו ממש וגם בזה לא דק הרב כלל.

והרב גור אריה ז״ל אמר דסיפא דקרא הכריחם לזה דאמר ויראת מאלקיך ולא יאמר זה אלא על הנעלם בלב שאינו יוצא לפועל שאין יראה מעשותו או מהמחשבה בו אלא ליודע מחשבות לב, ואם עיור כמשמעו ומכשול כמשמעו זה דבר נעשה בידים והדבר אשר יראה

לכל הוא, ולזה דרשוהו בעצה שהוא דבר שבלב, זה הוא דעתו ואנחנו הרחבנו בביאורו והוא דיוק נכון וזה היה אצלי ואחר כך מצאתיהו בו, ובסוף הברייתא אכריע זה מדברי הברייתא כמו שהוא כתוב אצלי.

ולי נראה דמיניה בעצמו יליף ליה דאמר לא תתן מכשול, והמשים מכשול שיכשל בו חבירו לא יקרא 'נותן', כי מה נותן או למי נותן, ולא יקרא אם כן אלא 'משים', וא"כ לא היה לו לומר אלא ולפני עיור לא 'תשים' מכשול, לזה הוכרחו חז"ל לדרשו בדבר ששייך בו נתינה שהוא נותן אליו בזה המכשול והוא בעצה שנותן לו דשייך ביה נתינה. ומפני שהסומא בשכלו או יהיה בדבר הלכה או יהיה בדבר דרך ארץ בהרחקת הנזק ובהקרבת התועלת על זה מביא דימוי לכולם, אם בדבר הלכה שנותן לו עצה שיכשילו בה כגון אשה פסולה לכהונה ואמר לו שהיא כשרה ויכשל בה, ועל דבר העצה אמר אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים וכו'. [-השווה לדברי המלבי"ם בסמוך]

שישתרב, שיכהו שרב ושמש. **מכור את שדך וקח לך חמור וכו'**, שרוב העצה הרעה ינתן לאדם מפאת בקשת היועץ את תועלתו כגון שחמד את שדהו ואמר לו מכור שדך וכו'.

שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו, כלומר ובשביל שבזה אין יודע כונת זה היועץ כי יאמר שהוא מה שנראה לו עצה טובה הוא נותן לו כפי דעתו בזה האופן שאם היא רעה הוא לא יתננה, אלא לחושבו שהיא טובה ובזה אין עליו אשם, והרי הדבר הזה מסור ללב כי אין יודע מה בלבו של זה אם טובה אם רעה ובזה אין יראת אדם עליו כי יוכל להתנצל לו בזה והוא אינו יודע מה בלבו, על זה נאמר ויראת מאלקיך כי הוא יודע יצר מחשבות לבך ואליו לא תוכל להתנצל בזה. ודוקא אמרו והרי הדבר מסור ללב, כאילו הראה בזה דכונתו במה שדרש ומה שהכריחו לדרוש אותו הנה הוא לבקש דבר שיהיה מסור ללב שעליו יפול אומרו 'ויראת מאלקיך' כי המכשול כפשוטו הוא דבר נעשה בפועל ואינו מסור ללב ואינו יכול לומר בו שלטובה נתכוין ובזה שאמרנו הרי הוא דבר מסור ללב ויצדק עליו ויראת מאלקיך.

משכיל לדוד: קדושים: ולפני עיור וכו' לפני הסומא בדבר וכו', כתב הרא"ם ז"ל דהטעם שדרשו כן ולא הניחוהו כפשוטו משום דעור דמיא דחרש מה חרש לאו דוקא חרש, אף עיור לאו דוקא עיור.

וכתב עליו הרב קרבן אהרן: ולא ירד הרב ז"ל בזה לעומק הדבר... וגם בזה לא דק הרב כלל, עכ"ל. [-מובא לעיל בסמוך] ואנכי עפר ואפר נלע"ד איפכא שהרב קרבן אהרן לא ירד בזה לעומק דברי הגאון ז"ל שבאו קצת סתומים וצריכים ביאור, ותחילה צריך אני לבאר דודאי מי שמשים מכשול ממש לפני עיור כפשוטו כההיא דעבדו עבדי ריש גלותא לרב ששת בריש מי שאחזו (גיטין סח. 'כי קא נפיק -רב ששת- כרו ליה בירא ושדו ליה ציפתא עילויה' וכו'), פשיטא ופשיטא דעברי על לאו זה, אלא דרז"ל קבלו דלאו דוקא הוא, אלא גם כן הנותן מכשול לפני חבירו בכל ענין, ואפילו בדברים בעלמא, הואיל ומכשילו באותם הדברים לפי שחבירו אינו יודע בדבר, קעבר בלאו זה, דלענין זה הו"ל ההוא גברא דומיא דעור,

והכי דרשינן – מה עיור מיוחד שאינו יודע לישמר מהמכשול אף כל שאינו יודע, יצא היודע ואף על פי כן רוצה ליכנס באותה סכנה, אין אנו אחראין לו שאין זה דומיא דעור, והיינו כסברת רשב"ג בריש פ"ה דמעשר שני דסבר הלעיטהו לרשע וימות וקיי"ל כוותיה,

אבל כל שהוא עיור בדבר והוא נותן לו עצה לרעתו, בין בנפשו בין בגופו בין בממונו, הרי זה עובר בלאו זה דהוי דומיא דעור ממש, והיינו דאמר בתו"כ אל תאמר לו בת פלוני כשרה לכהונה והיא פסולה, אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים, אל תאמר לו מכור שדך וקח לך חמור וכו', דהראשון מיירי במכשול דנפשו והב' בגופו והג' בממונו (וגם בזה לא דק הרב קרבן אהרן לפרש אמאי נקט שלשתן). ורש"י ז"ל לא נקט אלא האחרון לרבותא וכ"ש לאידך תרתי.

נמצא שהלימוד שאנו עושים בעור הוא ממש דומה בדומה ללימוד חרש, דבחרש אמרינן איברא דחרש היינו כפשוטו מכל מקום מכח ילפותא דאידך קרא דבעמך דרשינן דלאו דוקא חרש לחוד אלא הוא הדין כל דדמי ליה ולאפוקי מת, והכא נמי הדימוי יתעבד בעור, דאיברא דבעור כפשוטו מיירי שאסור לעשות לו שום מין מכשול לפי שאינו יודע ליזהר, מכל מקום מכח ההיקש דחרש דרשינן ה״נ ביה (אף על גב דליכא ביה הכרח מקרא אחרינא) דלאו דוקא עיור לחוד אלא הוא הדין כל דדמי ליה, ועל דרך דאמרן, ולאפוקי מפקח עצמו דאין אנו אחראין לו לחוס על נפשו טפי מדידיה אלא הלעיטהו וכו׳ וכדאמרן.

ומה שהכריח לרז״ל לדמות העיור לחרש בילפותא זו מלבד שכך קבלו ז״ל, הוכרחו גם כן מלישנא דקרא דכתיב לא תקלל חרש ולפני עיור לא תתן מכשול, והוה ליה לומר ולא תתן מכשול לפני עיור דומיא דרישא אם איתא שזה מילתא באפי נפשה, אלא מש״ה סמך העיור לחרש לומר לך עיור דומיא דחרש, ודומה ללימוד זה תמצא בכמה מקומות בתלמוד ומנייהו בפרק כל הבשר דף קיד גבי קרא דלגר וכו׳ תתננה ואכלה או מכור לנכרי ע״ש, ונמצאו דברי מהרא״ם ז״ל נכונים ומיוסדים על אדני פז והיטב הדק.

סובר דאסור רק להכשיל מי שהוא שוגג, אבל אם הוא מזיד ויודע את האיסור - הלעיטהו ולרשע וימות. יש לציין שכמעט כל המפרשים חולקים על זה וס״ל שגם בממציא איסור למזיד עובר בלפני עיור, רמב״ם בכמה מקומות, אור זורע, ===, עיין שערי שלום עמוד סה.

מלבי״ם: ולפני עיור לא תתן מכשול, גם העור מובנו תאומי [-שכתב לעיל בפסוק שחרש מובנו תאומי על הבלתי שומע ועל המחריש ושותק] בא על עיור העין ועל עיור הלב, הוציא עם עיור ועינים יש (ישעיה מג ח), מי עיור כי אם עבדי (שם מב יט), צופיו עיורים כולם (שם נו י), כולם עיור השכל. וכן אז תפקחנה עיני עיורים (שם לה ה), לפקח עינים עיורות (שם מב ז), שפעל ׳פקח׳ מורה שמדבר בעור השכל כמ״ש במורה@ (מאמר א א), ולכן יפרט פעמים רבות שם עיורון אל העין: ואת עיני צדקיהו עיור (ירמיה לט ז), כי השוחד יעור עיני חכמים (דברים טז יט).

ז״ל המורה שם: ודע כי המילה הזאת ׳פקח׳ אינה נאמרת בשום פנים כי אם על ענין פקיחת רעיון, לא על חידוש חוש הראות, ויפקח אלהים את עיניה, אז תפקחנה עיני עיורים, פקוח אזנים ולא ישמע (ישעיה מב כ)...

ומבואר אצלינו בהבדל שבין לשון שימה ובין לשון נתינה, שלשון שימה יבוא על ההכנה, ואם יבוא לשון נתינה מאדם לאדם, פי׳ שיתן לו או לפניו בידיעתו, ועל שיכין לפניו צור מכשול שלא בידיעתו משתמש בלשון שימה, ושם לה עלילות דברים, כשדים שמו שלשה ראשים (איוב א יז), ועל נתיבותי חשך ישים (איוב יט יח), ואם מדבר פה מעור העין שמכין מכשול שלא בידיעתו היה לו לומר לא תשים מכשול, מזה הוציא לפרש על עיור השכל, שנותן לו עצה שע״ז יצדק לשון נתינה, כי יתן לו העצה בידיעתו, רק המכשול נסתר בחבו, כמו ונתתי מכשול לפניו (יחזקאל ג כ), הבו לכם דבר ועצה (שופטים כ ז). [-השוה עם דברי קרבן אהרן כאן]

ולכן אמר ויראת מאלקיך, שכבר התבאר בסי׳ ג׳ כי פעל ירא שאחריו מ״ם פירושו מסבתו, ר״ל הגם שאינך ירא אנשים הבלתי יודעים תעלומות לב הלא אלקים יחקור זאת, וכמ״ש להלן (פ״ז מי״ד) בהר (פ״ד מ״ב פרשה ו׳ מ״ב) ובקידושין (לב) ובב״מ (נט) כל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך.

והכותים פרשוהו עיור ממש (כמ״ש בחולין ג ובנדה נז) וכבר בארנו אמיתת דברי חכמים, ומזה הוציאו גם אם מכשילו בעבירה (כמ״ש בפסחים כב, ע״ז ו כב. ובמו״ק ה יז ובב״מ עה צ).

הגהות מהרי״ד: לתורת כהנים: ולפני עיור לא תתן מכשול, == == == ==

לשונות הראשונים הנוגעים לענין השאת עצה

◄ דברי הראשונים הובאו בשלימותם במקומם בפרק מוני המצוות (א), ובפרק מפרשי התורה (ב), כאן הבאנו מדבריהם רק הנוגע לענין השאת עצה

רמב"ם: ספר המצוות: ל"ת רצט: שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו [ק. שאינו בקי בו] באה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישירהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר, והוא אמרו יתעלה ולפני עיור לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ולאו זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שמסייע לדבר עבירה, או יסבב אותה [ק. או גורמה], כי הוא יביא האיש ההוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עיור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו, או יכין לו סיבת העבירה... ופשטיה דקרא הוא במה שהזכרנו תחילה:

מנין המצוות תחילת היד: רצט: שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

רוצח ושמירת הנפש: יב יב: אסור למכור לגוים כל כלי המלחמה... **יב יד:** כל שאסור למכור לגוי אסור למכור לישראל שהוא ליסטים, מפני שנמצא מחזק ידי עובר עבירה ומכשילו, וכן כל המכשיל עיור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת, או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו. **יב טו:** ואסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע, ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור...

מעשה רקח: רוצח שם: וכן כל המכשיל עיור בדבר וכו', בספר המצוות לאוין רצ"ט, ביאר רבינו כמה ענינים בלאו זה, וסיים ופשטיה דקרא כמו שכתב תחילה, דהיינו במשיאו עצה שאינה הוגנת לו עיין שם, ולענין לעבור הלאו נראה דכולם בכלל, אך לענין המלקות [רק] אם עשה מעשה, כיון דרבינו סיים שם, דפשטיה דקרא על המשיאו עצה וכו', משמע דאינך אינן אלא דרך אסמכתא ואין בהם מלקות, וצ"ע.

סמ"ג: ל"ת קסח: [-לאוין של נזיקין]: כתוב בפרשת קדושים לפני עיור לא תתן מכשול, בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עיור באותו דבר שאינו יודע, או אפילו יודע ואינו יכול לעשות איסור זה, ובא חבירו והמציא לו - עובר בלפני עיור לא תתן מכשול... עוד דרשו רבותינו (תו"כ קודשים) מלאו זה, הבא לשאול עצה ממך, תן לו עצה הוגנת:

שערי תשובה: שער ג: סימן נב: [-לאו שאין בו מעשה, מן האזהרות התלויות בלשון:] ולפני עיור לא תתן מכשול. הוזהרנו בזה שלא להורות את בני ישראל אשר לא כדת ושלא כהלכה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א) הוו מתונים בדין. ונמהרי לב להבין ולהורות לא יצילו את נפשם מתת מכשול לפני עיור, וחטאתם כבדה מאד, כמו שנאמר (תהלים פב ה) לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ. ועוד אמרו (אבות ד יב) הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון, ואמרו (סוטה כב.) כי רבים חללים הפילה (משלי ז כו) זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה.

מקור בפסיקתא זוטרתא קדושים: "ולפני עיור... ושלא להורות לו דבר שלא כהוגן..." =דברי הר"י מובאים בחרדים פרק כד סימן סא,

סימן נג: עוד הוזהרנו מן המקרא הזה להשיא עצה הוגנת לאשר יועץ מבני עמנו [-לאפוקי גוי? ועיין חינוך ומנחת חינוך לקמן], ולא להכשילו בעצה נבערה, ולא ייעץ את חבירו לפי דרכו.
סימן נד: וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתוקנות לחבירו, וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים, שנאמר (משלי כז ט) שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש.

ספר החינוך: מצוה רלב: שלא להכשיל תם בדרך: לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. ולשון ספרא, לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרו זכרונם לברכה (שם) אל יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור, והוא עוקף עליו ונוטלה הימנו. וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה... שורש המצוה ידוע, כי תיקון העולם ויישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה. מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה (יד.) דאלפני מפקדינן אבל לפני דלפני לא מפקדינן....

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והשיא את חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו, או סייע אותו בדבר עבירה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה.

רלב"ג: ולפני עיור לא תתן מכשול, הרצון בזה שמי שהוא עיור בדבר לא תתן מכשול לפניו להפילו, כאילו תאמר אם שאל ממך מדבר מה אם הוא מותר או אסור ואמרת לו בדבר אסור שהוא מותר, או שאל ממך עצה ונתת לו עצה בלתי הוגנת להזיק לו באיזה אופן שיהיה, או אם היה האיש ההוא בעל תכונות רעות והמצאת לו הדברים אשר בהם יעשה הרעות, הנה בכל זה יעבור משום ולפני עיור לא תתן מכשול. ומי ששם מכשול בדרך להפיל העובר שעובר שם, עובר גם כן על זאת האזהרה, ויתחייב עם זה בנזקיו לפי מה שנתבאר ממה שנזכר בפרשת ואלה המשפטים.

רבינו מחיוס: ולפני עיור לא תתן מכשול, זה הגורם לחבירו לחטוא בדבר שאינו מכיר... **ד"א, ולפני עיור לא תתן מכשול,** לפני מי שהוא סומא בדבר אל תתן לו עצה להכשל, שלא תאמר לו מכור ביתך וקח חמור, וכן להשיאו עצה שאינה לטובתו אלא לכשלונו.

❖ תתן עצה טובה משום ולפני עיור ומשום ואהבת לרעך כמוך

ספר חסידים: סימן רמז: ...ואם ישאל אדם עצה ממך אז תקיים לו מה שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, ואהבת לרעך כמוך, פירוש שתיעצהו לפי מה שנראה לך והמוטב לו ולשם שמים... עיין פארמא שסז

סימן קלב: אם ישאל אדם עצה ממך, אם ידעת לו הדריכהו בדרך ישרה לפי מה שנראה בעיניך לרצון המקום, אבל לא לפי דרכו שכנגד הבורא, (אש) [אם] תשתוק ואתה יודע להדריכו פן ישאל מאחר ויתן לו עצה שאינה הוגנת כמו שעשה אבשלום ששאל עצה מאחיתופל ונתן לו חושי הארכי עצה ונפל ביד דוד.

כעין זה ב- **פארמא תתתקכט:** ...ואם ישאל אדם ממך עצה ויאמר לך איך אעשה אותו דבר, ואתה יודע לעשות עצה ותקנה, אם תאמר לו איך תקיים מחשבתו יהיה עבירה לבסוף, ואם תשתוק וישאל עצה מאחר יתן לו עצה שלבסוף יהיה עון, אל תתן לו

עצה לפי דרכו, אלא לפי מה שנראה בעיניך שיהיה רצון הקב"ה כמו חושי הארכי שנתן עצה לאבשלום שנפל ביד דוד, ויאמר חושי לא טובה העצה אשר יעץ אחיתופל בפעם הזאת (ש"ב יז ז), אבל אל הפילגשים לא אמר ברע עשית [חסר בכ"י] ועוד כבר עשה מה שעשה ועוד לפי שהיה טוב לדוד. [דהיינו שחושי שתק על ענין הפילגשים כדי שאבשלום לא ירגיש שהוא רוצה לטובת דוד, ועיין המגיה בכ"י פארמא].

סימן קלד: אמר החכם יתן עצה טובה ונכונה לכל אדם אשר יבא אצלך להתיעץ אפילו לשונאיך משני טעמים אחד אשר (תבא) מדין שמים ולא יהי' בך חטא. ועוד כי בזה תתנקם משונאך כי שונאך יחשוב בלבבו ודאי זה שונא אותי לא יעצני טובה ויניח דעתך ויעשה דבר אחר אשר יהי' לו למכשול.

❖ לפני עיור ע"י פתרון חלום

סימן תמ: אחד מן הכומרים ספר ליהודי אחד חלומו, פתר לו זהו שיתנו לו כמה עניני ע"ג ויוכח בהם ויורה לעם חקות הגוים, אמר לו חבירו כיון שהחלומות הולכין אחר הפה הרי על פיך יעבוד ע"ז וכתיב ולפני עיור לא תתן מכשול, אמר לו והא בלא זה הוא מוכיח לע"ז אבל מי שפותר ליהודי שיחטא כאלו הוא החטיאו וזהו שנאמר (ישעיה כט כא) מחטיאי אדם בדבר אף על פי שהפותר חכם ויודע אף על פי שלא יפתור יתקיים כך אעפ"כ לא יפתור שיבוא לידי עון.

תשובות חיים ביד (**לגר"ח פלאג'י**) סימן ע: כתב: נשאלתי מעיר מילאס יע"א בנולד בן ממזר מאשת איש מה דינו במילה וגם מה שמו קורים אותו ואם הוא פטר רחם מה דינו בפדיון... ובהמשך דבריו כתב: ...וא"כ שהוא ישראל וחייב בכל המצוות שבתורה מה מקום לכנותו בשם רשע שיהיה ח"ו ברית כרותה לשפתים להיות רשע, וחושבני מחטאת משום **איסור ולפני עיור לא תתן מכשול**, שגורם ע"י קריאתו בשם זה שיהיה רשע ויחטא, ע"ד שכתב בספר החסידים סימן ת"ם כי הפותר חלום לגוי שיעבוד עבודה זרה או לישראל חבירו פותר לו שיחטא עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול... ואם בפותר חלום באומרו שיעשה איזה חטא איכא משום גרמא שיתקיים בו ועובר על איסור ולפני עיור לא תתן מכשול, כ"ש וק"ו במי שמכנה שם רע, כי בודאי יהיה אוחז כמעשה אותו רשע כידור...

❖ המשדך נערה לזקן, או אשה למי שנמאס בעיניה, וכל כיוצא בו - עובר בלפני עיור

סימן שעט: אל תשדך להשיא נערה לזקן, או למי שאינו חפץ בה, או היא אינה חפצה בו, או בת צדיק לרשע או בת רשע לצדיק, ואפילו בחור ובתולה רגזן, או אשה בחורגה [-לאח חורג],

אחד זקן אמר לאחד עסוק לי שיתנו לי פלונית הבחורה ואמר לו לא אעסוק שלא יהא על ידי מלאה הארץ זמה להשיא בתולה לזקן, אמר לו החכם לא כוונת ביושר בזה המעשה כי זאת הבחורה כמה בחורים בקשו אותה ולא רצתה בהם אלא שזה הזקן היא חפצה בו מפני שהוא יהודי טוב, ומה שאמרו ומלאה הארץ זמה זה המשיא בתו לזקן, הוא דוקא שהיא אינה חפצה בזקן אבל כשהיא חפיצה בזקן מפני שהוא יהודי טוב או יודעת שיותר תקנתה בזקן, אז מצוה לעסוק לה בזקן.

כתיב אל תחלל את בתך להזנותה, שלא תשיאנה לזקן או למי שנמאס בעיניה, וכן לא תחסום שור בדישו (דברים כה ד) שלא תכוף לקחת יבמה מוכת שחין, ואהבת לרעך כמוך כי אתה לא הייתה לוקחה וכן אל תדחוק אותה, ועוד לפני עיור לא תתן מכשול, שאם תזנה הפשע שלו גורם... השווה כת"י פארמא סימן תתשב

❖ עוד בענין הנ"ל

סימן תצ: אם תראה איש שיגלה לך דעתו, או על ידי נאמנים תדע דעתו, או איש או אשה אמרה לך בבקשה ממך תעסוק לי לזווג לי איש שאהנה בזה העולם בו וגם באותו עולם, כגון האשה שמבקשת בחור יפה שאין לו בנים והוא רוצה שאף ממשפחה טובה יהיה גם ת"ח וגם צדיק, והנה מוצא איש ואינו כל כך יפה, והאב מפצירו לזה לזווג את בתו לו, זה שעוסק לזווגה לא ישמע לאב ולאם שלא יעבור על לפני עיור לא תתן מכשול, וכתיב ולא תזנה הארץ.

❖ הנותן יין יכול להיות מסייע לעבירה או עושה מצוה

סימן קיח: הנותן יין למי שעסקו בנשים הרי זה מסייע עוברי עבירה כי הוא ממשיך את האדם לידי עבירה, אבל הנותן יין למי שמצטער ואינו יכול ללמוד ולהתפלל בכוונה מפני צערו וכשמשקהו אז מתיישבת דעתו עליו ושמח על זה נאמר (שופטים ט יג) המשמח אלהים ואנשים.

סימן תרכב: לא יתכן לאדם שיביא עצמו לידי חשד ואם בעל כרחו ינקה עצמו וימחול למי שחשדוהו, ואם ישתוק יעשו שלא כהוגן, מוטב ליתן להם עצה אע״פ שיחשדוהו - - כי היה מעשה בשני בני אדם ראובן היה לו בן ולשמעון בת וללוי בת ושאל שמעון ללוי עצה אם יתן בתו לבן ראובן ואמר לוי בלבו אם אומר אל תעשו בלא רשות ראובן יחשדו אותי שאני נותן עצה זו בשביל בתי שיודעים שראובן יבחר בבתי יותר מבת שמעון ואמר להם טוב בעיני וכשנודע לראובן אמר ראובן ללוי חטאתך לא תכופר לא יתכן שבשביל לנקות עצמך מן החשד נתת להם עצה שאין לה תקנה שאמרת טוב בעיני ואין תקנת בני עמו יותר היה תקנת בני בבתך ומה שהיו חושדים אותך זה היה להם עון גדול ועל הצער של חשדה היית מקבל שכר גדול ועל זה עברת על לפני עיור לא תתן מכשול, ובאמת אמר ראובן שבשביל שלא יהא נחשד עשה רעה וזה לא יתכן.

ברית עולם: שם: בסימן תרכ״ב מפרש רבינו שלא יתן עצה שאינה הוגנת בשביל שלא יחשדוהו, ובסימן תרכ״ג [-עיי״ש כי לא נעתק כאן] להורות נתן שלא יאמר מצוה אני עושה אף על פי שאם לא יאמר הם חושדים אותו (אתיא זכירה).

סימן תרעג: לפני עיור לא תתן מכשול שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר אלא א״כ יודיענו שנאמר ואהבת לרעך כמוך וכתיב ולא תעמוד על דם רעיך.

סימן אלף כו: אל ירחם אדם על אכזרים ואל ירחם על מי שאינו מרחם על עצמו ואל ירחם על מי שהוא כפוי טובה. כגון מי שמרמה את חבירו וגונב וגוזל ומסית ומדיח ורכיל. ואל ירחם על מי שאינו מרחם על עצמו כגון מפזר מעות שלא לצורך ואינו נשמע כשיועצים אותו אל תוציא המעות בהבלים ואל ירחם על מי שהוא משחק בקוביא ואומר תרחם עלי שלא יביישני ולא יכלימני פלוני שהרויח עלי זהוב. טוב שיתבייש המשחק ועוד שלא יהא מסייע לעוברי עבירה.

❖ עצה לנדר הגון, נדר שיוכל לקיימו

סימן תג: מי ששרוי בצער אל ימהר ואל יקפוץ בנדר אלא יחשוב תחילה שמא יתחרט לכך יחשוב תחילה איזה נדר יקבל שלא יתחרט וכשיוכל לקיימו ילך לחכם ויאמר מה שטוב בעיניך אקבל עלי, והחכם יתן לו עצה הגונה שידור נדר שיוכל לקיים ונדר הגון לפי הצרה דכתיב (קהלת ה) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם.

❖ מי נקרא יועץ חכם

סימן תקצב: איזהו יועץ חכם – שיודע לתת עצה שלא יבוא מכשול, אבל יועץ שעצתו באה לידי מכשול אף על פי שנותן עצה טובה כיון שלמכשול באה עצתו, אין זה יועץ חכם. כי אין יועץ נקרא חכם אלא שידע להזהיר שלא תבא עצתו לידי עבירה ולידי רעה, ואיזה רופא חכם כל שיודע להזהיר שלא יבא לידי חולי (אף על פי שמרפא) אבל כל שלא ידע להזהיר [אף על פי שמרפא] אין זה רופא חכם, וכן אם יזהר אדם שלא יחטא יותר טוב משיחטא וצריך לעשות תשובה וזהו שנאמר (איוב כח כט) הן יראת ה׳ היא חכמה וסור מרע בינה.

❖ עצה למתייעץ

סימן קלג: ואל תבוא לקחת עצה ממי שאתה חושדו, שמא יעצך לפי דעתו לטוב לך ולא תצלח בדבר ועי״כ תחשוד אותו ותאמר לו לדעתו יעצני רע ושמא נקי הוא בזה הדבר ואז יחשב לך העון כי חשדת בכשרים.

כעין זה ב- **פארמא תתתקכט:** אל תבוא לעצה לפני מי שאתה חושדו שמא יאמר לך לפי דרכו, שמא לא ייטב לך ולא יצלח הדבר, ואתה תחשוד אותו ושמא נקי הוא בזה הדבר.

❖ אם נכשלו על ידי עצתו

סימן אלף קח: אדם שיעץ לאחרים ונכשלו באותה עצה אף על פי שלשם שמים נתכוין אם יאמרו לפי ששמענו לעצתך נכשלנו אל ימחה ויצטער כדי שיתכפר לו קצת שעל ידו בא להם ומגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב.

של"ה: פרשת קדושים: דרך חיים תוכחת מוסר: שלא להכשיל תם בעצה שאינה הגונה, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. [הגהה, מי שהוא עיור בדבר פירוש בפנימתו לא תתן מכשול]. טעם מצוה זו משום ואהבת לרעך כמוך, מאי דסאני לך לחברך כו', הוא תיקון עולם ויישובו, ולפי שלפעמים יתן עצה דמשתמע בתרי אפי, כדי שיוכל להשמט כשיתרעם וישבע שלטובה נתכוון, והם דברים המסורים בלב, לכך ויראת מאלהיך אני ה', בראתי אותו בעינים ואתה הוצאת את עיניו ועשית אותו סומא, דע שאני הוא המשגיח והרואה אם לפני עיור תתן מכשול:

מסילת ישרים: מידת הנקיות פרק יא: ...בענין נתינת העצה, שנינו בתורת כהנים: ולפני עיור לא תתן מכשול, לפני סומא בדבר. אמר לך, בת פלוני מהי לכהונה, אל תאמר לו, כשרה, והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל בך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו וכו', ואל תאמר לו מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה ממנו. שמא תאמר, עצה יפה אני נותן לו, הרי הדבר מסור ללב, שנאמר, ויראת מאלקיך. נמצאנו למדים, שבין הדבר שיכול להיות נוגע בו, בין בדבר שאינו נוגע בו כלל, חייב אדם להעמיד את הבא להתיעץ בו על האמת הזך והברור. ותראה שעמדה תורה על סוף דעתם של רמאים, דלאו בשופטני עסקינן, שייעצו עצה שרעתה מפורסמת ונגלית, אלא בחכמים להרע, אשר יתנו עצה לחבריהם שלפי הנגלה בה יש בה מן הריוח אל חבירו באמת, אך סוף הענין אינו לטובתו של חבירו כי אם לרעתו ולהנאתו של המיעץ. על כן אמרו, שמא עצה יפה וכו', והרי הדבר מסור ללב וכו'. וכמה נכשלים בני האדם באלה החטאים יום יום בהיותם קרואים והולכים לתוקף חמדת הבצע. וכבר התבאר גדל עונשם בכתוב (דברים כז) ארור משגה עיור בדרך.

אך זאת היא חובת האדם הישר, כאשר יבוא איש להתיעץ בו, ייעצהו העצה שהיה הוא נוטל לעצמו ממש, מבלי שישקיף בה אלא לטובתו של המתיעץ, לא לשום תכלית אחר, קרוב או רחוק שיהיה. ואם יארע שיראה הוא היזק לעצמו בעצה ההיא, אם יכול להוכיח אותה על פניו של המתיעץ, יוכיחהו. ואם לאו, יסתלק מן הדבר ולא ייעצהו. אך על כל פנים, אל ייעצהו עצה שתכליתה דבר זולת טובתו של המתיעץ, אם לא שכונת המתיעץ לרעה, שאז ודאי מצוה לרמותו, וכבר נאמר ועם עקש תתפתל (תהלים יח), וחושי הארכי יוכיח.

אלה המצות: פרשת קדושים: למהר"ם חגיז: סימן רלב: (ל"ת קלו): שלא לייעץ לאיש תם וישר שהוא סומא בדברי העולם, ואינו מבחין בין טוב לרע, עצה שידע היועץ שאינה הוגנת למתייעץ, בין בצרכי הגוף בין לצורך תיקון הנפש, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

ספר המצות הקצר: לחפץ חיים ז"ל: סימן עו: מצות לא תעשה שלא להכשיל לחבירו בשום דבר, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, ר"ל אם הוא עיור בדבר ובא לשאול עצה לא יתן לו עצה שאינה הוגנת, וזה כולל כל דבר, בין מעניני העולם בין בעניני התורה. ואסור להביא או לעזור ולסבב חבירו לידי עבירה, ואילו לעכו"ם אסור

להביאו לעבור על דיני התורה מה שהוא מוזהר עליו (משבע מצוות בני נח). ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות:

משכיל לדוד: פרשת בהר: (בענין אונאת דברים): **רש"י ד"ה ולא תונו וכו', כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט איש את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ וכו'**, משמע דר"ל כההיא דאומר לו מכור שדך וקח לך חמור וזה עוקף עליו ונוטלה הימנו, [-שהביא ברש"י בפסוק ולפני עיור], וזהו לפי דרכו והנאתו של יועץ. והקשה בני בכורי המשכיל ונבון יעקב ה"י דהא מלפני עיור לא תתן מכשול נפקא, כמ"ש רש"י שם 'לא תתן לו עצה שאינה הוגנת לו, לא תאמר לו מכור שדך' וכו', ותרתי למה לי. ועוד הקשה דמנ"ל לרש"י הך פירושא דלא איתמר הכי לא בתו"כ ולא בש"ס דידן פרק הזהב דמפרשי ליה להך קרא, דהכי אמרו בברייתא כיצד אם היה בעל תשובה... ואיברא דמסיים בה בברייתא הכי 'ואם תאמר עצה טובה אני מוסר לו, הרי הדבר מסור ללב' וכו', מ"מ אין כוונת הברייתא למ"ש רש"י דהא לא קאי אלא על מ"ש בתחילה שם היה בעל תשובה כו'.

והן אמת שדברי הברייתא צריכין ביאור דבהנך מילי לא שייך עצה מכל מקום איך שיהיה פירוש דברייתא הרי לא איתמר בה כפירוש רש"י, ואפילו אם יונח שתהיה זאת כוונת הברייתא מכל מקום הקושיא הראשונה במקומה עומדת.

והשבתי לו דבתחילה צריך להבין אמיתות כוונת הברייתא כדי לעמוד מתוכה על דברי רש"י, והיינו דאיכא למידק דלכאורה לא שייך לשון הונאה בהנך מילי דאמור רבנן, ולפירושם טפי הו"ל לומר ולא תצערו איש את עמיתו, ומאי לא תונו.

אלא הענין הוא שזה הרשע אומר לחבירו שהוא בעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, וכראות זה שלא הועילה לו תשובתו דאכתי הוא נחשב לרשע בעיני הבריות, הוא חוזר לסורו, וזה נותן אמתלאה לדבריו באמרו שכוונתו היתה להזכיר לו מעשיו לטובתו כדי שיתבייש ובזה מוחלין לו כל עוונותיו. ועוד שזה דבר הצריך לבעל תשובה כדכתיב וחטאתי לנגדי תמיד, אבל לפי האמת לא היתה כוונתו לכך אלא כדי שעל ידי הזכרת עוונותיו יתייאש מלעשות עוד תשובה בראותו שלא הועילה לו תשובתו דעדיין הוא נמאס בעיני הבריות, ובזה יחזור חבירו להרע וישאר לבדו הוא הצדיק ויהיה חשוב טפי בהיותו לבדו.

ואין זה ענין למש"כ על ולפני עיור וכו', דהתם כגון שהוא יועצו בהדיא לעשות דבר שאין יודע שהוא עבירה כגון שא"ל שזה שומן והוא אוכלו והרי הוא חלב, אז הוא עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול, אבל כאן מירי דאינו יועצו לעשות דבר רע אלא לפי דבריו נמצא שהוא משיאו עצה רעה כדאמרן שע"י דזה מקניטו הוא גורם שיחזור לסורו, ואז אינו עובר על לפני עיור וכו' שהרי אין זה עיור שיודע הוא שזו עבירה. אמנם ע"י דבריו הוי גרמא בנזיקין והוא יכול להתנצל ולומר שכיוון לטובה להזכיר לו עוונותיו כדלעיל, ובאמת שאינה אלא הונאה שהאמת הוא שכוונתו כדי שיחזור לסורו כדי להתכבד הוא בקלון חבירו, ובכה"ג הוא דעובר על לאו זה דלא תונו.

ובזה נמצאו דברי רש"י מבוארין דהכי קאמר שלא יקניט את חבירו ולא ישיאנו על ידי זה עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, שבזה הוא לבדו יהיה צדיק, והן הן דברי הברייתא בתו"כ כאשר ביארנו.

מנחת חינוך: רל"ב: שלא להכשיל תם בדרך: (א) [א] שלא להכשיל בני ישראל וכו' אבל ניישר וכו'. לכאורה איני מבין כוונת הרב המחבר שכתב 'בני ישראל', הלא גם לגוי הלאו דלפני עיור כמבואר אחר זה בדבריו, וש"ס מפורש הוא בע"ז ו: וכמה מקומות דלא יושיט אבר מן החי לבן נח. ולשון הר"מ פי"ב מרוצח הי"ד כל המכשיל עיור וכו', לא כתב דוקא ישראל, ולחלק ולומר דדוקא בענין דבר איסור אסור להכשיל

לבן נח אבל לא לענין עצה, מנלן דבר זה, כיון דהקרא קאי גם על בן נח, אם כן אף עצה במילי דעלמא גם כן אסור ואפילו לבן נח. ואף שמבואר בב"ב ד' ע"א ופסקה הר"מ כאן הט"ו דאסור להשיא עצה טובה לגוי, מכל מקום דוקא להשיאו עצה טובה אסור, (אך) [אלא] לסלק עצמו מעצה, אבל להשיאו עצה רעה גם לגוי אסור, ואיני יודע מנא ליה להרב המחבר דבר זה, וצ"ע. ולכאורה צ"ע דברי המהרש"ל [יש"ש ב"ק פ"י ס"כ), גבי גזל גוי שכתב דהתורה לישראל ניתנה ולא לבן נח, עיין בתשובות חכם צבי סי' כ"ו, הלא ראינו דהתורה אסרה ליתן מכשול אף לבן נח, ועיין שם בתשובה שדחה דברי הרש"ל בטעמים כאלו: [-המשך דבריו לקמן בפרק "אחרונים"]

להעיר שגם רבינו יונה בשערי תשובה סימן נג כתב להשיא עצה הוגנת לאשר יועץ **מבני עמנו**...

ארח מישרים: פרק כג: עצה: סימן א: איסור לאו הוא ליתן לאדם (א) עצה שאינה הוגנת לו שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, מי שהוא סומא בדבר לא תתן מכשול לפניו על ידי שתתן לו עצה שאינה הוגנת. (רמב"ם סה"מ ל"ת רצט מהספרי ועי' רש"י בחומש ופרק יב מרוצחין הלכה יד).

ביאור: (א) עצה, התורה והנביאים, התנאים והאמוראים, אשכחן שנתנו עצה טובה. התורה נתנה עצה טובה לבנות צלפחד שלא ינשאו אלא להגון להם כמימרא דרב יהודה אמר רב בבא בתרא קכ., ולמדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם את בנו בשר ויין – חולין פד., ובנביאים אשכחן שירמיהו עצה טובה קמשמע לן במה שאמר וכתוב בספר וחתום, ואמר בנו בתים וגו' ואמר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים – בבא בתרא כט. ובתנאים ואמוראים יש דברים הרבה שאמרו משום עצה טובה כמו בחולין קלו: שהתנא עצה טובה קמ"ל, ובבא מציעא צב. דמלמדין את האדם שלא יהא רעתן וינעל את הדלת לפניו. וממירות האמוראים שלא ירגיל בדברים שממעט בהן הונו מרבי יהודה – בבא מציעא כט: ושיהא כספו מצוי בידו, ושישלש מעותיו שם מב. ורב יהודה עצה טובה קמ"ל – כתובות צו:, וא"ר יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב וכו' – ב"ק ס: וכי האי גוונא טובא.

סימן ב: ואפילו אם העצה מועלת להמתיעץ, אם היא גורמת שיעשה דבר (ב) שלא כהוגן, קנוניא וערמה שאסורה לכתחילה, אע"פ שאין איסור גמור מדבר הנעשה, גם המשיא עצה כזו מקרי רשע ערום (סוטה כא:).

ביאור: (ב) שלא כהוגן, כגון מי שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני ונתן עצה לראשון למכור ועל ידי כך אם מת הראשון אין לשני כלום, גם אין השני יכול להוציא מיד הלקוחות – מקרי רשע ערום, רשע שמתעבר על ריב לא לו ומבטל מחשבת הנותן, וערום דמ"מ אהנו מעשיו ומה שעשה עשוי, כאביי סוטה כא: וע"ש בתוס' ובפרש"י ב"ב קעד:, או שמשיא עצה לגרש את אשתו כדי שתתבע כתובתה מהערב ואח"כ יחזירנה – ב"ב קעד:, או שמשיא עצה לבנים אם הניח האב נכסים מועטין להקדים ולמכור אותם כדי לא יזונו הבנות מהן – כרב אסי אר"י בסוטה שם, אכן אם האב ערב לכלתו והבן הוא תלמיד חכם ואין האב מהנהו מנכסיו מותר להשיא עצה להבן לגרש את אשתו כדי שתתבע כתובתה מאביו ויחזירנה אח"כ – ב"ב שם, וטעמא נראה כיון דמשה בן עצרי עשיר היה והיתה מצוה עליו לפרנס את בנו שהיה עני ות"ח מותרת ערמה לקבל ממנו מה שהיה לו ליתן בלאו הכי, גם קיימא לן כופין על הצדקה.

סימן ג: לא כל שכן שאסור ליעץ (ג) לדבר עבירה, ואפילו אם תבוא על ידי כך טובה גדולה להמתיעץ. (כגון הא דקדושין סט. ע"ש ברש"י ותוס').

(ג) לדבר עבירה, כגון להשיא עצה לממזר כדי שיטהרו בניו שיגנוב וע"י כך ימכר בגנבתו ויהיה מותר בשפחה כנענית שרבו מוסר לו והבן הנולד ממנה הוא עבר שחררו רבו הרי הוא בן חורין וכשר, דמ"מ אסור להשיא עצה כזו לממזר שיעשה משום כך איסור לגנוב, שם בקידושין, ולפי מה שנראה מרש"י והתוס' שם אין איסור במוכר עצמו לעבד עברי והיינו בגוונא שכתב הרמב"ם ריש הלכות עבדים שהעני ביותר ע"ש... ועי' סוטה יב: דשפחות של בת פרעה נענשו מיתה על שהשיאו לה עצה שלא ליטול את משה, גם בלעם שיעץ לעבירה נהרג משום כך כדאמר רב חייא בר אבא א"ר סימאי סנהדרין קו. והיינו בעצת פרעה במצרים, אכן שינה עוד באוולתו בשיטים כדאמרינן שם, ואין להקשות מהא דנתן והן משיאין לו עצה ההוגנת לו יבמות קו: ושם קא: דהיינו לחלוץ ולא לייבם, ואמאי כיון דמצות יבום קודמת שם לט, דשאני התם דאית לן קרא ודברו אליו ע"ש.

סימן ד: ואם הוא בסוד ועצת אחרים אם רוצים לעשות עוול ואוון, גם אי ישתוק יענש (ממימרא דרבי חייא בר אבא א״ר סימאי סנהדרין קו.), אלא אם מתיירא מהם יברח (שם).

סימן ה: ואסור להשיא עצה טובה (ד) לנכרי או לעבד רשע (בבא בתרא ד: כשינויא בתרא וכן פסק הרמב״ם פי״ב דרוצח). ואפילו להשיא עצה שיעשה דבר מצוה והוא עודנו עומד ברשעו אסור, ולא נענש דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה שנאמר להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין וגו׳. (מימרא בבא בתרא שם והיינו שנתנסה והושלח לגוב האריות).

ביאור: (ד) לנכרי, אבל לישראל אע״פ שהוא רשע נראה דצריך ליתן עצה הוגנת לו, דלתירוצא קמא אפילו לעבד רשע שפיר דמי, ולתירוצא בתרא דפסקינן כוותיה אין לנו ללמוד מהתם אלא שלעבד רשע אסור ליתן עצה טובה, וא״כ נראה דוקא לעבד שאינו חייב אלא בקצת מצוות, אבל ישראל גמור אין לנו להוציאו מן הכלל שחייב ליתן לו עצה הוגנת, גם הרמב״ם פי״ב דרוצח לא כתב אלא עכו״ם ועבד רשע, והיה נראה עוד קצת דדוקא עצה כהנהו דאיירי בהו בבבא בתרא שם אסור להשיא לעכו״ם ולעבד רשע, דמצוות המביאות לידי עבירה המה, והיינו ליתן צדקה לישראל דאית ביה משום ביבוש קצירה תשברנה וחסד לאומים חטאת עי׳ ב״ב ח. תוס׳ ד״ה יתיב ושם י:, או לבנות בית המקדש דלא לכם ולנו לבנות בית אלהינו, ע׳ שקלים א ה, אבל עצה אחרת אפשר דמותרת, אכן הרמב״ם של לא חילק, וצ״ע.

... **סימן ט:** והוי זהיר מן היועצך לפי דרכו (מימרא דרב כהנא משום ר״ע סנהדרין עו:) (ט)...

ביאור: (ט) לפי דרכו, רש״י פירש לפי הנאתו, ונראה עוד כי הדברים אשר יעשה אותם האדם וטוב לו במילי דעלמא אינם שווים לכל נפש אלא הם משתנים לפי הענינים, ולפעמים מה שטוב לזה הוא רע לאחר, על דרך דתני רבי יוסי הגלילי שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, לצדיקים רע להם ורע לעולם, שקט לרשעים רע להם וכו׳ פיזור לרשעים הנאה להם וכו׳, סנהדרין עב., על כן המשיא עצה צריך להשים על לבו כל עניני המתיעץ ואם לא יעשה כך גם אם כוונתו נכונה מכל מקום אפשר שעצתו אינה טובה, על כן יהא נזהר מן היועצו לפי דרכו, לפי מנהגו וענינו, שעצה היעוצה צריכה להיות לפי מנהגי ועניני המתיעץ לא לפי מנהגי ועניני היועץ.

חפץ חיים: פתיחה: ארורין: ב: באר מים חיים ב: עובר גם כן [על ארור משגה עיור בדרך], ...ודע דמשגה עיור בדרך כולל גם כן מי שמייעץ לחבירו בעצה שאינה הוגנת לו והמייעץ מכוין רק לטובת עצמו כמבואר בלאו דלפני עיור, והרבה מהשדכנים והסרסורים עוברים על לאו זה בעוונותינו הרבים ואינם חוששים להלאו דלפני עיור ולאלות הר עיבל, השם ישמרנו מענשם והארכנו בזה במקום אחר:

חפץ חיים: רכילות: סוף כלל ט: ציור השני אות ג: ...ודע עוד, דמאד צריך לזהר שלא ליעץ לראובן שישתתף עם שמעון, אם הוא יודע שום רעותא שיוכל להיות על ידי שתפותם כגון מפני עניותו, וכל שכן אם איננו איש נאמן כל כך. והוא הדין לענין שידוך או אומן וכהאי גונא. דאפלו באופנים שאסור לילך ולהרגיל על שמעון כגון לילך ולספר עליו לפני ראובן שאיננו תקיף במעמדו וכנ״ל, וכהאי גונא בשידוך ובאומן כל אחד לפי ענינו, היינו דוקא לילך ולהרע לו, אסור בכמה גוני מטעם רכילות:

אבל להפך, דהיינו להרע לראובן וליעץ אותו שיעשה השתפות עמו, או שישתדך עמו, וכהאי גונא, אם הוא יודע בעצמו שאילו היה הדבר הזה נוגע לו, כגון שהוא היה צריך לענינים ההם, היה מתרחק מאנשים האלו, אסור גמור הוא ליעץ את חבירו בזה, דזה הוא בכלל לפני עיור לא תתן מכשול שאמרו חז״ל שלא לתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ויש אנשים שנכשלין בענין זה מפני נגיעתם והוא עון פלילי כי חימוד ממון מעבירם על לאו דאורייתא:

קובץ שיעורים: פסחים כב: סימן צה: שם בגמרא. מניין שלא יושיט אבר מן החי לבני נח, ת״ל לפני עיור וגו׳. והנה מהך קרא ילפינן נמי דאסור ליתן עצה שאינו הוגנת לו, וכתב במנחת חינוך, דגם האיסור הזה שייך בנכרי כמו במאכילו דבר איסור, והנה צריך להבין דמ״ש לאו דלפ״ע מכל הלאוין, שאינן נוהגין בנכרי, כמו לא

תגנוב ולא תגזול, שאפילו למ"ד גזל עכו"ם אסור, ילפינן ליה מקראי אחריני, וכן לא תרצח, וצ"ל דלענין להאכיל דבר האסור שקפידת התורה היתה שלא יעשה איסור ע"י ישראל וה"נ במושיט אבמה"ח לנכרי נעשה איסור ע"י המושיט, אבל במיעץ עצה שאינו הוגנת הוי כמו כל האיסורין שבין אדם לחבירו שאינן נוהגין בנכרי:

◀ עיין עוד לקמן בדברי אגרות משה ???, ובשיעור של הרב כהנמן ?? ??

(ב) מצוה להשיא עצה הוגנת

משנה: יבמות קו: מצות חליצה, בא הוא ויבמתו לבית דין והן משיאין לו **עצה ההוגנת לו, שנאמר** (דברים כה) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו.

גמרא מד. [ארבע אחים... ומתו אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן הרשות בידו] **...ושבקי ליה, והתניא... ודברו אליו, מלמד שמשיאין לו עצה הוגנת לו, שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרין לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך ואל תשים קטטה בביתך, לא צריכא דאפשר ליה, אי הכי אפילו טובא נמי, עצה טובה קא משמע לן ד' אין טפי לא, כי היכי דנמטייה עונה בחדש:** [וע"ע שם דף קא:]

שו"ע חו"מ סי' צו: סעיף א: מצות עשה להלוות וכו' ולההנותו אף בדברים ולייעצו עצה ההוגנת לו. ושם בביאור הגר"א סק"ד: ולייעצו, יבמות פרק החולץ ופרק מצות חליצה, דודאי לא קפיד קרא דוקא ביבם.

סנהדרין עו: הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו...

טור חו"מ: סי רמט ...אע"ג דקיי"ל היכא דלא א"ל ואחריך מעכשיו לפלוני שאין לשני אלא מה שייר ראשון אסור לו לראשון למכור הגוף אלא אוכל הפירות עד שימות ויזכה השני ואם עבר ומכרה מכרו קיים כדפירשתי והמשיאו עצה למכור או ליתן נקרא רשע.

ספר היראה: [הוצאת הגר"ב זילבר] אות ר"ס: אל תיעץ אדם לפי דרכך אלא תן עצה טובה והוגנת לכל מי שיועץ אתך לכבוד הבורא.

ביאור הגרי"פ פערלא: לרס"ג: ח"א: עשה עו: מצות יבום וחליצה:

[עמוד 586] **...ואמנם מה שנראה** לומר בזה בדעת רבינו הגאון ז"ל הוא ע"פ מאי דתניא בספרא (פרשת קדושים סוף פ"ג) ולפני עיור לא תתן מכשול לפני סומא בדבר וכו', היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו וכו', שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלקיך אני ה' עיין שם.

וכ"כ הרמב"ם (בסה"מ לאוין רצ"ט) וז"ל הזהיר מהכשיל קצתנו את קצתנו והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו ולהכשילו אבל תישרהו על הדבר

שתחשוב שהוא טוב וישר והוא אמרו ולפני עיור לא תתן מכשול ולשון ספרא למי שהוא סומא בדבר ונוטל עצה ממך אל תתן לו עצה שאינה הוגנת וכו׳ עכ״ל עיין שם. וכ״כ (בפי״ב מהלכות רוצח הי״ד) עיין שם.

ולפ״ז לכאורה יקשה למה לי דגלי קרא הכא שמשיאין לו עצה ההוגנת לו הרי כיון שהם באים לפני ב״ד לייבם או לחלוץ רמיא עלייהו חיובא להשיאם עצה ההוגנת להם, דאם לא כן עברי בלאו דלפני עיור לא תתן מכשול. ואין לומר דכיון דקתני בברייתא וקראו לו ולא שלוחם, ודבור אליו מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו וכו׳, משמע דב״ד חייבין להשיאן עצה ההוגנת אפילו כשלא באו לפניהם כלל מדאיצטריך למעוטי שלא ע״י שלוחם, א״כ משמע שאינם לפניהם בב״ד, ואילו משום לאו דלפני עיור ליכא אלא כשבא לפניו ליטול עצה ממנו כמתבאר מלשון הספרא דקתני היה נוטל ממך עצה וכו׳ – דזה ליתא,

דהרי גם הכא בלישנא דמתניתין (סו״פ מצות חליצה) קתני מצות חליצה בא הוא ויבמתו לב״ד והן משיאין לו עצה ההוגנת לו שנאמר וקראו לו זקני עירו ודברו אליו עיין שם, הרי דאין הב״ד חייבים לילך אצלם להשיאם עצה ההוגנת להם. אלא כשהם באו לפניהם לב״ד אז הוא דמשיאין להם עצה זו.

וכן ראיתי להרב המאירי ז״ל ביבמות (ר״פ מצות חליצה) שכתב וז״ל כשהיבם והיבמה באין לב״ד הן בעצמן קוראין לו. שכן דרשו וקראו לו הן ולא שלוחן, ומשיאין לו עצה ההוגנת לו אם באו ליבם והוא ילד וכו׳ אומרים לו מה לך וכו׳, ואם לחלוץ והם ראויים לייבם משיאין לו עצה לייבם וכו׳ עכ״ל עיין שם. הרי להדיא דדוקא אחר שבאו מעצמן לב״ד היא דרמיא עלייהו דבי דינא להשיאו עצה ההוגנת לו, ומאי דדרשינן הן ולא שלוחן היינו נמי כשהם אצל הב״ד ולאשמעינן דב״ד עצמן חייבין בכך ולא ייעצוהו כן ע״י אחר,

וכן ראיתי לרבינו ירוחם (נתיב כ״ה ח״ב) שכתב וז״ל מצות חליצה כשבאים יבם ויבמה אם הוא ילד והיא זקנה או בהפך נותנין לו עצה ההוגנת לו אומרים לך אצל שכמותך עכ״ל עיין שם.

הן אמת שראיתי להרמב״ם ז״ל (ריש פ״ד מהלכות יבום וחליצה) שכתב וז״ל כיצד מצות חליצה היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם. ובאה לדיינין והן קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת לו וכו׳ עכ״ל. וכן הוא בסמ״ג (עשין נ״ב) ובטור אה״ע (ריש סי׳ קס״ו) עיין שם. וא״כ מבואר שחייבין לקרותו אצלם וליתן לו עצה ההוגנת לו. ועכצ״ל דס״ל דהא דקתני במתניתין מצות חליצה בא הוא ויבמתו לב״ד והן משיאין לו עצה וכו׳. היינו לאחר שבאה היא כבר לפני ב״ד לבדה והב״ד קראוהו לפניהם. אלא דתנא דמתניתין נקטה בקצור ולא רצה להאריך בזה. ומאי דקיצר במתניתין פירש בברייתא דקתני וקראו לו הן ולא שלוחם. הרי שצריכין לקרותו לבוא לפניהם. מכל מקום גם לפי דבריהם מה שקוראים אותו לבוא היינו לעיקר הדבר לתבעו שייבם או שיחלוץ. אבל משום העצה שצריכין ליתן לו לא היו צריכין לקראו אצלם. שהרי כיון דגלי קרא דהב״ד גופייהו חייבין לקראו ולא ע״י שליח. א״כ הרי יכולים ליתן לו עצתם שם במקומו. כיון דבלא״ה כבר באו אליו לקראו. וגם מקרא ליכא הוכחה [עמוד 587] שחייבין לקרותו כדי ליתן לו עצה. דוקראו לו דכתיב בקרא ודאי אעיקר הדבר קאי. לסדר להם מעשה החליצה כדמשמע מקרא. אלא דמכיון שבאו לפניהם חייבן הכתוב ליתן להם עצה ההוגנת להם.

וא״כ לכ״ע קשה כדאקשינן דלמה לי דכתב קרא הכא ׳ודברו אליו׳ לחייב את הב״ד ליתן להם עצה ההוגנת להם ותיפוק ליה מקרא דלפני עיור לא תתן מכשול, דכיון שעל פיהם הוא חולץ או מייבם הרי זה כאילו מכשילים אותם בעצה רעה אם לא יעשו את שלהם להשיאם עצה ההוגנת להם:

== לבדוק אם יש להעתיק בהמשך ==

(ג) בבא בתרא ד. / אין להשיא עצה טובה לנכרי

[בדף ג: ...הורדוס הרג את כל החכמים] **...שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה (דף ד.)** [והוא נתן להורדוס עצה לבנות את בית המקדש] **...ובבא בר בוטא היכי עבד הכי והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' יהושע בן לוי מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר, שנאמר** (דניאל ד) **להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותך וגו', וכתיב** (שם) **כולא מטא על נבוכדנצר מלכא, וכתיב ולקצת ירחין תרי עשר וגו', איבעית אימא שאני עבדא דאיחייב במצות, ואיבעית אימא שאני בית המקדש, דאי לא מלכות לא מתבני.** ==אולי חסר קצת לבדוק שם ==

רמב"ם: רוצח ושמירת הנפש: יב יד: ...וכן כל המכשיל עיור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת, או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו. **הלכה טו:** ואסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע, ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור, ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה שנאמר להן מלכא מלי ישפר עלך.

מעשה רקח: שם: או לעבד רשע וכו'. כתב הרב כסף משנה ז"ל, פ"ק דבבא בתרא דף ד', וכשינויא בתרא דקאמר, ואיבעית אימא שאני בית המקדש דאי לאו מלכותא לא מתבני ע"כ, והדבר תמוה לכאורה דהרי רבינו הזכיר או לעבד רשע, כלומר דאף אם הוא חייב במצוות כיון שהוא רשע אסור להשיאו עצה טובה, וזהו כשינויא קמא דהתם דקאמר שאני עבדא דמחייב במצוות, וההיא שעתא כשר היה שהרי חזר בו ממה שעשה, וצריך לומר דסבירא ליה דלהך תירוצא דחייב במצוות אף אם הוא רשע משיאין, משא"כ לתירוץ דשאני בית המקדש, נפיק מינה דעבד אם הוא רשע אין משיאין, והורדוס לעולם דרשע הוא וחזרתו אינה חזרה, וצדקו דברי הרב כסף משנה ז"ל.

שוהם וישפה: שם: להר"ר דוד אורטנברג מח"ס תהלה לדוד: **וכן כל המכשיל עיור בדבר וכו' תן לו עצה הוגנת וכו',** זה הלאו הוא כולל אפילו לעכו"ם וכדאמרינן מנין לא יושיט אבר מן החי לבן נח שנאמר ולפני עיור, ולפי מה שכתב רבינו בהלכה שאחר זה דאסור להשיאו עצה טובה אם כן השואל עצה אין שום עצה רק לומר לו 'איני יודע' ומותר לשנות מפני דרכי שלום.

מאירי: ב"ב ד: כבר ידעת בהרבה עבירות שמדרכי השם בעונשיהן שלא להספיק בידו לעשות תשובה לרוב הפלגת המרי וכבד רוע הפעלה היוצאת ממנו, ומכל מקום כל שעשה תשובה מכל מקום אין הפרגוד ננעל בפניה לעולם, וכבר ביארנו דבר זה בארכה בחיבור התשובה. כל שנתברר לחכם או למוכיח או למנהיג על איזה שהוא מזה הכת, אין ראוי לו להשיאו עצה למרוק חטאיו ולהדריכו בדרכי התשובה, אלא יתנהג בו במידת קונו, והוא שאמרו לא נענש דניאל בירידתו מגדלתו או בהשלכת לגוב אריות אלא מפני שהשיא עצה לנבוכדנאצר, דכתוב להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק ועוייתך במיחן עניין, ומכל מקום כל שהוא מוטבע בעשיית המצוות אפילו באותן שהנשים חייבות בהן לבד אי אפשר להיותו מזה הכת רק על צד רחוק, וברוך בעל המאזנים:

קובץ שיעורים: (ב"ב ד:) אות כד: שאני עבד דחייב במצות אבל עכו"ם לא מיחייב, ולכאורה מוכח מזה דבני נח לא נצטוו על הצדקה דאל"כ גם נבוכדנצר היה חייב לעשות צדקה, ולא כן כתב בחידושי הר"ן סנהדרין נ"ז, וצריך לומר דאין הכוונה לחלק אם הוא חייב במצוה זו או לא, אלא אם הוא חייב במצוות בכלל, דמיקרי אחיך במצוות, והרמב"ם פסק כלישנא בתרא ואפילו עבד רשע אסור להשיא לו עצה, וקשה דא"כ אפילו ישראל רשע נמי ומאי שנא עבד מישראל דהא עבד ג"כ מקרי אחיך, ושמא אין הכי נמי והא דנקט הרמב"ם עבד הוא מפני שזה מפורש בגמרא.

(ד) עצה טובה בכלל מצות גמילות חסדים

שערי תשובה: שער ג סימן נד: וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתוקנות לחבירו, וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים, שנאמר (משלי כז ט) שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש.

יוסף אומץ: פרק גמילות חסדים: (עמוד 316) ...בדיבורו כיצד – שהיא דיבור בלא הליכה, היינו שנותן עצה לחבירו ההוגנת לו לטובתו ולא על פי דרכו של היועץ שהוא עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול כמו שפירש רש"י על זה, וגם יש בו גניבת דעת שעונשו כבד מאד. ועל כולם אם ישא ויתן עמו מעומק לבבו עד שיעשה כל האפשר לו להפיק רצונו בעצתו.

ועל זה אמר שלמה ע"ה (משלי כז ט) שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש, ופירש הבחיי דקאי אקרא דלעיל מיניה כצפור נודד מן קנה כן איש נודד ממקומו, והודיענו בזה הכתוב שאחריו שמלבד שחייב לשמח לבו בשמן וקטרת עוד יצטרך מתק רעהו במתק שפתיו ורכות הדברים מעצת נפשו השכלית דרך אהבה וחיבה ולא דרך חנופה. וכן אמרו חכמינו ז"ל טוב המלבין שינים לחבירו, (ר"ל דמראה לו פנים שוחקות דהיינו גילוי שיניו הלבנים), יותר ממשקהו חלב שנאמר ולבן שינים מחלב, אל תקרי לבן שינים אלא ליבון שינים, עכ"ל הבחיי.

אהבת חסד: פרק שמיני חסד שתלוי בדיבור: ...ג. ליעץ לחבירו עצה ההוגנת לו בעניניו, וכדאיתא בחושן משפט (צז א) עיין שם שדבר זה נוהג אף לעשירים.

ציונים בענין נתינת עצה רעה

משנת אברהם, הרב אברהם אהרן פרייס
בענין עצה הוגנת, וע"י עצה שאינה הוגנת חייב מיתה מגמרא סוטה, דיון אם איסור עצה שאינה הוגנת נאמר גם בנכרי ועוד, ח"ג עמ' 51

קרן לדוד, ר' אליעזר דוד גרינוולד
עצה שאינה הוגנת ועוד, או"ח קמז

שדי חמד, ר' חזקיה מדיני
== =חחחח= == ,

שוהם וישפה, ר' דוד אורטינברג
"זה הלאו כולל אפילו גוי וכדאמרינין מנין לא יושיט אבמה"ח לבן נח, ולפי מה שכתב הרמב"ם בהלכה שאחר זה דאסור להשיא עצה טובה [-לגוי] א"כ [-גוי] השואל עצה אין שום עצה רק לומר לו 'איני יודע' ומותר לשנות מפני דרכי שלום", רמב"ם הל' רוצח פי"ב

❧ פרק ד: מכשול כפשוטו ❧

יש סוברים שהפסוק כולל אזהרה להנחת מכשול ממש (כריית בור וכל כיוצא) ולפי הכלל שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, לעומתם יש מפרשים שכאן חז"ל הוציאו הפסוק מפשוטו ואין למצוא מכאן הזהרה למכשול ממש והפסוק אוסר רק עצה רעה או מכשול בחטא. (חלק מדברי היש מפרשים האלו מובאים בפרק הקודם לצד התורת כהנים עיי"ש.)

אונקלוס: לא תלוט דלא שמע, וקדם דלא חזי לא תשים תקלא, ותדחל מאלהך אנא ה׳:

רלב"ג: ולפני עיור לא תתן מכשול, הרצון בזה שמי שהוא עיור בדבר לא תתן מכשול לפניו להפילו, כאילו תאמר אם שאל ממך מדבר מה אם הוא מותר או אסור ואמרת לו בדבר אסור שהוא מותר, או שאל ממך עצה ונתת לו עצה בלתי הוגנת להזיק לו באיזה אופן שיהיה, או אם היה האיש ההוא בעל תכונות רעות והמצאת לו הדברים אשר בהם יעשה הרעות... ומי ששם מכשול בדרך להפיל העובר שעובר שם, עובר גם כן על זאת האזהרה, ויתחייב עם זה בנזקיו לפי מה שנתבאר ממה שנזכר בפרשת ואלה המשפטים.

יד רמה: בבא בתרא כו: ד"ה אלא מסתברא, ...דאסיר למגרם מידי דאתי מיניה היזקא לאינשי, אי משום לפני עיור לא תתן מכשול, ואי משום ואהבת לרעך כמוך...

משך חכמה: ולפני עיור לא תתן מכשול, הכותים מפרשים כמשמעו, שלא יתן אבן לפני עיור בדרך להפילו (רש"י חולין ג.), וכן הוא אמת. ומזה אזהרה לפותח או כורה בור ברשות הרבים. ומשום זה אמרו (ב"ק נא) בור ברה"ר של שני שותפין כו׳ אי דא"ל זיל כרי לן אין שליח לדבר עברה, היינו דלאו דלפני עיור לא תתן מכשול איכא (ואיסורה דבר תורה דלא כהמשנה למלך בפ"ב מרוצח [-הסובר שכריית בור ברה"ר (׳מקלקל ברשות הרבים׳) הוא רק איסור דרבנן]), (ה"ב) **ובבור ברשותו איכא אזהרה בספרי** (תצא סו) מלא תשים דמים בביתך יעו"ש. והלאו כולל גם אם מכשיל חבירו בדבר שהוא עיור בדעתו, או מחמת תאותו וזדון לבבו. ואם מיעצו לפי דרכו וכיו"ב הוי כמו לאו שבכללות, לכן אין לוקין עליו. כן נראה לי, וכן מצאתי לרבינו בספר המצות בשורש ט׳ יעוי"ש.

◀ **כאן שייכים דברי המפרשים (מהפרק הקודם) המסבירים למה אין הפסוק כפשוטו (מכשול ממש) והם: מזרחי, גור אריה, קרבן אהרן, משכיל לדוד, מלבי"ם,** עיין עמודים ?? ??,

❖ האם המקרא מתפרש גם כפשוטו או שעקרוהו חכמים לגמרי מפשטיה

ב"ח: יו"ד סימן שלד: ומ"ש י"ז המכשיל העיור. פירש הראב"ד (בהשגות שם) כגון המכה את בנו הגדול עכ"ל, וטעמו דאינו ר"ל כפשוטו אלא כגון המכה את בנו הגדול דאשכחן בפרק אלו מגלחין באמתא דרבי דהות מנדה למכה בנו הגדול דקא עבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, אלמא דאין המקרא כפשוטו שנותן מכשול לפניו כדי שיפול אלא משל הוא על מי שגורם שיעשה חבירו עבירה, ומכה בנו הגדול לאו דוקא אלא הוא הדין שאר דברים, וזהו שכתב הראב"ד כגון וכו׳:

וכתב על דבריו בספר **מנחת פתים** (או"ח סימן קנו): שלא להכשיל תם בדרך, עיין ב"ח יו"ד סימן שלד שכתב דהמניח אבן לפני עיור בדרך אינו עובר על לאו זה דאפקו חכמים קרא לגמרי ממשמעותיה, ועיין בספר מנחת חינוך מ"ע רלב שאישתמיטתיה דברי הב"ח הנ"ל, אמנם בספר חסידים סימן תרעג מוכח דלא כב"ח, ועיין תוס' ע"ז דף כא. אלפני, מוכח ג"כ דלא כב"ח, ועי' סמ"ע סי"ק מ"ו ס"ק לט, ודו"ק. ????

מכשול ברשות הרבים (מקלקל ברשות הרבים) אסור מדרבנן

משנה למלך: רוצח ב ב: ...כתב מהרימ"ט (מהרי"ט) בתשובה ח"א סימן קי"ו דיש להסתפק אי אמרינן באיסורא דרבנן אין שליח לדבר עבירה כיון דמן התורה חשיב שליח, או דילמא אפילו במילי דרבנן דבר עבירה מיקריא ושייך ביה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין יע"ש.

ואני תמיה על הרב ז"ל מההיא דאמרינן בפרק הפרה (נג) נימא כורה גרם ליה, ופירש"י כגון שהיתה כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה, דאסור לקלקל ברה"ר עכ"ל, ואיסור זה דמקלקל ברה"ר פשיטא דהוי מדרבנן ואפילו הכי אמרינן אין שליח לדבר עבירה, גם באותו פרק (נא) אמרינן בור של שני שותפין היכי משכחת לה, אי דשוו שליח תרווייהו ואמרי ליה זיל כרי לן ואזיל כרה להו אין שליח לדבר עבירה, ועבירה זו הוא מה שפירש"י (נג) דהיינו דאסור לקלקל ברה"ר...

❖ אין מקרא יוצא מידי פשוטו שהוא מכשול ממש

מנחת חינוך: מצוה רלב: שלא להכשיל תם בדרך: ...(ד) [ד] והוא כעובר על מצות מלך ואין לוקין. עיין משנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ב באריכות לענין ריבית. והנה מדברי הרב המחבר וכן מדברי הר"מ נראה דפסוק הזה דלפני עיור יצא לגמרי מפשוטו, דאם נתן מכשול ממש אבן לפני עיור אינו עובר, כנראה מדברי הרב בתחילת דבריו, וכן ממה שכתב שאין בו מעשה, ואם זה ג"כ נכלל בלאו הוי יש בו מעשה. ואי דהוא סובר דכיון דיכול לעבור בלי מעשה אין לוקין, כבר כתבתי כמה פעמים (מצוה י"א אות כ' ועוד) בשם השער המלך (פ"א חו"מ) דאם דבר זה אי אפשר לעבור בלי מעשה הוי מעשה ולוקין. מ"מ לא ידעתי כיון דמבואר ביבמות (כ.) דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו חוץ מהפסוק והיה הבכור (דברים כה ו), והכוונה כתב הרמב"ן (שורש ב) דהיינו דגם פשוטו נדרש אף שכמה דברים נרמזו, חוץ מפסוק זה דעקרינן מפשוטו לגמרי, א"כ כאן נהי דהנרמז בו אמת, לא כמו הכותים וצדוקים ימ"ש המפרשים כפשוטו, מ"מ דין זה גם כן אמת דאסור להכשיל העור בדרך, ולא ידעתי מנלן דזה המפורש אינו בכלל הלאו.

שוב ראיתי במשנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ו ד"ה כתב הרב בעל כנסת הגדולה וכו', כתב שם טעם [דלא דרשינן ליה כפשוטו] דלפני עיור איתקש לחרש וגם כתיב ויראת מאלקיך וגו', אבל ארור משגה עיור בדרך הוא כפשוטו. ועי"ש עוד שכתב כיון דאין בו מעשה אף דעובר על השבועה ג"כ, דכתיב ארור משגה וארור שבועה בו (שבועות לו.) מ"מ אינו נפסל, דהוי אין בו מעשה והוי ליה כנשבע שיאכל ולא אכל, עי"ש.

ולדידי צ"ע דהמקרא יוצא לגמרי מפשוטו, וא"כ אם הכשיל עיור בדרך כגון שנתן מכשול לפניו אפשר דגם כן עובר על הלאו וקאי בארור, א"כ לוקין ופסול לעדות, ואפשר גם כן לגוי אם הכשילו, דהלאו גם עליו קאי כמבואר לעיל (אות ג'), וצ"ע. שוב ראיתי בתורת כהנים בספר קרבן אהרן הביא שהרב אליהו מזרחי ושאר גדולים עמדו בזה למה הוציאו חז"ל דבר זה מפשוטו, והביא דברים אלו אשר כתבנו שהובאו במשנה למלך והוסיף טעמים מדיליה. ולדידי צ"ע דהברייתא דורש גם זה, אבל אינו מוכרח שיוציאו מפשוטו, דפשוטו ג"כ אמת. אך לפי מה שכתב הקרבן אהרן בעצמו דלשון נתינה לא שייך רק לשון שימה עי"ש, נראה דפשוטו כן הוא כמו שנדרש, וצ"ע. ועיין בתרגום אונקלוס גבי לא תתן להעביר

למולך תירגם מלת תתן כמו בלשון הקודש תתן וכאן גבי לפני עיור לא תתן תירגם לא תשים, נראה דסובר כסברת הקרבן אהרן [הנ"ל] דפירוש הפסוק הוא כמו הנדרש, וצ"ע:

קובץ שיעורים: בבא בתרא: פרק לא יחפור: ס"ק עו: במשנה למלך פ"ב מהלכות רוצח הביא ממהרי"ט להסתפק אי אמרינן באיסורא דרבנן אין שליח לדבר עבירה, ותמה עליו מגמרא בבא קמא דף נא גבי עשה שליח לחפור בור ברשות הרבים אין שליח לדבר עבירה, והוא איסורא דרבנן, ותימה על תמיהתו כי הדבר פשוט שאסור מדאורייתא לגרום היזק בין ליחיד בין לרבים מקרא דואהבת לרעך כמוך, וכל מה דעלך סני לחברך לא תעביד זו כל התורה כולה, וכן כתב הרמ"ה פרק לא יחפור (אות קז) דאסור, אי מקרא דלפני עיור לא תתן מכשול, אי מקרא דואהבת לרעך כמוך.

שם ס"ק עז: בענין לאו דלפני עיור, הביא במנחת חינוך חקירה אי אמרינן בזה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ובמניח אבן לפני עיור עובר בלאו זה או לא, אבל הרמ"ה כתב טעם דגרמא בניזקין אסור, אי משום לפני עיור לא תתן מכשול, אי משום ואהבת לרעך כמוך:

עיין משנה למלך מלוה ד הבדל במשמעות פשטות הפסוק בין פסוק לפני עור לפסוק ארור משגה עור בדרך = וצרף לכאן

דברות משה: שבת (א) סימן ב: ענף ב: והנכון לענ"ד דהנה באיסור דלפני עירו שהוא לכאורה גם כפשוטו שלא יניח מכשול כאבן ועץ בדרך שלא יפול עליו ויוזק, ואף שזהו באיסור בור, שאף שליכא שם עיור אסור וחייב גם לשלם ממון, אולי כשיש עיור הוא גם באיסור לאו זה, ואולי זהו איסור הלאו על עצם כריית בור ועשיית תקלה ברשות הרבים, וגם הא הוא שלא לייעץ עצה רעה כדאיתא בספרא פרשת קדושים והוא ברש"י בפירוש החומש, והוא נדרש גם שלא להכשיל באיסור.

וברמב"ם בין בספר המצוות מצוה רצט ממצות ל"ת בין בפרק יב מרוצה הי"ד מפרש לאו דלפני עיור על איסור להשיא עצה רעה לחבירו ועל לגרום לאחד לעבור על איסורין, ולא על הנחת מכשול, ואולי מפני שעל נתינת מכשול הא איכא לאו דלא תשים דמים בביתך, ואף שלאו ההוא משמע מלשון הרמב"ם בספה"מ שם מצוה רצ"ח ובפרק יא מרוצח ה"ד שהוא דוקא על דבר שיש לחוש לסכנה, והטעם נראה דאיסור בור הא ליכא כשעושה ברשותו, ודין המעקה ולא תשים דמים בביתך נאמר דוקא על מה שעושה ברשותו, לכן לא אסרה תורה אלא בחשש סכנה, אבל לעשות תקלה ברשות הרבים הא פשוט וברור שאסור אף שלא שייך שיביא לידי סכנה אלא גם בשביל חשש היזק משהו ועל צער כל שהוא שיגרום לאחד על ידי בורו ותקלתו שיעשה, ולא מפורש האיסור אלא התשלומין בקרא, ולכן היה שייך זה לפרש מקרא דלפני עיור, אבל מכל מקום לא מפרש זה הרמב"ם בלאו דפני עיור מאיזה טעם. ואולי משום דתשלומי ממון לא בעי אזהרה, ומלקות לא רצה תורה לחייבו, לא נקט על איסור זה לשון לאו, אבל מכל מקום ידעינן8 שהוא אסור מזה שצריך לשלם. על כל פנים הלאו אף להרמב"ם נדרש בין על עניני היזק וצער הגוף על ידי עצה רעה ובין על הכשלת איסורין... [-המשך דבריו בפרק אחרונים עיי"ש, ועיי"ש באגרות משה שגם חזר על יסוד זה שודאי הפסוק הוא גם כפשוטו להזהיר על תקלה כפשוטו]

טעמא דקרא

❖ גם המכשיל פיקח אולי עובר בלפני עיור - על פי הגמרא שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים

טעמא דקרא: להגר"ח קניבסיק שליט"א: הוספות בסוף הספר: **פרשת קדושים: לא תקלל חרש ולפני עיור לא תתן מכשול, יש לעיין למה כתיב לפני עיור הרי גם לפני** פקח אסור ליתן מכשול שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים כמ"ש בב"ק כז:, דהיינו לפי שאדם עיניו למעלה כמש"כ תוס' שם, וגם למ"ד שם שדרכן להתבונן היינו דוקא שלא יזיק ולא שלא יוזק כמש"כ תוס' שם, וא"כ למה נקט עיור, ובשלמא בלא תקלל חרש יש רבותא דאפילו חרש שלעולם לא ידע ולא יצטער מזה אסור, אבל כאן צריך ביאור, ואפשר דלפי מה שנסתפק ביד מלאכי (הבאתי בביאור למס' כותים ס"ד ע"ש) דהנותן מכשול לפני עיור והעור לא נפל אם עובר, י"ל דזה דוקא בעור שקרוב לודאי שיעבור, אבל בפקח דלא שכיח שיפול אינו עובר אלא אם כן נכשל באמת ולא אם לא נכשל, וצ"ע.

===להביא גמרא יבמות כד. שבכל התורה אין מקרא יוצא מפשוטו חוץ מהפסוק 'והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת', שלפי פשוטו אם קראו למת יוסף יקראו לבן יוסף, ומדברי קבלה למדנו שהכוונה שהבן קם תחת המת לנחלה ולא יחלקו אחיו עמו, ופשוטו של מקרא נעקר לגמרי שאין צריך לקרותו על שם המת, וכך היה להם קבלה מרבותיהם, עיי"ש ברש"י ושאר מפרשים מאירי? [עיין גם שבת סג. אמר רב כהנא... ולא הוה ידענא שאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא].

מועד קטן יז.

❖ פרק ה: מכשול בעבירה (א) ❖

מכשיל בעבירה בין אדם לחבירו

מכה בנו גדול

מועד קטן יז. יז. הגמרא דנה מתי אפשר להתיר נידוי של חכם שמת ואמרו שהיה מעשה בשפחתו של רבי שגזרה נידוי ולא רצו חכמים להתיר אלא לאחר ג׳ שנים, אח״כ שואלת הגמרא:

...שפחה של בית רבי מאי היא, דאמתא דבי רבי חזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דתניא ולפני עיור לא תתן מכשול, במכה לבנו גדול הכתוב מדבר.

מפרשי הש"ס

רש"י: [הנדפס בש"ס]: **דקא עבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול,** דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו.

רש"י: [על הרי״ף וכן בעין יעקב]: **לא תתן מכשול,** שגורם לבנו לפטפט כנגדו.

רבינו חננאל: תנא דבי רבי ישמעאל ולפני עיור לא תתן מכשול זה המכה בנו הגדול שכיון שהוא גדול חוזר גם הוא ומכה אביו זה נמצא כי אביו גרם לו והכשילו.

ריטב"א: במכה בנו הגדול הכתוב מדבר, פירוש אף בזה הכתוב מדבר אע״פ שמתכוין ליסרו, ונראים דברים דלא גדול ממש אלא הכל לפי טבעו שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה, כי אפילו לא יהא בר מצוה אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו אלא ישתדלנו בדברים, ומשום דאורחא דמילתא דבגדול שכיח כי הא נקט גדול.

מאירי: המכה את בנו הגדול עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, שמא לא יסבול ונמצא מבעט בו, וכן כל כיוצא בו.

נמוקי יוסף: לפני עיור, דשמא לא יכול לעמוד בפני יצר הרע ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה.

ר׳ יחיאל מפריש: דקא מחי לבנו גדול, גדול היה יותר מן השיעור המפורש בפ״ק דקידושין דגרסינן התם אידך על צואריה דברך משיתסר ועד עשרין ותרתין.
ירושלמי: אמתיה דרבי הות עברת׳ אחוריה כנשתא, מקום מלמדי תינוקות, שמעה להההוא דהוה קא מחי לינוקא יותר מדאי, אמרה ליה ההוא גברא בשמתא, ומסיים עלה הדא אמרה העושה שלא כשורה צריך נידוי.

פסקי תוספות: אות עו: אחד הכה לבנו (קטן) [גדול] יותר מדאי ונדוהו.

עיון יעקב: לפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר, הא דנקט בנו י״ל דהוא הדין לבתו, אלא לכך קאמר בנו לפי שמחויב ללמדו תורה ואומנות כדאיתא בקידושין (כט ל), גם אמרינן שם גלוי וידוע שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה, אפ״ה לא יכה אותו וכ״ש בתו הגדולה, ועוד מסתמא משיאין לבת סמוך לפרקה ואז היא ברשות בעלה ולא ברשות אביו, ועוד דאין דרך האשה לכבוש וללחום מלחמה עם אביה.

ירושלמי: מו״ק: [עמ׳ יא.]: ...עד כדון חכם שנידה, ואפילו חבר שנידה [-האם הוי נידוי], נישמעינה מן הדא, חדא אמהא מן דבר פטא הוות עברה קומי חדא כנושא חמת חד ספר מחי לחד מיינוק יתיר מן צורכיה, אמרה ליה יהוי ההוא גוברא מחרם[72], אתא שאל לרבי אחא א״ל צריך את חשש על נפשך, הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נידוי[73].

72. קרבן העדה: שפחה אחת של איש ששמו בר פטא היתה עוברת לפני בית הכנסת ראתה מקרי דרדקי אחד שהיה מכה לתינוק יותר מדאי.

73. עיין לקמן בתלמיד ר׳ יחיאל מפריש גורס אחרת והמעשה היה באמתיה דרבי עייי״ש. ועיין מכות טז: ההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי אדריה רב אחא ואהדריה רבינא דלא אשתכח דדייק כוותיה, וברש״י דהוה פשע בינקי מכה אותם יותר מדאי ע״כ, והעיר הרב סופר שיתכן שרב אחא לשיטתיה שהעבירו, אבל בירושלמי גרס רבי ולא רב אחא וצ״ע.

קידושין ל. אמר ליה רבא לרב נתן בר אמי אַדְיָדָךְ על צוארי דבריך, משיתסר ועד עשרין ותרתי, ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה...

רש״י: אדידך על צוארי דבריך, בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה, משיתסר, שנין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאחרהו. לשון אחר, אדידך על צוארי דבריך, בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות, ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרין ותרתין, בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות, ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעט, וזה עיקר.

תוספות ר״י הזקן: קידושין ל. ידך על צוארי דבריך, כלומר דקדק אחריו שילך בדרך טובה שאם ילך בה בזה הזמן, כל ימיו ילך בה דכתיב חנוך הנער על פי דרכו, הרגלהו בדרך ראויה לו, גם כי יזקין לא יסור ממנו. ואית דמפרשי ידך ממש, כלומר הכהו דרך תוכחה, והא דאמרינן (מו״ק יז) לפני עיור לא תתן מכשול לאזהרה למכה בנו גדול, *איידי דזקא במכה והולך* ומטיל [בו] יצר הרע [וגורם לו להחטיאו].

פסקי תוספות: שם: אות נו: יש להוכיח את בנו הגדול ולא יכהו.

מכה בנו גדול / בפוסקים

רמב״ם: ממרים ו ה: אע״פ שבכך נצטוינו אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויתעלם שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. הלכה ט: והמכה בנו גדול מנדין אותו שהרי הוא עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול.

ראב״ד: תלמוד תורה פ״ו הי״ד: [על דברי הרמב״ם בכ״ד דברים שמנדים עליהם... י״ז המכשיל את העור]: אמר אברהם: כגון המכה בנו גדול.

שו״ע: יו״ד רמ: כבוד אב ואם: סעיף יט: אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. **סעיף כ׳:** המכה לבנו גדול היו מנדין אותו שהרי עבר על לפני עיור לא תתן מכשול. הגה״ה: ולא מקרי גדול לדבר זה רק אחר כ״ב שנה או כ״ד שנה) (בקונטרס פ״ק דקידושין וב״י ס״ס של״ד).

ש״ך: שם: כ״ב שנה או כ״ד וכו׳, פירוש י״א עד כ״ב וי״א עד כ״ד, וכן מוכח להדיא מהקונטרס שהביאו ב״י וב״ח ס״ס של״ד שממנו מקור דין זה ע״ש.

רע״ק: שם: המכה לבנו גדול, אל יראה אדם לתינוק באזנו אלא מלקהו מיד או ישתוק ולא יאמר לו כלום דיש לחוש דמחמת אימה יאבד התינוק עצמו לדעת, מס׳ שמחות פ״ב ה״ו. וז״ל **מהריק״ש:** המכה בנו קטן יותר מדאי היו מנדין אותו, פסקי תוס׳ מ״ק פ״ג עכ״ל.

ספר חסידים: סימן תקסו: איש אמו ואביו תיראו, תירא לא נאמר אלא תיראו, לאב ולאם מזהיר שאם בא הבן לכלל איש שיראו פן יכוהו ופן יקללוהו עד שיענה להם ויקללום ויכם, ועוד לאב ולאם מזהיר שלא יניחו לבניהם לחלל שבת...

כ״י פארמא: סימן תתתשכ״ד: יש ענוה יורשת גיהנם ומנחלת אש אוכלת ליורשיו בגיהנם, כיצד מי שרואה בניו או קרוביו ותלמידיו בתרבות רעה ובידו למחות בחירופים והכאות ואומר בלבו אהיה מעורב דעתי עמהם ולא אהיה מחרף ומכה, הרי זה מנחילם גיהנם שיצאו לתרבות רעה, ואף יעשו רעות לאביהם ולאמם עד שישנאוהו ויקללו יום שנולד בו, זהו שנאמר חושך שבטו שונא בנו, ואמרו כל מי שמכה בנו הגדול עובר לפני עיור לא תתן מכשול. ומי שהרגיל את בנו בתוכחות מוסר והכהו בקטנותו, לא יבעט בהכאות אפילו כשיגדל אם יכהו...

רבינו יונה: שערי תשובה: ש״ג אות פא: ולפני עיור לא תתן מכשול. אמרו רבותינו (מו״ק יז.) כי הוזהרנו בזה לבלתי הכות אדם בנו הגדול פן תהיה לבן לפוקה ולמכשול לחטוא בלשונו ולהקלות אביו. וכן הוזהרנו בזה שלא לזמן כל מכשול עון לישראל וגם לא לאינו ישראל, שלא יתן כוס יין לנזיר...

סמ״ק: מצוה קעב: שלא להושיט איסור כגון כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח, דכתיב ולפני עיור לא תתן מכשול... וגם אמרו רבותינו (מו״ק) כי הוזהרנו בזה שלא להכות בנו גדול פן יהיה לו למכשול ולפוקה לחטוא בלשונו להקלות אביו.

ים של שלמה: קידושין פרק א סימן סח: ...עוד כתב הרמב״ם (ממרים פ״ו ה״ח) אף על פי שאדם חייב לירא מפני אביו ואמו מאוד ולכבדן, אסור לאדם להכביד עולו על בניו לדקדק בכבודו עמם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויתעלם עיניו מהם שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול, והמכה לבנו הגדול מנדים אותו שהרי עבר על ולפני עיור לא תתן מכשול, כדאיתא בפרק אלו מגלחין (מו״ק יז.). וכתב הקאר״ו (ב״י יו״ד סימן קל״ד) שמצא בקונטרסי״ן שלא אקרי גדול להאי עניינא אלא עד כ״ב שנין, או כ״ד שנין, כדאמרינן לעיל (ל.) אדידך על צווארי דבריך משיתסר ועד כ״ב שנין, וא״ד עד כ״ד, ואומר אני שאין לנדותו במכה בנו הגדול עד שיעבור כ״ד שנין, אבל

מכל מקום אסור להכותו לכשיגיע לכ"ב שנים, וכל זה בלא נשא [-אשה] אבל נשא נקרא גדול בעיני הבריות וכפי לשון בני אדם, ולא דווקא המכה בנו גדול אלא כל הגורם מכשול לחבירו חייב נידוי ומנדין אותו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות נדוי, (ת"ת פ"ו הי"ד)

פלא יועץ: הכאה: אמרו רז"ל המכה בנו הגדול חייב נדוי, ולפום טעמא אף אנו נלמוד דלאו דוקא מכה בנו גדול שהרי הטעם הוא לפי שגורם לבנו שיהא בועט בו ויהא מקלה אביו ונמצא עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול, הנה כי כן לא גדול גדול ממש אלא אפילו קטן, כל שיודע בו שאינו מקבל מרות כגון בדורות הללו דחוצפא יסגא ובן בועט באביו, לא על ידי הכאה אלא אפילו אם גוער בו בכעס גם הוא יכעוס ואינו מקבל גערה, ואמת אמרו תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה, במבין אמרו אבל מי שאינו מבין אינו מקבל גערה.

ויש בן שאינו שומע בקול אביו ובקול אמו, וכל כי האי צריך דעת באב ואם ביודעים ומכירים את בניהם שהם קשים ואין יראת ה' נגד פניהם ואינם שומעים בקול אביהם ואמם, לא יצוו עליהם שום דבר שישרתום, וישתדלו שלא לכעוס עליהם ושלא לצערם ולא ידברו אליהם אלא בשלום רכה, ונהי שלא כל העתים שוות ופעמים שלא יוכל אב ואם להתאפק מלצוות את בניהם שום דבר ומלכעוס עליהם ולחרפם ולקללם כי יחרקו שן ונמס לבם בראותם שעושים הבנים דברים שאינם מהוגנים, עכ"פ את אשר בכחם לעשות יעשו ויבחרו הרע במיעוטו...

חיי אדם: כלל סז: כיבוד אב ואם: ...כא) המכה לבנו גדול י"א כשהוא בן כ"ב שנים וי"א בן כ"ד שנים, ונראה לי דהכל לפי טבע הבן ואפילו פחות מזה, מנדין אותו שהרי עובר על לפני עיור וכו', אלא יוכיחנו בדברים.

ביאור רס"ג: לגרי"פ פערלא ל"ת נה: להכשיל מטרף: [ח"ב עמוד 105]... [אם עובר בלאו מיד שמושיט או רק כשחבירו עובר...] ...אבל הביאו ראיות איפכא (מפרק ואלו מגלחין יז.) בההיא דאמתא דרבי דחזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, דתניא לפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו הגדול הכתוב מדבר עיי"ש, הרי דמיד בהכאה דהו"ל רק נתינת מכשול קעבר בלפני עיור.

איברא דלכאורה משם איפכא מוכח, לפמש"כ הרא"ש והר"ן ז"ל שם בההיא דר"ל הוה מינטר פרדיסא אתא ההוא גברא ואכל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, שמתיה, א"ל אדרבא וכו', א"ל נדוי דידי' נדוי דידך לאו נידוי, וכתבו ברא"ש ובר"ן שם דאע"ג דעבר בלא תגזול וראוי לומר דנתחייב ההוא גברא נדוי דעבר על ל"ת דאורייתא, מ"מ כיון דלאחר שאכל נדהו לא נדוי הוא, אבל אם אמר לו אל תאכל ואעפ"כ אכל היה יכול לנדותו כי הרואה שחבירו עושה עבירה אפי' עושה איסור דרבנן חייב לנדותו כדאמרינן בפרק הדר עיי"ש. והשתא א"כ הכא אם איתא דבנתינה לחוד עבר בלפני עיור נמצא דכבר עבר בלפני עיור בהכאתו ושוב לאו בר נדוי הוא, אלא ודאי אכתי לא עבר בהכאה אלא שיכול לבוא לידי עבירת לפני עיור ע"י כך כשיחרפנו ויבעט בו ולאפרושי מאיסורא אמרה דלהוי בשמתא. מיהו לא משמע הכי מדקמסיים עלה וקאמר דתניא ולפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר עיי"ש, משמע ודאי דבהכאה לחוד קעבר בלפני עיור דכיון דהבן גדול הוא מסתמא דמילתא מתקצף על אביו וחזי ביה בישות, ובזה גופא קעבר הבן על כיבוד ומורא דאב אע"פ שאינו מבעט באביו במעשה או בדיבור וממילא קעבר האב בלפני עיור שהרי הוא מכשילו לכך.

איברא דמפרש"י והריטב"א ז"ל שם לא משמע הכי עיי"ש, מ"מ מעיקר הסוגיא שם אין הכרע, דשפיר י"ל כדכתיבנא. וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל (בפ"ו מהל' ת"ת הי"ד) דשם כתב הרמב"ם ז"ל דהמכשיל את העור מנדין אותו, וכתב על זה הראב"ד: כגון המכה את

בנו הגדול עיי"ש ובמש"כ בכס"מ שם, הרי דס"ל דמכה בנו גדול הו"ל מכשול ממש ולא נתינת מכשול לחוד, דאל"כ הו"ל להשיג על הרמב"ם ולהוכיח משום דאפילו על נתינת מכשול מנדין אע"פ שעדיין לא הכשילו, ולא לכתוב "כגון", דמשמע דהיינו הך...

חייב נידוי רק במכה הבן במילי דעלמא ולא על לימוד תורה או עשיית מצוה

שלחן המלך: ר' יוסף בן עזרא: דעות ו י: (אזהרת עינוי אלמנה ויתום): אבל עינה אותם הרב כדי ללמדן תורה וכו' הרי זה מותר, הנה האי חילוקא דאסברא ניהלן רבינו ז"ל דכשהוא ללמדו תורה מותר לענות אותם ולהקניטן וכו', נראה דסמוכות שלו הוא מדין גלות, דתנן במכות דף ח. אבא שאול אומר מה חטיבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו וכו', ופסקו הרמב"ם בפרק ה מהל' רוצח הלכה ה והלכה ו הבן שהרג את אביו וכו' וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו במה דברים אמורים כשהרגו שלא בשעת לימוד וכו' אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה וכו' פטור וכן הרב המכה את תלמידו וכו' שהרי הרגו בשעת עשיית המצוה, ע"כ. הרי דכשהוא ללמדו תורה ומצוות אין האב נענש ולא הרב בשביל הכאת והריגת הבן והתלמיד, וסובר רכינו דהוא הדין לגבי יתום דאע"ג דאית ביה לאו דלא תענון אפילו הכי כשהוא ללמדו תורה מותר לענותו.

ולענ"ד נראה דיש ללמוד מדין זה גם לענין מכה לבנו גדול דאמרינן במו"ק יז. אמתא דרבי חזייא להההוא גברא דהוה מחי לבנו הגדול ואמרה ליהוי ההוא גברא בשמתה דקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, ופירש רש"י ז"ל דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו עיי"ש, דלא אמרו דעובר אלפני עיור לא תתן מכשול אלא דוקא כשמכה אותו במילי דכדי, שרואה בנו עושה איזה דברים שלא כרצונו אבל אינו נוגע לענין התורה והמצוות, אבל אם מכהו על קיום התורה והמצוות לא קעבר אלפני עיור, שהרי אפילו לענין מיתה וגלות אמרינן יצא האב המכה את בנו דפטור כזנכר.

ושם (מס' מכות) בדף ח: אהא דתנן האב גולה על ידי הבן ופריך בגמרא והאמרת יצא האב המכה את בנו, דגמיר, והאמרת אע"ג דגמיר מצוה קעביד, בשולייא דנגרי, שלוייא דנגרי חיותא היא דלמדיה, דגמיר אומנותא אחריתי, עד כאן. וכמו שחילק הרמב"ם בהלכות רוצח כנזכר. ואפילו גבי יתום עינינו הרואות שמתיר רבינו ז"ל לרדותו ולהכותו במילי דשמיא ואין לחוש לעינויים, ואם כן הדבר מבואר דגם לגבי בן, ליכא לפני עיור לא תתן מכשול אלא כשמכהו במילי דעלמא...

[אה"ן יבי"א ס"ט: (דברי המביא לדפוס ר' יוסף בן יעקב אמאדו, נכד המחבר) אכן מדברי הריטב"א בחידושיו למו"ק ופסקי תוספות שם נראה דאין לחלק בכך עיי"ש. (וכותב עוד לעיין בצפיחית בדבש סימן נג, ובספר נחמד למראה וכו', ובספר נוה צדק, ובספר שמע אברהם סימן לו, ולימודי ה' דף לג ע"ג].

עיין שערי שלום (לפני עור) עמוד קמז והלאה, ומציין ללב שומע מערכת ל אות נו, ועוד מקומות עיי"ש וצרף לכאן

❖ המנדה שלא לצורך גדול עובר משום לפני עיור כמו מכה בנו גדול

שו"ת רדב"ז: חלק א סימן שעח: שאלת ממני אודיעך דעתי במעשה שהיה בש"ץ שרגיל להתפלל שחרית בר"ה ורבו רגיל להתפלל מוסף ובשנה הזאת קם רבו להתפלל שחרית והוא יצא מבית הכנסת באומרו מה עולה נמצא בידי בשנה הזאת לביישני, ורבו אומר שזלזל בכבודו ביציאתו מבית הכנסת מפני שקם הוא להתפלל ונידה אותו, ולא די זה אלא שהכריז עליו, ועתה יורה המורה אם הנדוי חל ואת"ל שחל מי ומי חייבים לנהוג בו נדוי, ואם היה בר הכרזה או לא: עוד שלא נדה אותו ביום שיצא אלא אחר כך כשרצה להיות ש"צ בקהל אחר נידה אותו כדי שלא יהיה ש"ץ.

תשובה, איברא דאיכא קצת זלזול לרב בזה שהרי הקניטו שלא רצה לשמוע תפלתו ויצא ומה לי הקניטו בדברים ומה לי הקניטו ביציאתו מבית הכנסת, מכל מקום לכתחלה לא היה ראוי לנדותו כיון שאין הזלזול מבורר כל כך דמצי למימר לא בשביל כך יצאתי מב"ה אבל מ"מ כיון שנידהו בדיעבד נדויו נדוי... ובלבד שיאמר שמפני כבודו נדהו, והבו דלא לוסיף עלה להכריז עליו בב"ה ובשוקים זה ודאי שלא כדין עשה הרב, נדוי שמענו אבל הכרזה לא שמענו, היה לו לחוש לכבוד תלמידו דתנן יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך והיה לו לקרבו כאשר כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות ת"ת ולנדותו בינו לבין עצמו ולא לבזותו, ועתיד הוא ליתן את הדין עליו, ולפי דעתי עבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, כההיא דמכה בנו הגדול (מו"ק יז., דלאו כולהו אינשי יכולין לסבול בזיון כזה כ"ש לדעתו ולדעת מקצת משכילים דאין בזה זלזול שיתחייב עליו נדוי וכ"ש דפקר טפי...

דיון בכל נושא הכאת בנו גדול עיין **"שדי חמד"** כללים מערכת ואו כלל כו ס"ק י"ד==

(ב) נסיון אם הבן יכעוס

קידושין לב. ת"ש שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם, אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו, ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה, בראוי ליורשו, וכי הא דרבה בר רב הונא, דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח, ודלמא רתח וקעבר **אלפני עיור לא תתן מכשול**, דמחיל ליה ליקריה, והא קעבר משום (דברים כ) בל תשחית, דעבד ליה בפומבייני. ודילמא משום הכי לא רתח, דעבד ליה בשעת ריתחיה.

רש"י: **ודלמא רתח**, ואמר לאבוה מידי בריתחיה. **וקא עבר**, רב הונא, **משום לפני עיור**, שגורם לבנו לחטוא.

תוספות: **דמחיל ליה ליקריה**, וצריך לומר שהודיע קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן שצריך מחילה וכפרה.

מאירי: מצות כיבוד שלא להכלים הבן את האב או שלא לגעור בו, אפילו נטל ארנקי של בן וזרקו בפניו לים לא יכלימהו, וכן בכל הדברים, וראוי להדריך את בניו בכך ולעשות להם לפעמים דברים המכעיסים כדי לנסותם ולבחנם, ובלבד שימחלו האבות על כבודם עד שאם חס ושלום יהא הבן עובר על מצות כיבוד לא יהא האב נמצא עובר על נתינת מכשול, וכן שתהא בחינתו בדברים שלא יעבור עליהם על בל תשחת, ומה שאמרו ברב הונא דקרע שיראי באפי בריה, כבר אמרו כפום מאני הוה כלומר במקום התפירה:

ריטב"א: הא דאקשינן ודילמא רתח ואיכא משום ולפני עיור לא תתן מכשול ופרקינן דמחיל ליה ליקריה, קשיא לי דהא מכל מקום לא ידע בריה דמחיל ליה ליקריה, והוי כמי שעלה בידו בשר כבש ונתכוין להעלות בשר חזיר שצריך כפרה כדאיתא ביבמות ונדרים, ואפשר דבלאו דלפני עיור לא תתן מכשול כיון שהוא לאו כולל לא מחמרינן כולי האי ושרינן בהכי כדי לנסותו ולהדריכו בדרך ישרה אי רתח.

חכמת שלמה: **בד"ה דמחיל ליה כו' שהודיעו קודם לכן,** נ"ב ורבה בר רב הונא לא בא אלא לידע אם בנו קפדן הוא ודו"ק:

ברכי יוסף: **יו"ד רמ: ס"ק יג:** כתב בספר אמרי נועם פרשת קדושים... דדוקא כבודו מחול אבל אין מוראו מחול, והרב משכנות יעקב דף קע"א ע"ג דחה דבריו והסכים דגם המורא יכול למחול... וכן נראה מתשובת הריב"ש סימן ר"ך... וממ"ש צפחת המים הביאו כנה"ג בסימן זה אות מ' שלא כתבו אלא דאין בזיונו מחול, ודוק מינה הא מוראו מחול...

וכן יש להביא ראיה מהא דאמרינן פרק קמא דקדושין דף לב רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה, אמר איזיל איחזי אי רתח אי לא רתח, ודילמא רתח וקעבר אלפני עור, דמחיל ליה ליקריה. ופרש"י ודילמא רתח ואמר לאבוה מידי ברתחיה. עכ"ל. ופשיטא דאי אמר מידי לאבוה ברתחיה עבר על מורא אב, דמורא הוא לא סותר את דבריו, וכ"ש לדבר כנגדו זה בכלל מורא הוא, ועל זה משני הש"ס דמחיל ליקריה, משמע דאף כי לימא מידי דקעבר על מורא אב כבר אביו סל"ח כזאת, ומוראו מחול. וכן משמע ממ"ש בספר החינוך סוף סימן רי"ב וז"ל ועובר עליה והקל ביראתם ביטל עשה אלא א"כ מדעת האב ובמחילתו שהאב שמחל וכו', עכ"ל. ונראה דאף אם הקל במורא, מחול במחילתו כאמור.

ומיהו יש לעורר דלפי מ"ש בסמוך (אות יב) משם ספר החסידים, דאף דכבודו מחול בדיני אדם אבל בדיני שמים חייב, א"כ מאי משני הש"ס דמחל ליקריה, הרי אכתי איכא עונש שמים. וי"ל דלפני עיור ליכא כי אם כשמתחייב בדיני אדם, אז בסוג זה איכא לפני עיור, אבל כשאינו מתחייב רק בסוג דיני שמים לא שייך לפני. אי נמי דיש לחלק היכא דמחל מקמי דקעבר, ועוד דהוא נותן אצבע כדי שיעבור על כבוד אב, להיכא דהוא בשאט ונפש עבר על כבוד שחייב, ואח"כ מחל אביו, דבכה"ג דרב הונא אף בדיני שמים פטור.

ומיהו עדיין צריך למודעי, דאי רתח הוא עוון כעס דשקול כעבודה זרה כמשז"ל, ואיכא לפני [עיור] ומאי אהני דמחל ליקריה סוף סוף מרתח קרתח ונלכד בעון כעס. וי"ל דקים ליה לרב הונא דרבה בריה אף כופה, ולא ילכד בסוג הכעס שאמרו ז"ל דשקול כעכו"ם, רק אפשר דרתח כל שהוא ואמר ליה מידי ברתחיה, באופן דלית בה משום עוון הכעס רק שמקל במורא אב, ולזה ראה והתקין דמחל ליקריה.

נקט בסוף דבריו שאם מכישלו בכעס ממש עובר בלפני עור, ויש בזה דיון עיין אחרונים (שערי שלום עמוד עז.

❖ הגורם לחבירו לכעוס אם עובר על לפני עיור

תורה לשמה: **סימן שע:** שאלה: ראובן דבר עם שמעון דברים שמוכרח שיבוא על ידם לידי כעס, וכן היה שנתכעס שמעון הרבה בדברים אלו עד ששיבר כלי בחמתו, אך ראובן לא נתכוון בדברים אלו כדי שיתכעס כי אם דיבר הדברים האלו לצורך עצמו או לצורך אחרים אך ידע מקודם שבודאי הגמור ששמעון יתכעס הרבה בשמעו את הדברים האלו, אם יש בזה איסור דלפני עיור לא תתן מכשול, מאחר דהכעס הוא עון גדול והחמירו בו רז"ל בגמרא בכמה מקומות ובפרט בזוה"ק, וכ"ש אם מחמת זה שיבר כלי בחמתו.

ואם נאמר שיש איסור בזה משום לפני עיור א"כ לא שבקת חיי לכל בריה כי דבר זה מצוי הרבה בין בני אדם ומי יוכל להזהר בזה דרוב הפעמים יש צורך הרבה באלו הדברים לאמר אותם ואיך יעשה אם לא יאמר. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה.

עבודה זרה טו: - טז.

תשובה: הכי איתא בגמרא דקידושין דף ל"ב רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה אמר איזיל אחזי אי רתח אי לא רתח, ומקשה הגמרא ודילמא רתח וקעבר אלפני עיור, ומשני דמחיל ליקריה, ופירש רש"י ודילמא רתח ואמר לאבוה מידי ברתחיה ע"ש, נמצינו למדין שבעבור הכעס לחודיה ליכא איסור דלפני עיור, דאי איכא מאי משני דמחיל ליקריה סוף סוף מרתח קא רתח והוא שהביאו לידי כעס זה, אלא ודאי משום כעס לחודיה לא עבר זה אלפני עיור וא"כ נפשטה השאלה. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

==בענין זה דנו עוד באחרונים עיין 'מוסר אביך' לרא"יה קוק ו'זה השלחן' לר"ש דבליצקי ובדפים מצולמים עיין אחרונים: יד מלאכי ??, שדי חמד ??, פרי יצחק ??, גרי"פ פערלא ?? ??

(ג) אסור למכור נשק או דברי המזיק

אסור למכור נשק לעכו"ם או לישראל לסטים

עבודה זרה טו: - טז. ...ועוד תניא אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין ואין מוכרין להן לא סדן ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל אחד עובד כוכבים ואחד כותי, מא טעמא אי נימא דחשידי אשפיכות דמים, ומי חשידי האמרת ומייחדין עמהן, אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים, וכי תימא כותי לא עביד תשובה ישראל עביד תשובה והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים, רהיט בתריה תלתא פרסי ואיכא דאמרי פרסא בחלא ולא אדרכיה.

אמר רב דימי בר אבא כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים אסור למכור ללסטים ישראל, היכי דמי אי דחשיד דקטיל פשיטא היינו עובד כוכבים, ואי דלא קטיל אמאי לא, לעולם דלא קטיל והכא במאי עסקינן במשמוטא דזימנין דעביד לאצולי נפשיה.

תנו רבנן אין מוכרין להן תריסין, ויש אומרים מוכרין להן תריסין, מאי טעמא אילימא משום דמגנו עלייהו אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא, אמר רב (דף טז.) אי אפשר הכי נמי, איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא, דכי שלים זינייהו קטלי בגווייהו. ויש אומרים מוכרים להם תריסין דכי שלים זינייהו מערק ערקי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים.

אמר רב אדא בר אהבה אין מוכרין להן עששיות של ברזל, מאי טעמא משום דחלשי מינייהו כלי זיין, אי הכי אפילו מרי וחציני נמי, אמר רב זביד בפרזלא הינדואה. והאידנא דקא מזבנינן א"ר אשי לפרסאי דמגנו עילוון...

...משנה: אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים...

רש"י: אין מוכרין להן, לעובדי כוכבים. **לא זיין,** סייף ורומח. **כלי זיין,** בית יד לרומח ונדן לסייף. **סדן,** לשום בו רגלי איש ובלשון אשכנז שטו"ק בלע"ז ציפ"י. **כבלים,** בווי"ש בלע"ז. **שלשלאות,** פרויי"ש וכל הנך משום דלא ליזקו בהו ישראל. **מ"ט,** אכותי קאי. **אי נימא משום,** דכותים אשפיכות דמים חשידי. **והא אמרת,** לעיל מתייחדין עמהם אלמא לא חשידי. **לא עביד תשובה,** לחזור בו ולחוש לדברי חכמים שאסרוהו למכור לעובד כוכבים. **עביד תשובה,** וציית ולא מזבין ליה לעובד כוכבים. **רהט,** רבה. **בתריה,** דההוא ישראל למיהדר ולמיזבן חמרא מיניה. **בחלא,** בין החולות מקום קשה להילוך. **ולא אדרכיה,** לא השיגו ודומה לו בפלגש בגבעה (שופטים כ) כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו

עבודה זרה טו: - טז.

בעריהם מקום מנוחתם השיגום השבטים לבני בנימין. **ה"ג לעולם דלא קטיל ובמשמוטא דעביד לאצולי נפשיה**, לסטים השומט ממון מיד בעליו ונמלט והולך וכשרודפין אחריו נלחם ומציל עצמו ומאבד זה את ממונו. **אי אפשר**, בלא איבה. **דכי שלים זינייהו**, כשכלים כלי זיינן במלחמה קטלי בתריסין.

עששיות, חתיכות עבות שקורין מש"ש. **דחלשי מינייהו**, מחלישין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין. **אפילו מרי**, פושיו"ר. **וחציני**, דולדורי"א לא נזבין להו דחלישי מינייהו כלי זיין. **בפרזלא הינדואה**, של ארץ הודו שאין עושין אותה אלא לכלי זיין. **דמגני עילוון**, נלחמים לשמור העיר ואת יושביה.

מאירי: ע"ז טו: ...וכן אין מוכרין להם מטעם זה לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להם את הזיין, וכן אין מוכרין להם לא סכין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל, שכל אלו מאחר שאינם בעלי שום דת בעולם ואינם נכנעים תחת יראת אלהות אלא שמקטירים לצבא השמים ועובדים את האלילים אין נזהרין משום עבירה, והרי הם מזיקים בהם, ואפילו חתיכת ברזל אם הוא ברזל הידוע שעושין ממנו חרבות והוא הקרוי כאן פרזלא הינדואה אין מוכרין אותו להם.

וכשם שאסור למכור לגוי כך אסור למכור ללסטים ישראל, אף על פי שאינו לסטים גמור אלא שהוא מזיק וכשהניזק מתריס כנגדו הוא עשוי להרגו כדי להציל את עצמו, וכן אסור למכור לכותי שמא יחזור וימכרם לגוי, והוא הדין לישראל החשוד למכור לגוי.

אבל מוכרין להם תריסין שאינם עשויים אלא להצלת עצמם ולא להרוג בהם, ובימי רבותינו התירו למכור כל אלו לפרסיים מפני שהיו שרויים בתוכם ומגינים עליהם, וכל שאדם חוסה בצלו ראוי לעזרו כפי האפשר...

אסור למכור דבר המזיק משום לפני עור

חולין ז: רבי פנחס בן יאיר הגיע לסעוד לביתו של רבי... **כי אתא איתרמי על בההוא פיתחא דהוו** קיימין ביה כודנייתא חוורתא, אמר מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו, שמע רבי נפק לאפיה, אמר ליה מזבנינא להו, אמר ליה *ולפני עוד לא תתן מכשול*, מפקרנא להו – מפשת היזקא, עקרנא להו – איכא צער בעלי חיים, קטילנא להו – איכא בל תשחית, הוה קא מבתש ביה טובא, גבה טורא בינייהו.

אח"כ בגמרא על הפרדה הלבנה: אמר ר' יהושע בן לוי למה נקרא שמן ימים, שאימתם מוטלת על הבריות, דאמר ר' חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה, והא קחזינא דחיי אימא וחיית, והא קחזינא דמיתסי, דחיוורן ריש כרעייהו קא אמרינן.

רש"י: כודנייתא, פרדות, ושל רבי היו. **מלאך המות**, שמכה ושוב אין המכה חיה כדלקמן. **ולפני עור וגו'**, דכי היכי דאסירן לך, אסירן לאחריני, והא ליכא למימר דמזבן להו לעובדי כוכבים דתנן אין מוכרין להם בהמה גסה (ע"ז יד:). **מפקרנא להו**, אשלחם ביערות דעלמא להפקר. **מפשת היזיקא**, דמתוך שלא יהיו נשמרות ירבו נזקיהן. **עקרנא**, שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שיהו ראויות לדישה... **מבתש**, מפציר וחברו בשבועות (ל:) מבתש גרסינן בבי"ת ולא בכ"ף. גבה טורא בינייהו, והבדילן. **למה נקרא שמם**, דכודנייתא, **ימים**, דכתיב (בראשית לו) אשר מצא את הימים. **לא שאלני**, רבי חנינא רופא היה ומהכא מייתי לה במסכת יומא בהוציאו לו. **וחיה**, משמע שמת המוכה. **וחיית**, לשון נקבה ואמכה קאי שאין המכה מתרפאת.

פרק ו: מכשול בעבירה (ב)

סוגיא מסכת עבודה זרה דף ו

ברייתא דרבי נתן / תרי עברי דנהרא / לפני עיור דרבנן

עבודה זרה ו (דף ו.) [במשנה: בימי חגי העכו"ם אסור לשאת ולתת עמהם, ושואלת הגמרא:] **איבעיא להו משום הרווחה או דלמא משום ולפני עיור לא תתן מכשול, למאי נפקא מינה, דאית ליה בהמה לדידיה, אי אמרת משום הרווחה הא קא מרווח ליה, אי אמרת משום עיור לא תתן מכשול הא אית ליה לדידיה. וכי אית ליה לא עבר משום עיור לא תתן מכשול, והתניא אמר רבי נתן (דף ו:) מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עיור לא תתן מכשול, והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו וקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא, דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן שמע מינה.**

רש"י: **ע"ז ו. משום הרווחה,** דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך (שמות כג). **ולפני עיור,** דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בד' מיתות בסנהדרין (נו) ונהי דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואף על פי שאין להן שכר בקיומ' [ואהכי] קא עבר ישראל משום ולפני עיור לא תתן מכשול (בחילול שבת משום ממצוא חפצך ודבר דבר).
(דף ו:) לא יושיט אדם כוס יין לנזיר, שמא יבא לשתותו@. **ואבר מן החי לבני נח,** לפי שנאסר להן דכתיב אך בשר וגו'. **דקיימא בתרי עברי נהרא,** עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל.

==ראשונים כאן מביאים נוסח אחר ברש"י: 'אם בא לשתותו' (או"ז, נמוק"י ועוד) ומפרשים שכוונתו שביקש לתת לו עיי"ש, וכן הגירסא ברש"י על הרי"ף ועיין עוד במה שכתב בש"ס שוטנשטיין שהיו מהדורות שונות של רש"י על מס' ע"ז.

רבינו חננאל: איבעיא להו איסורא דלמיהב ומישקל בהדיה משום דלא תרויח ליה, ואע"ג דאית ליה בהמה לדידיה כיון דמוספת ליה ומרוחת ליה אסור, או דילמא משום ולפני עיור לא תתן מכשול, ואוקימנא כגון שהנהר מפסיק ביניהם ואינו יכול לכפותו וליטול ממנו בעל כרחו@, הוא דעובר, ודייקינן מדקתני 'ולא יושיט' ואל קתני 'ולא יתן' שמע מינה כי הנהר מפסיק ביניהן שמע מינה.

בתחמוין במאמרו של הרב נ. א. רבינביץ "כל ישראל ערבים זה לזה", מבאר שיטת הר"ח דלא כרש"י אלא הכל תלוי אם ביד הגוי לכפותו או לא, וכן פירש בב"ק קיז. בענין אנסו גוי להראות ממון חבירו בתירוץ הגמ' "הכא במאי עסקינן כגון דקאי בתרי עברי נהרא" וכו', ובמלחמות להרמב"ן שם הביא בשם הר"ח שמפרש (כמו במס' ע"ז) שעכשיו אין האנס יכול לכפותו לישראל הואיל והנהר מפסיק ביניהם, עיי"ש. וכותב עוד שלדעתו כך היא גם שיטת הרמב"ם ולכן השמיט החילוק של תרי עברי דנהרא... עייש =להשלים ===

תוספות: ע"ז שם: **או דלמא משום ולפני עיור לא תתן מכשול**, יש מקשין מכאן לפירוש הקונטרס דמתניתין דפירש דלתת ולשאת היינו מקח וממכר, תינח מכר אבל מקח מאי לפני עיור איכא, ושמא י"ל שממציא לו מעות לקנות צרכי עבודת כוכבים.

מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, נראה דהוא הדין בכל שאר איסורין, אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכו"ע חמרא שתו ושמא שכח נזירתו, אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו מלהושיט לו, אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו ואפילו הוא שלו מדקאמר אי לא יהיב ליה שקיל ליה איהו, ולפי זה אסור להושיט למומרים לעבודת כוכבים דבר איסור אף על פי שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישראל גמור חשבינן ליה, ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה וכדמסיק דקאי בתרי עברי נהרא.

רא"ש: שם: **א ב**: תניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל לפני עיור לא תתן מכשול, תימה אמאי נקט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח טפי מנבילה לישראל, בשלמא אבר מן החי לבני נח איצטריך לאשמועינן דשייך ביה לפני עיור לא תתן מכשול, וי"ל דנקט כוס יין לנזיר לפי שאינו נזהר כל כך מלשתות יין כי הורגל כל ימיו בשתייתו גם רואה את הכל שותין יין הלכך אפילו שואל בסתם לא יתנו לו אולי ישכח נזירתו וישתה, אבל מותר להושיט נבילה לישראל בסתם כל זמן שאינו יודע בודאי שהוא רוצה לאוכלה הלכך אסור להושיט למומרים דבר איסור אפי' שלהן היכא דקאי בתרי עברי דנהרא:

תוספות הר"ש: שם: **כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבנ"ח**, הוא הדין שאר איסורין, והני נקט משום דבסתמא חיישינן דלמיכלינהו קא שקיל שאין העולם רגילין ליזהר דנזיר נמי לא מיזדהר משום דכולהו אינשי חמרא קא שתו.

נימוקי יוסף: שם: לא יושיט. פירש רש"י ז"ל אם בא לשתותו. ובתוספות הקשו למה נקט נזיר ולא נקט נבלה לישראל. ותרצו דלא יושיט כוס יין לנזיר אפילו בסתם קאמר, שלא פרש דלשתות קא בעי ליה, ומשום שיבא לשתותו, מתוך שהורגלו הכל לשתות יין תמיד ישכח, מה שאין כן בנבלה, דבסתם מותר להושיט. ואפשר דלרש"י ז"ל נמי אפילו בסתם אם בא לשתותו קרי ליה מטעם ההרגל. ואבר מן החי לבני נח. לפי שנאסר להם, דכתיב אך בשר בנפשו וגו'. בתרי עברי נהרא. גוי מצד זה וישראל מצד אחר, דאי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל. ובתוספות כתבו, מכאן שאסור להושיט למשומדים דבר אסור [אפילו] שלהם בדקאי בתרי עברי נהרא, ע"כ. משמע דכל היכא דמצי שקיל מנפשיה אינו עובר המושיט.

אור זרוע: פסקי עבודה זרה: סימן ק: **תניא מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר החי לבני נח ת"ל לפני עיור לא תתן מכשול**, ואוקימנא כגון דקיימא בתרי עברי נהרא גוי מצד זה וישראל מצד אחר דאי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל. דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ. רש"י זצ"ל פי' לא יושיט אדם כוס יין לנזיר אם בא לשתותו. פי' שאומר לו הנזיר בפירוש תושיט לי כוס זה שאני רוצה לשתותו. אבל אם אמר לו בסתם תושיט לי כוס זה ולא אמ' שאני רוצה לשתותו משמע שמותר להושיט לו.

ומורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל הוא הנקרא שיר ליאון כתב תימא אמאי נקט כוס יין לנזיר יותר מנבילה לישראל. דבשלמא אבר מן החי לבני נח אצטריך לאשמעינן דשייך ביה לפני עיור. אבל כוס יין לנזיר אמאי נקט. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דנקטיה לפי שרוב העולם רגילין לשתות יין הוא לא נזהר, ולכך אפילו שואל לו סתמא לא יושיט לו כי שמא שכח נזירותו ורוצה לשתות יין, כמו בן נח שאינו נזהר מאבר מן החי, אבל אם אמר לו ישראל הושיט לי נבילה זו פשיטא שהיה מותר שאינו רוצה לאוכלה, אבל

הא ודאי אם היה רוצה לאוכלה היה אסור להושיט לו ואפי' היא של האוכלה דמ"מ עבר אלפני עיור ולכך אסור... שום דבר איסור אף על פי שהוא שלהם. וכגון דקאי בתרי עברי נהרא דקעבר ודאי אלפני עיור. עכ"ל:

הרא"ה: שם: תניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עיור לא תתן מכשול, פירוש רבותא אשמועינן דאפילו כוס יין לנזיר דלדידן לא אסור איכא משום לפני עיור. ולא מיבעיא כוס יין לנזיר דבר ישראל, אלא אפילו אבר מן החי לבני נח דלאו בר ישראל, איכא משום לפני עיור לא תתן מכשול. ודוקא דקאי בתרי עברי נהרא דלא מצי איהו שקיל. פירוש שהישראל עומד... בתרי עברי נהרא, והנהר מפסיק, שאינו יכול ליטלו, והתם איכא משום לפני עיור [אבל יכול ליטלו בעצמו] אי ליכא ישראל ונתן לו אין כאן משום לפני עיור, דקתני לא יושיט, ולא קתני לא יתן. פירוש דלשון הושטה משמע שהוא אינו יכול ליטלה. שמע מינה.

ריטב"א: שם: משום הרוחה היא או משום לפני עיור, פירוש משום הרוחה נמי היא או משום לפני עיור לחוד, אבל לפני עיור לכו"ע חיישינן ואיסור תורה נמי הוא. **מנין שלא יושיט כו'**, דוקא נקיט הכי משום דלא בדילי מינייהו, ולאפוקי נבלה לישראל דבדיל מינה דכי שאיל לה יהבינן לה ניהליה ולא חיישינן דלאכילה בעי לה, וכן פירש ר"ת ז"ל.

תלמוד לומר ולפני עיור לא תתן מכשול והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקיל להו איהו וקאמרינן דעבר משום לפני עיור הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא. פירוש דלא מצי שקיל לה, דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן שמע מינה. וכן הלכה, מיהו הני מילי לענין לפני עיור לא תתן מכשול דכל היכא דתבעי לה סתמא דומיא דמתני' והא דנזיר ואבר מן החי שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליתא משום ולפני עיור ואף על פי שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידינו לא חיישינן, אבל מכל מקום אי תבע ליה בפירוש לאיסורא נהי דמשום ולפני עיור ליכא, אכתי [איכא] איסורא במילתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרבות באיסור, וכדקיימא לן (גיטין סב) שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית ואפילו לומר להם (הוחזקו) [התחזקו] אסור, ולא עוד אלא שאנו חייבין למחות בידו, דכל ישראל ערבין זה לזה, וכל שכן שאסור לגרום להם לעשות שום איסור או להרבות באיסור כלל, וכדאמרינן בפרק שנים אוחזין (ב"מ ה) דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן וכדפרישנא התם, מורי ורבי נר"ו...

מאירי: עבודה זרה ב. בביאור המשנה: אמר המאירי לפני אידיהן של גוים שלשה ימים אסור שאת ולתת עמהם... ר"ל מקח וממכר... ובגמרא (ו.) שאלו על איסור זה של מקח וממכר איזהו טעם איסורו אי משום רווח אי משום ולפני עיור, ופירשו רבים אי משום הרוחה כלומר מפני שמרויח במקחו או בממכרו, וכל שהוא תוך שלשה ליום אידו זכור היא ואזיל ומודה וכל שאנו גורמים בהודאתו אנו עוברים על לא ישמע על פיך, או שמא עיקר האיסור משום לפני עיור, מפני שמוכרין לו דבר הראוי להקרבה או לתקרובת או לתשמיש ע"ז ונמצאנו גורמים לו לעבוד והרי אנו עוברים על ולפני עיור אחר שבני נח מוזהרים על ע"ז, ונפקא מינה שאם מטעם מכשול הוא כל מי שיש בידו אותו דבר שמוכרין לו אין לו מכשול שהרי יש לו אף בזולתנו, ואף על פי שאנו מרבים לו לתוספת לא חיישינן, ואי משום רווחא אסור.

ואף על פי שאף בהרווחה שייך טעמא דמכשול משום דאזיל ומודה, אין זה מכשול בעיקר האיסור ר"ל בעבודתה, ועוד שעיקר האיסור אינו אלא לנו מצד שנשמע על פינו, ולא הוברר השאלה ומתוך כך פסקו בה רבים דמשום רווחא הוא ולא משום מכשול כלל... וא"כ בין דאית ליה לדידיה בין דלית ליה אסור משום ריוחא, וכי לית ליה נמי לאו משום

נתינת מכשול הוא כלל... ומכל מקום קשה לפרש היאך אפשר שכשאין לו מיהא לא יהא עובר משום ולפני עיור אחר שאפשר לו להשתמש בו לע"ז, אם להקרבה אם לתקרובת אם לתשמיש, שהרי ודאי איסור לפני עיור אסור ברור הוא בכל מקום...

ומתוך כך עיקר הפירוש לדעתנו שסתם משנתנו מחשש מכשול הוא שמא ישתמש באותו דבר או יקנה דבר לעבודת הע"ז, ומה ששאלו בגמרא אי משום רווחא אי משום לפני עיור, פירושו שנחוש אף לרווחא עד שאם יפקע משום דין לפני עיור כגון שיש לו אותו דבר על הדרך שביארנו, יהא נשאר שם אסור הודאה, ואם אין לו שיעבור על שתיהן, ולא הוברר ומחמירין בה...

שם דף ו: כל שהוא מותר לנו ואסור לאחר, איסור הנכלל במנין שלנו מצד תורתנו, כגון יין לנזיר, אסור לנו ליתן לו כוס של יין לשתותו שהרי אנו עוברים בזה על לפני עיור לא תתן מכשול, ואין צריך לומר מה שאסור לנותן ולמקבל בשוה, ואפילו לבן נח אסור להושיט לו אבר מן החי ואם עשה כן עבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, וכן כל כיוצא בזה ממה שהוא מוזהר עליו בדברים האסורים לנו גם כן, אבל חלב ונבלה וכיוצא בהן הואיל ואינם מוזהרים עליהם מוכרין להם אף על פי שאסורין לנו, וכן מה שאסור להם מתורת נימוסיהם ואינו בכלל מצותינו, מוכרין להם, ובלבד בהודעה להם אבל לא בטעות, כגון נבלה בחזקת שחוטה או דבר האסור להם בחזקת דבר המותר להן, שהרי אסור לגנוב דעתן של בריות ואפילו דעתו של גוי:

כל מה שנאסר לנו משום לפני עיור לא תתן מכשול אם הוא רשאי ליקח מאותו דבר בזולתנו מותר לנו למכור לו, שהרי אין המכשול בא בשלנו, מעתה מותר לנו למכור דבר האסור לו אף על פי שהוא לוקחה לאכילה, הואיל והוא מוצא לקנות בזולתנו, ומכל מקום אסור ליתן לו, ואם הוא מוצא במזומן ובלא קנין אף נתינתו מותרת, וכל שכן אם היה מאותו דבר בידו ואף על פי שמכל מקום גורם לו להרבות באיסור, אין בזו נתינת מכשול וכן כל כיוצא בזה, ומכל מקום ראוי להמנע מסרך מסייע ידי עוברי עבירה, וכן מכל מקום אם אינו מוצא אלא בטורח אסור להמציא לו בהזמנה:

שמא מזו אתה דן למשנתנו שאם יש לגוי בהמה אף אנו רשאין למכרה לו שהרי יש לו מכשול זה בזולת זו שאנו מוכרין לו, ואינו כן, מפני שבזו אף על פי שדין נתינת מכשול בגוף עבודה זרה אין כאן, יש כאן איסור אחר שמתוך שהוא מרויח בקנינו או שיש לו מן הדבר בריוח, הולך ומודה ביום האיד לעבודה זרה, ויש אצלנו נתינת מכשול בהודאתו אף על פי שאין מכשול בגוף העבודה, וכבר ביארנו במשנה שטעם הרוחה אינו נפקע אף במקום שיש בו עיקר האיסור וכל שנפקע עיקר טעם האיסור לאיזו סיבה נשאר האיסור מטעם הרוחה, ומה ששאל משום הרוחה אסור פירושו אף משום הרוחה כמו שביארנו במשנה, ויש לקצת מפרשים בלבולים בסוגיית שאלה זו וכשתדקדק בדבריו אינך צריך להם כלל:

ר"ן: על הרי"ף: לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן, ליקח ולמכור, ובגמ' (ו.) איבעי לן האי אסור לשאת ולתת עמהם אי משום הרוחה הוא דאסור או משום לפני עיור לא תתן מכשול, כלומר אי משום הרוחה שמרויח בדבר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים לפי שהוא סובר שהצליחה אותו ונמצא ישראל עובר משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרמא שלך, או משום לפני עיור לא תתן מכשול כלומר דאיכא למיחש אם נמכור להם שום דבר שהוא ראוי לתקרובת שמא יקריבנו לעבודת כוכבים ונמצא ישראל עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול ולפום האי טעמא ליקח מהן לא מתסר אלא משום גזרה דלמכור ואמרינן בגמרא דנפקא מינה בין הני תרי טעמי להיכא דאית ליה בהמה לדידיה דאי אמרת משום הרוחה ואזיל ומודה אסור ואי משום תקרובת כיון דאית ליה לדידיה ואפשר ליה לקרובי בלאו דידן תו ליכא משום לפני עיור כדמוכח בסמוך...

שם בהמשך: מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, רבותא קא משמע לן דאפילו כוס יין לנזיר דלדידן לא אסיר איכא משום לפני עיור ולא מיבעיא כוס יין לנזיר דבר ישראל הוא

אלא אפילו אבר מן החי לבני נח דלאו ישראל הוא איכא משום לפני עיור: **ודוקא דקאי בתרי עברי נהרא**, עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד אחר דכי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל: **דיקא נמי דקתני לא יושיט**. דלשון הושטה משמע שהוא אינו יכול לנטלו ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עוברי עבירה:

◄ בביאור הסוגיא כאן עיין שו"ת פני יהושע יו"ד סימן ג', מובא לקמן בחלק אחרונים

מרומי שדה: עבודה זרה ו: תוס' ד"ה מנין שלא יושיט, עיין שם, עי' ביאורי הגר"א או"ח סי' תרי"ב שכתב דוקא כוס של יין לנזיר דאסור גם לקבל אפילו בלא אכילה משום סחור סחור אמרינן ליה לנזירא לכרמא לא תקרב, משום הכי הוא חשוד גם על אכילה. משא"כ בשאר נדרים ודלא כהתוס'. ועי' מש"כ בהעמק דבר בפרשת נשא על הפסוק מיין ושכר יזיר. וקשה לי תיפוק לן דההושטה לבד הוא איסור אפילו לא יאכל, וי"ל דאפילו כבר אוחז ענבים ונמצא שאינו מוסיף איסור בזה מכ"מ אסור שמא ישתה.

ומש"כ התוס' דשלא בתרי עברי דנהרא שרי ליתן לנזיר כו', לכאורה סותר מש"כ ריש מס' שבת, וצ"ל דיש נפק"מ בין העובר במזיד כמומר ובין שוגג. ועי' בש"ך ז"ל ביו"ד סי' קנ"א סק"ו ובדגול מרבבה:

אהל משה: ע"ז ו: דיקא נמי דקתני וכו', לא אשכחן דלשתמע לשון הושטה בתרי עברי דנהרא, ומצינו בפ"ג דתמיד הושיט השני וכו', וטובא כה"ג, לכן נראה דלשון לא יתן משמע משלו לחבירו, והושטה בדבר שאינו מיוחד להמושיט משמע, והכא לא ס"ד למיסר כלל בלא תרי עברי דנהרא רק בדבר של הנותן, להכי אמר שפיר דיקא נמי, דאיירי מתניתא דרבי נתן בתרי עברי דנהרא, דהא קתני לא יושיט ואינו של הנותן ולא שייך לפני עיור בכה"ג רק בתרי עברי דנהרא.

בדיני הפרשה מאיסור

רא"ש: שבת סימן א: יציאות השבת שתים שהן ארבע... כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא – העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס – בעל הבית חייב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא – שניהם פטורין. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכניס – שניהן פטורין.

הני תרי בבי בתרייתא דקתני בהן שניהן פטורין, פטור אבל אסור קאמר, דהוי שנים שעשאו זה עוקר וזה מניח ואסור מדרבנן, ותרי בבי קמייתא דקתני בהן בעה"ב פטור והעני פטור, מפרש בגמרא (דף ג) דפטור ומותר לגמרי, משום דלאו מידי קעביד. וקשה והיכי קאמר דפטור ומותר לגמרי והא קעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, וכמו מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח. ואין לומר דהכא מיירי בכה"ג דאפילו אם לא היה נותנו בידו היה יכול ליטלו דהשתא ליכא משום לפני עיור לא תתן מכשול, כדמוכח פ"ק דע"ז (ו:) דמוקי להא דנותן כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח דקיימי בתרי עברי דנהרא ולא היה יכול ליטלו אם לא שהושיט לו, דמכל מקום איסורא דרבנן איכא, דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו.

וכי תימא דהכא מיירי בנכרי... וכל זה הדקדוק אינו נראה לי דלעולם בישראל מיירי ואף על גב דאיכא איסורא דלפני עיור לא תתן מכשול לא איירינן הכא אלא באיסורי שבת, וקרי ליה פטור ומותר כיון דליכא איסורא משום שבת:

שלחן ערוך: או"ח סימן שמז א: מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים או איפכא... ואם פשט ידו לפנים וחפץ בידו והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים, או שפשט ידו לפנים ונטל חפץ מתוך יד חבירו העומד בפנים והוציאו לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לבדו עקר והניח, הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור (ד)...

מגן אברהם: שם (ד): אבל אסור, דקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו לא עבר אלפני עיור ומכל מקום איסורא דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו (יבמות קיד.) כל שכן גדול שלא יסייע לו (הרא"ש (שבת א א)). ועיין סימן שמ"ג.

ונראה לי דלעכו"ם ליכא אסור לסייע במידי דאסור לו כמו אבר מן החי, אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו, וכן איתא בהדיא בע"ז דף ו' וכן כתב הר"ן רפ"ק דע"ז וספ"ק, וכן כתבו התוספות בקדושין דף נ"ו ע"ש, וכתבו התוס' (ע"ז ו) שם דאסור להושיט למומרים דבר איסור, ועיין בירושלמי ריש פרק ג דפאה ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר, ודוקא בדבר המצוי אבל בדבר שאינו מצוי אסור אם לא מפני דרכי שלום, ע' בגיטין דף סא. ובתוס', ובע"ז דף נה. משמע ברש"י דאפילו בעכו"ם אסור לסייעו בדבר שנצטווה ע"ש, ועיין ביו"ד סי' קנ"א סס"א ובש"ך שם (ס"ק ו): דרך ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה תצלח מלאכתך (שבת פט.) ואפילו לעכו"ם, אבל מי שעוסק במלאכת איסור אסור לומר לו כך (גיטין ספ"ה (דף סב.)):

===עיין משנה ברורה ושער הציון == ==

שיטת הש"ך: ישראל מומר אין חיוב להפשרשו מאיסור

ש"ך: יו"ד קנא ס"ק ו: יש אומרים [הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי פ"ק דע"ז), ויש מחמירין, ונהגו להקל... (ר"ן שם ובתוספות והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב): (השלמנו לשון השו"ע)

דס"ל דכי היכי דאמרינן בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין דהיינו דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא, הוא הדין הכא, ויש מחמירין וסוברין דמכל מקום איסור מדרבנן איכא אפילו לא הוי כמו תרי עברי דנהרא, וכל זה לדעת הרב.

אבל לפעד"נ דלא פליגי דכו"ע מודים להמרדכי ותוס' בפ"ק דעבודת כוכבים, דבעובד כוכבים או מומר שרי, וההגות מרדכי ותוס' והרא"ש בפ"ק דשבת והר"ן פ"ק דעבודת כוכבים מיירי בישראל, שהוא חייב להפרישו מאיסור, וכדכתב הרא"ש שם דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות שבית דין מצווים להפרישו כל שכן ישראל גדול, מה שאין כן בעובד כוכבים וישראל מומר שאינו חייב להפרישו. תדע שהרי כתב הרב בדרכי משה דדעת התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים כדעת המרדכי שם דשרי, ולשון הרא"ש רפ"ק דעבודת כוכבים הוא כלשון התוס' שם, אם כן לפי דעת הרב יהיו דברי הרא"ש סותרים זה את זה, וכן רבינו ירוחם נתיב י"ז ריש ח"ו כתב כדברי התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים ובנתיב י"ב ח"ג כתב כדברי התוס' רפ"ק דשבת, אלא ודאי כדפירשתי:

דגול מרבבה: יו"ד קנא: סק"ג: ש"ך ס"ק ו' מה שאין בן כעובד כוכבים וישראל מומר, הא ודאי שישראל מומר אף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד.), ואם כן מה בינו לשאר ישראל לענין להפרישו מעבירה, אבל נראה לענ"ד כוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו כי אם כשעובר בשוגג ויש ביד איש אחר להפרישו, חייב להפרישו, וכמו בקטן אוכל נבילות שהקטן שוגג הוא, ומשנה דריש פרק קמא דשבת בשוגג מירי וכדמשמע מדברי רש"י שם בריש שבת ג. סוף ד"ה פטורי דאתי וכו' ע"ש. אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור, אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דברו, ומומר מסתמא הוא מזיד, ועוד דכל עבור עבירה במזיד נקרא מומר לאותו דבר.

גליון מהרש"א: יו"ד קנא: עיין ש"ך סק"ו משא"כ בעכו"ם וישראל מומר שאינו חייב להפרישו, עי' מג"א סי' שמ"ז סק"ד, ואינו יודע מאין פשיטא לו להש"ך, ואי מפרק מרובה דף ס. דאמר רשב"ג בשאר ימות השנה הלעיטהו לרשע ויומות, י"ל שאני התם דבין כך וכך עובר על איסור גזל ובאותו דבר שעשה רשעות עכ"פ אין אנו מצווים שלא יעשנו באיסור אחר עוד, וגם כן משמע ברמב"ם בפירוש המשנה פ"ה דמעשר [שני] דדוקא מחמת דאיסור גזל חמור מאיסור כרם רבעי שנפרישו.

(ב) תוספתא דמאי

תוספתא: דמאי סוף פ"ב: עם הארץ שאמר לחבר תן לי ככר זה ואוכלנו יין זה ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין טהרות לעם הארץ.

היה נדור מן הככר ואמ' לו תן לי ואוכלנו אבטיח וניקר ואמ' לו תן לי ואוכלנו יין ונתגלה ואמ' לו תן לי ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין [את האדם] את האסור לו.

כיוצא בו לא יושיט ישראל אבר מן החי לבני נח ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.

וכולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן נשאלין לעם הארץ על טהרותיו ובלבד שלא יאמר לו צא אכול צא שרוף אלא אומ' לו אם בזה שאלת טמא ואם בזה שאלת טהור.

ביאור הגר"א: אורח חיים: תריב י: [ז"ל השו"ע: ...הגה: מותר ליגע ביום כפור באוכלין ומשקין וליתן לקטנים, ולא חיישינן שיאכל או ישתה אם יגע.. [וכתב הגר"א:] **מותר ליגע כו'**, יומא ע"ז ב' דלא כי"מ שדחקו שם בתינוק קטן שאין יכול ליטלו בעצמו, והביאו ראיה מפ"ק דפסחים דאף חכמים ל"פ אלא משום דהוא עצמו מחזר כו' שאני התם שמותר בשאר דברים לא בדיל. ועתוס' דע"א ו' ב' ד"ה מנין כו', דלא אסור אלא בנזיר דכו"ע שתי חמרא כו' וכמ"ש ביומא י"ד א'. ועוד נ"ל דוקא בנזיר משום דסחור סחור לכרמא כו', והוא מבקש שיתן לו מסתמא למשתי קבעי כמ"ש תוס' שם, אבל אם נדור משאר דברים מותר ליתנו לו כל זמן שלא אמר בפירוש שיאכלנו, וכמ"ש בתוספתא ספ"ב דדמאי עם הארץ שאמר לחבר תן לי ככר זה ואוכלנו, יין זה ואשתנו, לא יתן לו שאין מאכילין טהרות לעם הארץ, היה נדור מן הככר וא"ל תן לי ואוכלנו אבטיח וניקר וא"ל תן לי ואוכלנו יין ונתגלה וא"ל תן לי ואשתנו, לא יתן שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, כיוצא בו לא יושיט ישראל אבר מן החי לבן נח ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו אלמא נקט בכולם ואוכלנו חוץ מאלו שנים...

בענין השוואת לשון התוספתא עם גמרא עבודה זרה ועוד עיין מלמד להואיל ?? ושו״ת מטה לוי ?? ושם תשובת הר״ר אייזיק הלוי ועוד.

פסיקתא זוטרתא: (לקח טוב): קדושים: ...ולפני עיור לא תתן מכשול, למי שהוא עיור בדבר שלא להאכיל את חבירך דבר האסור ושלא להורות לו דבר שלא כהוגן=מובא ברבינו יונה ש״ת סימן נב עיי״ש=. ושלא ליתן כוס יין לנזיר והוא סבור שכר תמרים ותפוחים =חידוש!!= הוא וכן כיוצא בהם. היה נוטל עמך עצה לא תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ויראת מאלהיך אני ה׳:

(ג) פסחים כב:

[-מקשה לרבי אבהו דס״ל דלא תאכל כולל איסור הנאה] **...והרי אבר מן החי דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר, ותניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת״ל ולפני עיור לא תתן מכשול, הא לכלבים שרי, שאני אבר מן החי דאיתקש לדם...**

רש״י: בני נח נאסר להם אבר מן החי... **לפני עיור,** אלמא לא מיתסר אלא משום לפני עיור לא תתן מכשול אבל בהנאה אחריתי כגון לכלב שרי.

מאירי: כל שהוא מותר ואסור לאחר איסור הנכלל בתורה שלנו, אסור לנו להזמין לו מאותו איסור אף על פי שהוא מותר לאותו הממציאו לו, כגון יין לנזיר, שאסור לנו להזמין לו כוס של יין שהרי אנו עוברים בזה משום לפני עיור לא תתן מכשול, ואין צריך לומר באיסור שהוא אסור לנו גם כן, ואף לבן נח אסור להושיט לו אבר מן החי הואיל ואף הוא אסור בו, והוא איסור הנכלל באיסורין שלנו, ודבר זה בשאי אפשר לו אלא בזה, וכן יש בזה תנאים אחרים וכבר ביארנום בראשון של עבודה זרה:

בכור שור: פסחים כב: גמרא ותניא ר׳ נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כו׳, אין להקשות דלמה ליה לר׳ נתן למיתני תרתי כוס יין ואבר מן החי, י״ל דאי תנא רק כוס יין לנזיר לא הוה שמעינן אבר מן החי לבן נח, דדילמא סתמא דקרא דלפני עיור אישראל קאי כמו שנזהר ישראל אחבריה בהוכח תוכיח וגו׳ ולא תשא עליו וגו׳, ואישראל הוא דחס רחמנא אבל עליו דגוי לא על דרך הלעיטהו לרשע וימות, ואמרינן בע״ז נה. אקרא אשר חלק וגו׳ מלמד שהחליקן בדברים לטורדן כו׳, וה״נ כיון שלא קיימו אומות העולם ז׳ מצות עד שעמד והתירן אף על פי שמ״מ נענשים עלייהו כמ״ש רש״י ע״ז ו׳ מ״מ אי בעי לעבור מושיטין להם קמ״ל דלא.

והא דלא סגי ליה לאשמעינן אבר מן החי לבן נח והוה כ״ש לישראל, י״ל דקמ״ל כמ״ש רש״י ע״ז ו׳ דבנזיר אפילו בספיקא אסור להושיט דשמא יבא לשתותו, ועיי״ש בתוס׳ שביארו יותר דוקא בנזיר משא״כ נבילה וטריפה לישראל שרי בסתם דמסתמא לא יאכלנו, ומסברא יליף כן ר׳ נתן ולא ממשמעות דקרא דולפני עיור, דבקרא לא מוכח לאסור כוס יין לנזיר בסתמא דדלמא דוקא בדידע דרוצה לשתותו.

מיהו הא קשיא כיון דחד קרא הוא דכתיב מנ״ל לר׳ נתן לאוקמיה בין בישראל בין בבן נח דילמא אישראל אזהר רחמנא ולא אבן נח ומותר להכשילו כמ״ש לעיל, ויש ליישב דס״ל לר׳ נתן בקרא דגבי נבילה כרבי מאיר דאחד גוי ואחד גר בין בנתינה ובין במכירה, ומ״מ לא יליף איסור הנאה דשאר איסורים מהכא אלא מהיכא דילפינן אליבא דרבי יהודה דהיינו מלכלב וגו׳ א״נ מקראי דכ״ג סוף ע״ב, ואייתר ליה לרבי נתן קראי דגבי נבילה.

ואין לומר דאצטריך לגופיה למשרי נבלה בהנאה, דאם כן לכתוב שאר הנאה א״נ לכלב תשליכון כמ״ש גבי טריפה ולא כרש״י ד״ה אותו כ״א כהתוס׳ שם ודו״ק, ועל כרחך לדיוקא קאתי דוקא נבילה מותר למכור או ליתן לנכרי משום דשריא ליה אבל מידי דאסר ליה כגון אבר מן החי אסור למכור או ליתן לו שלא להכשילו, והיה אפשר לומר דקרא קמ״ל דדוקא לגוי מותר למכור נבילה אבל לא לישראל אפילו הישראל רוצה לקנות מ״מ אסור למכור לו שלא להכשילו אלא משום דכתיב ולפני עיור וכבר ילפינן מיניה לישראל ואייתר קרא דנבילה לאסור אפילו למכור לגוי מידי דאסור לגוי, והיינו דקאמר ר׳ נתן מנין שלא יושיט כו׳ ולא קאמר אסור להושיט כו׳ ואבר מן החי לבני נח, ואף על גב דאורחא דתנאי בכמה דוכתי למיתני לישנא דמנין מ״מ עדיף טפי בכל מקום למיהב טעמא וכאן איכא טעמא דודאי איכא איסור לחד מינייהו מקרא דנבילה רק מנין למילף מהתם תרוייהו דאסור להושיט לישראל וגם לבן נח, ומשני משום דכתיב ולפני עיור, ומזה יש ללמוד חדא דהיינו מסתבר אישראל וממילא אייתר קרא דנבילה לאסור להכשיל הבן נח אי נמי ה״ק מנין שלא לחלק בין ישראל לבן נח דאסור להכשיל לבן נח כמו לישראל משום דקרא יתירה כתיב ולפני עיור וגו׳ וכהאי גונא מפרשין ברייתא בגמרא זבחים יח. עיין שם, ודו״ק.

❖ פרק ז: מכשול בעבירה (ג) ❖

עוד סוגיות בש"ס

מועד קטן ה.

מנין לציון קברים שהוא דאורייתא... אביי אמר מהכא **ולפני עיור לא תתן מכשול**.

רש"י: **מציינין את הקברות**, שעושין סימנים על הקברות בסיד, כדאמר במרובה (ב"ק סט): של קברות בסיד, דחוור כעצמות, כדי שלא ילכו אוכלי תרומה לשם. ...**לפני עיור לא תתן מכשול**, כלומר עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות.

ריטב"א: **רמז לציון קברות מן התורה מנין**. יש שפירשו דאי לאו דאורייתא לא הוו רבנן שרו לציין במועד, וליתא דאפילו תיהוי דרבנן כדאי הוא לעשותו במועד דצורך רבים הוא, ואפילו תימא דחולו של מועד דאורייתא שהרי מסרו הכתוב לחכמים, אלא הכי פירושא כי זה ודאי ענין גדול הוא ושמירה רבה ואי אפשר שלא יהא רמז לזה בתורה דאפילו מאי דאמרי אינשי רמיזא בתורה ללמוד ממנו דרך ארץ כדאמרינן התם (ב"ק צב) וכל שכן זה... **ולפני עיור לא תתן מכשול**, כלומר שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה לשרוף טהרותן או שיאכלו תרומתן בטומאה.

מהרש"א: ...ונראה לפרש דכולהו אית להו פירכא קצת... והאי קרא ולפני עיור לא תתן מכשול אית ליה פירכא דלא משמע אלא שלא תעשה לו מכשול בידים אבל לשומרו מן המכשול לציין הקברות לא משמע מיניה...

בבא מציעא ה:

...ותיפוק ליה דהוה ליה רועה ואמר רב יהודה סתם רועה פסול [-לעדות, כי רועים את הבהמות בשדות אחרים והוי גזל, ומשמע לעיל שסתם רועה כשר], **לא קשיא הא דידיה הא דעלמא** [-סתם רועה פסול רק כשרועה את הבהמות שלו], **דאי לא תימא הכי אנו חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב ולפני עיור לא תתן מכשול, אלא חזקה דאין אדם חוטא לא לו.**

רש"י: **ותיפוק ליה דהוה ליה רועה**, אדאביי קא מתמה דקשיא ליה והא גזלן הוא ותיפוק ליה דבלאו הך גזילה פסול לשבועה: **דאמר רב יהודה סתם רועה**, אפילו לא הועד עליו שגזל: **פסול**, לעדות דסתמיה גזלן הוא שמרעה בהמותיו בשדות של אחרים: **דידיה**,

רועה בהמות שלו [-של עצמו] פסול דבשביל הנאתו רועה אותן בשדות אחרות, אבל רועה בהמות העיר בשכר, בשביל הנאת אחרים אינו חוטא להרעות, עד שיגיע למרעה המופקר לכל:

ריטב"א: חדשות: **אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא עברינן משום ולפני עיור לא תתן מכשול,** פירוש דאף על גב דהיכא דאית ליה בהמות מדידיה, דבלאו דידן מצי עביד איסורא, לית ביה משום ולפני עיור כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה, מכל מקום אין לנו לגרום איסורא, דמסייע ידי עוברי עבירה איכא, והכא נקטיה קרא לרווחא דמילתא. ועוד דלמאן דמסרה ליה מעיקרא היכא דלית ליה בהמות אחריני דידיה ודעלמא איכא משום ולפני עיור ממש, ועוד דהכא דסתמא עביד איסורא ודאי, אפילו היכא דאית ליה לדידיה איכא משום ולפני עיור, מה שאין כן בכוס יין לנזיר דאפשר דלאו למשתי בעי ליה.

יד מלאכי כלל שסב: לפני עיור לא תתן מכשול לא חיישינן ליה רק היכא שאם יעשה האיסור תהיה ההנאה לו לעצמו, אבל אי לא מטיא הנאה לידיה רק שאנו מסופקים שמא יעשה האיסור לתועלת חבירו, לא חיישינן לאיסור לפני עיור וכו' כיון דחזקה אין אדם חוטא ולא לו, כן יש ללמוד ממאי דאמרינן בפרק שנים אוחזים (ה:) אנן חיותא לרועה היכא מסרינן והכתיב לפני עיור לא תתן מכשול, אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו ע"כ:

בבא מציעא עה:

משנה: ואלו עוברין בלא תעשה: המלוה והלוה והערב והעדים. וחכמים אומרים אף הסופר. עוברים משום לא תתן, ומשום אל תקח מאתו, ומשום לא תהיה לו כנושה, ומשום לא תשימון עליו נשך, ומשום **ולפני עיור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'.**

גמרא: ואלו עוברין: אמר אביי מלוה עובר בכולן, לוה עובר משום לא תשיך לאחיך, ולאחיך לא תשיך, ולפני עיור לא תתן מכשול. ערב והעדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך.

רש"י: גמרא: **מלוה עובר בכולן,** בכל הני דחשיב במתניתין, דהוא נותן בנשך בשעת הלואה, והוא לוקח בשעת פירעון והוא לו כנושה, כשתובעו ודוחקו, והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי, ונותן מכשול לפני הלוה להעבירו על לא תשיך לאחיך, שהיא אזהרה ללוה.

תוספות: **ערב ועדים אין עוברין אלא משום בל תשימון,** זימנין דעברי נמי אלפני עיור לא תתן מכשול כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים אבל לא תשימון פסיקא ליה אבל לפני עיור זימנין דלא עברי כגון שהיה מלוה לו בלאו הכי כי היכי דמושיט כוס של יין לנזיר לא עבר אלא היכא דקאי בתרי עברי נהרא שלא היה שותהו אם לא היה זה (ע"ז ו.).

ריטב"א: חדשות: ערב ועדים אין עוברים אלא משום לא תשימון עליו נשך, ולא משום ולפני עיור כיון דאפשר זולתם.

מאירי: אמר המאירי, אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים, ור' אליעזר אומר אף הסרסור, וכן הלכה ואף הסרסור עובר בה. ולאוין אלו חמשה הם כספך לא תתן, ואם הוא רבית אוכל הרי הוא מונח במקומו ובמרבית לא תתן אכלך, ולא תקח, ולא תשימון, ולא תהיה כנושה, ולא תתן מכשול. ופירשו בגמרא שהמלוה עובר בכולן, ומכל מקום אינו עובר משום לא תשיך שלא נאמר לא תשיך אלא ללוה. ולוה עובר בשלשה: לא תשיך לאחיך, ולאחיך לא תשיך, ולא תתן מכשול. וערב ועדים וסופר

משום לא תשימון. וסרסור וכל המשתדל משום לא תתן מכשול:

פסקי רי"ד: **מתני': ואלו עוברין בלא תעשה המלוה, והלוה, הערב, והעדים כול'.** פירוש אלו הן עוברין בלאו המלוה והלוה והערב והעדים כל אחד מאילו הוא עובר בלאו האמור בו, ולא פירשה המשנה הלאו של כל אחד ואחד, אבל הסופר אינו עובר בולא כלום שעיקר השטר החתימה היא וסופר לאו מידי קא עביד. וחכמים אומרים גם הסופר עובר בלאו כמו העדים, ות"ק הוא רבי מאיר דסתם מתני' רבי מאיר. עוברין על בל תתן לו. פי' האי עוברין אמלוין קאי, דאי אכל מאי דתני לעיל וכל חד וחד במאי דשייך ביה הוה ליה למיתני נמי לא תשיך שהוא אזהרה ללוה, אלא ודאי לא קאי אלא אמלוה בלחוד.

אמר אביי מלוה עובר בכולן, פירוש בכל הני דחשיב במתני' דהא נתן לו בנשך בשעת הלואה, ולוקח בעת הפירעון, והוא כנושה לו כשתובעו ודוחקו, ושם עליו נשך בשעת פיסוק התניי, ונותן מכשול לפני לוה להעבירו בלאו דלא תשיך שהו' אזהרה ללוה. לוה עובר משום לא תשיך ומשום ולפני עיור לא תתן מכשול, ערב ועדים אינן עוברין אלא משו' לא תשימון עליו נשך. פירוש אבל משום ולפני עיור לא תתן מכשול לא עברי, דלא עבר בלפני עיור לא תתן מכשול אלא הנותן לחברו דבר המחטיאו כגון מלוה דשקיל ריביתא מלוה ומחטיאו, ולוה דיהיב ריביתא למלוה מחטיאו, אבל ערב ועדים אף על פי שנמצאים בועד שלהן לא מיקרי האי ולפני עיור לא תתן מכשול.

מהר"ם לובלין: **במתניתין עוברים משום לא תתן ומשום אל תקחו וכו',** יש לדקדק מפני מה לא קחשיב תנא דמתני' לאו דלא תשיך דקא עבר לוה דא"ל דלא קחשיב אלא הני לאוי דקעבר המלוה דהא חשיב לפני עיור שעובר הלוה ויש ליישב בדוחק דבכלל דלפני עיור הוא דלאו דלא תשיך היינו שלא יגרום הלוה שיעבור המלוה אלאו דנשך וק"ל ודוחק:

רש"ש: **שם: עוברין משום לא תתן כו',** הא דלא חשיב לאוי דלא תשיך שהלוה עובר (עי' מהר"ם) אולי דהתנא ר"ל דאף באבק רבית עוברין על השמות הללו מדרבנן ובא"ר יש דאין הלוה עובר אפי' מדרבנן בלאוי דלא תשיך רק משום ולפני עיור כמש"כ הרא"ש בסימן מ"ב:

ר"ע איגר: **שם במתני':** ואלו עוברין בל"ת כו', המלוה עובר בו' לאוין, את כספך לא תתן בנשך, ובמרבית לא תתן, לא תהיה לו כנושה, אל תקח מאתו נשך, ולא תשימון, לפני עיור. והלוה עובר בב', לא תשיך, לפני עיור. והרב המגיד כתב דבנוסחא שלפנינו בסוגיא הלוה עובר משום ל"ת ולאחיך ל"ת, ובמשנה למלך כתב ומוהר"ש בתשובה סי' קס"ב מסתפק אם הלוה עובר משעת הלואה או משעת נתינה דוקא עיין שם.

רמב"ם: **מלוה ולוה: ד ב:** בין לוה ומלוה ברבית, וכל מי שהיה ערב או סופר או עד ביניהן ה"ז עובר בלא תעשה, שנאמר לא תשימון עליו נשך זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר, הא למדת שהמלוה בריבית עובר על ששה לאוין – לא תהיה לו כנושה, את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אל תקח מאתו נשך ותרבית, לא תשימון עליו נשך, ולפני עיור לא תתן מכשול. והלוה עובר בשנים – לא תשיך לאחיך, ולפני עיור לא תתן מכשול. ערב ועדים וכיוצא בהן אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך. וכל מי שהיה סרסור בין שניהם או שסייע אחד מהן או הוֹרָהוּ עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול.

¯===עיין מפרשי הרמב"ם =טור ושו"ע ???

בבא מציעא עה:

אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק.

רש"י: עובר משום לפני עיור, שעולה על רוחו של לוה לכפור.

=אריכות ב"פרי יצחק" שאין נוהגים בכך בזמננו והסבר בכל הענין, וע"ע גריפ"פ לקמן דיון ארוך בגמ' זו, וכן בענין רבית עיי"ש.

בבא מציעא צ:

[איבעיא בגמרא אם באיסור לאו יש איסור אמירה לעכו"ם] (דף צ. בסוף) **תא שמע דשלחו ליה לאבוה דשמואל הלין תורי** (דף צ:) **דגנבין ארמאי ומגנחין יתהון מהו, שלח להו הערמה אתעביד בהו, אערימו עלייהו ויזדבנון. אמר רב פפא בני מערבא סברי לה כרבי חידקא דאמר בני נח מצווין על הסירוס וקא עברי משום ולפני עיור לא תתן מכשול.**

רש"י: שם: ומגנחין יתהון, ומסרסין אותם, ואחר כך מחזירין לבעלים, ומאהבת בעליו ישראל גונבו הנכרי שהוא מכירו, ומסרסו כדי שיהא יפה לחרישה. **ויזדבנון,** ולא יהנה ישראל בעבירה, הוא עשה כדי שיהא יפה לחרוש, לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו, אלמא: באיסור דלאו נמי אסורה אמירה לנכרי. **בני מערבא,** דשלחו ליה לאבוה דשמואל הכי. **סבירא להו כר' חידקא,** בסנהדרין בפרק ארבע מיתות (נו:). **וקא עבר,** זה האומר לסרס. משום *לפני עיור לא תתן מכשול*, אבל בדבר שאין הנכרי מוזהר עליו, אימא לך שרי.

==לציין שלדעת רוב הפוסקים לא קי"ל כרבי חידקא וסבירא לן דאין נכרי מצוות על הסירוס ועיין שו"ע אה"ע סימן ה סעיף יד ושם הובא דעת הסמ"ג ועוד דהלכה כרבי חידקא עיי"ש, במפרשים. =שו"ת חתם סופר חו"מ קפה

עבודה זרה יד.

במשנה למדנו אלו דברים אסורים למכור לעכו"ם וכו' לבונה וכו', ואמרו ע"ז בגמרא: **ומכולן מוכרין להן חבילה וכו' של שלש מנין** רש"י: דהא ודאי לסחורה קא מכוין, **וליחוש דלמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי, אמר אביי אלפני עיור מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן.**

רש"י: אלפני מפקדינן, על לפני עיור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו, וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עיור לא תתן מכשול [הוא] דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים. **אלפני דלפני,** כגון הכא דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי, ומשום דלא ליזדבן איהו לאחריני דמקטרי, לא מפקדינן למיסר.

❖ דין זה נאמר רק כאשר העובר הוא מזיד אבל אם אינו יודע מהאיסור (שוגג) אסור אפילו לפני דלפני

תוספות רי"ד: ע"ז יד. **אמר אביי על ולפני עיור לא תתן מכשול מיפקדינן אלפני דלפני לא מיפקדינן**, ראיתי מקשים כאן ממאי דאמרינן (נדה סא) בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי דילמא אזיל ומזבין ליה לישראל, וממאי דאמרינן בגיד הנשה (חולין צד) שאסור ליתן לנכרי ירך חתיכה שלא ניטל ממנה גיד הנשה שמא יחזור וימכרנה לישראל, והא לפני דלפני הוא.

ונראה לי שאן זו קושיא של כלום, דהיכא מיקרי ולפני עיור לא תתן מכשול דשרינן לפני דלפני הני מילי כי ידע חבריה מאי קא עביד ולא מימנע, כגון גוי בעבודה זרה ונזיר ביין דידעי דאיסורא קא עבדי ולא מימנעי, התם ודאי לא מיפקידינן אלפני דלפני, אבל ישראל כשר שאילו היה יודע שהוא אסור לא היה עושה אותו, ועל ידך שאתה משים מכשול לפניו הוא עושה איסור בלא ידיעה, הו"ל כאלו היא מחטיאו בידים, ובכל טצדקי שבעולם הוא אסור לעשותו כגון גיד הנשה וכלאים. ומאי דאמרינן בפסחים (מ:) על ההיא ארבא דחיטי דטבעא בנהרא ואסרו למוכרם לגוים כי אם קבא קבא שיכלו קודם לפסח שמא יחזרו וימכרום לישראל, וישראל עושה איסור על ידך בלא ידיעה: [מהדות"ל]

כעין זה בריטב"א כאן וז"ל בתירוצו: "...התם הוא לגבי ישראל מפני שאנו מוזהרים שלא לגרום על ידינו שום תקלת עבירה ושלא יצא מתחת ידינו דבר שאפשר שיעבור בו ישראל עבירה, אבל משום לפני עיור לא תתן מכשול ממש ליכא, אלא כשאנו נותנין אותו למי שיעבור בו עבירה". דברי הרי"ד מובאים ב"חמדת ישראל" להלן (בפרק "אחרונים") עיי"ש בהרחבת הדברים.

◄ עיין דברי החינוך כאן (מצוה רלב לפני עיור, בפרק א מוני המצוות) בד"ה מדיני המצוה

(ד) נדרים סב:

רב אשי הוה ליה ההוא אבא [-יער] , זבניה לבי נורא, אמר ליה רבינא לרב אשי האיכא **לפני עיור לא תתן מכשול**, אמר ליה רוב עצים להסקה ניתנו.

רש"י: שם: עבדא דנורא, עבד של עבודת כוכבים פלונית אני ואיני רוצה ליתן מס, **נורא**, שם עבודת כוכבים. **אבא**, יער. **לפני עיור**, דאינהו קא עבדי מינה צורך עבודת כוכבים. **להסקה ניתנו**, וכמוכר להסקה דמי ולא לעבודת כוכבים.

תוספות: שם: עבדא דנורא אנא, כלומר שהוא משועבד לכהנים של אותה עבודת כוכבים שעבדיהם פטורין מן המכס ואינו נראה כמודה להם שהדבר ידוע [דליפטור] ממס [אמר הכי]. **האיכא לפני עיור**, שיעשו צלמים או בנין לפני עבודת כוכבים. **רוב עצים להסקה**, וכל היכא דאיכא למיתלי בהיתירא תלינן מכאן יש ללמוד שאסור להלות מעות לצורך בנין עבודת כוכבים או לצורך תכשיטיה כ"ש למכור להם משמשין ודברי תיפלות כגון גביעים מחתות וספרים והמונע יצליח.

רשב"א: שם: גמ' אמר רבא שרי לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא כרגא מ"ט לאברוחי ארי מיניה קאמר. פירוש לומר עבד הכומרים של עבודה זרה פלונית דכיון שהוא אומר לא יהיבנא כרגא מוכחא מלתא דלא אמר כן משום דמודה למעשיהם אלא להפטר מן המכס שהיו הכומרים ואנשיהם פטורין ממנו, וצורבא מרבנן דקאמר אפי' צורבא מרבנן קאמר וכ"ש אדם אחר דאפי' בצורבא מרבנן ליכא משום חילול ה', ויש מי שפירש שאומר עבדא דנורא מכוין לבו לשמים דכתיב אש אוכלה הוא, והראשון נראה עיקר.

רוב עצים להסקה ניתנו. מהכא איכא למידק דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן, וכתבו בתוספות דמכאן יש ללמוד דאסור להלוות מעות לצורך בנין עבודה זרה או לצורך תכשיטיה או משמשיה משום לפני עיור לא תתן מכשול, ובפ"ק דעבודה זרה הארכתי בדברים אלו בכמה מקומות בס"ד, ושם נראה כי לצורך בנין בתי עבודה זרה מותר אלא לצורך כיפה שמעמידין שם עבודה זרה עצמה אסור ממתני' דבונה עמו בסילקי הגיע לכיפה מקום שמעמידין שם עבודה זרה מסלק ידו ממנה דמשמשי עבודה זרה אסור למשמשי משמשיה מותר ושם כתבתי יותר בס"ד, ומ"מ שומר נפשו ירחק ממנה והמחמיר תבא עליו ברכה.

ר"ן: שם: עבדא דנורא אנא, עבד לאיש שהוא כהן לעובדי האש שעבדיו פטורין מכרגא ולא הוי כמודה בעבודת כוכבים דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא וכי קאמר צורבא מרבנן רבותא קאמר דאפילו צורבא מרבנן שרי ליה למימר הכי דהן סבורים לעבודת כוכבים והוא לבו לשמים כדכתיב ה' אלהיך אש אוכלה הוא. **אבא**, יער. **זבניה לבי נורא**, מכרו לעובדי האש שמציתין את האור בבית עבודת כוכבים שלהן. **רוב עצים להסקה ניתנו**, ואינו כמוכרו לעבוד עבודת כוכבים דהא איכא למיתלי בהתירא וכל היכא דאיכא למיתלי תלינן.

פירוש הרא"ש: שם: עבדא דנורא אנא. עבודת כוכבים שעובדים לאש: **לצורבא דרבנן**, דלא חיישינן שמא יתפקר לזלזל יותר התירו לו לומר שהוא עבד של המשרתים העובדים עבודת כוכבים: **הוה ליה אבא**. יער. **לפני עיור לא תתן מכשול**, דעובדי כוכבים מצווים על עבודת כוכבים ושמא יעשו ממנה צלמים ונויי עבודת כוכבים: **רוב עצים להסקה ניתנו**. וכיון דאיכא למתלי שקנו לדבר היתר תלינן והכי אמרינן במסכת ע"ז:

מאירי: שם: אסור לאדם להזמין לעובדי אלילים דברים הראוים לעבודתם שכל שאפשר שלא יזדמנו לו אלא על ידו נמצא עובר על לפני עיור לא תתן מכשול, כמו שכתבנו בראשון של ע"ז, ומכל מקום כל שיש לתלות להיתר תולין כל שרוב אותן הענינים בכך, והוא שאמרו כאן רב אשי הוה ליה ההוא אבא, ר"ל יער צומח עצים, זבנה לגוים, אמר ליה רבינא הא איכא משום לפני עיור, ר"ל לעשות צלמי כווניהם או כיפה לע"ז שלהם, והוא המקום שמעמידין בו האליל, והשיבו רוב עצים להסקה ניתנו:

==ביאור על גמרא זו לקמן ב"יד מלאכי" <?> עיי"ש, ודנים בו הרבה אחרונים ?? ??.

עבודה זרה טו. טו:

משנה: (דף יד:) מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים מוכרין, מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין, ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלמין ושבורין, ר' יהודה מתיר בשבורה, ובן בתירא מתיר בסוס.

רש"י: מקום שנהגו למכור בהמה דקה, כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה... **ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה**, מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת. **עגלים וסייחים שלמים ושבורים**, ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמרא. **מתיר בשבורה**, מפרש טעמא בגמ'. **מתיר בסוס**, שאין מלאכתו אלא לרכיבה, ורכיבה שבות היא ולאו מלאכה משום דחי נושא את עצמו, לא איכפת לן אי אתי להשאילו ולהשכירו.

גמרא: למימרא דאיסורא ליכא מנהגא הוא דאיכא היכא דנהיג איסור נהוג היכא דנהיג היתר נהוג, ורמינהי אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה, אמר רב מקום שהתירו למכור התירו לייחד, מקום שאסרו לייחד אסרו למכור. **(דף טו.)** ור״א אומר אף במקום שאסרו לייחד מותר למכור, מאי טעמא, עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר, ואף רב הדר ביה דאמר רב תחליפא א״ר שילא בר אבימי משמיה דרב עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר.

ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה כו׳, מא טעמא, נהי דלרביעה לא חיישינן מעביד ביה מלאכה חיישינן, וניעביד כיון דזבנה קנייה! גזירה משום שאלה ומשום שכירות. שאלה קנייה ואגרא קנייה! אלא אמר רמי בריה דר׳ ייבא גזירה משום נסיוני, דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא וא״ל תא נסייה ניהליה ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזל והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת, והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת,

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי ושכירות מי קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, ואי ס״ד שכירות קניא האי כי קא מעייל לביתי׳ קא מעייל שאני עבודת כוכבים דחמירא דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך.

מתקיף לה רב יצחק בריה דרב משרשיא ושכירות מי קניא והא תנן ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אף על פי שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה, ואי ס״ד שכירות קניא אמאי לא יאכילנה, פרה דידיה היא, אלא ש״מ שכירות לא קניא, והשתא דאמרת שכירו׳ לא קניא גזירה משום שכירות וגזירה משום שאלה וגזירה משום נסיוני.

רב אדא שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא, אי משום נסיוני הא לא ידעה לקליה דאזלא מחמתיה, ואי משום שאלה ושכירות כיון דלא דידיה היא לא מושיל ולא מוגר, ועוד משום דלא ניגלי ביה מומא.

רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים, אמר ליה רב חסדא מאי טעמא עבד מר הכי אמר ליה אימור לשחיטה זבנה. **(דף טו:)** ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא, דתנן בית שמאי אומרים לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול לשוחטה, אמר רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית הכא אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, א״ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית ותנן בית שמאי אומרים לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול להובירה, מתקיף לה רב אשי וכל היכא דאין אדם מצווה שרי והרי כלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית, ותנן אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית המחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר. אלא אמר רב אשי כל היכא דאיכא למיתלא תלינן, ואף על גב דמצווה וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אף על גב דאינו מצווה.

רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשיד למכור לעובד כוכבים א״ל אביי מ״ט עבד מר הכי, א״ל אנא לישראל זביני, א״ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים, לעובד כוכבים קא מזבין לישראל לא קא מזבין? איתיביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין שלא למכור אין מוכרין, מאי טעמא אילימא משום דחשידי ארביעה ומי חשידי והתניא אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ואין צ״ל נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן ואין מייחדין עמהם ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ואין צריל לומר זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות ומוסרין בהמה לרועה שלהן ומייחדין עמהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלמא לא חשידי!

ריטב"א

ועוד תניא אין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין...
==נעתק לעיל פרק ה' אות (ג)

רש"י: === בינתיים בקובץ נפרד
ריטב"א: === בקובץ נפרד
תוספות: לעכו"ם מזבין ליה = = = =

ריטב"א: שם טו: **מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית**, תמיה לי מילתא מאי קאמר אדרבה נהי דהתם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו, בשביעית איכא איסורא אחרינא והיינו איסורא דלפני עיור, והא חמיר שהוא איסור שבגופו טפי מאיסורא דהכא שאינו בגופו, ומסתברא לי דהכי קאמר דהתם כיון דליכא אלא לאו דלפני עיור, אין לאו דלפני עיור אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי, ורבנן אסרו אפילו סתמו, היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו זה עבירה, ועשו סתמו כפירושו, וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי ליה אוקמוה רבנן אדינא והתירוהו, אבל הכא שהוא מוזהר מן התורה על שביתת בהמתו, כל היכא דאיכא חשש מלאכה חיישינן ואסרו רבנן ולא תלינן לקולא, והיינו דאחמור ביה רבנן לאסור מכירה אטו שכירות, שתחילת איסורו מן התורה בבהמתו [אפילו] מן הספק הוא, שיש לו ליזהר שמירה מעולה בבהמתו שלא לעשות מלאכה אפילו על ידי אחרים ואפילו בשנטלוה ממנו למידי דהיתירא כמו שהוא מוזהר על עצמו.

עבודה זרה כב.

(דף כא:) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם לשדהו לכותי מפני שנקראת על שמו [-של ישראל] וכותי זה עושה בו מלאכה בחולו של מועד, אבל עובד כוכבים מאי שרי, דאמרי אריסא אריסותיה עביד, אי הכי כותי נמי אמרי אריסא אריסותיה עביד, **(דף כב.)** אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה, אלא עובד כוכבים מאי טעמא מותר דאמרינן ליה וציית, כותי נמי אמרינן ליה וציית, כותי לא ציית דאמר אנא גמירנא טפי מינך, אי הכי מאי איריא מפני שנקראת על שמו תיפוק ליה משום **לפני עיור לא תתן מכשול**, חדא ועוד קאמר, חדא משום לפני עיור ועוד מפני שנקראת על שמו.

רש"י: **כותי**, לא עביד מלאכה בשבת אבל בחולו של מועד עביד דלמדרש סופרים לא חיישי... אי הכי, דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד, מאי איריא, דקתני גבי כותי מפני שנקראת על שמו, תיפוק ליה, דבלא חשד נמי איכא משום לפני עיור, וכותי גר הוא ומצווה על המצות כישראל, ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בשבת שהעובדי כוכבים לא הוזהרו עליה.

תוספות: **תיפוק ליה משום לפני עיור**, אליבא דרשב"א פריך דאית ליה כותים גרי אמת הן בפ"ק דחולין (דף ו.) גבי ההיא דר"ש דשדריה לר"מ למזבן חמרא מבי כותאי. ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש ר"ת דשייך למימר לפני עיור אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן, דהא מלאכה דחול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש ר"ת, וראיה נמי מדלעיל (דף טו:) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים אע"ג דליכא איסורא אלא דרבנן.

אבל הר"ר אלחנן הקשה לפר"ת שפירש דמלאכה דחול המועד אינה אסורה מן התורה מדאמר בפרק מי שהפך (מו"ק יא:) פתח באבל וסיים בחול המועד לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ימי אבלו דאסור דרבנן אלא אפילו חול המועד דאסור דאורייתא כו', ומפר"ת ליה דאורייתא לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפ"ק דחגיגה (יח.) לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, א"נ חול המועד יש לו עיקר מן התורה דאיכא למיגזר אטו יו"ט.

רמב"ן: הא דאקשינן אי הכי מאי איריא מפני שנקראת על שמו תיפוק ליה מפני ולפני עיור, פרש"י ז"ל דכותי עושה מלאכה בחולו של מועד ואגופא דברייתא קאי, ולא מחוור. ואחרים פירשו אי אמרת בשלמא דכותי נמי צאית ואריסותא לרשב"א אית ליה, קסבר רשב"א דכותים גירי אריות ולא מפקדי וליכא משום ולפני עיור, אלא אי אמרת דכותי לא צאית משום דאמר אנא גמירנא טפי אלמא מפקיד הילכך איכא נמי משום ולפני עיור. וזה אינו כלום שאפילו כשתמצא לומר גירי אריות הם אינהו סברי דמפקדי וסברי דגמירי טפי מינן ולא צייתי.

ומדמקשה ותיפוק ליה משום ולפני עיור במלאכה דחולו של מועד משמע לן מינה דאיסורא מדאורייתא, דאי מדרבנן הוא מי איכא לא תתן מכשול ליכא ודאי אלא נקראת על שמו, ותמה על עצמך אם אסרו עליו כלום מפני חשד זה בשל דבריהם, אלא ש"מ חולו של מועד תורה היא, וה"נ אמרינן בהדיא בריש פרק מי שהפך (מו"ק יא:) לא מבעיא חולו של מועד דאיסור מלאכה דאורייתא וכו', ודקאמר התם [בירושלמי] אלו היה מי שימנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחולו של מועד וכו'. יש לומר מפני שהחכמים הוסיפו עליהן הרבה ואותן היה מבקש להתיר, הא מן התורה אינו אסור אלא במלאכת עבודת קרקע וכיוצא בה שטרחתן מרובה. ומיהו אין בזה מן התורה לא לאו ולא מלקות...

ריטב"א: שם טו: חדא ועוד קאמר כו'. קשיא לי היכי שביק תנא טעם לפני עיור דאוריתא ונקט אידך טעמא בהדיא דהוי מפני מראית העין בעלמא ומשמע דליכא איסורא אחרינא, וי"ל משום דרוב כותיים צייתי במלאכה דחולו של מועד לפי שיש בה הרבה מקראות לדרוש שהיא מן התורה כדאיתא בחגיגה (יח:) וגם קרוב הדבר אל הדעת אלא שיש מיעוט דלא צייתי כיון שאין הכתוב מפורש, ואנן מעיקרא כי אמרינן כותים לא צייתי קא סלקא דעתין דכל כותי לא ציית כלל ולהכי פרכינן אי הכי תיפוק ליה משום לפני עיור, דבשלמא לדידי כותי נמי ציית, ומהדרינן חדא ועוד קאמר חדא דלפני עיור לכותי שהוא חשוד דלא ציית, ולסתם כותי דציית ליכא משום ולפני עיור דמעיקרא כשמכרנו לו סמכנו על הרוב דצייתי וכי לא ציית לנו אנוס [הוא], ומיהו איכא משום שנקראת על שמו ונקט התנא הטעם שנוהג ברוב הכותיים, וכי אמרינן לעיל כותי לא ציית הכי אמרינן דגוי ודאי ציית אבל כותי זמנין דלא ציית, וזהו מה שלמד מכאן הרמב"ן ז"ל דסוגיין מוכחא דאיסור מלאכה בחולו של מועד דאורייתא לכל שאין בו צורך המועד אלא דבר האבד, שאלמלא כן הא ודאי פשיטא דלא ציית כלל ואית בה משום לפני עיור, וכבר הארכתי בזה במקומו בס"ד עיין שם.

נדה נז.

במשנה למדנו שהכותים נאמנים לומר שבמקום פלוני קברו נפלים או לא קברו ונפק"מ אם המקום מטמא טומאת מת, ושואלת ע"ז הגמרא —

נאמנים לומר קברנו, והא לית להו ולפני עיור לא תתן מכשול רש"י: לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם, **א"ר אבהו בכהן** כותי **עומד שם, ודילמא כהן טמא הוא, דנקיט תרומה בידיה, ודילמא תרומה טמאה היא, דקאכיל מינה, אי הכי מאי למימרא, מהו דתימא לא בקיאי ביצירה קמ"ל.**

שביעית פרק ה

שביעית: פרק ה משנה ו: אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית, מחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר, אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה, זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור לאסור ולהתר מותר:

משנה ח: בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה מתירין מפני שהוא יכול לשחטה, מוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע ומשאיל לו סאתו אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן ופורט לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים, וכולן בפירוש אסורין:

משנה ט: משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחיים ותנור אבל לא תבור ולא תטחן עמה

רמב"ם: **פירוש המשנה שם:** ואמרו כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה, הם הכלים שאסור להתעסק בשביעית באותן העבודות שנעשו אותן כלים בשבילן, כגון החרישה והקצירה כל הכלים המיוחדים להם אסור למכרם בשביעית. וזה לא נאסר אלא לחשוד על השביעית, אבל מי שאינו חשוד מותר למכור לו כל מה שיבקש מפני שהוא מצניעו עד למוצאי שביעית.

ר"ש משאנץ: **שם: לא ימכור**, לישראל החשוד פרה המלומדת לחרוש משום ולפני עיור לא תתן מכשול:

משנה ראשונה: **שם: לאיסור ולהיתר מותר**, צריך עיון אמאי מותר כיון דספק דאורייתא הוא שמא לאיסור קונה ולפני עיור דאורייתא הוא, וכן קשה במתני' דלקמן בית הלל מתירין בפרה חורשת מפני שיכול לשוחטה דכל דמצי למיתלי תלינן, והיכי תלינן להיתר בדאורייתא, וליכא למימר אוקי גברא אחזקת כשרות דהא בחשוד מירי כמ"ש הר"ב.

ואם נאמר דלפני עיור לאו דאורייתא הוא להך מילתא דפשטיה דקרא מירי בסומא בעיניו ממש ונותן מכשול בדרך שהוא הולך, אבל במושיט לו דבר איסור לא מירי אלא אסמכתא מדרבנן הוא לענין איסורים, הוה ניחא, אלא דפשטא דמילתא בכל דוכתי משמע דלענין איסור הוא מדאורייתא, והכי משמע בתוס' פ"ק דשבת דף ג' שכתבו דאפילו היכא דבלאו דידיה עבד איסורא מ"מ אסור מדרבנן שחייב להפרישו מאיסור ע"ש, ולפ"ז אי קא בתרי עברי דנהרא דפ"ק דע"ז דף ו' אסור מדאורייתא, וכן משמע בפ"ק דע"ז דף י"ד דאמר אביי אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן, לשון מפקדינן מדאורייתא משמע.

ומיהו לסברת הרמב"ם דכל הספקות של תורה אין אסורין אלא מדרבנן י"ל דהכא משום חיי נפש לא גזרו שאם כן לא יוכל לקצור למאכל ביתו אבל לסברת הרשב"א שוספקות אסירי לן מדאורייתא קשה...

ואפשר ליישב דנתינת מכשול לא מיקרי אלא כשהמכשול ידוע בשעה שזה נותן לו, אבל בספק אם יעשה בו מכשול אין זה נותן מכשול והלוקח הוא מכשיל את עצמו.

אלא דבפ"ק דע"ז דף י"ד גבי אין מוכרין לבונה לעובד כוכבים אמר דחבילה מותר דודאי לאו להקטרה הוא אלא לסחורה ופריך וליחוש דלימא מזבין לאחריני להקטרה, ומשני אלפני דלפני לא מפקדינן משמע דאי לאו האי טעמא הוה אסור ואמאי הא ליכא מכשול ודאי בשעת המכירה.

וראיתי בספר המצות להרמב"ם בלאוין ל"ת רצ"ט כתב הזהיר מהכשיל קצתנו והוא שא ישאלך אדם עצה בדבר נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו והוא מאמרו לפני עיור לא תתן מכשול ולשון ספרי למי שהוא סומא בדבר ונוטל עצה ממך אל תתן לו עצה שאינה ווגנת ולאו זה כולל ג"כ למי שמסבב לאיש לעבור עבירה או יכין לו סיבת העבירה ומאלו הפנים אמרו במלוה ולוה ברבית שעוברים בלפני עיור וכו' ופשטי' דקרא כמו שזכרנו תחילה ע"כ, משמע דעיקר קרא במייעצו אזהיר, ואפשר דלסבב עבירה אינו מדאורייתא אלא אסמכתא, וגבי רבית דקאמר עוברים בלפני עיור היינו מדרבנן, אלא שלשונו משמע קצת מדכתב ולאו זה כולל כו' דהא נמי דאורייתא, ובפירושו פ"ו דתרומות משנה ג' כתב דלפני עיור לענין המכשיל חבירו בדבר איסור אינו במלקות אלא נענש בידי שמים, ונראה הא דמוקי פשטיה דקרא במייעצו משום דכתיב ביה ויראת, וכל מקום שנאמר ויראת אינו אלא בדבר המוסר ללב וכן כתב בספר שפתי חכמים.

וכתב על דבריו **בספר "מנחת שלמה" (שביעית עמוד קטז) לגרש"ז אוערבך ז"ל**: וביישוב קושית המשנה ראשונה נראה לומר דלא קעבר אלפני עיור אלא כשמכשילו בחפצא דאיסורא גופא, וכגון במושיט כוס יין לנזיר, ובזה אה"נ דלא תלינן לומר דשמא רוצה הכוס ליתנו לאחרים, דסוף סוף בספיקא נמי אסור, אבל כשאינו מסייעו באיסור עצמו רק נותן לו דבר היתר, אלא שעל ידי זה יש בידו אפשרות לעשות בו איסור, זה אינו בכלל איסור לפני עיור, ואסור רק מדרבנן, ולכן הקילו בכלי המיוחד לאיסור ולהיתר...

...עוד יתכן ביישוב קושית המשנה ראשונה, דלגבי עבירות לא חשיב "עור" אלא אם כן ודאי הדבר דבעי לה לעבירה, אבל כל שהוא ספק אין אני קורא בו נתינת מכשול שהרי כל אדם הוא בעל בחירה ומספק מוקמינן ליה בחזקת כשרות. והמשנה ראשונה כתב כעין זה דבספק אין זה הכשלה אלא הלה מכשיל את עצמו, אלא שהוקשה לו מהא דמוכח בע"ז (יד.) דאי לאו דלפני דלפני שרי היה אסור למכור לבונה לעכו"ם אף בחבילה אע"ג דספק הוא אם כוונתו להקטרה או לסחורה, עיי"ש, אולם לדברינו נראה די"ל דדוקא בישראל לא חשיב מכשול משא"כ עכו"ם חשיב לעולם כעור, ועדיין צ"ע, עכ"ל. [ובספרו מעדני ארץ שביעית סימן יג האריך עוד ביסוד החילוק הנ"ל אם נותן לו גוף האיסור עצמו או שנותן לו דבר היתר שיכול לעשות בו איסור...

הגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו

פרשת מטות: במדבר ל יד-טז: (יד) כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ, אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ: (טו) וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל יוֹם וְהֵקִים אֶת כָּל נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הֵקִים אֹתָם כִּי הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: (טז) וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ, וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ:

ספרי: שם: ונשא את עונה, מגיד הכתוב שהוא מוכנס תחתיה לעון, והרי דברים ק"ו ומה אם מידת פורענות מועטת הגורם תקלה לחבירו הרי הוא מוכנס תחתיו, ק"ו למידת הטובה שהיא מרובה:

רש"י: שם: (טז) אחרי שמעו, אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו, וחזר והפר לה אפילו בו ביום: **ונשא את עונה,** הוא נכנס תחתיה, למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין:

רמב"ן: שם: ונשא את עונה הוא מוכנס תחתיה, למדנו שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין, לשון רש"י מספרי, ונראה שהאשה הזאת שוגגת או מוטעה, כי הכתוב מדבר בבעל ששמע ואין האשה יודעת בו, ואחר זמן הפר ואמר לה שהוא יום שמעו. ולימדנו הכתוב שני דברים, שהבעל נושא עון כאלו הוא נדר ויחל דברו, ושהיא פטורה אין עליה מעונש השגגות כלל. אבל אם האשה יודעת שלא הפר ביום שמעו ובקיאה בדין הזה, הנה היא חייבת, וגם הבעל אינו גורם התקלה אבל עונשו במי שיכול למחות ולא מיחה. והזכיר הכתוב זה בבעל והוא הדין לאב, אבל דבר הכתוב בהווה, כי האב ישתמר מזה לאהבת בתו, והבעל אולי ישנא אותה וחושב לתת עליה אשם. ור' אברהם כתב, ונשא את עונה, כי היא ברשותו. אם כן ענין הכתוב יהיה במכריח אותה לעשות מה שאסרה על נפשה, ואינו נכון:

ספורנו: שם: ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו, אחרי יום שמעו שאינו יכול אז להתחרט ולהפר: **ונשא את עונה.** כמשפט כל מכריח את חבירו לעבור עבירה או מורה שקר ומתעה:

❧ פרק ח: ראשונים ❧

(א) בדברי הרמב"ם

רמב"ם: ספר המצוות: ל"ת רצט: שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו [ק. שאינו בקי בו] **באה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישירהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר, והוא אמרו יתעלה ולפני עיור לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ולאו זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שמסייע לדבר עבירה, או יסבב אותה** [ק. או גורמה]**, כי הוא יביא האיש ההוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עיור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סיבת העבירה. ומאלו הפנים אמרו** (ב"מ עה:) **במלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עיור לא תתן מכשול, כי כל אחד מהם עזר לחבירו והכין לו להשלים העבירה, ודברים רבים מאד מזה המין יאמרו בהם עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, ופשטיה דקרא הוא במה שהזכרנו תחילה:**

הרמב"ם מפרש שפשוטו של מקרא הוא שלא להכשיל בעצה רעה, וחז"ל הוסיפו שכולל גם להכשיל או לסייע בעבירה. יש לציין שהרמב"ם לא הזכיר כאן את התנאי שעוברים רק אם האיסור שלא בהישג ידו של העובר, והוא החילוק בגמרא ע"ז ו: "תרי עברי דנהרא", והבאנו העומדים על כך בהמשך. ?? ??

❖ הוי לאו שבכללות

רמב"ם: ספר המצוות: שורש ט: שאין ראוי למנות הלאוין והעשה אבל הדברים המוזהר מהם והמצווה מהם... זה שאמרו שהוא ראוי שיימנו הענינים המצווה בהם והמוזהר בהם הוא בתנאי שיהיה בענין המוזהר ממנו לאו בייחוד בכל ענין וענין... אמנם כשיהיה לאו אחד כולל ענינים רבים הנה אזה?? יימנה הלאו ההוא לבדו, וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו... ודמיון זה הלאו ג"כ – כלומר לא תאכלו על הדם – אמרו ולפני עיור לא תתן מכשול כי הוא ג"כ כולל ענינים רבים כמו שנבאר (ל"ת רצ"ט)**...**

==איזו תרגום?? ==לציין למפרשים: שושנת העמקים, ==ועיין גם דינא דחיי ל"ת ס"ב (מצולם) בביאור דבריו ואולי להעתיק בהערה כאן

רמב"ם: יד החזקה: מנין המצוות בריש הספר: מצוות לא תעשה: ...רצח: שלא להניח מכשול שנאמר לא תשים דמים בביתך. רצט: שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

הערה: לכאורה מכשול ממש למד מפסוק לא תשים דמים. ויש להבין מילת "תם". וגם להשוות עם מש"כ במנין המצוות ריש הלכות רוצח: יד) "שלא יכשיל תמים בדבר", ועיין.

תלמוד תורה: ו יד: כ"ד דברים שמנדים עליהם ובתוכם: ...(י"ז) המכשיל את העור, ושם בהשגות הראב"ד: א"א: כגון המכה בנו גדול עיי"ש.

בהגהות מקור חיים (להר"ר מרגליות) לספר חסידים אות מג, כתב שהמקור לדין המובא ברמב"ם בהלכות תלמוד תורה פ"ו הי"ד: בענין הכ"ד דברים שמנדים עליהם, ובתוכם "המכשיל את העור", שמקור הדין בנוי על פסוק 'ארור משגה עיור' וגו', וארור היינו נידוי. =הכ"ד דברים מובאים בספר חסידים סימן מג עיי"ש אולי יש חידוש במפרשים=

איסורי ביאה: כב ו: ואין מוסרין בהמה חיה ועוף לרועה כותי אפילו זכרים לכותים ונקבות לכותית מפני שכולן חשודין על הרבעת בהמה וכבר ביארנו שהן אסורין בזכור ובבהמה ונאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

נזירות: ה כ: המטמא את הנזיר, אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה וזה שטמאו עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד אין אחד מהם לוקה, ולמה לא ילקה המטמא את הנזיר, לפי שנאמר וטמא את ראש נזרו אינו לוקה עד שיטמא עצמו מדעתו.

כלאים: א ו: ואסור לישראל להניח הגוי שירכיב לו אילנו כלאים.

כתב המשנה למלך שם ...ודברי רבינו שכתב ואסור לישראל להניח כו׳, נראה דטעמיה לאו משום ההיא דפרק הפועלים מדלא קאמר ואסור לומר לנכרי, ומדבריו נראה דסבירא ליה דאף בלא אמירה אסור להניח וטעמא דמילתא כיון דנכרי מוזהר אם יניחנו עובר משום ולפני עור וכו׳. ושם מציין לביאור הגר״א: משום לפני עיור, שהגוי מצווה על כך כמ״ש פ״י מהלכות מלכים ה״ו...]

כלאים: י לא: המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה והמלביש עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, ואם לא ידע הלובש שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד, המלביש לוקה והלובש פטור.

גזלה ואבדה: ה א: אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן ואסור לסעדו על שינויו כדי שיקנהו שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן מחזק ידי עוברי עבירה ועובר על ולפני עיור לא תתן מכשול.

חובל ומזיק: ה יג: האומר לחבירו שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור, ועשה, הרי זה חייב לשלם, וכאילו אמר לו סמא עיני של פלוני על מנת שאתה פטור, ואע״פ שהעושה הוא החייב לשלם, הרי זה האומר לו, שותפו בעוון, ורשע הוא, שהרי הכשיל עיור וחיזק ידי עוברי עבירה.

רוצח ושמירת הנפש: יש בכללן יז מצוות... יד) שלא יכשיל תמים בדבר...

שם: יב יב: אסור למכור לגוים כל כלי המלחמה ואין משחיזין להם את הזיין ואין מוכרין להן לא סכין ולא קולרין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל ולא עששיות של ברזל הינדואה ולא דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אבל מוכרין להן תריסין שאינן אלא להגן. **יב יג:** וכשם שאסרו למכור לגוי כך אסרו למכור לישראל שמוכר לגוי, ומותר למכור הזיין לחיל של בני המדינה מפני שהן מגינין על ישראל.

יב יד: כל שאסור למכור לגוי אסור למכור לישראל שהוא ליסטים, מפני שנמצא מחזק ידי עובר עבירה ומכשילו, וכן כל המכשיל עיור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת, או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו. **יב טו:** ואסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע, ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור, ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה שנאמר להן מלכא מלי ישפר עלך.

מלוה ולוה: ב ז: אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים ואפילו לתלמיד חכם אלא אם כן הלוהו על המשכון והמלוה בשטר משובח יתר, וכל המלוה בלא עדים עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, וגורם קללה לעצמו.

מלוה ולוה: ד ב: בין לוה ומלוה ברבית, וכל מי שהיה ערב או סופר או עד ביניהן ה"ז עובר בלא תעשה, שנאמר לא תשימון עליו נשך זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר, הא למדת שהמלוה בריבית עובר על ששה לאוין – לא תהיה לו כנושה, את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אל תקח מאתו נשך ותרבית, לא תשימון עליו נשך, ולפני עיור לא תתן מכשול, והלוה עובר בשנים – לא תשיך לאחיך, ולפני עיור לא תתן מכשול, ערב ועדים וכיוצא בהן אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך, וכל מי שהיה סרסור בין שניהם או שסייע אחד מהן או הוֹרָהוּ עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול.

סנהדרין: כג א: לא תקח שוחד... אלא אפילו לזכות את הזכאי... **ב:** וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה כך הנותן, שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול. בלכות תשובה ד ג בכ"ד דברים המעכבים את התשובה כתב הרמב"ם: **ה:** המקבל שוחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיעה הנטייה... ועוד שהוא מחזק יד זה ומחטיא אותו.

ממרים: ו ט: והמכה בנו גדול מנדין אותו שהרי הוא עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול.

אבל: ג ה: המטמא את הכהן, אם היו שניהם מזידין הרי הכהן לוקה וזה שטמאו עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול, היה הכהן שוגג וזה שטמאו מזיד הרי זה שטמאו לוקה.

רמב"ם: פירוש המשנה: שביעית: ה ו: ואלו כלים שאין האומן רשאי מלמכרן בשביעית, מחרישה וכל כליה וכו' כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה: **רמב"ם:** אמר ה' ולפני עיור לא תתן מכשול, הכוונה בזה שמי שעוורה אותו התאוה והדעות הרעות, אל תעזרהו על עיורונו ותוסיף להתעותו, ולפיכך אסור לסייע לעבריינים בעשיית העבירות ולא לגרום למה שיביאם לכך, אלא נעשה בהיפך.

תרומות: ו ג: המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה... חכמים אומרים הם משלמים קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן: **רמב"ם:** הכלל אצלנו אין שליח לדבר עבירה והעושה את העבירה בעצמו הוא שמענישין אותו בית דין, והמתעהו ומביא אותו לידי מכשול או שצוהו על העבירה או שסייעו עליה באיזה סייע שהוא אפילו בדיבור מועט נענש בידי שמים כפי ערך מה שעשה בסייעו או בהוקישו את חבירו, ואינו מתחייב שום עונש מכל העונשים האמורים בתורה, אבל עובר הוא על מה שאמר ה' ולפני עיור לא תתן מכשול אם גרם לעבירה, או שעובר על דבר ה' (שמות כג א) אל תשת ידך עם רשע, אם סייע לחוטא.

(ג) ראשונים

ליקוט מדברי רש"י בש"ס

רש"י: חולין ג. ואפילו כותי, מוסרין לו בהמה לכתחלה לשחוט דמצוה שהחזיקו בה היא אבל ישראל יוצא ונכנס לא ימסור לו לשחוט דאע"ג דהוחזקו בה לעצמם אין מקפידין אם יאכלו ישראל נבילות דלית להו *לפני עיור לא תתן מכשול* אלא כמשמעו שלא יתן אבן בדרך עיור להפילו.

רש"י: שבת קנ. ולא יאמר לחבירו כו', בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא, והשולחו עובר משום *לפני עיור לא תתן מכשול*.

רש"י: חגיגה כה: יכול לומר לו טול אתה חטין במקום פלוני, שיודע בהן שהוכשרו, ואני אטול חטים במקום פלוני שיודע שלא הוכשרו, דכיון דחד מינא הן, אמרינן: יש ברירה, שאלו הן חלקו של זה, ואלו הן חלקו של זה, ולא החליף לו חבר לעם הארץ חלקו שבטמאין בשביל חלקו של עם הארץ בטהורין, אבל בשני מינין, אין לומר ברירה, דכשמת אביהן נפל חלק לזה וחלק לזה בכל המינים, ונמצא חבר זה מחליפה לו, ועובר *בלפני עיור לא תתן מכשול*.

רש"י: קידושין נו. אמר ר' אלעזר, מתניתין ליכא למיקנסיה כלל דאשה יודעת כו' ולא נתכוונה להוציאו לחולין אבל מוכר זה יודע שהמעות מתחללות על הבהמה וחולין הן בידו ועבר על *לפני עיור לא תתן מכשול* דיודע שהלוקח מתכוין לאוכלה בעירו.

רש"י: בבא מציעא ס. והא אנן תנן ולא לתגר שאינו אלא לרמות כו', וחנווני היינו תגר, ויחזור חנווני זה וימכרנו בחזקת יין בחנות, והרי המים מעורבין בו ואתה מכרת לו ואיכא *לפני עיור*.

רש"י: עבודה זרה לט: אין לוקחין ימ"ח מח"ג כו', שחנוונים שבסוריא חשידי דלא קפדי *אלפני עיור לא תתן מכשול* ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים מיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו.

רש"י:: נדה נז. נאמנין לומר קברנו, דמידי דאורייתא הוא טומאת המת. **והא לית להו ולפני עיור לא תתן מכשול**, לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם. בכהן, כותי עומד שם. דקאכיל מינה, ותרומה טמאה באזהרה לטהור וכ"ש לטמא. לא בקיאי ביצירה, וכי קברי נפל לא ידעי דהוא בן מ' יום וסברי מיא בעלמא הוא ואינו מטמא.

תוספות: שבת ג. בבא דרישא פטור ומותר, וא"ת והא קא עבר אלפני עיור לא תתן מכשול, ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו דלא עבר משום לפני עיור דמושיט כוס יין לנזיר מוקי לה בפ"ק דמס' עבודת כוכבים (ו:) דקאי בתרי עברי דנהרא, מכל מקום איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסור, ואפילו אי מיירי בנכרי דלא שייך לפני עיור מיהו איסור דרבנן מיהא איכא, כדתניא בשילהי פירקין (יט.) נותנין מזונות לנכרי בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו, משמע דווקא כשהנכרי בחצר אבל אם עומד בחוץ ופושט ידו לפנים משמע דאסור ליתן להדיא על מנת להוציא.
ויש לומר דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי, דאפילו מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעל הבית.

תוספות: בבא מציעא י: דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה, וא"ת ואפילו אמר לכהן נמי, וי"ל דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב, אבל ישראל אף על גב דעובר משום לפני עיור לא תתן מכשול כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מקרי בר חיובא.
וא"ת מאי נ"מ בין למ"ד אי בעי עביד ובין למ"ד שליח בר חיובא לא לקי על הקדושין לרבא דאמר בעשרה יוחסין (קדושין עח.) קידש אינו לוקה בעל לוקה, וי"ל דכי בעל אח"כ לוקה אף על הקדושין כדמוכח בריש תמורה (ה.), א"נ י"ל דאף לרבא נפקא מינה דאי יש שליחות חלין הקדושין ואי אין שליחות אין חלין הקדושין.

❖ להאכיל לאדם דבר שלפי דעת המקבל אסור לאוכלו, ולדעת המאכיל מותר לאכול

ריטב"א: סוכה י: רב חסדא ורבה בר רב הונא אקלעו לבי ריש גלותא אגנינהו בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה, פירוש ואף על גב דאכתי לא ידע ר"נ דהדרו משמעתייהו, או דהוו שלוחי מצוה, אגנינהו לפום דעתיה ולא חש דהוי חתיכא דאיסורא לדידהו ויתבי בסוכה פסולה ומברכי התם שלא כראוי והוה כנותן מכשול לפני פקח.

יש אומרים דמהא שמעינן שהמאכיל לחבירו מה שהוא מותר לו לפי דעתו אין בזה משום לפני עיור לא תתן מכשול, ואף על פי שיודע בחברו שהוא אסור לו לפי דעתו וחבירו בעל הוראה, שהמאכיל היה גם כן ראוי להוראה וסומך על דעתו להאכיל לעצמו ולאחרים לפי דעתו, ונ"ל דהכא דוקא מפני שהאיסור ניכר לחברו ואי לא סבירא ליה לא ליכול הא בשאינו ניכר לחבירו לא, ואמרינן התם חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליסופו ליה מידי דלא סבירא ליה בפרק כל הבשר (חולין קיא:), וכן הורה לי מורי הרב נר"ו, מיהו היכא דאיפסיקא הלכתא דלא כותיה בין לנפשיה בין לאחרים אסור וכדמוכח ממאי דכתיבנא בפ"ק דע"ז ובפ"ק דיבמות.

===דברי הרא"ה (מורי הרב נר"ו) מובאים בספר "אורחות חיים" (סימן כ"ה הלכות איסורי מאכלות ג') וז"ל: כתב הרא"ה שני תלמידי חכמים בעלי הוראה שאחד אוסר ואחד מתיר, והמתיר אוכל לעצמו ומאכיל לחבירו האוסרו, [ו]אין בזה משום ולפני עיור לא תתן מכשול ואף על פי שיודע בחברו שאסור לו לפי דעתו, ודוקא כשהאיסור ניכר לו לאוסר דאי לא סבירא ליה לא ליכול, אבל כשאינו ניכר לו לא כדאמרינן בפרק כל הבשר (כאן) חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דלספי לי מידי דלא סבירא לי ע"כ.
=ועיין שו"ת רלב"ח (סימן קכא) מאריך בביאור הענין =הכל מובא בספ"ל אמת ושקר עמוד 218 עיי"ש.

ר"ן: על הרי"ף עבודה זרה ז. גרסינן בפרק ארבע מיתות ב"ד (סנהדרין סג:) אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים וכו'... ומ"מ איכא למידק מדאמרינן בפרק בני העיר (מגילה כח) תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי עובד כוכבים מעולם, וכיון דאסור מאי רבותיה, ותירצו בזה דהכי קאמר לא עבדי שותפותא בהדי עובד כוכבים ואפילו הייתי פוטרו משבועה כדי שלא יהא רגיל אצלו וילמוד ממעשיו, ועוד כתבו דה"ק דאפילו בזמן שאין רגילות העובד כוכבים להשבע בתרופתם לא עבדי שותפותא בהדיה, ומן הטעם הזה נהגו היתר בדבר לפי שאין נשבעין בעבודת כוכבים.

והרמב"ן כתב דמאי דאמרינן אסור לישראל לעשות שותפות עם העובד כוכבים לאו איסורא ממש קאמר דהא לא מיתסר אפילו מדרבנן, דמשום לפני עיור ליכא אלא במה שאי אפשר לו לעשות אלא ע"י ישראל כמושיט כוס יין לנזיר בדקאי בתרי עברי נהרא, ועוד דאפשר שאין בני נח מוזהרים שלא לידור ולא לקיים בשם עבודת כוכבים וקרא דלא ישמע על פיך נמי לא אתי להכי כלל אלא לישראל גופיה מזהר רחמנא אבל כי האי גוונא אפילו מדרבנן לא מיתסר כיון שאין ישראל משביעו בעבודת כוכבים אלא העובד כוכבים הוא שנשבע מאליו על ידי שנתחייב לו שבועה לישראל ומשום דלא מיתסר אלא ממדת חסידות בעלמא אמרינן התם תיתי לי:

◄ דברי ספר חסידים בענין הכשלה בחטא / דבריו לענין השאת עצה בפרק הקודם

ספר חסידים: סימן תקסו: איש אמו ואביו תיראו (ויקרא יט ג) תירא לא נאמר אלא תיראו לאב ולאם, מזהיר שאם בא הבן לכלל איש שיראו פן יכוהו ופן יקללוהו עד שיענה להם ויקללום ויכם ועוד לאב ולאם מזהיר שלא יניחו לבניהם לחלל שבת ומזהיר לאב ולאם שיתאפקו לשמש מטותיהם פן יולד בשבת בג׳ לילות הראשונות אליבא דר׳ יהודא.

סימן אלף פא: מן הדין לא היה ללוה לעבור בלאו כי אנוס הוא מחמת דחקו אלא למה אמרה תורה (דברים כג כ) לא תשיך לאחיך שהלוה עובר בלאו מפני שמכשילו שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול.

סמ״ג: לאוין מה: שלא ליהנות מעבודה זרה: ...אסור למכור לבונה לגלח ולכומר דמידי דתקרובת הוא וכן שעוה אסור למכור לגוי ביום איד, קנדלי״ר שלהם, אבל שעוה בשאר ימים ולבונה לשאר גוים מותר למכור דתנן (עז יד:) סתמן מותר ופירושו אסור, פירוש סתמן שאינו יודע למה קונה אותן, פירושו שוודאי לוקחן בשביל ע״ז, וכן גביעים שפגם הגוי ובטלן ואחר כך קנאם ישראל הרי זה אסור למוכרם לגוי לפי שהכומר יעשה בו תיפלה לעבודה זרה ועובר הישראל משום לפני עיור וגומ׳, וכן ספרים [פסולין] הראוין לעבודה זרה אסור למוכרן לגוים מפני שהכומר קורא בו ומזמר ומשבח לעבודה זרה, ואפילו לגוי שאינו כומר אסור למוכרם משום דודאי הגוי ימכרנו או יתננו לכומר (שם יד:), והוי כמו עצים שאסור למכור לכומרים לשרוף לתקרובת שלהם כדאיתא פרק קונם (נדרים סב:) אבל בסתם מתיר שם רב אשי דרוב עצים להסקה ניתנו:

סמ״ג: לאוין קכ: ובארצכם לא תעשו: ...אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו, כדמוכח בפרק השוכר את הפועלים (ב״מ צ:) דסבירא [כרבי] חידקא שאומר בני נח מצווין על הסירוס ועובר משום לפני עיור לא תתן מכשול, ואם לקחה הגוי מעצמו וסירס אותה מותר...

סמ״ג: עשה קסב: מצות צדקה: ...והרב רבי שמואל ברבי שלמה אוסר להלוות למשומד ברבית משום לפני עיור לא תתן מכשול [שהוא אסור ללוות בריבית]:

◄ לעיל בתחילת הסימן ״מוני המצוות״ הבאנו דברי סמ״ג ל״ת קסח עיקר בלאו דלפני עיור

תוספות: יומא נה: == ...ודוקא נקט מבין הכותים אבל מבין עם הארץ דין אחר יש לו כדקתני במס׳ דמאי בסיפא דבדמאי לא קתני שני לוגין שאני עתיד להפריש לפי שעמי הארץ לא נחשדו על התרומה כדאיתא בשלהי מסכת סוטה (דף מח.) אף על גב דאמר בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז:) הני כותאי עשורי מעשרי דבמאי דכתב באורייתא מזהר זהירי הני מילי כשהם בעצמם אוכלין אבל כשמוכרין לאחרים לא חיישי על לפני עיור לא תתן מכשול ואף על פי שאינן חשודים על הגזל עמי הארץ נמי לא חשידי על הגזל ואפילו הכי חשידי על המעשרות דלא חשיב להו גזל לפי שהוא ממון שאין לו תובעין...

רש״י: קידושין נו. אמר ר׳ אלעזר, מתניתין ליכא למיקנסיה כלל דאשה יודעת כו׳ ולא נתכוונה להוציאו לחולין אבל מוכר זה יודע שהמעות מתחללות על הבהמה וחולין הן בידו ועבר על לפני עיור לא תתן מכשול, דיודע שהלוקח מתכוין לאוכלה בעירו.

רמב״ן: שמות יב טז: כל מלאכה לא יעשה בהם, פירש רש״י אפילו על ידי אחרים, ולא הבינותי זה, שאם האחרים האלו ישראל, הם עצמן מוזהרין עליה, ואין אני מוזהר במלאכתי שלא תעשה על ידו, אלא שאם מטעה אותו באסור, מוזהר עליה משום ולפני עיור לא תתן מכשול, בין במלאכתו בין במלאכת העושה עצמו. ואם אחרים הללו גוים,

אין אנו מוזהרים בתורה על מלאכה של גוי כלל לא ביום טוב ולא בשבת, אלא שיש בה שבות מדבריהם עם האמירה שלנו, כמו שאמרו אמירה לגוי שבות (שבת קנ.), וזה דבר מבואר בגמרא:

חזקוני: בראשית כא לא: על כן קרא למקום ההוא באר שבע... חז"ק, היאך עשה אברהם שותפות עם אבימלך הרי אמרו רבותינו דאין לעשות משום דקא עבר על לפני עיור לא תתן מכשול.

לאו שבכללות

בגמרא יבמות פד: איתא שכתוב פסוק 'לא יקחו' שני פעמים (אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו) להזהיר נשים פסולות שלא יינשאו לכהנים, והקשה הרמב"ן דתיפוק ליה דאסורות להינשא לכהנים משום דקעברי אלפני עיור, ותירץ דמשום לפני עיור לא היו לוקות דהוי לאו שבכללות

ריטב"א: יבמות פד: והא מהכא נפקא מדרב יהודה אמר רב נפקא, וא"ת בלאו הכי נמי תיפוק ליה משום לפני עיור לא תתן מכשול, י"ל דאי משום ההוא כיון שאינו מיוחד לאיסור זה ולאו כולל הוא בכל מצות התורה, [אינה] לוקה עליו, אבל מהא דרב יהודה נפקא שיהא לאו פסולי כהונה מיוחד בנשים כמו באנשים ללקות עליו כן כתב רבינו הגדול ז"ל...

לפני עיור בלאו שאינו שווה בכל

רמב"ן: יבמות פד: גמרא, הא דאמרינן כל היכא דאיהו מוזהר היא נמי מוזהרת וכו', קשה לי תיפוק ליה דהא איכא משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דהוא שוה בכל, ועוד הא דמדמי לה בסמוך ללאו דטומאה, מי דמי התם משום קדושה דכהנים הוא וכהנות לית להו קדושה זו, אבל היכא דאיהו מוזהר משום לתא דידיה היא מוזהרת ואמאי לא תהא מידה זו נוהגת בהן, ויש לומר לעולם משום לפני עיור לא תתן מכשול איכא, אבל ללקות עליו משום לאו המיוחד בה מהדרינן, [-לא ברור כוונתו ובריטב"א כאן פירש שלפני עיור הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו, ואולי יש פירוש אחר ברמב"ן?] והא דמדמי לה ללאו דטומאה משום דבכל עסק דין כהנים אין נשים בכלל לא כהנת ולא ישראליות, ואפילו משום ולפני עיור לא תתן מכשול נמי יש לומר דגבי איסור השוה בכל כתיב, אבל לאו שאינו שוה בכל הוה אמינא אינו נוהג בהן לא מחמת עצמן ולא מחמת אנשים, ובמסקנא איתרבי להו לכל מילי חוץ מדבר הבא מחמת קדושת עצמן כגון טומאה ולינשא לפסולין.

❖ ביאור דברי הרמב"ן שאין לאו דלפני עיור בלאוין שאינן שווים בכל

חתם סופר: שו"ת ח"ה השמטות סימן רב: ...אך מה שתירץ מעלתו על פי מה שכתב בחידושי הרמב"ן ביבמות ריש פרק יש מותרות (דף פד:) דלאו דלפני עיור אינו אלא בלאו השוה בכל, אבל בלאו שאינו שוה בכל אין מוזהרים אלפני עיור...

הנה כל זה כתבתי לפי הבנתו ברמב"ן דבשאינו שוה בכל אין אדם מוזהר שלא להכשיל את חבירו, והסברא תמוה מאוד, ועוד הא קרא לא נאמר אלא מי שהוא עיור בשום דבר לא יתן מכשול לפניו בעצה רעה ובכלל זה היועצו לעבור עבירה וא"כ וכי היועץ לכהן לטמא למתים ומכשילו בדבר לא גרע מעצה רעה במילי דעלמא, ואין מקום בראש לסבול זה,

אבל המעיין ברמב"ן וביותר ביאור בריטב"א דיבמות דהכי קאמר, דהרי כל לאוין שבתורה ובכללם לפני עיור לא היה נוהג בנשים כיון שמצינו קולא במצוות עשה שהזמן גרמן לולי הקישא אשה לאיש לכל עונשין, וס"ל לרמב"ן וריטב"א השתא נמי דאתקש מכל מקום בלפני עיור לא מפקדה איתתא אלא באותה מצוה שגם היא מפקדא, אבל מצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עליה שום עונש על זה, אבל אנשים ישראלים פשיטא שמחויבים לקדש כהנים בע"כ וקדשתו דפנו אפילו קטניהם ומכ"ש שלא יתן מכשול לפניהם, ועיין רש"י פרשת אמור פי' להדיא דאב"ד של ישראל קאי שיכריחו לכהנים ע"כ להתקדש בכל קדושתם, וידקדק בלשון הרמב"ן ויראה כי כן הוא...

ערוך לנר: יבמות פד: בגמרא מדרב יהודה א"ר נפקא, עיין ברשב"א שהקשה בשם הרמב"ן דלמה לא פריך דתיפוק ליה משום לפני עיור, ולכאורה קשה קצת מאי קושיא הא לפי המבואר בע"ז (ו:) לא שייך לפני עיור רק בקאי בתרי עברי דנהרא ורק מדרבנן אסור גם ביכול למצוא במקום אחר כמש"כ התוס' בשבת (ג.) וא"כ איך שייך להקשות למה לי קרא תפוק ליה משום לפני עיור דדלמא צריך קרא היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרא דיכול למצוא גרושה אחרת, וי"ל דבזה לעולם מקרי לפני עיור דהא אין בידו ללקחה אם היא לא תרצה בין אותה גרושה שלקח בין אחרת, והוא לעולם כמי שקאי בתרי עברי דנהרא, ואפילו יש כאן גרושה אחרת שרוצה ללקחו מכל מקום שייך לפני עיור דדלמא חפץ בה דוקא, ועוד י"ל על פי הסברא שכתב המשנה למלך (מלוה ולוה ד ב-ג) דכל היכי שהאחר עושה איסור כמו הוא שייך לפני עיור אפילו היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרא עיי"ש:

❧ פרק ט: אחרונים ❧

❖ אשת איש שאמרה פנויה היא ואנסוה, לא שייך לומר שעוברת בלפני עיור

גור אריה: למהר״ל: בראשית יב יג ...ויש מקשים איך הותר לשרה לומר אחי הוא, והלא גילוי עריות יהרג ואל יעבור, בשלמא אברהם כיון דלא עשה מעשה רק שנתן מכשול ועבר לפני עיור לא תתן מכשול, אין קשיא דכל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודה זרה, אבל שרה שבאה לעבור גילוי עריות חס ושלום הרי אמרינן יהרג ואל יעבור.

ואין זה קשיא כלל, דודאי מה שאמרו ז״ל יהרג ואל יעבור אם באים להרוג אותה או לשכב עמה תהרג, אבל אלו שלקחו אותם בחזקה ובגזילה, מי שעושה זה הוא הדין שיעשה זה שיהרגו אותו על דבר אשתו, או ישכבו עמה כך, ואין מועיל כלל מה שתאמר שהיא אשת איש. ואפשר כי אשה שהיא אשת איש ואמרה שהיא פנויה, ואנסוה אנשים רעים, אין עליה אשמה, דמה לי אסורא רבה ומה לי אסורא זוטא (יבמות קיט.), ולא שייך בזה לפני עיור לא תתן מכשול ולא איסור גילוי עריות, דמנא ידעינן שאסורא זוטא עבדי ולא אסורא רבה:

❖ האם המקרא מתפרש גם כפשוטו או שעקרוהו חכמים לגמרי מפשטיה

ב״ח: יו״ד סימן שלד: ומ״ש י״ז המכשיל העיור. פירש הראב״ד (בהשגות שם) כגון המכה את בנו הגדול עכ״ל, וטעמו דאינו ר״ל כפשוטו אלא כגון המכה את בנו הגדול דאשכחן בפרק אלו מגלחין באמתא דרבי דהות מנדה למכה בנו הגדול דקא עבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, אלמא דאין המקרא כפשוטו שנותן מכשול לפניו כדי שיפול אלא משל הוא על מי שגורם שיעשה חבירו עבירה, ומכה בנו הגדול לאו דוקא אלא הוא הדין שאר דברים, וזהו שכתב הראב״ד כגון וכו׳:

וכתב על דבריו בספר **מנחת פתים (או״ח סימן קנו):** שלא להכשיל תם בדרך, עיין ב״ח יו״ד סימן שלד שכתב דהמניח אבן לפני עיור בדרך אינו עובר על לאו זה דאפקו חכמים קרא לגמרי ממשמעותיה, ועיין בספר מנחת חינוך מ״ע רלב שאישתמיטתיה דברי הב״ח הנ״ל, אמנם בספר חסידים סימן תרעג מוכח דלא כב״ח, ועיין תוס׳ ע״ז דף כא. אלפני, מוכח ג״כ דלא כב״ח, ועי׳ סמ״ע סי״ק מ״ו ס״ק לט, ודו״ק. ????

❖ לפני עיור באבק ריבית

מהר״י באסן: בתוך שו״ת מהרי״ק ח״ב יו״ד סימן מ: שאלה, שטר שכתוב בו שחייב פלוני לפלוני כך גרושוש לזמן פלוני בין יעלו ובין ירדו וכו׳ ונשבע הלוה ועלו הגרושוש נשאלתי מה יפרע הלוה.

תשובה, ...מה שראיתי מרבותי ז״ל דדבר זה היינו סאה בסאה, ואסור להרמב״ם ז״ל אפילו יש לו, כיון שקבע זמן... אמנם בנינון דידן צריך תלמוד גדול על דברת שבועת האלהים שנשבע הלוה, שכתבו המפרשים שהשבועה חלה על ביטול מצוה דרבנן...

...ועוד יש טעם אחר בנידון לחייב הלוה לקיים שבועתו שכתב הרשב״א ז״ל בתשובה הביאה הרב בב״י בטור יו״ד ס״ס ק״ס וז״ל דאבק רבית אינו עובר אלא המלוה ולא הלוה כדאמרינן רב עיליש גברא רבה הוא וכו׳, וכיון שזה נשבע ליתן, חייב ליתן לו, ואין זה כנשבע לבטל אפילו מצוה דרבנן דאעפ״י שהמקבל עובר וזה הנותן מושיט לו איסורא דרבנן מוטב שיעשה איסורא זוטא משיעשה איסורא רבה עכ״ל, ויש לדקדק בדבריו חדא

דהא עבר אלפני עיור דרבנן שהוא אחד מהלאוין שעובר הלוה בדאורייתא, ותו מעיקרא קאמר שאינו כנשבע לבטל מצוה דרבנן דמשמע שאין כאן איסור כלל, ובתר הכי קאמר דאיסורא זוטא מיהא איכא.

ונראה דהרשב"א ז"ל ס"ל דלא החמירו חז"ל על הלוה אפילו בלאו דלפני עיור שאינו עובר בו, כמו שאינו בלאו דלא תשיך בדרבנן כן אינו עובר בלאו דלפני עיור בדרבנן, ודייק לה הרשב"א מדלא קאמר רב עילישׁ וכו' ואיסורא לא הוה עביד, והוה במשמע נמי איסורא דלפני עיור או הוה ליה לומר ולא עבר אלפני עיור ולמה ליה לומר לשון זה דאיסורא לאינשי לא הוה ספי דאין נראה להרשב"א ז"ל לומר דאיסורא לאינשי לא הוה ספי הוא הלאו עצמו דלפני עיור כדמשמע קצת מדברי הרא"ש ז"ל שם בפסקיו אבל הרשב"א משמע ליה דאם כן מי שאני ליה לישנא דקרא וכדאמרן בכוליה גמרא ולפני עיור וכו', לכך פירש דלא שמו עליו לאו דלפני עיור ממש אלא איסורא זוטא כמו מסייע ידי עוברי עבירה, וכן כתבו התוספות בפרקא קמא דעבודה זרה לגבי ענין אחר שאין בו איסור דלפני עיור דאורייתא אלא איסורא דרבנן דמסייע ידי עוברי עברה שאדם מצווה אדרבה להפרישם, ובזה יבאו דברי הרשב"א ז"ל על נכון... והיה זה שלום על דייני ישראל, זה הנלע"ד הצעיר יחיאל באסן.
555

❖ המכשיל באיסור דרבנן לא גרע ממשיא עצה רעה

שו"ת פני יהושע: הקדמון בעל מגיני שלמה: חו"מ סימן ט: [במי שנשבע שיתן ריבית למלוה כדי שירוויח לו הזמן, אי הוי כנשבע לבטל את המצוה, או כיון דלא קצץ בזמן ההלואה הוי רק ריבית דרבנן והאיסור לעבור על השבועה היא מן התורה נימא שיעבור על איסור זוטא -ריבית- ולא יעבור על איסור שבועה דאורייתא. וכתב בתוך דבריו על דבר שו"ת הרשב"א –]

...מלבד מה שיש לדקדק בדברי הרשב"א ז"ל דנראה דאיסור לפני עיור אפילו באיסור דרבנן, עובר מן התורה, דהתורה אמרה סתם שלא להכשיל אדם, אם כן כיון שאסרו חז"ל דבר זה א"כ אם מכשיל בדבר זה עובר אלאו של תורה שמצותה שלא להכשיל אדם אף שאיסר עצמו אינו מן התורה מכל מקום עבר אלאו של תורה היינו לפני עיור שהיא מן התורה, וא"כ כיון שאבק ריבית עובר אלפני עיור דבר תורה, אין השבועה חלה, דמה לי לאו לפני עיור ומה לי שאר לאוין, ויש להביא ראיות על זה אלא שאין פנאי מסכים עמדי.

ועוד נראה לי ברור אף אם באיסור דרבנן אינו עובר כי אם אלפני עיור דרבנן מכל מקום כיון דאם יתן יעבור אלפני עיור דרבנן בקום ועשה א"כ מי לי לאו זה דרבנן או שאר לאוין, ואנן קיי"ל דמוטב לעבור שבועה בשב ואל תעשה כדפסק השו"ע לקמן וא"כ כיון שיעבור אלפני עיור בידים מוטב לעבור השבועה, ואין שייך כאן איסור רבה או זוטא... ואפשר דלפני עיור אע"ג דהוי קום עשה היא זוטא, כיון שאינו רק מכשילו והוא אינו עושה כלום... או י"ל דלפני עיור לעולם הוא שב ואל תעשה דאם האחר לא יקח הוא אינו עושה כלום, וקיחה דהאחר היא גרמה לפני עיור, וא"כ הוא לא עביד מעשה...

❖ לפני עיור לנכרי בזמן הזה הוא רק איסור דרבנן

שו"ת פני יהושע: הקדמון בעל מגיני שלמה: ח"א יו"ד סימן ג: ...בהג"ה באבן העזר סימן ה' שהביא מהרמא"י ז"ל שני דעות בענין מוכר תרנגולים לגוי ויודע בו שהוא מסרסן, והוא לקוח מספר תרומת הדשן סימן רצו, איך לנהוג, ונראה לך שהמס"ג ז"ל הוא יחיד בדבר זה ויש לנהוג לקולא, הנה דבריך נכונים דוודאי רבים חולקים עליו, אבל נראה לי להקל בלאו הכי כי נראה מדבריו כחד דמספקא ליה משום דהוי ליה איסורא דאורייתא דלפני עיור ואזלינן לחומרא, ואנכי לא כן עמדי, ונראה לי להוכיח דלפני

עיור דגוי הוא איסורא דרבנן בזמן הזה שהוא אחר מתן תורה כמ"ש לקמן.

וראיה לדבר הא דמבעיא ליה לתלמודא פ"ק דע"ז הא דאסרי חכמים לשאת ולתת עמהם לפני אידיהן משום הרווחה הוא או משום לפני עיור, ופירש רש"י דמזבן ליה בהמה ומקריבה לעבודה זרה, ולא אפשיטא, וקשה אמאי לא אפשיטא דהא ע"כ לאו משום לפני עיור הוא דא"כ הו"ל איסורא דאורייתא ואנן קיי"ל דאינו אלא איסור דרבנן, דהא לקמן דף יב קאמר מאי לא חשו חכמים וכו', רבא אמר לא חשו חכמים ליום אידן, ופירש רש"י שהוא איסור דרבנן, ורבה בר שילא אמר לא חשו לפני אידן ופירש רש"י דאיסור קל הוא, הרי דאפילו איסור דרבנן גמור אינו, ואפילו אם נאמר דספק לפני עיור הוא דשמא הגוי לוקח לאכילה מכל מקום הו"ל ספקא דאורייתא וספק דאורייתא קיי"ל דהוי איסור דאורייתא, אלא שמע מינה דלפני עיור בגוי אינו איסור דאורייתא, וטעמא כדפירש רש"י התם (ע"ז ו. ד"ה ולפני) דהא הקב"ה עמד והתיר להם, ואינו אסור אלא שלא יעברו על ידינו.

הן אמת כי יש להקשות קצת גבי תרנגול לבן (??) דאין מוכרין להם משום לפני עיור, ובעא רב אשי תרנגול לבן קטוע מהו וכו', ולא אפשיטא, ופסק הרא"ש ז"ל לחומרא, אלמא משמע דדאורייתא הוא, וצריך לומר דמשום חומרא דעבודה זרה פסק לחומרא אפילו אי הוי דרבנן.

תדע דהא תלמוד ערוך הוא דגבי לפני עיור תלינן להקל אפילו בדאורייתא, דהא אמרינן שם דף טז רב הונא זבין האי פרד לגוי עד אימר לשחיטה זבנה ומנא תימרא וכו' דתנן לא ימכור פרה וכו', אלמא בספק לפני עיור תלינן לקולא אע"ג דאין יודעין אי לחרישה קבעי או לאכילה אזלינן לקולא, וא"כ גבי ספק דרב אשי נמי ניזול לקולא דהא התם מספקא לן אי לאכילה בעי לה, ויש לחלק בדוחק, אבל נכון יותר לומר דבעבודה זרה החמירו יותר.

ועל פי מה שכתבנו עתה היה נראה דשוב אין צורך לחלק בין לפני עיור דגוי או דישראל, דהא גבי פרה בשביעית מקילינן אפילו לישראל, אלמא איסור לפני עיור קיל משאר איסורים... ואפשר לפי זה לתרץ מה שהקשיתי לעיל דלישני דהטעם משום לפני עיור הו"ל ספיקא דאורייתא, דלא היא, דע"כ הפירוש הוא דלא ידעינן ודאי דלהקרבה זבין לה, דאי ידעינן א"כ אפילו אי אית ליה בהמה לדידיה נמי פשיטא דאסור כיון דחזינן דלא בעי לאקרובי בהמה דידיה, דהא בעי לאזבוני הא בהמה לאקרובי, אלא ע"כ פירושו דלא ידעינן וא"כ מן התורה היה מותר דאימור לשחיטה זבניה וספק לפני עיור שרי, אך חכמים גזרו כיון דלפני אידיהן הוא רגילי לזבוני להקרבה, ולכן הוא דרבנן. מכל זה נראה להקל בנידון דידן... והנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי יושע.

פני יהושע: הנ"ל: ח"ב אבה"ע סימן מג: [המשך לענין הקודם בענין לפני עיור בסירוס, השואל (הוא בעל תשובות "צמח צדק") חוזר וכותב שקיבל מכתבו אלא שקשה לו -]

...אך תחילת בנין דמר שסמך מדרשו על רש"י דלפני עיור בגוי אינו מן התורה לאחר מתן תורה באתי, שהדבר תמיה בעיני לפסוק כך שזהו לפי פירושו דרב יוסף אפסוק דראה ויתר גוים, וכבר פליגי עליו בפרק שור שנגח ד' וה' רב מתנא מפרש דעמד והגלם, ור' אביהו מפרש עמד והתיר ממונן לישראל, ובודאי הלכתה כרבים לנגדו. ופשטא דברייתא משמע הכי דלבתר דנשמע שהתיר ממונן מהופיע יחזור למקומו הראיה דויתר גוים שפירש שהתיר ממונם, דלא כרב יוסף, ובלאו הכי כל מסכת סנהדרין והפוסקים דחייבי מיתה בני נח בזמן הזה כרב מתנא ור' אביהו, ורש"י בע"ז נחית לישב באותו הענין אף לרב יוסף...

ובר מן דין גם לר' יוסף פשיטא העונשים ומיתה במקומם עומדים להמסקנא דאין מקבלין שכר התיר המצוה אבל העונשים דלעתיד ואפילו מיתה בעוה"ז במקומן עומדין, וכן פירש רש"י להדיא בפרק שור שנגח וז"ל: לומר שאפילו מקיימין אותו אין מקבלין עליהם שכר שהרי אינן מצווין אבל מעונש לא פטרן...

ולכאורה משמע דלפני עיור בגוי מן התורה הוא לאחר מתן תורה מדתניא מנין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עיור, שמע מינה דאבן מן החי לבני נח דומיא דכוס לנזיר דמדאורייתא... [--והאריך שם עוד עיי"ש]

[-ועל דבריו משיב ה"פני יהושע"]

יגדל נא שלום מחותני הגאון נ"י פ"ה ע"ה ר"מ מוה' מענדל תלוי (הלוי) נר"ו, אגרת מכ"ת הגיעני והנה מה אשיב על כתבו כי הזמן יכלה ודברים כאלו אין להם קץ... ==מפלפל בסוגיא דעבודה זרה =
=להשלים=
=
=

ומש"כ מכ"ת דמעונש לא פטרן, אמת הדבר, ומכן מקום לא הוי לפני עיור ממש כיון שעתה הן אינו מצווין ואם עושין אין מקבלין שכר אלא כשאינו מצווה, אם כן אין מכשילן ממש, דעיקר לפני עיור קאי אמי שמצווה שלא להכשילו ולא על מי שאינו מצווה, דהעונש הוא על שהיה מצווה תחילה וגרם בחטאו שנעשו שאינו מצווה, ומכל מקום אסור הוא מדרבנן.

❖ בדברי שו"ת פני יהושע הנ"ל

ביאור הגרי"פ פערלא: לרס"ג: ח"ג: מילואים סימן ח: ...וגם ראיתי בתשובות **פני יהושע** (ח"א חיו"ד סי' ג ובח"ב חאה"ע סי' מג) **שהחליט**
גם כן על פי פירוש רש"י שם דאיסור לפני עיור לענין בני נח אינו אלא מדרבנן בעלמא משום שכבר הותרו, ואף על פי שמן העונשין לא נפטרו מכל מקום אין בזה משום לפני עיור מדאורייתא כיון שאינם מצווים עכשיו, ועיקר איסור לפני עיור אינו אלא
במכשיל את אחרים בעבירות שמצווין עליהן, ושכנגדו הרב מהר"ם ז"ל בעל תשובות צמח צדק חלוק עליו שם וכתב דאפילו את"ל כן לרב יוסף דדריש מדכתיב ראה ויתר גוים שעמד והתירן להן, מכל מקום אנן לא קיי"ל כוותיה משום דרבים פליגי עליה דשאר אמוראי בפ"ד דבבא קמא שם לא ס"ל כוותיה, והר"ב פני יהושע שם השיב על זה דכולהו אמוראי מודו בעיקר הדבר לרב יוסף שעמד והתירן להן, ואף על גב דבדרשא דקרא לא ס"ל כוותיה מכל מקום הכי גמירא להו מקבלתם ע"ש.
ואין שום יסוד לדבריו אלו, דודאי שאר אמוראי דלא דרשי קרא כדרב יוסף, גם עיקר מילתא דרב יוסף לא ס"ל, דקבלה מאן דכר שמה ור"י לא נפק"ל הכי אלא מהך קרא וכיון דאינהו לא דרשי קרא הכי ודאי לא ס"ל הכי, וגם כל אמוראי דירושלמי שם לא ס"ל בהא כדר"י ע"ש. וגם כל שאר דבריו שם תמוהים, דמה שכתב דאע"פ שמעונשין שלהם לא נפטרו מכל מקום לא שייך בהו לפני עיור כיון שלא נצטוו, זה ודאי ליתא כלל דכיון שנענשין על כך כדמעיקרא אין לך מכשול יותר מזה, ואפילו משיאו עצה רעה מבואר בספרא דהו"ל בכלל אזהרת לפני עיור. גם כל שאר דבריו שם אינם מוכרחין כלל ואכמ"ל בזה.

❖ אם אין המכשיל מוזהר באותה עבירה אינו עובר בלפני עיור / מחלוקת אמונת שמואל ופרי חדש

אמונת שמואל: שו"ת: סימן יד: להגאון המהרש"ק בעל ברכת הזבח: בהמה או עוף **שנשבר אבר שלה במקום שעושה טריפה דקיי"ל דהוא והאבר אסורים,**
או שנשבר אבר במקום שאין עושה טריפה דקיי"ל דאבר אסור, אי שרי למכור לגוי הבהמה או העוף מחיים או לאחר שחיטה עם האבר המדולדל שבה, דקיי"ל דגוי מוזהר על אבר מן החי, ותניא בפ"ק דע"ז ו: מניין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבר מ"ה לבן נח שנאמר ולפני עיור וגו', או לאו דאיכא למישכח שום צד היתר על זה, עכ"ל השאלה:

תשובה: הא מילתא לא שמעתי מרבותי ולא חזיני לרבני קשישי דעבידי הכי, גם לא מצאנו בשום פוסק שהיה מפקפק לאיסור כזה, אלא שמקרוב שמעתי בשם גדול אחד שהיה בזמנינו ובימינו שהיה מורה לאיסור, על כן צריכין אנו לברר ולעמוד על עיקרא דמילתא מתוך דברי התלמוד ופוסקים בזה ומתוכם יתלבן ויתברר שאלתינו כשמש בצהריים.

גרסינן פרק בהמה המקשה (חולין עו.) נשבר העצם, אם הרוב בשר קיים שחיטתו מטהרתו, ואם לאו אין שחיטתו מטהרתו, ובגמרא אמר רב למעלה מן הארכובה, אם רוב בשר קיים זה וזה מותר, ואם לאו זה וזה אסור, למטה מן הארכובה אם רוב בשר קיים זה וזה מותר ואם לאו הבשר [קיים] האבר אסור והבהמה מותרת... [-כאן באה אריכות גדולה עיי"ש]

...עוד יש להקל מאחר דעכשיו כשאני מוכרו או נותנו להגוי לית עלה שום איסור אבר מן החי, אלא אח"כ כשתמות או ינחור יעשה ניפול וכמש"ל, ולדידיה שריה, אפשר דלא דמי למושיט כוס יין לנזיר, אף דלדידיה שריה, מכל מקום התורה אסרו עליו כשיהיה נזיר, אבל באיסור דשרי לדידיה ואינו אסור אלא לבן נח שריה לאשוטי ולא אמרינן בזה לפני עיור לא תתן מכשול, ואפילו בישראל מצינו בפ"ק דיבמות דב"ש הוי מודה לב"ה ולא נמנעו, וכן בחולין חס ליה לאב' דליספי ליה איסור גבי נ"ט בר נ"ט, ופלפלו הפוסקים אי צריך להגיד לו מה שהוא היתר לדידיה ולחבירו אסור, כ"ש גבי בן נח דשריא להושיטו מה שהוא שריה לדידיה.

ובזה מיושב מה שהקשה בס' ש"ך על הרב הב"ח ופרישה וט"ז בס' ס"ב שכתבו דיש נ"מ דבטמאי' אי' אמ"ה נוהג ושרי' להושיטו לב"נ והקשה עליה' הרב הנ"ל דהא קי"ל דלב"נ אסור אף בטמא' ולמאי שכתבתי א"ש דלהושיט לישראל בטמאי' שרי' לב"נ כיון דלדידי' שרי' אינו מוזהר על לפעלת"מ והא דנקט בפרישה לישנא דמי איכא מידי דלישראל כו' באיסור הושט' קאי ולא באיסור אמ"ה בטמאי' לב"נ דוודאי ס"ל לאיסור וכרב גידל פ' ג"ה ולפ"ז נראה להתיר לרופא ישראל ליתן לגוי' זונה משקה שתשתה כדי להפיל ולהמית עוברה אף דס"ל ב"נ מצוו' על העוברים וישראל אינו מצוו' כדאי' פ"ד מיתות אף דהתו' כתבו שם ובחולין דף ל"ג דיש איסור בדבר מ"מ אי' בו מית' לישראל ושרי בעוברי' וליכא כאן משום לפעלת"מ כיון דהאי איסור לדידי' שרי בעוברי' שאין בו איסור דאורייתא אלא קצת איסור דרבנן דהא שרינן לכתחיל' בחי' ודוחי' נפש מפני נפש כשלא הוציא עובר את ראשו א"כ ליכא שום איסור בהושט' לגוי אף שהי' מצוו' על העוברי' כנ"ל אכן כמדומה ראיתי פילפול בזה בחלק א' לש"ת ר"י מטראני הנדפסי' בתורגמ' /בתוגרמה/ ולא ידעתי להיכן דעתו נוטה:

עוד יש לצדד ולהקל דכיון שאין הגוי עושה איסור מיד ויכול ליתן לשחוט לישראל ולא יהא אמ"ה לדעת הרשב"א וכמ"ש שם הפוסקי' וכמש"ל ואפי' בבהמות גוי א"כ אף כשנחר או מתה אח"כ אין הישראל מכשילו אלא הוא מכשיל את עצמו שלא הניחו לשחוט ושרי' למכור לו וליתן. ומה"ט צ"ל דלא חזינן לרבנן קשישי דחיישי לאיסור זה

הנה ערכתי לפניך כעת כל הצדדים וכל מה שיש לישא וליתן בזה בדברי התלמוד והפוסקים (עוד נ"ל לצדד לתלות שהגוי ימכור לגוי אחר ואלפני דלפני לא מפקדינן), הנלע"ד כתבתי וחתמתי את שמי הטרוד אהרן שמואל מווילנא:

פרי חדש: יו"ד: סימן סב סק"ג: כתב הטור דאבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה חיה ועוף הטהורים ולא בטמאים... והרב בבית יוסף הקשה על הטור למה כתב דינין אלו כיון דלדידן אין נפקותא בזה דסוף סוף אסירא, ובספר בית חדש כתב דנפקא מינה היכא דאסור משום אבר מן החי הוי בריה ולא בטיל...

אבל מה שכתב עוד [-הב"ח] דבטהורים דאיכא אבר מן החי אסור להושיט לבני נח משום לפני עיור לא תתן מכשול דבן נח מצווה על אבר מן החי, ובטמאים מותר להושיט ע"כ, הוא שיבוש, ואשתמיטיה כולה סוגיא דפרק גיד הנשה (דף עא) דדוקא בישראל אבל בבן נח דברי הכל מוזהר על הטמאים משום אבר מן החי, וכבר כתבו התוספות בפרק השוחט

(דף לג) דלא שייך להקשות מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, כיון דסוף סוף אסור לישראל משום טמא, וכבר השיגו הש"ך (שם) בזה ופשוט הוא. ועוד יש נפקותות אחרות וכתבתיה לקמן בסימן ס"ד ס"ק ב' ע"ש.

אמנם אח"כ ראיתי **בספר אמונת שמואל** בסימן י"ד שרצה להציל הב"ח מקושיא הנזכר, ותירץ דלהושיט לבן נח בטמאים שרי כיון דלדידיה שרי, וליתא, דהא בישראל נמי איכא איסור הושטה, משום טמא ולא שייך לאקשויי תו מי איכא מידי כו', ועוד כיון דבן נח מוזהר עליו מה טעם יש בזה לומר דליכא איסור הושטה הרי התורה אמרה לפני עיור לא תתן מכשול וזה נותן מכשול לפניו שמושיט לו מה שמוזהר עליו, ומה שהביא ראיה מההיא דחס ליה לזרעא דאבא כו' (חולין קיא:) שפלפלו הפוסקים אי צריך להגיד לו מה שהוא היתר לדידיה ולחבירו אסור, אינו ענין לזה, דהתם לפי דעתו של המושיט אף לחבירו מותר אלא שנוהג בו איסור מחמת טעות....

עיין מחזיק ברכה לרבינו החיד"א כאן יו"ד סימן סב בענין מחלוקת אמונת שמואל ופר"ח ועוד נושאים,

הקשו אחרונים על אמונת שמואל מחולין לג. דמזמינן ישראל על בני מעיים ואין מזמינן לנכרי על בני מעיים, מאי טעמא דלישראל בשחיטה תליה מילתא וכו' נכרים דבנחירה סגי להו ובמיתה תליה מילתא הני כאבר מן החי דמי, הרי להדיא דאף דלישראל שרי אפילו הכי אין מזמינין נכרי כיון דלנכרי אסור שייך ביה לפני עיור

ועיין לקמן אחיעזר שהקשה דלא גרע מעצה רעה ...

מגן אברהם: או"ח סימן קנו: ...רצ"ט: [-לשון הרמב"ם במנין המצוות ריש ספר היד (אלא שאצלנו הוא מצוה רצ"ח)] **שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, והמקום ינחנו בדרך אמת.**

משנה למלך: מלוה ולוה: ד ב: כדרך שאסור להלוות כך אסור ללוות ברבית כו', כתב הרב פני משה ח"ב סימן ק"ה דהיכא דהלוה הוה חזי דהמלוה הוה מוזיף ברבית הני דמים גופייהו לאינש אחרינא, ליכא משום ולפני עיור, כההיא דאמרינן בפ"ק דע"ז דמושיט כוס יין לנזיר דלא מיחייב משום ולפני עיור אלא אי קאי בתרי עברי דנהרא, אבל אי לא קאי בתרי עברי דנהרא לא עבר המושיט אלפני עיור ע"כ.

ותימה דלא דמי כלל לנזיר, דשאני התם דהאיסור דלפני עיור לא היה נעשה אם לא היה מושיט זה הכוס, ולפי זה אף אם הושיט אינו עובר, אבל גבי רבית דאם לא היה לוה זה היה הלוה האחר, עובר אלפני עיור בשביל שלוה זה לא נפטר מלפני עיור, ודכוותה גבי נזיר נמי אם היה מושיט לו אחר כוס יין בתרי עברי ובא אחר והושיט לו פשיטא דעובר, ועוד יש לחלק ולומר דלא הותר ללוה ללוות בשביל שלוה אחר רוצה ללוות משום דאפשר שהלוה יחזור בו ולא ילוה ונמצא דאיהו הוא דקא מכשיל למלוה, ובשלמא גבי ערב ועדים ליכא למימר הכי שאם יחזור בו המלוה אף דאיכא ערב ועדים יחזור בו ואם אינו חוזר בו הרי בלאו הכי היה מלוה, וגבי נזיר הוי דכוותיה, ויש להביא ראיה לדין זה ממ"ש התוס' בפרק אין דורשין (יג) בד"ה אין מוסרים דברי תורה לעכו"ם, דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עכו"ם אחר שרוצה ללמדו וכו', ומדלא קאמרי דאיכא ישראל שרוצה ללמדו שמע מינה דאינו נפטר משום ולפני עיור בשביל שיש ישראל אחר שעובר, וגבי רבית נמי הוי דכוותיה וכדכתיבנא. (אמר העורך: עיין פר"ח ובני חיי י"ד סי' ס"ב)

וראיה לזה ממ"ש התוס' בס"פ הרבית עלה דערב ועדים אין עוברים אלא משום בל תשימון, דזימנין דעברי נמי אלפני עיור כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים, וזימנין דלא עברי כגון שהיה מלוה לו בלא הני, ומש"ה לא קתני דעוברים אלפני עיור כיון דלא פסיקא ליה ע"כ, ואם איתא דגבי לוה נמי זימנין דלא עבר אלפני עיור היכי קתני דלוה עובר משום ולפני עיור כיון דלא פסיקא ליה, אלא ודאי כדכתיבנא דהלוה לעולם עובר אלפני עיור, ואפשר לומר דכוונת הרב היא דכי היכי דמשום לא תשיך לא מיפסיל הלוה משום דטעי דלא משמע לאינשי איסורא אלא למלוה דרווח, הכא נמי טעי היכא דהמלוה הוה

מוזיף הוי דמי גופייהו לישראל אחרינא דליכא משום ולפני עיור, ומדמי ליה לנזיר, אבל לעולם לפי האמת עובר דלא דמי וכדכתיבנא:

...אך קשה מהא דאמרינן בפרק זה בורר בר בניתוס אסהידו עליה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזפן ברביתא ופסליה רבא ופריך והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול והמרדכי מוקי לה להאי כשלא לקח הרבית עדיין דאל"כ אינו נאמן משום דהוי נוגע בעדות הרי דאע"פ שהלוה לא נתן רבית אפ"ה פסול לעדות משום דלאו דלא תשיך עבר ליה משעת הלואה,

ואפשר לומר דמאי דפסליה רבא היינו משום דעובר אלפני עיור וכן נראה מדברי הרב פ"מ ח"ב סי' ק"ה דמשום ולפני עיור מיפסל, והא דאמרינן דערב ועדים כשרים לעדות משום דלא תשימון עליו נשך במלוה ולוה משמע ולפי מה שכתבנו תיקשי דאכתי ליפסלו משום דעברי אלפני עיור י"ל דמיירי כגון שהיה מלוה בלא הם דליכא איסור דלפני עיור וכמ"ש התוספות בס"פ הרבית וכ"כ בעל כנה"ג בשם מהרא"ש דהא דערב ועדים דכשרים מיירי כמו שכתבנו...

❖ יישוב גמרא נדרים סב (רב אשי מכר עצים לעכו"ם)

יד מלאכי: כללי התלמוד: כלל שסא: לפני עיור לא תתן מכשול לא שייך אלא בדבר איסור שאם הוא אינו מזמינו בידו לא היה יכול חבירו ליטלו כדמוכח להדיא בפ"ק דע"ז (ו:), ואיכא למידק לפי זה בהא דאיתא בנדרים (סב:) רב אשי הוה ליה ההוא אַבָּא זבניה לבי נורא א"ל רבינא והא איכא ולפני עיור לא תתן מכשול א"ל רוב עצים להסקה ניתנו ע"כ, וקשה דמאי פריך ליה רבינא ומאי קא מהדר ליה רב אשי, הא בהדיא מסקינן בפ"ק דע"ז דההיא דתניא מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח מיירי דווקא בדקאי בתרי עברי נהרא דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל, וכאן וודאי שהיו מוצאים לקנות עצים אחרים זולת רב אשי, דדוחק לומר שלא היה להם בכל אותו הישוב רק אותו יער דרב אשי,

ואשמעה אחד קדוש מדבר דהא דפריך ליה רבינא והא איכא לפני עיור לא תתן מכשול לא הוי מעיקר הדין רק דאדם חשוב כרב אשי שאני, שיש לו להתרחק מן הדרך המותר לאחרים. ולי המך לא נהירא דא"כ מה זו תשובה שהשיב לו רב אשי רוב עצים להסקה ניתנו, הלא אעפ"כ יש לו לאדם חשוב כמוהו ליזהר גם בזה,

ולדידי חזי לי קושטא דמילתא דמעיקרא קושיא ליתא שהרי כתבו התוס' בריש שבת (ג.) ד"ה בבא דרישא דע"כ לא אמרינן בפ"ק דע"ז דלא עבר אלפני עיור לא תתן מכשול היכא שהנזיר עצמו יכול ליטלם רק דלא קעבר אאיסורא דאורייתא, אבל מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא, וכן כתבו הרא"ש והר"ן שם ריש שבת ובפ"ק דע"ז ובמשפטי שמואל סוף סי' קל"ד, ומעתה שפיר קא קשיא ליה לרבינא איך רב אשי היה עובר אאיסורא דרבנן למכור להם עצים לבי נורא אף שהיו מוצאים לקנות מאחרים, והשיב לו רב אשי דע"כ לא אסרו בנזיר אף ביכול ליטלו מעצמו רק משום דמושיט ליה איסורא להדיא אבל הכא מי יימר דלע"ז בעו להו הלא מכיון דרוב עצים להסקה ניתנו טפי אית לן למתלי בהיתרא מבאיסורא, ונלע"ד דבזה מדויק דלא קאמר והא קעבר אלפני עיור לא תתן מכשול אלא והאיכא לפני עיור לא תתן מכשול, כלומר והאיכא איסור מדרבנן השייך לאיסור לפני עיור לא תתן מכשול ודוק ועיין שו"ת זקן אהרן סי' פ"ח:

שם: כלל שסג: לפני עיור לא תתן מכשול דלא אסרינן רק כדקאי בתרי עברי נהרא, לאו דווקא בכי האי גוונא שאינו יכול ליטלו מעצמו בשום אופן כלל, אלא כל שאין האיסור מזומן לפניו והוא מביאו לביתו ומזמין לפניו האיסור כקאי בתרי עברי נהרא חשבינן ליה, כ"כ הפר"ח בא"ח סי' תצ"ו בכללי מנהגי איסור כלל כ"ג, והר"ב משפטי שמואל סי'

קל״ד, וכן מצאתי עוד בספר דרך הקדש על עשר קדושות דף י׳ א׳ יע״ש וע״ע בשו״ת חוות יאיר סי׳ קפ״ה:

❖ גם במכשיל באיסור דרבנן יש איסור לפני עיור

שם: כלל שסד: לפני עיור לא תתן מכשול שייך לאומרו אף במידי דלית ביה איסורא רק מדרבנן, כ״כ התוספות סוף פרק קמא דע״ז (כב.) ד״ה תיפוק ליה, וכן כתב הכנסת הגדולה ביו״ד סי׳ נ״ה הגהות הב״י אות פ״ט לדעת הרשב״א והר״ן, וכן כתב מוהר״ר שמואל קלעי בשו״ת משפטי שמואל סוף סי׳ קל״ד, וכתב שהוא מוכרח מכמה דוכתי, וכן כתב עוד בעל דרך הקדש הנזכר שם, ובחוות יאיר סי׳ קפ״ה, ודין גרמא לי תמיהא על הרדב״ז ז״ל שכתב בח״ב קובץ ג׳ סי׳ רט״ו מלשונות הרמב״ם דלא אמרינן כן אלא באיסורי תורה אך באיסורי דרבנן דווקא רב עיליש דגברא רבה הוא מזדהר בהכי דליתא:

❖ אם בהכשלה עושה האיסור גופא אסור אפילו בחד עברא דנהרא

שם: כלל שסה: לפני עיור לא תתן מכשול ע״כ לא שרינן בדלא קאי בתרי עברי נהרא אלא דווקא כשבאותה עשיה אינו עושה גוף האיסור כהושטת כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, דאין ההושטה גופה הוא האיסור רק מה שימשך ממנו, אבל היכא שאתה מניח לצדוקים שיעשו לנו מלאכה ביו״ט הרי המלאכה היא גוף האיסור, וודאי ואפילו בדלא קאי בתרי עברי נהרא אסור בלי ספק, ואף על פי שהאמירה עצמה לא הוא גוף האיסור מ״מ מאחר שאי אפשר שיעשה המלאכה בעל כרחו אלא ע״י האמירה חשיבא כגוף האיסור ואסור אליבא דכו״ע, משפטי שמואל סי׳ קל״ד:

❖ כשהנכשל אינו יודע שעובר עבירה המכשיל עובר אף בחד עברא דנהרא

שם: כלל שסו: לפני עיור לא תתן מכשול דאמרינן דלא אסור רק משום מסייע ידי עוברי עבירה בדלא קאי בתרי עברי נהרא, היינו דווקא גבי כוס יין לנזיר או אבר מן החי לבני נח שהוא יודע שאותו דבר אסור לו, דדילמא כיון שיודע שהוא אסור לו דילמא הדר ביה ולא עביד, אבל היכא דסבור שאותו דבר שמושיטין לו הוא מותר גמור וודאי דאכיל ליה ולא הדר ביה ואית ביה משום ולפני עיור לא תתן מכשול, הרדב״ז ז״ל הובאו דבריו בשו״ת רבי בצלאל סי׳ ג׳ ועיין במשפטי שמואל סי׳ קל״ד:

דברי הרדב״ז גם מובאים ע״י כנה״ג יו״ד סימן סב, וגם מובאים ומוסברים בשו״ת ערוגת הבושם (יו״ד סימן רלה, עמוד קו.), והשווה עם פסיקתא זוטרתא ״והוא סבור שכר תמרים״, ועיין קומץ מנחה (השני) דאם עבר בשוגג - בגוי מותר ובישראל חייב רק משום לא תאכילום, דלא כיד מלאכי כאן, וצ״ע.

❖ אם הנזיר לא שתה בסוף האם עובר המושיט / האם האיסור הוא נתינת המכשול או שגרימת העבירה

שם: כלל שסז: לפני עיור לא תתן מכשול דקעבר מי שמושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח נסתפקו בלימוד הישיבה היכא שהנזיר לא שתה אותו כוס של יין והבן נח לא אכל אותו אבר מן החי שהושיט לו, אי קעבר המושיט משום לפני עיור לא תתן מכשול, או לא, מי נימא דכיון דלא נכשלו באיסור ע״י ההיא הושטה לא מיקרי תו מכשול, או נימא כיון דסוף סוף הוא נתן המכשול לפניהם עובר בלאו דלפני עיור לא תתן מכשול אף דלא נכשלו בו,

והנה באמת ובתמים מכח הסברא אמרתי דמ״מ קעבר המושיט אף שלא באו על ידו לידי מכשול, כיון דאנתינה קפיד רחמנא והרי נתן, והבאתי ראיה נכונה לדברי מפרק אלו מגלחין (יז.) דאיתא התם דאמתא דבי רבי חזיתיה להההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דתניא לפני עיור לא תתן מכשול במכה בנו גדול הכתוב מדבר ע״כ, ופי׳ רש״י דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והו״ל איהו מכשילו עכ״ד, הא קמן מבואר דמיד שהאב מכה לבנו הגדול ונתן המכשול לפניו אז עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, הגם שאפשר שבנו לא יבעט בו ולא יכשל וכדכתיבנא,

ועיין שו״ת זקן אהרן סי׳ פ״ח שכתב בנדון שלו וז״ל: וזה הנדון לא דמי מפני שהתם הנזיר אינו עובר אלא ע״י זה אבל הכא הוא בעצמו עבר [כבר] משעה שיצא מבית שמעון ואין כאן משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דלא אשכחן זה אלא כשעדיין לא חטא כההיא דרודה בנו הגדול דשמתיה אמתיה דרבי כדאיתא במגלחין וכן בפושט כוס לנזיר, אבל בעובר כבר או בעובר ואתי לא מצינו דין ולפני עיור ע״כ לענייננו, הרי תנא דמסייע לי דלא שייך איסור דולפני עיור לא תתן מכשול אלא קודם שחטא וכמשמעות סוגיא דפרק אלו מגלחין שהבאתי.

איברא דלכאורה איכא למידק על זה מההיא דאמרינן בפ״ק דקדושין (לב.) רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזיל אחזי אי רתח אי לא רתח ופריך תלמודא ודילמא רתח וקעבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול ומשני דמחיל ליה ליקריה ע״כ, והנה ממאי דנקט הש״ס האי לישנא ׳דדילמא רתח וקעבר׳ וכו׳ משמע דכל עוד דלא רתח רבה בריה לא היה עובר רב הונא אביו אלאו דלפני עיור, אף שנתן המכשול לפניו, הפך הנראה בהדיא מההיא דמ״ק שהבאתי,

אך אמנם לפי האמת לא קשיא ולא מידי דמצינן שפיר לפרושי ולמימר דאה״נ דמיד דהוה קרע שיראי באנפי בריה דעבר משום ולפני עיור וכו׳ משום שמא יבא בנו לידי מכשול, וכוונת המקשה נמי זו היא ודילמא רתח ומשום האי חששא שמא יבא לידי מכשול קעבר אביו השתא בשעת קריעה אלפני עיור לא תתן מכשול כיון שנתן אביו לפניו המכשול, וכדין הוא דלפרוך סתמא ולימא והרי עבר אלפני עיור וכו׳, אלא משום דלא ידעינן מאי מכשול איכא לקרוע שיראי לפני בנו משום הכי מפרש למילתיה וקאמר דהמכשול הוא דילמא רתח וקאמר לאבוהי מידי ברתחיה, כנ״ל לפרש כי היכי דלא תיקשי אאידך סוגיא דמו״ק דשם נאמר בבירור דמיד שמכה לבנו גדול עובר משום ולפני עיור וכו׳ אף על גב דאכתי אפשר דבריה לא ירתח ולא יחטא.

ומצאתי אחר החיפוש עוד ראיה ברורה לדברי ממ״ש מהר״א ששון בסי׳ קס״ב בפשיטות גמור דאיסור הרבית הוא בתחילת ההלואה אף על פי שהלוה לא יתן הרבית, ודייק לה מקרא דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך, כלומר משעת הנתינה שאתה מלוה אותו וכו׳ יעו״ש, וכתב הכנה״ג בי״ד סי׳ ק״ס הגהות הטור אות ו׳ דלדעת מהר״א ששון הנזכר אף הלוה עובר משעת הלואה אלאו דלא תתן מכשול שנותן מכשול למלוה לעבור אלאו דלא תשימון, ושכ״כ הר״ן בתשובותיו סי׳ ע״ג הרי דלדעת כל הני רבוואתא קעבר הנותן המכשול משעת נתינה אף על גב דלא בא לידי מכשול וכדכתיבנא ותו לא מידי:

בחקירה זו האריכות החברים ובשדי חמד כלל כו אות א׳ מביא הרבה ועיין לקמן ?? ?? קהלות יעקב...

שושנת העמקים: לבעל פרי מגדים: כלל יח: בו אכתוב כמה מיני לאוין שבכללות יש ואיזה מהן שאין לוקין עליו כלל ואיזה מהן שלוקה על כל אחד בפני עצמו... החלק הא׳ הוא מ״ש בסנהדרין סג. לא תאכלו על הדם... והנך רואה במין וחלק הא׳ אף דבבן סורר ומורה לקי כמפורש בכתוב אפ״ה לא לקי אאינך, ולא אמרינן כיון דלאו זה ניתן מקצתו למלקות ה״ה אינך הכלולים בו, הא לא אמרינן.

והנה הר״מ ז״ל בשורש הט׳ מנה בזה החלק הלאו דלא תשא שמו@ לשוא ולאו שלפני עיור, שכולל ענינים רבים כמו שנבאר יע״ש. ובסמ״ק של״ו מצוה ס״ב שלא ישבע לשוא הן להכחיש המציאות, או על דבר נמנע, או לבטל המצוה או על דבר שהוא כן וידוע לשלשה בני אדם שהוא כן יע״ש, הרי כלל הרבה דברים ובאמת שלוקה על לאו זה כמבואר בפ״א מהלכות שבועות ה״ז, וטעם מקרא כי לא ינקה ה׳ הא ב״ד של מטה מנקין, תמורה ג׳ א׳ ובר״מ פ״א מה׳ תמורה, ולדמיון בעלמא נקטיה.

@@ גירסא משובשת נזדמנה לו ברמב״ם ובכל הדפוסים כתוב לאו דלא תשא שמע שוא, (לא תעשה רפא) והיינו שכולל דיין ובעל דין ולשון הרע ועוד,

ולאו דלפני עיור כתב במצוה רצ״ט לשון סיפרי למי שהוא סומא בדבר ונוטל עצה ממך שלא תתן לו עצה שאינה הוגנת, וכולל שלא יכשיל אדם בדבר עבירה ודברים רבים מזה

המין, ופשטיה דקרא כמו שזכרנו תחלה. ובהל' רוצח ושמירת נפש פי"ב הי"ד הרי זה עובר, ולא כתב מלקות, ובה' סנהדרין פי"ט לא מנה לפני עיור בכלל הלאוין שלוקין עליהם, דלאו כזה אפילו חדא לא לקי וכדאמרן. ומיהו במשיא עצה שאינה הוגנת דפשטיה בהכי מיירי דומה למ"ש הר"מ ז"ל פ"א מהא"ב דמחזיר גרושתו לוקה אף שכולל סוטה כמ"ש המ"מ, וי"ל דהוה לאו שאין בו מעשה. ומ"מ קשה אמאי לא פשטה דלא תתן מכשול בדרך לפני עיור:

❖ לפני עיור בגורם שבועת שקר

טורי אבן: מגילה כח. תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי נכרים, הקשו המפרשים מאי רבותא דידיה הא אמרינן בפרק דיני ממונות (סנהדרין סג:) אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודה זרה שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך, אלמא איסורא מדינא. והר"ן בספ"ק דע"ז תירץ בשם הרמב"ן דלאו איסורא ממש קאמר ואפילו מדרבנן לא מיתסר, דמשום לפני עיור ליכא אלא במה שאי אפשר לו לעשות אלא על ידי ישראל כמו מושיט כוס יין לנזיר בדקאי בתרי עברי דנהרי, והא אפשר שאין בן נח אסור שלא לידור ושלא לקיים בשם עבודה זרה, וקרא דלא ישמע על פיך לא אתי להני כלל אלא לישראל גופא מזהיר רחמנא, אבל כה"ג אפילו מדרבנן לא מיתסר כיון שאין משביעו בעבודה זרה אלא הנכרי הוא שנשבע מאיליו ע"י שנתחייב לו שבועה לישראל ומשום דלא מיתסר אלא ממידות חסידות בעלמא אמר תיתי לי.

וקשיא לי הא וודאי איסורא איכא, דהא ברפ"ק דבכורות (ב:) תנן הלוקח עובר חמורו של נכרי והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה, ורצה הגמרא לדקדק מדלא תני גבי נותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי ש"מ שמותר ליתן בהמה לנכרי בקבלה, ודחי ולטעמיך והמשתתף לו לא קתני ה"נ דרשאי, והא אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי כו', והשתא מאי קושיא הא וודאי משתתף רשאי מדינא ואינו אלא מידת חסידות, אלא ודאי מדינא אסור.

ומה שכתב הרמב"ן דמשום לפני עיור ליכא אלא במה שאי אפשר לו לעשות אלא ע"י ישראל הכא נמי שבועה זו מחמת השותפות באה שנשבע לפטור מתביעת ישראל *, ולא דמי למושיט כוס יין לנזיר בדלא קאי בתרי עברי דנהרא דליכא משום לפני עיור, דשאני הכא דבלא דידיה היה אפשר לנזיר ליקח מעצמו ולא עבד מידי בהושטתו ואינו גורם לו איסור על ידו, אבל הכא אי לאו שותפות הישראל לא היה בא הנכרי לידי שבועה בעבודה זרה שלו...

הגהות ברוך טעם: שם: * צ"ע דאם כן אמאי ליכא איסור לפני עיור בכל שבועה שבין אדם לחבירו, שלפי דברי המשביע בתביעתו תהיה שבועתו של זה לשקר, אלא ודאי דלית לן בה כיון דבידו של זה לפרוש משבועת שקר ויודה לשכנגדו, והטלות השבועות מודה במקצת כופר הכל וכו' אינם רק דדלמא על ידי שבועה יפרוש ויודה, וכיון דלא פסיקא דישבע לא שייך כלל לפני עיור, ולהיפך הוא דרמינן שבועה כי היכי דישלם ויוציא גזילה מתחת ידו או שיקיים מצות פרעון חוב וינצל ממכשול עון.

==עיין עוד גרי"פ לקמן, ושדי חמד סימן ס"ק ל, שייך לנושא תועלת בשבועה כי כוונתו לברר האמת, שייך קצת לנושא לנסות עובד וכו',

מעשה רקח: רוצח ושמירת הנפש: יב יד: וכן כל המכשיל עיור בדבר וכו', בספר המצוות לאוין רצ"ט, ביאר רבינו כמה ענינים בלאו זה, וסיים ופשטיה דקרא כמו שכתב תחילה, דהיינו במשיאו עצה שאינה הוגנת לו עיין שם, ולענין לעבור הלאו נראה דכולם בכלל, אך לענין המלקות [רק] אם עשה מעשה, כיון דרבינו סיים שם דפשטיה דקרא על המשיאו עצה וכו', משמע דאינך אינן אלא דרך אסמכתא ואין בהם מלקות, וצריך עיון.

❖ אם מותר לנסות המשרת אם הוא נאמן אף על פי שיש חשש לפני עיור

תורה לשמה: סימן תו: שאלה: אחד שיש לו משרת בן בית בביתו ורוצה לנסותו בענין הנאמנות שישליך מעות בחדר אחד מחדריו באופן שנראה למוצאם שלא הונחו שם בכוונה כי אם נפלו מבעה"ב בלא כוונה, ואז הוא שולח את המשרת ההוא לאותו חדר שיביא לו חפץ ובזה יראה שאם יגנבם ויקחם לעצמו אז ידע שהוא גנבח, ואם יביאם אליו או לא יקח מהם כלום אז ידע כי הוא נאמן.

או יעשה המצאה אחרת שישלח עמו מאה זוזים לחבירו והוא ימסור בידו מאה ועשרה ויאמר לו בפיו תוליך מאה זוזים אלו לפלוני ויצוהו שיחזור וימנה אותם ויראה אם הם מאה שלמים, ואז אם זה אחר שימנה אותם וימצאם יתירים יחזיר המותר לרבו אז ידע שהוא נאמן, ואם יקח המותר לעצמו ויתן המאה להמקבל ה"ז גנב, וכן יש לו עוד המצאות כאלו לנסות אותו בהם.

ונסתפקנו אם מותר לעשות המצאות כאלו לנסותו בהם כי אולי זה יגנוב ונמצא המנסהו עובר על לאו לפני עיור לא תתן מכשול.

וכן נסתפקנו אם שרי לנסות את משרתו או את בנו בדבר ערוה, לדעת אם יתקפהו יצרו לעשות איסור ע"י המצאה שיעשה לו גם כן לנסיון או"ד דאסור לנסות בזה משום לפני עיור דדילמא יחטא. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה: נסיונות כאלה אסור לעשות, כי שמא זה יעבור ויחטא ונמצא זה עובר על לפני עיור לא תתן מכשול, כי הוא הביאו לידי מכשול ע"י המצאות שעשה לו. וראיה לזה מ"ש בגמרא דמו"ק (..) שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה שלש שנים ושאל בגמרא מאי היא ואמר דאמתא דבי רבי חזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול אמרה ליה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, דתניא לפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר, ופירש"י ז"ל דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והו"ל איהו מכשילו ע"ש.

נמצא אף על גב דלא נודע אם יבעוט או לאו מ"מ כיון דאפשר שיבעוט ע"י מעשיו ה"ז מתחייב, וא"כ ה"ה כאן דאסור לעשות לו המצאות לנסותו פן יכשל בם ונמצא זה עובר ג"כ על לאו לפני עיור לא תתן מכשול.

ועוד יש להביא ראיה מדין חצי שיעור דאסור מן התורה דאמרינן ביומא דף ע"ד היינו טעמא משום דחזי לאצטרופי, והא התם אף על גב דאח"כ לא אכל יותר וגם לא היה לפניו יותר עכ"ז אמרינן דעבר איסור מן התורה משום דאפשר שיביאו לו אח"כ ויאכל וישלים השיעור.

ועוד יש להביא ראיה מהא דאמרינן במציעא דף ע"ה ע"ב אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול, ופירש"י ז"ל שעולה על רוחו של לוה לכפור ע"ש נמצא אף על גב דבעת שמלוה לו שלא בעדים לא נודע שיכפור ושמא לא יכפור עכ"ז עובר וה"ה הכא.

ועוד יש להביא ראיה מן ברייתא ערוכה בגמרא דיבמות דף ס"ט ונדרים דף ג' האומר לאשתו ה"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד ע"ש, וזו היא הלכה פסוקה בהרמב"ם ז"ל בה' תרומות ע"ש, והיינו טעמא דחיישי כל שעה שמא ימות בסוף שעה ואף על גב דבעידנא דקא אכלה חי הוא וה"ה הכא דאיכא למיחש פן יעשה זה האיסור ונמצא כי הוא הכשילו.

❖ רק מי שחושדים בו צריך לחשוש ללפני עיור אבל סתם אדם בחזקת כשרות ולא חיישינן

איברא דהנה לכאורה יש לחקור בענין זה לפי האמור א"כ לא יהיה מותר לאדם להביא אדם לשמור כרמו ופירותיו דאיכא למיחש פן יגנוב ממנו ונמצא דזה מכשילו, וכן נמי לא

יניח משרת בחנותו וביתו פן יבא לגנוב מדברים אשר לא נודע משקלם ומניינם הן מיני מאכל הן דברים אחרים, וכן על זה הדרך באופן דלא שבקת חיי לכל בריה ואיך אפשר לומר כן.

ברם אחרי היישוב נראה דזה אינו, דודאי בסתם אדם אנחנו סומכים על חזקתו שהוא ישראל כשר וחזקת ישראל לא יעשו עולה, ורק החשוד אה"נ דאסור למסור בידו כלום, והיינו טעמא דסמכינן לכתחלה אחזקה משום דלא אפשר דאי לא תסמוך אחזקה ותחוש א"כ לא שבקת חיי לכל בריה, אבל אה"נ היכא דאפשר לתקוני כגון הא דמלוה את חבירו דאפשר שילוהו בעדים לא יסמוך על חזקת כשרות להלותו שלא בעדים אלא ילוהו בעדים כדי שלא יניח מקום ליצה"ר להתגרות בו.

וכהאי גונא מתרצינן בגמרא דגטין דף כ"ח ע"א וז"ל: א"ל תרומה אגטין קא רמית תרומה אפשר גט לא אפשר, ועיין רש"י ז"ל תרומה אפשר להיות ניזונית בחולין, גט לא אפשר למיחש למיתה, דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו והן עגונות ע"ש, ולכן גם בענין זה היכא דאפשר לתקן לא סמכינן על חזקתו ולהכי צריך להלוות בעדים, וכ"ש היכא שהוא עושה המצאות בידים שנותן מקום ליצה"ר להתגרות בו בודאי אסור לעשות כן בשביל נסיון.

ועל כן אני דן ולומד מכל האמור דאסור להפקיד אצל אחד מעות או שאר דברים בלתי שימנה אותם תחילה וידע כמה הם, וצריך שידע הנפקד שיודע המפקיד מנינם ומשקלם יען כיון דאפשר למנות ולידע צריך לעשות כדי שלא יהיה לנפקד דבר זה למכשול שיתגרה בו היצה"ר.

ודע כי בנדרים דף ג' בהא דהאומר לאשה ה"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו דאסורה לאכול בתרומה, כתבו הרשב"א והר"ן ז"ל דאם אכלה ולא מת בעלה לא עבדא איסור ע"ש, הנה אין ללמוד מדבריהם הנז' גבי המלוה שלא בעדים שאם אח"כ לא כפר לא עביד איסורא, דזה אינו, דודאי זה המלוה שלא בעדים אעפ"י שהלוה לא כפר עכ"ז עביד המלוה איסורא שעבר על דברי חכמים שאמרו אסור ללוות שלא בעדים שמא יכפור. ומ"ש הרשב"א והר"ן ז"ל דלא עבדא איסורא דר"ל לא עבדא איסורא דאורייתא דהוה אפשר לומר אעפ"י שלא מת צריך לה כפרה מן התורה כההיא דאישה הפרם וה' יסלח לה דאע"ג דבהיתר שתתה עכ"ז מאחר דלא ידעה מן ההיתר בעת שתייה חשיב עבדא איסורא מן התורה ובעיא כפרה מן התורה, ועל זה הוצרכו לומר כן דלא עבידא איסורא, אבל אה"נ יודו דעבדא איסורא דרבנן בהא שלא שמרה מצות חכמים שאסרו לה לאכול מפני הספק.

❖ גם אם יקנה הממון קודם שינסהו אסור

ודע כי אין לעשות תקנה לנידון השאלה שיקנה לו את הממון שהוא מנסהו בו קודם שינסהו ויזכה אותו לו ע"י אחר שלא בידיעתו שזכין לאדם שלא בפניו, ונמצא אם גנב אח"כ את שלו הוא נוטל ואין כאן גניבה, דזה אינו, דאפ"ה כיון דלא ידע זה שזה הממון שלו הוא אלא לוקח אותו בתורת גניבה ה"ז עביד איסורא משום דאיהו לאיסורא קא מכוין, ונמצא ג"כ זה מכשילו.

וראיה לזה ממ"ש בגמרא דקידושין דף פ"א ע"ב רבי חייא בר אשי וכו' הוה אמר הרחמן יצילנו מיצה"ר יומא חד שמעתינהו דביתהו אמרה וכו', קשטה נפשה חלפה ותנייה קמיה וכו' תבעה וכו', כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתהו תנורא סליק וקא יתיב בגויה א"ל מאי האי אמר לה הכי והכי הוה מעשה אמרה ליה אנא הואי וכו', אמר לה אנא מיהא לאיסורא איכווני, כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותה מיתה, דתניא אישה הפרם וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ר' עקיבה כי הוה מטי להאי פסוקא בכי אמר ומה מי שנתכוון לאכול חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוון וכו' ע"ש.

וכך איתא להאי ברייתא בנזיר דף כ״ג ע״ש ועי׳ הרמב״ם ז״ל בהלכות נדרים פי״ב הי״ח דפטור ממלקות ומכין אותו מכת מרדות ע״ש, נמצא אף על גב דהתירא עבד כיון דאכוון לאיסורא ה״ז צריך כפרה וסליחה ואיך יכשילנו בזה.

וכך נמי מצינו בגמרא דקדושין דף ל״ב גבי רב הונא דקרע שיראי באנפיה רבה בריה אמר איזול אחזי אי רתח אי לא רתח, ומקשה בגמרא ודילמא רתח וקעבר אלפני עיור לא תתן מכשול, ומשני דמחיל ליה ליקריה, וכתבו התוספות ז״ל וצ״ל שהודיעו קודם שלא יהא כמו נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ע״ש. והיה זה שלום ואל שדי ה׳ צבאות יעזור לי. כ״ד הקטן יחזקאל כחלי נר״ו.

עוד בנושא לנסות נאמנות וכו׳, עיין שרידי אש חו״מ סימנים סא סב, מנחת שלמה ?? מילואי שלמה ??

❖ עוד בענין הנ״ל, לנסות אדם אם הוא נאמן

שרידי אש: ח״א סימן נז: ענין שני: אם מותר לבעל עסקים לנסות את עוזרו אם הוא איש נאמן, ועל הלוואת מעות שלא בעדים

מה שחקר לענין בעל עסקים שרוצה לנסות את אחד מעוזריו אם הוא איש נאמן, ולכן רוצה להשליך איזה סכום כסף בחצר ולראות אם העוזר יקח לעצמו או יכריז על זה. לכאורה יש להביא ראיה מגמ׳ בבא מציעא עה: כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול וגורם קללה לעצמו, וכתב שם רש״י שעולה על רוחו של לוה לכפור, (ומובא ברמב״ם ובשו״ע, כמצויין על הגליון), וכן בקידושין לב. דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזיל איחזי אי רתח אי לא רתח, ופריך ודלמא רתח וקא עבר על לפני עיור וכו׳, ומשני דמחיל לי׳ ליקריה.

ולפי״ז גם בנידון דידן אסור לנסות את עוזרו ע״י השלכת כסף, שמא יקח את הכסף לעצמו ויעבור בעה״ב בלפני עיור להכשילו באיסור גניבה, ואפילו אם יפקיר את הכסף כדי שלא להכשילו באיסור גניבה, אין זה פוטרו מעבירה של לפני עיור, דהנה התוס׳ שם ד״ה דמחיל,
כתבו: וצ״ל שהודיעו קודם לכן, שלא יהא כמו נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, דאמר לקמן בפ׳ בתרא, שצריך מחילה וכפרה. מוכח שגם באם מחל האב לכבודו ולא הודיע לבנו עובר האב על לפני עיור, ובנדון דידן אי אפשר להודיע לעוזרו קודם לכן, שאם יודיעו יוכל העוזר לקבל את הכסף לעצמו בהיתר גמור ובטלה בחינתו של העוזר לנאמנותו...

❖ לפני עיור בנתינת שוחד לדיין גוי

חתם סופר: שו״ת: ח״ו ליקוטים סימן יד: ...נמצא דלית דין ולית דיין להתיר לתת שוחד לארמאי להטות לו משפט ח״ו, מלבד עוולה דהנותן עצמו שרוצה לעשות עוול עם שכנגדו ומזה לא עסקינן, אך אנן עסקינן בהא דעבר על לפני עיור שמכשיל השופט הזה שמקבלו וגורם לו לעוות משפט צדק שחייב מיתה על זה, ואפילו יתנהו לאחר כגון לאוהבו של השופט וכדומה שיתן לזה בחריקאו להטות לו משפט גם כן עובר על לפני עיור,

ולא שייך כאן לפני דלפני דלא מפקדינן כמו התם פ״ק דע״ז דהתם הישראל מוכר לנכרי שאינו מקריב לע״ז רק שהנכרי מוכרו לאחר המקריבו והלוקח הוא המכשיל את הלוקח השני והישראל המוכר אינו משלחו למכור ואינו נותן מכשול אלא גורם שהראשון יתן מכשול להשני ואהא לא מפקדינן, ומבואר בשו״ע אבן העזר סוף סי׳ ה׳ דאפילו היה השני שלוחו של ראשון כיון שאין שליחות לגוי אין שלוחו כמותו אלא שהמשלח נותן מכשול לשלוחו והדר ה״ל הישראל המוכר שאינו שלוחו רק כלפני דלפני, אבל אם הישראל מצוה להגוי שיתן עבורו שוחד נמצא מגיע השוחד להשופט בחריקאו, אף על גב דאין שליחות לגוי ולא לדבר עבירה מכל מקום הוי רק חד לפני ואסור כיון שהישראל שולחו להשופט ליתן עבורו, והחילוק מבואר.

וכל זה בדבר שהארמאי מצווה עליו מז׳ מצות אך מה שרק אסור לישראל ולא לנכרי ואמירה לנכרי שבות בזה עלה על דעת א׳ מהגאונים בתשו׳ חו״י דאמירה לאמירה מותר אבל לית הלכתא כוותי׳ ואין מקומו בכאן ועיי׳ בס׳ עצי ארזים סי׳ ה׳.

אך לפעמים הישראל יודע בעצמו שהדין עמו ועוד לפעמים ורוב פעמים שכנגדו מודה וידוע ומבורר שחייב לו אלא שמחוסר גובינא וקשה להוציא חובו מיד הלוה והשופט מתרשל ומתעצל ומרחם על הארמאי שהוא בעל דתו וסובר שעשה מצוה בזה שלא לנגוש הארמאי עבור ישראל אף על פי שהדין עמו, בזה מותר ליתן שוחד להשופט לעשות משפט צדק, ולא מיבעיא דאין הישראל עובר על לפני עיור אדרבה מצוה קעביד דלולי שוחד שלו היה השופט מטה משפטו של ישראל והיה עובר על ז׳ מצות שלו ועכשיו ניצול מזה בשוחד, כזה וכיוצא בו מיירי בשו״ע ח״מ סי׳ קע״ו סעיף כ״ח...

דיון ארוך בענין שוחד לדיין נכרי האם עובר בלפני עיור שהרי שבני נח מצווים על משפטים, עיין שדה חמד אות לא, ומביא תומים ריש סימן ט שהרב חוות יאיר נסתפק בזה, פתחי תשובה חו״מ סימן סימן ט אות ג מספר דברי משפט שמביא רמב״ן עה״ת פרשת וישלח בשם ירושלמי שנכרי מוזהר בשוחד ״לקח שוחד נהרג״. ויש לעיין בירושלמי בפנים. ובספר מלא הרועים מערכת בן עכומ״ז אות ח ומחלק אם הנכרי דן את ישראל אז אין איסור שוחד כי נכרי אינו מצווה לדון את ישראל, אבל כשבא לדין עם נכרי אחר אז אסור, ובשו״ת שואל ומשיב מהד״ק ח״א סימן רלא דן בזה

אבני נזר: יו״ד סי׳ תס״א: ...על דבר האיש הבליעל הגנב החצוף המפורסים ברשעו את כל התעבות האלה עשה ועשה בתי זונות ר״ל להחטיא את הרבים, ובעיקר הדין שנסתפקת אם מחויבים להוכיחו, אינני רואה מקום שלא להוכיחו:

...ז) והנה בעבריין הזה חוץ מזה יש סברא גם כן דלאו דלפני עיור מפורש בתורה. ומסופק אני בזה אם הפירוש דוקא בדבר שהצדוקים מודים בו ולפני עיור אין הצדוקים מודים דמפרשים כפשוטו, או הפירוש דוקא דאתי מדרשא ואינו עיקר המצוה כמו תוספת יוהכ״פ דעיקר האיסור יוהכ״פ עצמו אבל לפני עיור שקיבלו שזה עיקר הלאו מה נ״מ מה שאין הצדוקים מודים. ואין לי מקום לעמוד על כוונתם כי טעם דבריהם אינו מובן לי. כי ברב ז״ל מלאדי ראיתי שכתב שבדבר המפורש מחויב להוציא עצמו מערבות, ואני תמה אטו בדרבנן ליכא ערבות הלא כל הברכות אעפ״י שיצא מוציא ורוב ברכות דרבנן. ועוד כיון שאף אם יוכיחנו יעבור, מה חיוב ערבות איכא, לכן הטעם נעלם ממני. ובספר יראים הנ״ל משמע שאין לחלק כלל אם מפורש בתורה או לא, מ״מ עבריין הזה מחויבים להוכיחו בין ביחיד בין ברבים ולרדפו בכל מיני רדיפות:

מכשיל חבירו בעבירת שוגג לעומת מכשילו כאשר רוצה לעבור במזיד

חמדת שלמה: להג״ר שלמה זלמן ליפשיץ: יבמות מז. תוס׳ ד״ה נאמן, עיין בספרי תשובות חמדת שלמה חיו״ד (סימן כט) הקשיתי איך שייך בזה שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דהיכן מצינו שיהיה אסור לבוא על בת ישראל עייש״ה...

וכבר רציתי לומר דהך שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא משום דלדבריו אינו רשאי להכשילה, אך גם זה ליתא דלדבריו לא שייך ביה לפני עיור ולא נצטוה על זה, וכן כתבו התוספות במסכת עבודה זרה להדיא, ורציתי לומר דוקא היכא שחבירו יודע שהוא אסור ואפילו הכי רוצה לאכלו דבכגון זה צוותה לא תתן מכשול, י״ל דלדידיה לא שייך זה ולא לו באה האזהרה [-אז המככשיל אינו נחשב כאילו הוא עצמו עבר האיסור כדלקמן], אבל היכא שחבירו אינו יודע כלל רק הוא יודע שהוא אסור ונותן לחבירו, זה אינו נכנס בסוג לפני עיור, ומצד הסברא אסור[-כמבואר בהמשך דנחשב כאילו הוא עצמו עשה האיסור וחמור מלפני עיור, מעתה אין חילוק בינו לבין אחר, ואף מי שלא הוזהר בלפני עיור לא תתן מכשול מכל מקום אסור בזה,

וראיה לזה ממה דכתיב בפרשת נדרים ואם אחרי שמוע אישה יניא אותה ונשא עוונה, וכתב רש״י דהמכשיל חבירו נענש עליו כאילו עשאה, ולכאורה קשה הא הוי בכלל לפני עיור, וצריך לומר כיון דהיא סבורה שהפרה שלו מהני על כן הוא עיקר הגורם ולזה יש לו נשאית עוון כאילו היה הוא עושה האיסור, וחמור מלפני עיור דשם עשה השני האיסור כיון שידע שאסור לעשות הדבר הזה, וזה גלי לן רחמנא במה שכתבה ונשא עוונה, דהסברא כך הוא.

מעתה גם כאן נכון, כיון שהיא אינה יודעת והוא יודע את האיסור על כן מצד הסברא אסור, אך יש לחלק דונשא עוונה לא שייך רק היכא דהוא מצווה גם כן באותו דבר כגון נדרים, וראיה לזה ממאי דאיתא בבא מציעא כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה לא מיקרי בר חיובא ודו״ק.

גם לישנא דקרא דקרא קשיא קצת דבפשטות לפני עיור לא תתן מכשול משמע דאתי לארויי גם כן היכא שחבירו אינו יודע שהוא אסור ועל כן הוא עיור בדבר, א״כ שוב הדריה הקושיא לדוכתיה,

גם מתוס׳ נדרים מוכח דמשום זה לא שייך לומר שויא אנפשא חתיכה דאיסורא דאם לא כן לא היה מתרץ ר״א התם דהיא אינה מוזהרת דמ״מ הא מכשילתו, אלא ודאי דמשום זה לא שייך לומר שויא אנחד״א, ואפשר לומר דלזה וודאי מהני סברת הר״ן דמשעבדא ליה וקמה הקושיא על מוכנה ועיין בתשובות חמדת שלמה שם הארכתי...

חמדת ישראל: להר״ר מאיר דן פלאצקי: תרי״ג מצוות: סימן עח: מצוה רצט: הזהיר מהכשיל מקצתנו או קצתנו וכו׳, לכאורה תמוה דמלשון זה נראה דרק ישראל לישראל מוזהר בלאו דלפני עיור אבל לבן נח מותר להכשיל, והא גמרא מפורשת בפסחים (כב) מנין שאסור להושיט כוס יין לנזיר ואבן מן החי לבן נח שנאמר ולפני עיור לא תתן מכשול, מבואר להדיא דגם לבן נח אסור להכשיל. שוב ראיתי בחינוך שנמשך אחריו, ובמנחת חינוך הרגיש עליו ולא ראה שכן מבואר בדברי הרמב״ם ז״ל.

ומה שנראה לי לחומר הנושא להעיר בדבר חדש, דנהי דגם לבן נח אסור להכשיל ועובר על לפני עיור לא תתן מכשול, היינו דוקא במכשיל במזיד אבל בשוגג דהיינו שנותן לבן נח בשר ואומר לו שאינו אבן מן החי, והעכו״ם סומך עליו ואכלו, אין הישראל עובר על לאו דלפני עיור כלל, דנראה דעכו״ם שעושה איסור בשוגג אינו עושה איסור כלל, ואינו דומה לישראל דגם בשוגג היא עבירה רק דרחמנא חס עליו שלא להיות נענש, משא״כ בבן נח כל אזהרה שלו שלא יעשה במזיד ולכן בשוגג אינו עושה איסור כלל, דלבן נח לא שייך לומר דעצמות הדבר מתועב אלא שהתורה הזהירה אותו שלא יעשה דבר זה במזיד, אבל בשוגג אינו מוזהר כלל והישראל המכשיל אינו עובר בלפני עיור דאינו מכשילו כלל. [-כאן מביא ראיה ליסוד זה שעכו״ם בשוגג אין בו איסור ומסיים:] ...ולכן כיון דלפני עיור לא תתן מכשול דפשטא דקרא אע״ג דדרשינן אותו גם במכשיל חבירו באיסורין מכל מקום בפשיטות הפירוש דכל זה בשוגג דהוא עיור בדבר ובזה שפיר רק לישראל אנו מוזהרים ולא לבן נח.

ואם כנים הדברים יצא לנו מזה דבישראל הוא להיפך מבן נח, דבן נח אינו עובר על לפני עיור כי אם במזיד ולא בשוגג, אמנם בישראל נראה דבשוג איכא איסור יותר מבמזיד. ועיין ברש״י ז״ל פרשת מטות פסוק טז ונשא את עוונה, הוא נכנס תחתיה, למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין, ועיי״ש ברמב״ן ז״ל שכתב דיש על הבעל עבירת בל יחל, וזה רק במכשיל את חבירו בשוגג אבל במזיד ליכא אלא לפני עיור, ועיין בחידושי הגאון בעל חמדת שלמה ז״ל יבמות (דף מז) שכתב גם כן לחלק בין שוגג למזיד, דבשוגג המכשיל נכנס לגמרי בהאיסור, [נעתק לעיל בסמוך]

וכן נראה להוכיח מדברי הרמב״ם ז״ל פרק יב מהל׳ עדות ה״ט שכתב בזה״ל: וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצאה טריפה מתחת ידו שהרי הוא בכלל אוכלי טריפות שהן

פסולין לעדות, הרי זה פסול לעדות וכו׳. ועיין בכסף משנה ז״ל שתמה הא בעובר לפני עיור אינו נפסל לעדות, ותירץ דהרמב״ם ז״ל סבירא ליה דחשוד להאכיל חשוד לאכול טריפות גם כן, וזה שכתב הרמב״ם שהרי הוא בכלל אוכלי טריפות, עכ״ד, ותמיה מדברי הגמרא מסכת עבודה זרה (לט.) וכולם אם נתארחו אצל בעל הבית מותר עיי״ש, מבואר דחשוד להאכיל אינו חשוד לאכול, אמנם לפי הנ״ל נראה דכוונת הרמב״ם דאע״ג דעבר על לפני עיור אינו נפסל לעדות היינו רק דעבר לפני עיור במזיד אבל במכשיל בשוגג כיון דהוא נכנס תחתיו הרי הוא כאוכל טריפות ונפסל לעדות גם כן.

ועיין בתוספות רי״ד מסכת עבודה זרה (דף יד) בד״ה אמר אביי שכתב בזה״ל:

> ראיתי מקשים כאן ממאי דאמרינן בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי דילמא אזיל ומזבין ליה לישראל... והא לפני דלפני הוא, ונראה לי שאן זו קושיא של כלום, דהיכא מיקרי ולפני עיור לא תתן מכשול דשרינן לפני דלפני הני מילי כי ידע חבריה מאי קא עביד ולא מימנע, כגון גוי בעבודה זרה ונזיר בין דידעי דאיסורא קא עבדי, התם ודאי לא מפקידינן אלפני דלפני, אבל ישראל כשר שאילו היה יודע שהוא אסור לא היה עושה אותו, ועל ידך שאתה משים מכשול לפניו הוא עושה איסור בלא ידיעה, הו״ל כאלו היא מחטיאו בידים, ובכל טצדקי שבעולם הוא אסור לעשותו כגון גיד הנשה וכלאים, עכ״ל. [- נעתק כולו לעיל פרק ראשונים ??]

מבואר גם כן כדברינו הנ״ל ויש להאריך עוד בזה ואין כאן מקומו.

מהר״ם שיק: **תריג מצוות: מצוה רלג:** ===מאריך במצוה זו וכעת לא הבאתי מדבריו וצריך לעיין בפנים עיי״ש == ==== == == עיי״ש

פרי יצחק: **ח״ב מט: במה שנהגו העולם להלוות בלא עדים ובענין לפני עיור:** ... אך באמת יש להרחיב הדבר בספק עצום לדינא, והיינו בהא דקי״ל (פסחים כב:) דהמכשיל את חבירו כמו המושיט כוס יין לנזיר עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול, יש לחקור אם הושיט כוס יין לנזיר והנזיר לא שתה היין, או במכה לבנו הגדול והבן ירא את ה׳ ולא הכלימו כלל וקיבל מכותיו באהבה, אם עובר משום לפני עיור, כיון דמכל מקום הרי הוא הניח אבן בדרך ונתן מכשול שיכשל בו העור, ותיכף ומיד עובר על הלאו אף שבאמת לא נכשל העור בעבירה, או באמת כיון שלא נכשל העור בעבירה ונמצא שלא יצא כאן מכשול כלל לא עבר כלל על הלאו דלפני עיור. והנה גם זה נכלל בחקירת כבודו אלא שלא ביאר יפה.

והנה כת״ר הביא ראיה דעד שעת המכשול אינו עובר מהא דאיתא בקדושין (לב.) רב הונא קרע שיראין באנפי רבה ברי אמר איזל אחזי אי רתח אי לא רתח והקשה בגמרא ודילמא רתח וקא עבר אלפני עיור כו׳. ואי נימא דמשעת נתינת המכשול עובר הו״ל להש״ס להקשות בפשיטות והא קא עבר אלפני עיור, אלא ע״כ דאי לא רתח לא קעבר אנתינה משום לפני עיור. והנה לכאורה הוא ראיה נכונה דמשמע מינה דוקא אם יהיה נכשל אז עובר בלפני עיור,

ואולם לענ״ד נראה לישב בפשיטות דמכאן אין ראיה כלל וקושית הגמרא הוא בפשוטו דדילמא קא רתח ומשום זה עובר בלפני עיור בתורת ודאי, והך ודלמא קאי רק על קא רתח, והיינו כיון דאפשר דקא רתח א״כ עובר משום לפני עיור, והוא הדין דאם לא ירתח מכל מקום הוא יעבור משום לפני עיור כיון דאפשר דירתח, אלא דהגמרא מפרש מדוע עובר משום לפני עיור משום דלמא קרתח וכמו אם היה מקשה והא קעבר לפני עיור דלמא קרתח, וכן יש לפרש גם עתה וזה ברור.

ולענ״ד יש להביא ראיה להיפך דלפני עיור עובר מיד שנותן המכשול ואפילו אם לא נכשל אח״כ, מהגמרא דמו״ק (יז.) גבי אמתא דבי רבי חזיתי׳ להוא גברא דמחי לבנו הגדול אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר אלפני עיור, ומשמע דמיד שראתה שהי׳ מכה אותו שמתי׳. ואי נימא דאם אירע שלא נכשל אינו עובר משום לפני עיור וא״כ למה מיהרה לנדות אותו הי׳ לה להמתין לראות מה יהי׳ בסופו דלמא לא ישיב הבן כלום ונמצא דלא עבר כלל על לפני עיור, ואף דבודאי אף אי נימא דאינו עובר על לפני עיור רק בשנכשל העור מ״מ בודאי דלכתחילה אסור בכל גווני מספק שמא יכשל בו העור ונמצא שעבר על לפני עיור וכמו כל ספק איסור מ״מ הרי היא שמתיה משום לפני עיור, והרי עדיין לא נודע אם יעבור בלפ״ע וכיון דאפשר שיתברר שלא עבר כלל א״כ אמאי שמתיה, ומוכח מכאן דתיכף שנותן המכשול עובר אף אם הבן לא יענה לו על מכותיו כנ״ל.

שוב ראיתי דשאילתין זו היא שאלת רבותינו האחרונים והוא בספר יד מלאכי (אות ל׳ כללי התלמוד כלל שס״ז) הביא ספק זה בשם חכמי הישיבה היכא דהנזיר לא שתה אותו כוס של יין ובן נח לא אכל אותו אבר מן החי אם קעבר המושיט משום לפני עיור לא תתן מכשול, וע״ש שהביא ראיתו מגמרא דקדושין הנ״ל ודחה כמו שדחיתי אני ת״ל, ומסיק שם דמצד הסברא נראה דמ״מ עובר המושיט אף שלא באו ע״י לידי מכשול כיון דאנתינה קפיד קרא והרי נתן. וה״ר מגמ׳ דמו״ק הנ״ל דמבואר שם בברייתא לפני עיור לא תתן מכשול במכה בנו גדול הכתוב מדבר ופרש״י דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והו״ל איהו מכשילו. ומבואר דמיד שהאב מכה לבנו הגדול ונתן המכשול לפניו אז עובר משום לפני עיור הגם שאפשר שבנו לא יבעט בו, ע״ש. ואני תמה על הגאון הנ״ל דעפ״י ראייתו מפרש״י למה הוצרך להביא ממרחק לחמו הו״ל להר״ר מהך שאלה דעסיק בה, והוא מהגמרא דע״ז מנין שלא יושיט כוס יין לנזיר כו׳ שנאמר לפני עיור ופרש״י שמא יבוא לשתותו. ומשמע דמיד שנותן כוס יין לנזיר עובר שמא יבא לשתותו.

אך באמת איני מכיר ראיית הגאון הנ״ל, ולענ״ד אין ראיה לא מגמרא דמו״ק לענין מכה בנו הגדול ולא מע״ז לענין מושיט כוס יין לנזיר, לא מגמרא ולא מפירוש רש״י, דדברי רש״י מתפרשים שפיר דעובר בפני עיור שמא מבעט באביו והו״ל איהו מכשילו והיינו דאם יבעט באביו אז עבר בלפני עיור שהכשילו, אבל לעולם אם לא בעט באביו אז הלא לא נתן מכשול כלל, ואדרבה לשון רש״י עוד יותר נוטה לכונה זו כמובן. וכן מע״ז אין ראיה כלל כנ״ל אם לא דנימא דכונת הגאון הנ״ל הוא כמו שכתבתי דאמאי שמתי׳ אמתי׳ דבי רבי להההוא גברא קודם שידעה מה עלתה בו, מיהו מדברי הגאון הנ״ל מפורש שם בהדי׳ דעיקר ראייתו מהגמרא דמכה בנו הגדול ומפרש״י, וצ״ע. גם מאמתיה דבי רבי יש לדחות כנ״ל דמכל מקום הרי לכתחילה בודאי אסור להכות בנו הגדול בכל גווני שמא יבעט בו ולכך שמתיה.

עוד כתב הגאון הנ״ל להביא ראיה ברורה ממ״ש מהר״א ששון (שו״ת תורת אמת סי׳ קס״ב) בפשיטות גמור דאיסור הריבית הוא בתחלת הלואה אף על פי שהלוה לא יתן הריבית כו׳. וכתב הכנה״ג ביור״ד (סי׳ ק״ס סק״ו) דלדעת מהר״א ששון הנזכר אף הלוה עובר משעת הלואה אלאו דלא תתן מכשול שנותן מכשול למלוה לעבור אלאו דלא תשימון עליו נשך. הרי דלדעת הני רבוותא קעבר נותן המכשול משעת נתינה אף על גב דלא בא לידי מכשול, ע״ש. וגם ראי׳ זו אין לה מובן כלל, דהתם מכיון דהמלוה עובר משעת הלואה אף על פי שהלוה לא יתן הריבית ממילא גם הלוה עובר בלפני עיור שהרי נתן מכשול בודאי, דהא המלוה בא לידי מכשול תיכף בשעת הלואה וממילא הלוה עובר, ודו״ק.

והנה אם נימא דאינו עובר בלפני עיור רק אם נכשל העור, ולפ״ז נראה דאין לוקין על לאו זה משום דהוי התראת ספק וכמו המושיט כוס יין לנזיר הוי התראת ספק שמא לא ישתה הנזיר יין, ולפ״ז הי׳ לו להרמב״ם ז״ל לפרש דאין לוקה על לאו זה משום דהוי התראת ספק. אך אפ״ל משום דלפני עיור משכחת לה אף היכא דבנתינת המכשול נכשל העור בודאי כמו הלוה בריבית או ישראל שיקדש לכהן אשה גרושה כנ״ל.

והנה אם נימא כשיטת היד מלאכי דעל לפני עיור עובר מיד ומושיט כוס יין לנזיר עובר תיכף משום לפני עיור אפילו לא שתה הנזיר אח״כ, לפי״ז נראה דבכה״ג לאחר שהושיט כוס יין לנזיר אין בשתית הנזיר הוספת עבירה לגבי המושיט, דהרי המושיט עובר מיד בלפ״ע בין אם ישתה הנזיר או לא ישתה. ולפי״ז נראה במושיט כוס יין לנזיר באופן שהנזיר יוכל לשתות אין מחויב להשתדל למנוע הנזיר משתית היין אלא כמו כל אדם להפריש את חבירו מן האיסור, אבל לענין לאו דלפ״ע אין מחויב למנוע דאף אם לא ישתה כבר עבר אלפני עיור כנ״ל, כן נראה ברור לכאורה לפי סברא זו. ולפי״ז קשה מגמרא ע״ז (טו:) רבה זבין ההוא חמרא לישראל החשוד למכור לעכו״ם א״ל אביי מ״ט עבד מר הכי כו׳, והביא שם ראיות דאסור למכור לישראל החשוד למכור לעכו״ם, רהיט בתרי׳ תלתא פרסי ולא אדרכי׳, ע״ש. והנה הא דאסור למכור לישראל החשוד הוא משום לפני עיור, ע״ש בסוגי׳ ועי׳ בתוס׳ ד״ה לעכו״ם. ולפי הנ״ל קשה מדוע רהיט בתריה כ״כ, דהא לפי הנ״ל מכיון שמכר רבה לישראל החשוד למכור לעכו״ם מיד עבר בלפני עיור אף אם לא ימכור הישראל לעכו״ם ושוב אין תקנה לזה, ואף אם יחזור ויקח ממנו מ״מ כבר עבר בלפ״ע ולפ״ז למה רדף אחריו כ״כ, וש״מ דלאו דלפ״ע מתלי תלי עד שיהי׳ המכשול ואז עובר. ויש לומר בדוחק דנהי דמיד שנותן המכשול עובר בלפני עיור אף שלא נכשל אח״כ ולא מהני מה שיסיר המכשול אח״כ היינו דוקא ביש שהות שהי׳ יכול להכשיל, אבל במושיט כוס יין לנזיר וטרם שהי׳ שהות שיתן הנזיר לתוך פיו בין כך לקח ממנו בחזרה שוב לא עבר על לפני עיור, וכמו שהניח אבן לפני עיור ונטל האבן בטרם הגיע העור לשם, ולפ״ז אפ״ל דרבה דרהיט בתרי׳ היינו משום שלא הי׳ שהות שיוכל הישראל חשוד למכור לעכו״ם ולכן אם הי׳ משיגו ולוקח ממנו הי׳ מתקן הדבר דאינו עובר בלפני עיור, כן י״ל אך הוא דוחק.

ועוד יש להעיר מגמרא ע״ז (ו.) דמבעי להו שם משום הרוחה או משום לפני עיור לא תתן מכשול, למאי נ״מ דאית לי׳ בהמה לדידי׳, ונפק״מ דאם עבר ומכר אם מחויב להשתדל ולקנות ממנו בחזרה, דאי אמרת משום הרוחה והיינו משום דרוח ואזיל ומודה ועובר ישראל משום לא ישמע על פיך א״כ בודאי דמחויב להשתדל ולתקן הדבר ולחזור ולקנות ממנו דלא יעבור משום לא ישמע על פיך. אולם אם נימא משום לפני עיור ל״צ להשתדל ולקנות ממנו בחזרה דעל הלאו הרי כבר עבר ואין לזה תקנה ואין הוספת איסור בזה שיקריב העכו״ם וכנ״ל.

לכן נלע״ד דמה דפשיטא ליה להגאון בעל יד מלאכי להך גיסא דהמושיט עובר משום לפני עיור אף על פי שלא שתה הנזיר יין ולא בא לידי מכשול משום דאנתינה קפיד קרא, פשיטא לי לאידך גיסא דאינו עובר בלפני עיור אלא דוקא בשנעשה מכשול אבל אם לא נעשה מכשול אף שהוא נתן מכשול שהי׳ אפשר שיכשל בו הנזיר מ״מ כין דסוף סוף לא נכשל הנזיר אינו עובר בלפני עיור. ולענ״ד גם מסברא החיצונה נראה כן בפשיטות, דהא עיקר לאו דלפני עיור היינו שלא להכשיל את חבירו בעבירה, והיכא שלא נכשל חבירו לא עבר כלל בלפני עיור, הן אמת דלכתחילה אסור להושיט כוס יין לנזיר שמא יכשל בו חבירו אולם לענ״ד דהיינו ככל ספק דאורייתא לחומרא דחיישינן שמא יהי׳ נכשל בו הנזיר אבל היכא דמ״מ לא נכשל הנזיר לא עבר בלפני עיור, וכבר כתבתי דמדברי הגמרא במו״ק דאמרינן במכה לבנו הגדול עובר משום לפני עיור ופרש״י שמא יבעט באביו דהגאון הנ״ל כתב דמשמע מזה דעובר מיד בלפני עיור באמת אין ראיה כלל, דבודאי לכתחילה אסור מה״ת להכות לבנו הגדול שמא יבעט באביו והרי הכשילו בעברה וכמו כל ספק דאורייתא דמה״ת לחומרא, אבל אם מ״מ לא בעט הבן באביו ולא הכשילו לא עבר כלל בלפני עיור. והא דשמתיה אמתיה דבי רב הינו משום דמ״מ לכתחילה אסור כנ״ל.

ויש לה״ר לזה מדברי הריטב״א הובא בשיטה מקובצת בב״מ (י: ד״ה להך לישנא) גבי כהן שא״ל לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, ז״ל הריטב״א וא״ת האיכא משום לפני עיור ואפשר לומר דהאי סוגי׳ כרבא דהילכתא כוותיה דאמר לא בעל לא לוקה וכיון שהקידושין תלוין בבעילה לא חשיב בר חיובא משום לפני עיור, עכ״ל. הרי מבואר דאינו עובר בלפני

עיור אלא דוקא אם נכשל העור בו אבל אם לא נכשל בו אינו עובר משום לפני עיור, דאי נימא דלפני עיור עובר מיד כל שנתן מכשול שיוכל להכשל בו א"כ מה נ"מ בין יבעול אח"כ או לא, דלפ"ז מילתא דפשיטא דמיד שקדש לכהן אשה גרושה הרי נתן מכשול לפניו שמא יבעל אותה וכמו מושיט כוס יין לנזיר וא"כ תומ"י עבר בהחלט על לפני עיור, ואף אם לא יבעול אותה מ"מ כבר עבר על הלאו כיון דבקדושין עובר בהחלט על לפני עיור וא"כ מדוע לא מקרי בר חיובא, ומוכח מזה דאינו עובר בלפ"ע אלא דוקא בשנכשל העור וכיון דאפשר שלא יבעול הכהן אותה נמצא שלא עבר למפרע על לפני עיור לכך לא מקרי בר חיובא כנ"ל.

ואין להביא ראיה להיפך ממ"ש התוס' והראשונים בזה דאע"ג דהישראל עובר משום לפני עיור כשמקדשה לכהן מ"מ כיון דאי מקדשה לעצמה לא מחויב לא מקרי בר חיובא. ולפ"ז משמע לכאורה דהישראל עובר לפני עיור בהחלט אעפ"י שלא יבעול אח"כ, דאפ"ל דאין ראי' מזה דלעולם אם לא יבעול לא עבר בלפני עיור אלא דמ"מ כיון דלכתחילה בודאי אסור שמא יבעול וכל ספק דאורייתא לכן ס"ל להתו' דמקרי בר חיובא דמ"מ מעשה הקידושין באיסור, ולהריטב"א ס"ל דנהי דלכתחילה אסור להכניס עצמו לבית הספק מ"מ כיון דאם לא יבעול נמצא דמעיקרא לא עבר בלאו לכן לא מקרי בר חיובא כנ"ל. ועכ"פ מדברי הריטב"א הוא ראי' ברורה כנ"ל.

ובאמת גדולה מזה מצאתי להריטב"א בע"ז (טו: ד"ה מי דמי) שכתב ומסתברא ליה דהכי קאמר דהתם כיון דליכא אלא לאו דלפני עיור אין לאו בלפ"ע אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי ורבנן אסרו אפילו בסתמא היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעשה זה עבירה ועשו סתמא כפירושו, וכל היכא דאיכא למתלי לקולא דלאו לעבירה בעי ליה אוקמוה רבנן אדינא והתירוה, ע"ש. ועכ"פ מוכח מכל הנ"ל דאם לא נעשה המכשול אינו עובר בלפני עיור כנ"ל.

מנחת חינוך: רל"ב: שלא להכשיל תם בדרך: [-סימן (א) נעתק לעיל בפרק עצה רעה]... (ב) [ב] מדיני המצוה וכו'. אף שכתב הרב המחבר אחר זה דלישראל החשוד למכור לגוי ג"כ אין מוכרין, אף דהוי לפני דלפני, עיין תוס' ע"ז טו: ד"ה לעובד, דדוקא גבי גוי והוא ימכרנו לגוי אחר שאין הישראל מוזהר, כי הוא מוכר לגוי והגוי אינו מוזהר אלפני עיור, על כן אין הישראל מוזהר, אבל למכור לישראל החשוד, כיון דישראל מוזהר על לפני עיור א"כ המוכר מכשיל את הישראל דיעבור עבירה, מה לי עבירה אחרת או עבירה דלפני עיור, א"כ הישראל הראשון ג"כ מצווה על לפני עיור דהוא מכשיל לישראל דיעבור עבירה דלפני עיור, ודבריהם מתוקים מדבש. ועיין בתוס' שם שתירצו עוד תירוץ אחר, ועיין בטור ושו"ע יו"ד הלכות ע"ז סי' קנ"א ובש"ך שם (ס"ק ג' וה').

קומץ מנחה: ולפי דברי התוס' אלו, משמע דאם הישראל מוכר לגוי אע"ג שהגוי יחזור וימכור לישראל הוי לפני דלפני ולא מוזהר על זה הישראל, כיון דהגוי אינו מוזהר על לפני עיור ולא יעשה הגוי שום עבירה וא"כ הוי לפני דלפני, דמה לי אם הגוי מוכר לגוי אחר או לישראל בין כך ובין כך לא יעשה הגוי הזה שהישראל מוכר לו שום עבירה, ואינו עובר על לפני עיור ועל לפני דלפני אינו מוזהר. רק מה שמבואר כמה פעמים בש"ס (נדה סא: ובחולין צד.) ובשו"ע (יו"ד שא ח) דלא ימכור לגוי שמא יחזור וימכור לישראל, היינו משום דמצוה להפריש ישראל מאיסור, והוא משום לא תאכילום והוא מדרבנן אבל לא משום לפני עיור. וראיתי בראש"ש ע"ז פ"א סי' י"ד שהביא דדוקא בגוי שימכור לגוי לא חיישינן, אבל בגוי שימכור לישראל חיישינן אלפני דלפני. וצ"ע מנא ליה הא, דהא קאמר הגמ' אלפני דלפני לא קאמרינן, והט"ז יו"ד סי' קנ"א (סק"ג) הביא דברי הרא"ש ולדעתי הוא תמוה, וכן מדברי התוס' שם כ"א ע"א ד"ה אלפני, משמע נמי להיפוך מדברי הרא"ש, וצ"ע - קומץ מנחה

(ג) [ג] או סייע אותו בדבר עבירה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכו'. השמיט אבר מן החי לבן נח המבואר בברייתא בע"ז ו' ע"ב ופסחים (כב:), דסמך אדלעיל דגם לבן נח אסור

להכשיל, וגם הר״מ השמיט דין זה דסמך על הדין שכתב בפי״ב מרוצח הי״ד דאסור להכשיל בדבר עבירה, עי״ש.

קומץ המנחה: וגם נראה לי פשוט, דהא דאם מושיט אבר מן החי לבן נח וכן שאר דבר האסור לגוי דעובר על לפני עיור, היינו דוקא אם הגוי יודע שהוא אבר מן החי או שאר איסור דעושה הגוי איסור, וא״כ הוא עובר על לפני עיור, אבל אם הגוי אינו יודע כלל אם הוא אבר מן החי דאין הגוי עושה איסור כלל דהא הוא שוגג גמור ואינו מכשילו כלל כמבואר בהר״מ פ״י ממלכים ה״א, אינו עובר הישראל על לפני עיור, רק לישראל שהוא שוגג אסור ליתן משום לא תאכילום אף שהוא שוגג, אבל לגוי שהוא שוגג גמור מותר ליתן לדעתי, והוא פשוט - קומץ מנחה.

וכעת לא ראיתי להר״מ ולהרב המחבר, שיביאו דין המבואר שם דדוקא בקאי בתרי עברי דנהרא דאינו יכול ליקח בעצמו, אבל אם בלא הושטתו יכול ליקח מעצמו אינו עובר על לפני עיור גבי בן נח, ולישראל אסור מדרבנן דמצווים אנחנו להפרישו, ועיין ביו״ד סי׳ קנ״א ובש״ך סק״ו ובמג״א סי׳ שמ״ז (סק״ד), וצ״ע שהשמיטו הר״מ והרב המחבר.

בשמטת הרמב״ם חילוק תרי עברי דנהרא... שד״ח כללים מערכת ו׳ כו, יז ומאמרו של בעל ״יד פשוטה״

ועיין משנה למלך פ״ד ממלוה ולוה ה״ב שכתב שם דדוקא אם יכול בעצמו ליקח האיסור ולא יעבור שום אחד על לאו דלפני עיור אז אינו מצווה המושיט על לפני עיור, אבל היכי דקאי הנזיר בתרי עברי דנהרא ויש ישראל ורוצה להושיט לו ובא ישראל אחר והושיט לו עובר על לפני עיור אף דהיה יכול להיות ע״י חבירו מ״מ היה השני עובר על לפני עיור על כן ג״כ הוא עובר, רק אם היה גוי מושיט לו או היה יכול ליקח בעצמו אינו עובר הישראל, והדברים ברורים והביא ראיות לדבריו, עי״ש. וגם מדברי התוס׳ חגיגה י״ג ע״א ד״ה אין, גבי הדין דאסור ללמד תורה לגוי משום לא עשה כן לכל גוי, הקשו דתיפוק ליה משום לפני עיור דגוי הלומד תורה חייב מיתה כמבואר בסנהדרין נ״ט ע״א, ותירצו דמיירי דיש גוי אחר ללמדו, ולא תירצו דיש ישראל אחר אלא על כרחך דאם יש ישראל אחר חייב, עי״ש.

❖ איסור לימוד תורה לגוי למה לא מובא ברמב״ם

ובהיותי בזה תמוהין דברי הר״מ שלא ראיתי שיביא דין דאסור ללמד תורה לגוי משום מגיד דבריו ליעקב, ובדבר זה אין חולק שם. ואפשר דהר״מ לשיטתו שאינו מביא דין זה דדוקא בתרי עברי דנהרא, א״כ אפילו יכול ליקח מעצמו עובר גם כן אלפני עיור, א״כ אפילו יש גוי אחר ללמדו מ״מ אסור משום לפני עיור, על כן אין צריך להר״מ להביאו, דסמך אמה שכתב בפי״ב מרוצח הי״ד דאסור להכשיל, ובפי״ מממלכים ה״ט כתב דבן נח שלמד תורה חייב מיתה, ממילא משתמע דאסור ללמדו משום לפני עיור. ועל קושיית התוס׳ שם למה לי טעמא דמגיד דבריו ליעקב, והלא בלאו הכי אסור משום לפני עיור, עיין בטורי אבן להגאון שאגת אריה שם שלפי המאן דאמר דבן נח הלומד תורה חייב משום גזל דמורשה קהילת יעקב עי״ש בסנהדרין, א״כ ישראל הלומד תורה עמו הוי כמי שנותן לו מתנה ושרי אי לאו משום מגיד דבריו ליעקב. ועיין ר״מ פ״י דמלכים (שם) נראה מדבריו דגוי הלומד תורה אינו רק איסור דרבנן דקראי אסמכתא נינהו, א״כ בכל גווני אסור, ובפרט דדין זה דרשינן מקרא הוה ליה להר״מ ז״ל להביאו, וצ״ע. אך גוף הדבר תמוה, דהר״מ ז״ל לא יחלוק דדוקא בקאי בתרי עברי דנהרא, והוא ש״ס מפורש, וצ״ע.

ועיין פרי חדש יו״ד סי׳ (ס״ב סק״ג) שהביא בשם אמונת שמואל (סי׳ י״ד) דאינו עובר בלפני עיור כל היכא דשרי לדידיה, וכבר השיגו עליו האחרונים ופלפלו בזה. ואף מדברי התוס׳ חגיגה שהבאתי במה שכתבו דהלומד תורה לגוי חייב משום לפני עיור מפורש דלא כדבריו, דאף שלדידיה מותר וחיובא ליכא מ״מ עובר על שלומד עם הגוי, ויש בזה פלפולים רבים.

קומץ מנחה: [ד] נסתפקתי אם מוכר לו דבר האסור לו מדרבנן אם עובר על לפני עיור דאורייתא דהא מכשיל ליה, ואפילו עצה רעה אם נותן לו עובר על לפני עיור, או דילמא כיון דמן התורה הוא מותר ורק מדרבנן אסור לא עבר מדאורייתא.

ואחר זה מצאתי בתוס׳ בע״ז כ״ב ע״א ד״ה תיפוק ליה, מבואר להדיא דאף באיסור דרבנן עובר על לפני עיור דאורייתא, עי״ש. ועיין תוס׳ חגיגה י״ח ע״א בד״ה חולו של מועד, בסוף הדיבור הקשו הא מלאכת חול המועד איסור דרבנן הוא, והא אמרינן בע״ז שם תיפוק ליה דעובר על לפני עיור, ותירצו משום סמך פשטיה דקרא הוי וכו׳, מבואר בדבריהם דעל איסור דרבנן אינו עובר על לפני עיור, וצ״ע.

וגוף הדבר אינו מובן כלל, וכי גרע מכשיל חבירו באיסור דרבנן ממשיאו עצה שאינה הוגנת לו במילי דעלמא דעובר על לאו מן התורה כמבואר בש״ס (ע״ז טו:) ובר״מ פי״ב מרוצח הי״ד, ובעזרת הש״י אשנה פרק זה, וצ״ע.

וגם לדעת התוס׳ בחגיגה י״ג ע״א ד״ה אין, אף דבר שהוא מדרבנן רק יש אסמכתא חזקה עוברים מן התורה על לפני עיור, וצ״ע מה חילוק, אם התורה ציותה דוקא על איסור דאורייתא א״כ לא יעבור אפילו על אסמכתא, ואי לאו דוקא א״כ גם באיסור דרבנן מכשילו, וחומר בדברי סופרים וכו׳, וצ״ע. ועיין ביו״ד סי׳ ק״ס ס״א שמביא שם הרמ״א בשם הרבה ראשונים דבאבק ריבית שהוא מדרבנן אין איסור על הלוה הנותן רק משום לפני עיור, נראה דאלפני עיור עובר [מן התורה]. ועיין במשנה למלך פ״ד ממלוה ולוה ה״ב בפיסקא המתחלת כתב הרשב״א וכו׳, נראה קצת מדבריו דאיסור לפני עיור הוא ג״כ מדרבנן באיסור דרבנן, ולדידי צ״ע דלא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת לו דעובר מן התורה, אך לפי זה קשה מרב עיליש (ב״מ סח:), ובעזהשי״ת אשנה פרק זה הש״י יעזור לי. ע״כ מקומץ מנחה:

◄ מנחת חינוך אות ד׳ נעתק לעיל בפרק ג׳ ״מכשול כפשוטו״

מנחת חינוך: סימן שכג: (אות ג בת״ד:) ...ועיין תוס׳ ע״ז שם ד״ה תיפוק, כתבו דאף דהוא דרבנן מ״מ הלאו דלפני עיור שייך בדרבנן ג״כ ואסור להכשיל אף באיסור דרבנן, וכאן משמע מדבריהם דאינו עובר על לפני עיור באיסור דרבנן. ועיין מה שכתבתי לעיל פרשת קדושים (מצוה רל״ב אות ד׳) דדבריהם צ״ע דלא גרע מכשיל חבירו באיסור דרבנן ממשיאו עצה שאינה הוגנת דעוברים מן התורה על לפני עיור. ועיין בב״מ סח: גבי רב עיליש איסורי לאינשי לא הוי ספי, דהראשונים (הרשב״א בתשובה סי׳ תתקל״ח ונימוקי יוסף סנהדרין ד׳ ע״ב מדפי הרי״ף) מוכיחים מזה דאבק רבית אין הלוה עובר בנתינתו משום בל תשיך, רק עוברים משום לפני עיור, והובא בהגהת רמ״א יו״ד סי׳ ק״ס ס״א, חזינן דאף באיסור דרבנן עוברים על לפני עיור. ועיין משנה למלך פ״ד ממלוה ולוה ה״ב מה שהביא שם דברי ראשונים בזה, ונראה מדבריהם דעל עבירה דרבנן עוברים על לפני עיור רק מדרבנן, ובאמת צ״ע גדול דלא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת, מכור שדך וכו׳ דעוברים מן התורה, מכל שכן כשמכשיל חבירו בגוף ובנפש, ואי״ה אשנה פרק זה:

תשובה מאהבה: ח״א סימן ק״נ: ... ד) אם יש לסמוך במה שמתיר הרמ״א אה״ע סוף סימן ה׳ למכור לנכרי באם הנכרי בעצמו אינו מסרסו רק על ידי נכרי אחר דאלפני דלפני לא מפקדינן (והוא דברי אביי ע״ז יד.)

ולי יש מקום עיון בזה כי בלאו דלפני עיור לא תתן מכשול לא מצינו חילוק בין מכשול נכרי ובין מכשול ישראל, ואם בנכרי אינו עובר בלפני דלפני גם בישראל אינו עובר, וא״כ במוכר כלאים או חמץ בפסח לנכרי ויודע בודאי שימכור אח״כ לישראל לפי זה אינו עובר כלל בלפני עיור שהוא לפני דלפני, והוא תמוה דאם יודע בודאי שימכור לישראל ליכא איסורא דאורייתא ואיך בחשש בעלמא שמא ימכרנו אוסר רבא למכור לנכרי כי אם קבא קבא, וכן בגד שאבד בו כלאים שאסור למכור לנכרי שמא ימכרנו לישראל, ובאמת כתב הש״ך י״ד ס״ס נ״ז דזה רק איסורא דרבנן וכתב שם שהוא ספק ספיקא, ולפי הנ״ל בודאי ימכור לישראל ליכא חשש דאורייתא שהוא רק לפני דלפני.

אמנם כן דיש חילוק גדול בין לפני עיור לא תתן מכשול ובין מכשיל חברו, והיינו כשהישראל או נכרי מזיד והוא נותן לפניו כמו מושיט כוס יין לנזיר ויודע בו שהוא ישתה וכן במוכר בהמה לנכרי ויודע בו שיקריב אותה לעבודת האלילים או שמסרסו, שהוא אינו מכשילו רק נותן המכשול לפניו, דאז עובר על לפני עיור, ובזה יש חילוק בין לפני ובין לפני דלפני, אבל במכשילו שהוא נותן דבר איסור לחברו וחברו אינו יודע שהוא דבר איסור ודאי אסור להכשילו אפילו באלף לפני, וזה ברור. אכן מי יתן ואדע איפוא הוא האזהרה על זה שאסור להכשיל ואם לא מקרא דלפני עיור איו, ואם יש לנו שום דרש אשר לא ידעתי מנא לן לחלק בזה בין נכרי לישראל,

וא״כ גם בנכרי לדעתי העניה אסור להכשילו באם הנכרי שוגג, ולפ״ז בנכרים דידן רובן ככלן אומרים מותר המה, ואומר מותר או שהוא שוגג או שהוא אונס, וא״כ בלאו איסור דלפני עיור יש לנו איסור אחר דאסור להכשילו וא״כ גם בלפני דלפני אסור למכור לו בהמה מאחר דמכשילו דהנכרי א״י שהוא אסור וא״כ אפשר דוקא כשיודיע אותו שהנכרי אסור לסרס אז אפשר להתיר אמנם כאשר אנחנו נוהגים למכור לנכרי סתם לא ידעתי מקום להתיר.

אמת למ״ד קטן אוכל נבלות ב״ד מצווין להפרישו ולמדו מאמור ואמרת א״כ אם מדאוריית׳ הב״ד מצויין להפריש קטן והזהירה התורה הגדולים על הקטנים להפריש מאיסור ודאי יש ללמוד מכח כ״ש שאסור להכשיל גדול דמה קטן שאינו מצוה כלל צריכי להפריש גדול שהוא שוגג שהוא מצוה עאכ״ו שאסור להכשילו ולפ״ז דמאמור ואמרת ילפינן דאסור להכשילו א״כ דבר זה ודאי רק בישראל נאמר ולא בנכרי וא״כ בנכרי אינו מצוה רק על לפני עיור ועל לפני דלפני לא מפקדינן אבל לפי פסקי דידן שפסקינן דקטן אוכל נבלות אין ב״ד מצוין להפרישו רק שלא יאכילנו בידים וא״כ אין ללמוד מזה איסור מכשול דרק להאכיל לקטן בידים אסור אבל למכור איסור לנכרי והוא לא יצוה את הנכרי שימכור לישראל רק שהנכרי מעצמו ימכור מנא לן שהתורה אסרה דבר זה ואם אסרה מנל״ן שיש חילוק בין נכרי לישראל.

ואולי יש ללמוד דאסור להכשילו ממה דקאמר הש״ס (ב״ק פא) דיליף מוהשבות, אם על השבת ממונו אתה חייב על השבת גופו לא כל שכן, א״כ אנן נמי נאמר אם על השבת ממונו והשבת גופו אתה חייב על השבת נפשו ונשמתו לכ״ש ומוכח דאסור להכשילו אדרבה נילף משם דצריכין להפריש מאיסור וא״כ עדיין י״ל דרק בישראל מצוה ע״כ אבל לא בנכרי ועדיין לא נח דעתי עדי אשמע מה ידבר רום מעלתו ודבר מה יורני.

❖ המכשיל באיסור עובר משום שחבירו יקבל עונש או משום שעבר על ׳עצם האיסור׳

שו״ת מהרש״ג: **ח״ב סימן רי״ח:** [להר״ר שמעון גרינפלד אב״ד סמיהאלי] בתו״ד:
...עוד ראיתי לכ״מ שפלפל לומר בהכשיל את חבירו באיסור דרבנן עובר על לאו של לפני עיור מה״ת, דמ״מ הוא מכשול, והביא כן בשם שו״ת פני יהושע (חו״מ סי׳ ט׳), ומעלתו מסביר הדברים בזה״ל: הגע את עצמך אם איזה שר יגזור איזה גזירות ומעניש למי שיעבור, ואחד ישיא את חבירו לעבור על הגזירה, בלתי ספק כי יעבור על לפני עיור מה״ת, וא״כ לא גרע גזירת חכמז״ל מזה עכ״ל, ובזה כתב שאין ראיה מדברי הראב״ד בכתובות הנ״ל דאף בדרבנן אין אדם משים עצמו רשע דהתם אם הכשילה לבעלה בטבל דרבנן או בביאה על בעלת כתם, עברה על לפני עיור מן התורה.

ולדעתי הגם כי זה לערך עשרה שנים אשר הלכתי גם כן בסברא זו ונמשכתי אחרי דברי הגאון בעל מנחת חינוך בהשמטות מצוה רל״ב שהביא כן בשם תוס׳ בע״ז דף כ״ב, ושיבח ג״כ סברא זו... אך כעת הדרנא בי כי נראה לי מוכח מכמה מקומות בדברי הראשונים והפוסקים דעכ״פ לפני עיור מה״ת ודאי ליכא במכשיל את חבירו באיסור דרבנן. ואכתוב לפניו המקומות אשר עולים כעת בזכרוני ואח״כ אדחה הסברא שכתב מע״כ לזה.

א) מדברי הרא״ש בפרק איזהו נשך...

ב) נראה לי מדברי התוס' דפ"ק דע"ז דף כב בד"ה תפ"ל וכו'...

ג) ממה דקיי"ל ביו"ד סי' קי"ט הלכה פסוקה בלי שום חולק דהחשוד לאכול איסור דרבנן אינו נאמן עליו...

ד) ...א"כ מי שנשא אשה האסורה לו מדרבנן כגון שניות לעריות עוברים ג"כ על לאו דלפני עיור ולפי דברי מעלתו עוברים על לפני עיור מן התורה וא"כ שוב כל שניות לעריות אסורות מה"ת...

ועכשיו אבוא להסברא שכתב מעלתו דהרי מ"מ יהיה עונש על האיש העובר על איסור דרבנן וא"כ כמו דאם השר גוזר ומעניש על מי שיעבור על הגזירה אם ישיא את חבירו שיעבור עובר מה"ת על לפני עיור ה"ה ה"נ כן הוא.

אומר אני דהא דהמכשיל את חבירו לעבור על איסור דעובר על לפני עיור אינו מטעם כיון דחבירו ייענש על זה א"כ הוא משיא את חבירו עצה רעה דזה אינו, חדא דא"כ יהיה הדין דהמאנס את חבירו לעבור על איסור באופן דהנאנס הוי אונס גמור ומותר לו לאכול לא יהיה שייך לפני עיור דהרי חבירו לא ייענש כלל על ידו, ועוד דהרי מבואר בשו"ע יו"ד סי' קפ"ה ס"ד באיש ואשה שמצאו דם אחר תשמיש והיתה הביאה שלא בשעת ווסתה דא"צ כפרה כלל יעוי"ש, א"כ הכי נמי נימא דאשה שראתה דם שלא בשטת ווסתה ושימשה עם בעלה שלא עברה על לאו דלעני עיור כיון דהוא א"צ כפרה כלל, וכן קיי"ל דמי שאוכל מבהמה ואח"כ נמצא בה טריפות של אחד מי"חטריפות שאין צריך כלל לבדוק אחריהם שא"צ האוכל כפרה...

ולכן נראה לי דעכצ"ל דמה שעוברים על לאו דלפני עיור במכשיל את חבירו בדבר איסור הוא משום דהאיסור בעצמו הוא חשוב מכשול כיון שהוא איסור דאורייתא, אף בשוגג, ואפילו באונס ובסמ"ע סי' רל"ד סק"ד כתב דאין אכילתו מיחשב לו הנאה ואדרבא מצער הוא לו שעובר על איסור דאורייתא באכילתן אף שהוא שוגג משא"כ באוכל איסור דרבנן עכ"ל, הרי שאכילת האיסור בעצמו אף בלי העונש שיש עליו מיחשב צער ומכשול, וה"ה בשאר איסור דאורייתא כגון ביאת איסור או מעשה איסור אחר, אבל מה שמענישין על מעשה האיסור, משום זה לא עבר על לפני עיור דאינו אלא גרמא בעלמא, ועוד דלאו ברי היזקא דהרי אפשר לו להנכשל לעשות תשובה ואז לא יבוא עליו העונש,

וכן נראה מדברי הרמב"ם פי"א מהל' רוצח שהביא מעלתו שכתב או שחיזק ידי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוות לבו הרי זה עובר על לפני עיור וכו' עכ"ל, כתב רק מפני שאינו רואה דרך האמת שמעשה עבירה אינו דרך האמת אפילו אם אינו מקבל עונש עליו ולא כתב שהוא מכשול מפני שייענש חבירו ע"י מעשה האיסור וא"כ הוא מכשיל חבירו בעונש כשאר מכשול הגוף, ועל כרחנו כנ"ל דכאן אין האיסור כלל מפני העונש שיבוא על העובר ומשום דמצד זה אינו אלא גרמא דאין המכשול בא מיד לאחר שעשה האיסור וכנ"ל.

ועוד נראה טעם דאין הלפני עיור מצד העונש שיבוא על העובר האיסור, דהנה באיסור לפני עיור במקום שאינו עבירה רק מכשול בעצה כגון במשיאו למכור שדהו כמש"כ רש"י על התורה נראה פשוט דאם אחד בא לשאול עצה מחבירו אם למכור שדהו וכנ"ל והוא אומר לו דע שזה לא טוב לפניך ולא יאות לך לעשות כן כי הוא מכשול לפניך, וחבירו אינו רוצה לשמוע לו ואמר אעפ"כ אני רוצה לעשות כן, לא מצינו בשום מקום שיהיה איסור על אדם לסייעו בענין זה, כיון דהוא יודע המכשול ואעפ"כ רוצה לעשות כן, אין זה מכשול אלא הוא בעצמו מכשיל את עצמו,

ואילו באיסור כה"ג אף שיודע האיסור ויודע העונש שיהיה על האיסור ומ"מ רוצה לעשות האיסור, הדין הוא שמי שמסייעו בזה עובר על לפני עיור לא תתן מכשול, אף שגם הוא בעצמו יודע המכשול מ"מ חבירו אסור לסייעו, והיינו מטעם שכתב הרמב"ם דמ"מ הוא עיור שאינו רואה דרך האמת מפני תאוות לבו שזה אינו דרך האמת, ואם היה האיסור רק משום העונש ומשום דהוי כמו שאר מכשול לגוף היה מותר בכה"ג שחבירו יודע שהוא

מכשול שייענש ע״י מעשה זה, וא״כ על כרחנו דהלאו דלפני עיור במכשיל את חבירו במעשה האיסור אינו מצד העונש שיבוא על העובר.

ולפי הנחה הנ״ל שפיר יש חילוק בין המכשיל את חבירו באיסור דאורייתא להמכשילו באיסור דרבנן, דהמכשיל את חבירו באיסור תורה דהוא מכשול ואינו דרך האמת מה״ת עובר על לאו דלפנ״ע מה״ת, אבל המכשיל את חבירו באיסור דרבנן כיון דמה״ת לאו מכשול הוא ואין המכשול אלא מדרבנן ואינו מכשול כ״כ, אינו עובר על לפני עיור רק מדרבנן, מה תאמר דסוף סוף מכשול הוא, א״א שיהיה הלאו דלפני עיור חמור יותר מן המכשיל עצמו וכיון דהמכשול הוא שלא ראה את דרך האמת של דרבנן גם הלפני עיור של המסייע ג״כ אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא זה דרך האמת הוא כיון דמה״ת מותר לעבור על איסור זה, כנ״ל בענין זה...

נשמת חיים: שו״ת להגר״ח מברלין: סימן קצב: בענין לפני עיור: אשר שאל אם מותר לשאול מחבירו איזה ענין שיש לחוש שישקר בתשובתו, או שודאי ישקר, אם יש בזה משום לאו דלפני עיור.

הנה אם אין הדבר ברור להשואל שחבירו ישקר בתשובתו אין לו לחוש כלל, ויוכל לתלות שלא ישקר. וכלל גדול הוא שאין אסור משום לפני עיור אלא היכא שאי אפשר לתלות בהיתר אבל אם יש לתלות בהיתר מותר, וכדתנן בשביעית פ״ה מ״ו זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, ושם משנה ט׳ משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור, ופירשו בירושלמי שאני אומר נפה לספור בה מעות כברה לכבור בה חול רחים לטחון בהן סממנין תנור לטמון בו אונין של פשתן.

אך אם יודע השואל בודאי שחבירו ישקר בתשובתו אז יש חילוק בדבר – דאם רק על שאלה זו שרוצה לשאול ממנו עתה ברור לו שחבירו ישקר לו, ואם ישאל ממנו עתה שאלה זו לא יוציא חבירו שקר מפיו, א״כ הרי זה דומה למושיט דבר איסור לחבירו דקאי בתרי עברי דנהרא, ואז ודאי יש בזה משום לפני עיור. אך אם לא רק על שאלה זו לבד ברור להשואל שחבירו ישקר אלא שחבירו זה הוחזק כפרן ושקרן בכל דבוריו עם כל אדם, אז באנו למחלוקת הפני משה והמשנה למלך (המבואר במשנה למלך פ״ד מה׳ מלוה ולוה ה״ב), דלדעת הפני משה שם מיקרי כהאי גונא לא קאי בתרי עברי דנהרא כיון דגם אם לא ישאל עתה שאלה זו מחבירו ישקר חבירו לאנשים אחרים וא״כ אין בזה לאו דלפני עיור, ולהמשנה למלך שם שחולק על הפני משה אסור גם בכהאי גונא משום לפני עיור, יעיין נא שם במשנה למלך, והדברים ארוכים ועת לקצר.

עיר הצדק: סמ״ג ל״ת קסח: לפני עיור וכו׳, כוונתו דבין בעובר עבירה הנקרא עיור שאינו מכיר האמת והטוב לו, אמר הכתוב שלא יכין לו הדבר שיהיה נכשל בו, ושוב אמר שגם בעסקי העולם אם הוא לא ידע אם יעשה או איך יעשה הדבר הזה, והוא בא לשאלך, אל תתן לו עצה שאינה הגונה לגרום לו היזק, ועי׳ רמב״ם הל׳ רוצח פרק יב הלכה יד.

❖ חילוק בין מושיט לבין מכשיל בידים

בית הלוי: שו״ת ח״א סימן יג: ...והרי חילוק זה מצינו במקום אחר דביו״ד סימן ס״ב כתב הטור דאבר מן החי אינו נוהג אלא בטהורין ולא בטמאין, וכתב הש״ך שם בשם הב״ח דנפקא מינה בזה לענין להושיט לבן נח, וע״ש בפמ״ג שהסביר דבריהם בשם שו״ת אמונת ישראל דאע״ג דבן נח ודאי מוזהר על הטמאים כטהורים מכל מקום ליכא בו משום לפני עיור כיון דבישראל ליכא איסור אבר מן החי בטמאין, דס״ל דהך דלפני עיור לא הוי רק באם שיש האיסור גם על המושיט לו. וכבר הקשו עליו מהא

דמבואר בבבא מציעא דף יו"ד בתוס' שם דישראל שקידש גרושה לכהן עבר על לפני עיור והרי בישראל ליכא איסור זה,

והנראה פשוט דהב"ח לא כתב כן רק במושיט לו, אבל במאכילו בידים בודאי דבכל גווני אסור דנמצא הוא מכשילו, וכן בישראל כשמקדש עבור כהן גרושה הוי כמאכילו איסור בידים, וכן נחלק לענין קטן באיסור דרבנן דרק ליתן לו והוא בעצמו יאכל שרי, אבל כשסכו שמן של תרומה הא מאכילו ממש אסור גם בדרבנן...

❖ שני סוגי לפני עיור וחילוק בין שוגג למזיד

שו"ת אחיעזר: ח"ג סי' סה: אות ט בתו"ד: ...אולם י"ל דבלפני עיור יש ב' סוגים, לפני עיור כפשוטו שנותן מכשול או משיא לו עצה שאינה הוגנת, דזהו שייך רק בשוגג שאין העור יודע, והשואל עצה אינו יודע בעצמו שהעצה אינה הוגנת לו. ויש עוד סוג לפני עיור באיסורים, כמו מושיט לו כוס יין לנזיר, דבזה גם במזיד עובר לפני עיור, אעפ"י שהנזיר יודע שהוא אסור מכל מקום המכשיל עובר, וזהו דין דלפ"ע מיוחד באיסורים.

ועל כן אם נימא דגם בדרבנן עובר משום לפ"ע דלא גרע ממשיא לו עצה שאינה הוגנת לו היינו דוקא בשוגג, דזהו לפני עיור במילי דעלמא, אבל במזיד דזהו דין מיוחד דלפ"ע באיסורים בזה אם הוא מכשיל באיסור תורה עובר משום לפ"ע מן התורה ואם הוא איסור דרבנן עובר משום לפ"ע מדרבנן:

ואולי באיסורים הטעם דגם במזיד הוי כעור שאין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, ולהכי שייך לפ"ע באיסור דאורייתא ובדרבנן, מ"מ י"ל דבאיסור דרבנן הוי המכשול מדרבנן ול"ש בזה הסברא דלא גרע ממשיא לו עצה שאינה הוגנת, דענין זה לא נאמר רק על מי שאינו יודע בעצמו שהעצה אינה הוגנת לו וצ"ע. [השמטה: ועי' להלן בסי' פא אות ז']:

עוד שם: ח"ג סי' פא: ...ז) אלא דבענין הקפה קשה בבבא מציעא י' גבי דאמר לאשה אקפי לי קטן דתאסר האשה להקיף את הקטן מצד ספיה בידים, וכבר הרגיש בזה הפמ"ג בסימן שמ"ג. אך י"ל למש"כ התוס' בב"מ שם בכהן שאמר לישראל קדש לי גרושה דאף דהישראל עובר בלפני עיור מכל מקום כיון דלאו בר חיובא הוא בעצמו חשוב לאו בר חיובא, והכא נמי אע"ג דאסור למיספי ליה בידים מ"מ מיקרי לאו בר חיובא. שוב ראיתי בנודע ביהודה קמא חלק אה"ע סי' ע"ה שכתב כן. אבל הריטב"א כתב דלרבא דס"ל דאינו לוקה אא"כ בעל לא שייך לפני עיור על הקדושין, הובא בשמ"ק ב"מ שם, ומשמע דס"ל דמשום לפני עיור הוי בר חיובא, מיהו התוס' בנזיר נ"ז וכן בשבועות ג' כתבו בהדיא דאשה מותרת להקיף קטן, וכן מוכח שם בגמ' דא"ל דידך מאן מגלח א"ל חובה, ומוכח דלרב הונא שריא לכתחילה להקיף קטן.

ובספר בית הלוי ח"א סי' ט"ו כתב מתחילה להוכיח דאיסור ספיה אינו אלא מדרבנן ומותר לחולה שאין בו סכנה, ואח"כ כתב לחדש דהא דהגדול אסור לספות לקטן אינו אלא היכא דהאיסור ישנו גם אצל הגדול וכמש"כ בשו"ת אמונת שמואל לחדש על איסור דלפני עיור דליתניהו היכא דאין המכשיל בכלל האיסור, וכמו כן גבי איסור ספיה בידים דבהני ג' קראי דמצינו איסור ספיה הכל מוזהרים כמו דם ושרצים וכן טומאת הכהנים שאמרו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, ופי' דהכהנים הגדולים מוזהרים על הקטנים, וליכא למילף מינייהו לאסור גם למי שבעצמו אינו מוזהר עליו, אולם העיר על זה מדברי הרוקח המובא בש"ך סי' שע"א ובמג"א דכהנת מעוברת מותרת להכנס לאהל המת משום ספק ספיקא, ספק נפל וספק נקבה, מוכח דס"ל דאסורה אע"פ שהיא אינה מוזהרת בלאו דטומאה, וע"כ דהוי מדאורייתא מדהוצרך לס"ס דבדרבנן הא גם ספק אחד מותר עכ"ד. ובאמת אין סתירה מדברי הרוקח די"ל דלאו מטעם איסור ספיה קא אתי עלה, רק לפמש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל דהמטמא את הכהן והכהן שוגג לוקה המטמא, ומטעם זה היתה אסורה להכנס לולי הספק ספיקא:

אולם עיקר חידושו אינו נראה, דהא גם על חידושו של האמונת שמואל תמהו מדברי התוס' בב"מ דבכהן שאמר לישראל קדש לי גרושה עובר הישראל משום לפני עיור אע"ג דהישראל לאו בר חיובא, וצריך לומר בדעת האמונת שמואל דדוקא היכא שאינו אלא מושיט האיסור לחבירו, בזה היכא דאינו בר חיובא אינו עובר משום לפני עיור, משא"כ היכא שנגמר האיסור על ידו, וכן כתב בבית הלוי גופיה בסי' י"ג, וא"כ בלאו דלא דתאכילום ובמקיף שהוא גומר האיסור על ידי מעשיו, בכה"ג גם בלפני עיור היה עובר.

גם מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל הלכה ה' שכתב המטמא את הכהן וכו' אם היו שניהם מזידים הרי הכהן לוקה וזה שטמאו עובר משום לפני עיור לא תתן מכשול, ולא הזכיר שהמטמאו הוא כהן, נראה דאף בישראל דלאו בר חיובא הוא עובר משום לפ"ע. וכן מדברי הראשונים ביבמות פרק ד' שהקשו למה לי קרא דכל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת תיפ"ל דהא איכא משום לפ"ע, הרי דאע"ג שהיא אינה מוזהרת מ"מ איכא משום לפני עיור.

אולם הרמב"ן ביבמות שם כתב בתירוץ השני: אי נמי י"ל דגבי השוה בכל כתיב אבל לאו שאינו שוה בכל אינו נוהג בהן לא מחמת עצמן ולא מחמת אנשים, ולכאורה מטין דבריו כספר האמונת שמואל אף היכא שהאיסור נגמר על ידי המכשיל, אולם זה צ"ע דלא יהא אלא משיא עצה שאינה הוגנת במילי דעלמא שג"כ שייך לפני עיור.

וראיתי בתשובות חת"ס חחו"מ סי' ר"ב שהרגיש בזה וכתב לפרש דהכי קאמר דהרי כל לאוין שבתורה ובכללם לפני עיור לא היה נוהג בנשים כיון שמצינו בהם קולא במצות עשה שהזמן גרמה לולי היקשא דאשה לאיש לכל עונשין שבתורה, וס"ל לרמב"ן דהשתא נמי דאיתקש מ"מ לא מיפקדא איתתא בלפני עיור אלא במצוה שגם היא מיפקדא, אבל מצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עליה שום עונש על זה, אבל אנשים ישראלים וכו' עכ"ד, אבל עדיין לא נתישב, דעכ"פ מה בכך שאינה מוזהרת וכי נימא דליכא באשה לפני עיור במשיאה עצה שאינה הוגנת. ובאמת גם בעיקר היסוד של האמונת שמואל קשה דבאיסור שהמכשיל אינו מוזהר עליו למה יגרע ממשיא עצה שאינה הוגנת בעלמא:

ונראה בזה די"ל דבלפני עיור יש ב' דינים, דהנה משיא עצה שאינה הוגנת דשייך גם במילי דעלמא לא שייך אלא היכא שאין העור יודע, משא"כ במזיד שאינו מטעה אותו, ומה שמצינו באיסורים דין דלפני עיור אף במזיד שהלה יודע שהוא אסור הוא דין מיוחד באיסורים (ועי' מ"ש בזה לעיל סי' ס"ה). ובדין זה דלפ"ע באיסורים שהוא גם במזיד שייך לחלק בין לאו השוה בכל לשאינו שוה וכמ"ש הרמב"ן או כדברי האמונת שמואל בלאו שאינו במכשיל, ואה"נ דבשוגג יהיה לפני עיור גם בלאו שאינו שוה בכל, וגם באיסור שאין המכשיל אסור בו, דשם לא גרע ממשיא עצה שאינה הוגנת במילי דעלמא, משא"כ היכא שיודע בעצמו שאינו מטעה אותו. והרמב"ן לשיטתו שכתב בחידושיו לע"ז דף כ"ב וז"ל: ומדמקשה ותיפ"ל משום ולפני עיור במלאכה דחולו של מועד משמע לן מינה דאיסורא מדאורייתא, דאי מדרבנן הוא מי איכא לא תתן מכשול ע"כ, וצ"ל דאע"פ דלא גרע ממשיא עצה שאינה הוגנת מכל מקום במזיד לא שייך זה. וכל זה בלאו בלפני עיור שזהו דין מיוחד באיסורים גם במזיד, אבל בלאו דלא תאכילום שעיקרו אינו אלא באיסורים אין שייך נפק"מ בזה אם המאכיל ישנו בכלל האיסור או לא:

ונראה דגדרי לפני עיור ולא תאכילום חלוקים הם בדיניהם, דלפ"ע הוא דוקא בתרי עברי דנהרא והיכא שיכול ליקח בעצמו אינו עובר משום לפ"ע, אבל בלא תאכילום בודאי אף היכא שהקטן יאכל גם בעצמו אסור למיספי בידים, [וכן עובר בלפ"ע תיכף משנותן לפניו המכשול כמבואר במו"ק דמכה בנו גדול עובר משום לפ"ע וכן כתב בס' יד מלאכי, משא"כ בלא תאכילום אינו עובר רק בשעת אכילה דספי לי' בידים],

ועי' בראש רפ"ק דשבת שהקשה איך פטור ומותר לגמרי הא קא עבר משום לפני עיור לא תתן מכשול כמו מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, ואין לומר דהכא מיירי דאפילו לא היה נותנו בידו יכול ליטלו דהשתא ליכא משום לפ"ע דמ"מ איסורא מדרבנן

מיהא איכא דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו כ״ש גדול שלא יסייע לו. ובודאי כונת הרא״ש למיספי בידים, דאל״כ הא קיי״ל קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו, וא״כ אמאי לא הוי אלא איסורא מדרבנן, ודוחק לומר דהוא משום דהרא״ש ס״ל דאיסור ספי׳ בידים אאמד״ר, אלא משום דלאו דלא תאכילום בקטנים מיירי, אבל בגדולים דיכולים לעשות בעצמם ואדעתא דנפשייהו עבדי ליכא גביה לאו דלא תאכילום ורק משום לפני עיור אסירי ודוקא דקאי בתרי עברי דנהרא ובלא״ה ליכא משום לפ״ע רק איסור מדרבנן.

[וחכם אחד העירני מדברי הירושלמי פ״ג דדמאי הל׳ א׳ דאיתא התם רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ, נותן לתוך ידו אינו נותן לתוך פיו בדמאי, ומשמע לכאורה דשייך איסור ספיה גם בגדול. אולם באמת מיירי שם הירושלמי גם בבן נח וע״כ דאינו משום איסור ספיה דבודאי לא שייך לא תאכילום בבן נח, אלא דהוא משום לפני עיור וכדפירש גם בפני משה שם]. על כל פנים אסור להאכיל לגדול משום מסייע לעבירה, ומבואר מדברי הרא״ש דלאו דלא תאכילום איכא גם היכא שיכול ליקח בעצמו וגם דבגדול ליכא לאו דלא תאכילום:

לקט מספר חפץ חיים בלאו דלפני עיור

חפץ חיים: פתיחה לאוין ד: ועובר נמי המספר והמקבל בלאו דלפני עיור לא תתן מכשול, כי כל אחד נותן מכשול לפני חבירו שיעבר על לאוין המפורשים בתורה.

אך יש חלוק בין המספר והמקבל בזה, דהמספר עובר בלאו זה בין אם השומעים רבים או מעטים, ואדרבה כל שיתרבו השומעים יתרבה עליו הלאו הזה כי הוא נותן מכשול לפני כמה אנשים. לא כן המקבל, אפשר דאינו עובר בלאו זה רק אם הוא לבדו שומע ממנו עתה הלשון הרע או הרכילות, ואילו היה הולך עתה מאצלו לא היה לו אל מי לספר הלישנא בישא שלו, אבל אם יש בלעדיו שומעים אחרים בעת מעשה, אפשר דאין עובר השומע על לאו זה כי אם על לאוין אחרים המפרשים בפתיחה זו, עין בבאר מים חיים. וכל זה אם בא אחר התחלת הספור, אבל הראשון שהתחיל לספר לפניו אף שבאו אחר כך אל השמועה הרעה הזאת עוד אנשים, בודאי עובר בכל גווני כי על ידו התחיל האיסור:

ועל כל פנים צריך להזהר מאד מחבורות כאלה שלא לישב עמהם, כי למעלה כולם נכתבין בשם חבורת רשע, כי כן איתא בצואת רבי אליעזר הגדול שצוה להורקנוס בנו וזה לשונו, בני אל תשב בחבורות האומרים גנאי מחבריהם, כי כשהדברים עולים למעלה, בספר נכתבין, וכל העומדים שם נכתבין בשם חבורת רשע:

באר מים חיים: שם: (ד) ועובר נמי כו׳ בלאו דלפני עיור שהוא ל״ת גמורה ונמנית בספר המצוות להרמב״ם מצוה רצ״ט ובסמ״ג לאוין סימן קס״ח. ומה שכתבתי דשייך בזה לפני עיור הוא פשוט ממה דאמרינן בבבא מציעא (עה:) דהלוה ברבית גם כן עובר על לאו דלפני עיור משום דאי לא היה לוה ממנו לא היה מלוהו ולא היה בא לידי עבירה, והכא נמי כן הוא אילו לא היו שומעים ממנו לא היה מדבר אל הקיר.

והמספר בוודאי גם כן עובר על לאו דלפני עיור, כי הוא נותן מכשול לפני המקבל, וגדולה מזו אמרו בבבא מציעא (שם) דהמלוה לחבירו שלא בעדים עובר על לפני עיור, ונפסק בפוסקים, ופירש רש״י כי עולה על רוחו לכפור עכ״ל, ואם כן ק״ו בנידון דידן דמה התם בוודאי אין רצונו של מלוה שיכפור לו הלוה הלואתו ואעפ״כ אמרינן דעובר משום דמכין לו סיבת העבירה, וכן בהמכה לבנו גדול אמרינן במועד קטן דעובר משום לפני עיור, והטעם משום דגורם לו לחטוא נגדו, אף דבודאי אין רצונו של אביו שיתריס הבן נגדו, וק״ו בנידון דידן שהוא מטעים את הדברים באזניו ומפתהו עד שמקבל את הדבר דעובר.

וכן משמע מלשון הרמב״ם בסה״מ מצוה רצ״ט וז״ל: הזהיר מהכשיל קצתינו וכו׳ או יסבב אותה כי הוא יביא האיש ההוא לעון ובעזרתו הכשילו ויפתהו ויעזרהו להשלים העבירה או יכין לו סיבת העבירה ומאלו הפנים אמרו במלוה ולוה בריבית דשניהם עוברים בלאו דלפני עיור כי כל אחד משניהם עזר את חבירו והכין לו להשלים את העבירה עכ״ל הטהור. והכא נמי דכוותיה בלשה״ר לענין המספר והמקבל.

ומה שכתבתי בפנים חילוק לענין מקבל הוא מעבודה זרה (דף ו) דאמרינן שם דלפני עיור מן התורה אין עובר רק בדקאי בתרי עברי דנהרא וע״ש בר״ן לענין דרבנן.

ומה שלא החלטתי דבר זה וכתבתי בלשון אפשר משום דיש לי צ״ע אולי גם בזה עובר על לפני עיור כיון דחזינן דהקפידה התורה על המספר על שהוא משיא שמע שוא כדאיתא בפסחים (קיח.) קרי ביה נמי לא תשיא, אפשר דעובר על כל אחד מהשומעים בלאו זה דומיא דמאכיל איסור לכמה אנשים דכל שיתרבו האוכלים יתרבה האיסור על המאכיל, ואם כן ממילא עבר כל אחד מהשומעים על לאו דלפני עיור על שהוא מכשיל את המספר בלאו דלא תשיא וצ״ע:

ודע דלאו זה דלפני עיור שייך בכל השמונה אופנים בפשיטות כיון דעצם האיסור של לשון הרע שייך בכל האופנים וכנ״ל, א״כ ממילא שייך לפני עיור ג״כ בכל האופנים:

החפץ חיים מזכיר דבריו אלו לקמן בספרו ?? ?? ?לשה״ר כלל ו במ״ח ס״ק ג,

❖ ארור משגה עיור בדרך / אזהרה לשדכנים ומתווכים

חפץ חיים: ארורין ב: עובר גם כן (ב) על (דברים כז יח) ארור משגה עיור בדרך, דידוע דכונת הכתוב לארר, על מי שנותן מכשול לפני אחר שיעשה על ידו אסור, דומיא דלאו דלפני עיור לא תתן מכשול, וכבר בארנו לעיל בלאוין אות ד׳, שהוא גם כן בכלל זה, עין שם:

באר מים חיים: (ב) עובר גם כן וכו׳. ועיין לעיל בלאוין אות ד׳ בבאר מים חיים באותן האופנים המבואר שם דעובר בלאו דלפני עיור באלו אופנים גופא עובר גם כן על ארור זה: ודע דמשגה עיור בדרך כולל גם כן מי שמייעץ לחבירו בעצה שאינה הוגנת לו והמייעץ מכוין רק לטובת עצמו כמבואר בלאו דלפני עיור. והרבה מהשדכנים והסרסורים עוברים על לאו זה בעוונותינו הרבים ואינם חוששים להלאו דלפני עיור, ולאלות הר עיבל, השם ישמרנו מענשם, והארכנו בזה במקום אחר:

חפץ חיים: לשה״ר: כלל ב מקור חיים י: ודע עוד דכל ההיתר דאפי תלתא הוא מצד האומר, אבל מצד השומע דהיינו אם הוא יודע את טבע השומע שתיכף כשישמע יקבל דבר זה לאמת על שמעון ויוכל להיות שיוסיף עוד דברים לגנאי עליו, לאדם כזה אסור לומר שום רמז של גנאי על חבירו בכל גווני, והמספר לו עובר אלפני עיור לא תתן מכשול וכמו שהארכנו לעיל בפתיחה בלאו זה עיין שם...

מותר לחקור ולדרוש לפני שנכנסים לשותפות אבל צריך להודיע שהוא מבקש שיספר משום תועלת

חפץ חיים: לשה״ר כלל ד: מקור חיים סעיף יא: ודע עוד עיקר גדול בענינים אלו, אם אחד רוצה להכניס את חבירו בענייניו, כגון לשכרו למלאכתו או להשתתף עמו או לעשות שידוך עמו וכל כהאי גוונא, אפילו לא שמע עליו עד עתה שום רעה, אפילו הכי מותר לדרוש ולחקור אצל אנשים על מהותו וענינו, אף דיכול להיות שיספרו לו גנותו, אפילו הכי מותר כיוון דכוונתו לטובת עצמו לבד, כדי שלא יצטרך אחר כך לבוא לידי היזק ולידי מצה ומריבה וחילול ה׳ ח״ו, אך נראה לי שצריך שיודיע למי ששואל מאיתו עליו שרוצה לעשות שידוך עמו או כל עניני השתתפות וכנ״ל, ובזה לא יהיה עליו שום חשש איסור, לא מפני שאלתו, שהוא אין מתכוון לגנותו רק לטובת עצמו כאשר ביארנו, (אך ייזהר שלא יאמין את תשובתו בהחלטה מפני קבלת לשון הרע רק דרך חשש בעלמא לשמור את עצמו),

וגם אין לו שום איסור מפני תשובת חבירו דנימא דעבר בזה על לפני עיור לא תתן מכשול, כי אף אם יספר עליו חבירו את עוצם גנותו אין הוא עושה בזה איסור גם כן, כיון שגם הוא אינו מתכון בתשובתו לספר גנותו של חבירו, רק הוא אומר האמת בכדי להיטיב עם זה השואל מאתו עצה בענין זה, כאשר ביארנו במקום אחר דזה מותר מן הדין, אך מאוד ייזהר שלא לגזם את הדבר יותר מכפי שהוא יודע את בירור הדבר, ועוד איזה פרטים הנצרכים לזה, ועיין לקמן בכלל ט׳ בהלכות רכילות מענין זה:

אבל אם לא יודיע לחבירו את סיבת דרישתו ויעשה עצמו כמתנכר כדי שיודע לו בטוב מהותו של אותו האיש, נראה פשוט דעובר בזה על לפני עיור, שעל ידו יעשה חבירו איסור אם יספר עליו דברים של דופי, אפילו אם אמת הוא, כאשר ביארנו במקום אחר דאיסור לשון הרע הוא אפילו על אמת לכל הפוסקים, ולא ניתן להאמר רק אם מכוון שעל ידי סיפורו בגנותו יצמח מזה טובה לאחר, אבל בלאו הכי לא...

שם: באר מים חיים: שם ס״ק מו: הוא לגנותו התכוין, והרי זה דומה לנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמרינן בנזיר דצריך כפרה, וגם על זה שייך לפני עיור כדמשמע בקדושין (לב.) בתוספות ד״ה דמחיל ליה ליקריה עי״ש...

שם: כלל ד: הגה״ה: ואל ישיב עלי הקורא שהוא דבר שקשה מאד לעמד בו שכיון שהשואל יגלה לו שהדבר נוגע לו לאיזה ענין לא ירצה להשיב לו כלום, אף אני אשיב לו, לו יהי שהדבר כן וכי מותר להושיט כוס יין לנזיר בשביל שישתכר מעות או שאר הנאה, וכן הכא בענייננו דהלא איסור לשון הרע על כל פנים איננו גרוע משאר אסורי התורה וכי בשביל שיגיע לו מזה תועלת יביא את חברו לאסור (וכבר בררנו לעיל בפתיחה באות ד׳ דלאו דלפני עיור הוא אפילו אם אינו רוצה שחברו יעשה אסור רק כיון שהוא מכין לו סבת העברה עובר בלאו זה):

...וכן יקרה כמה פעמים, שאחד דורש על בנו או קרובו הדר בעיר אחרת, את מצבו וענינו, ובתוכם שואל גם כן על תורתו אם הוא לומד עדיין או לא, הנה על פי דין הוא כך, אם דעתו בשאלתו הוא כדי שיהיה מזה תועלת על להבא, דהיינו אם יודע לו שפרש מן התורה יזרזנו על להבא בודאי מותר ונכון הדבר... ובלבד שיודיענו השואל מתחילה שהוא קרובו ורוצה לידע האמת, שבזה יוסר עוון לשון הרע מן המשיב ולפני עיור מן השואל...

חפץ חיים: לשה״ר: כלל ו באר מים חיים ז: [במי שנכשל באיסור שמיעת לשון הרע שישתדל מיד לחפש זכות על המדובר ויבטל את הגנאי שסיפר, ועל ידי זה יתקן גם את הלאו דלפני עיור, שגרם למספר לעבור על איסור לשה״ר], עיי״ש בלשונו.

חפץ חיים: לשה״ר: כלל ז סעיף ז: ...איסור קבלת לשון הרע הוא אפילו אם שמע מאיש שהוא מהימן לו כדברי שני עדים ...או בענין שלילת המעלות, וכנ״ל בכלל ה׳ סעיף ב׳, או לזכור עליו מעשי אבותיו... ולהמקבל גם כן אסור להחליט בלבו את חבירו לגנות עבור זה וכנ״ל בכלל ו׳ סעיף ז׳. (ומלבד איסור הקבלה עובר על לאו דלפני עיור לא תתן מכשול, עם כמה עשין ולאוין המבוארין לעיל בפתיחה, כיון שהמספר בודאי עובר על איסור לשון הרע כמבואר בכל הפוסקים דלשון הרע הוא אפילו על אמת, והוא בשמיעתו הביאו לאיסור זה, דאילו לא היה רוצה לשמוע מאתו לא היה חבירו בא לכלל איסור, וכל שיתקבל יותר לפניו דברי המספר ויהיה ׳אהנו מעשיו׳, יהיה יותר גרוע להמקבל גם כן שעל ידו בא חבירו לאיסור גדול כזה):

❖ למה מספר בטובת חבירו הוי רק אבק לשה״ר ולא עובר משום לפני עיור דאורייתא

חפץ חיים: לשה״ר: כלל ט סעיף א: יש דברים שאסורין מטעם אבק לשון הרע, כגון שאומר מי היה אומר על פלוני שיהיה כמו שהוא עתה... וכן המספר בשבחו של חברו בפני שונאיו, גם כן בכלל אבק לשון הרע הוא דזה גורם להם שיספרו בגנותו:

באר מים חיים: א: ...הגה"ה: וקשה לי עליו [-רבינו יונה] ועל הרמב"ם למה כתבו על זה דהוא אבק לשון הרע, הלא בלאו הכי יש על זה לכאורה לאו דאורייתא של לפני עיור לא תתן מכשול, דומיא דמכה לבנו הגדול דאמרינן במו"ק יז דעובר בזה על לפני עיור משום דגורם לבן שיחטא נגדו, וכן במלוה לחבירו שלא בעדים אמרינן בבבא מציעא (ד.) דעובר על לפני עיור, ופירש"י כי עולה על רוחו לכפור, אף דבודאי אין רצונו של אביו וגם של המלוה לזה, אפילו הכי כיון דמכין לו סיבת העבירה עובר על לפני עיור וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצות מצוה רצ"ט, אם כן הכי נמי בענינינו הרי הכין לו סיבת העבירה:

ועל המימרא דאל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי גנותו, שחשבו הרמב"ם וה"ר יונה בענין אבק ולא זכרו על זה לפני עיור לא קשיא לי כל כך, דאיכא למימר בכל הני דנזכר הלאו דלפני עיור כגון המושיט כוס יין לנזיר בפ"ק דע"ז (ו:) אף שרש"י פירש שם שמא יבא לשתותו וכן בקידושין (דף לב) בעובדא דרב הונא דקרע שיראין באפי בריה דקפריך שם הגמרא ודילמא רתח וקעבר רב הונא אלפני עיור, וכן בהמכה לבנו גדול דאמרינן במו"ק י"ז דעובר בלפני עיור ופרש"י שמא יחטא הבן נגדו, אלמא דלאו דבר ברור הוא שיחטא על ידו, אף על פי כן שם הדבר קרוב לודאי שיחטא על ידו. אבל הכא על ידי שמספר טובתו של חבירו סבירא ליה שאף שאמרו שמתוך שבחו בא לידי גנותו, אף על פי כן אין הדבר קרוב כל כך שיבוא לזה –

– כי קשיא לי אסתימת לשון ר' יונה שכתב דענין אבק לשון הרע הוא כאשר יסבב האדם בדבריו שיספרו בני אדם לשון הרע, וכן אלשון הרמב"ם שכתב בענין אבק מי היה אומר וכו' שזה גורם להם שיספרו בגנותו, משמע דבכל גווני שאינו מספר בעצמו רק מסבב לחבירו שיבוא לזה הוא רק בכלל אבק, ודוחק לומר דמה שחשבו לזה באבק לשון הרע, היינו לבד הלאו דלפני עיור:

ויש לתרץ קושיתינו דלכך כתבו על זה רק האיסור דאבק לשון הרע, דרצו לכלול בזה אפילו באופן דבלאו דידיה אפשר שהיו באים גם כן ללשון הרע, ובזה לא שייך לפני עיור כדמוכח בע"ז (ו) דלא שייך לפני עיור רק בדקאי בתרי עברי דנהרא, אבל אם בלאו דידיה לא היו באים השומעים ללשון הרע כגון שלא דיברו כלל מתחלה אודות פלוני, והוא בדבריו סיבב להם עד שדברו לשון הרע, אימא דעובר גם כן בלפני עיור:

ואין לדחות הקושיא הנ"ל מטעם אחר ולומר, דדוקא בתרי עברי דנהרא שאין יכול הנזיר בשום אופן להגיע אל האיסור בלאו דידיה, מה שאין כן בענינינו. דזה אינו, דמכה לבנו גדול יוכיח. וכן בקדושין בעובדא דרב הונא הנ"ל דקמקשה הגמרא ודלמא רתח וקעבר אלפני עיור, הרי אף דיכול להיות לפעמים שהבן יחטא לאביו אף אם לא ירגיזו אביו, מכל מקום כיון דעתה אם לא הרגיזו אביו מסתמא לא היה הבן מדבר נגדו, לכן מיקרי דבר זה קאי בתרי עברי דנהרא ולכך עובר האב בלפני עיור. אם כן הכי נמי בענינינו, אף דבלאו דידיה גם כן יש בחירה ביד האדם לדבר לשון הרע, אפילו הכי כיון שהשומע לא דיבר מתחלה כלל אודות פלוני, והמספר הזה התחיל לדבר אודותיו בדברים שעל ידם סיבב שיספרו השומעים עליו לשון הרע, הרי הכין להם סיבת העבירה, ודמיא כדקאי בתרי עברי דנהרא, על כן הנכון כמו שתירצנו דרצו לכלול בזה כל אופן:

באר מים חיים: שם סק"ד: ...אם יודע ומכיר לאיש אחד שאיננו בשלימות עם הרב או הבית שבעיר, ואיש הזה יש לו דין תורה עם אחד אצל הבית דין הזה, לא ישאלנו אח"כ מה נעשה בדינך שמא יצא חייב מבית וקרוב הוא מאד שיצאו מפיו דברי גידופין על הבית דין הזה ואז אפילו אם לא יתקבל דבריו באזניו עכ"פ גורם הוא שיספר האיש הזה בגנות הבית דין. (לפי מש"כ בהג"ה הקודמת עבר בזה על לפני עיור גם כן שעל ידו בא חבירו לאיסור לשון הרע שאם לא היה שואלו לא היה מדבר אל הקיר לבד איסור האבק של לשון הרע).

חזון איש: יו"ד סימן סב ס"ק ז: ...ועניין לפני עיור דקים להו לחז"ל, יש לעיין מנא לן דישראל בבן נח מוזהר על זה, ועוד היכי דחבירו מזיד מנא לן דמקרי מכשילו, ומה שחייב להצילו הוא ענין אחר, ואם נפרש דהאיסור הוא שגורם עשיית תועבה ותקלה בעולם, ניחא, ולפי זה גם פשטיה דקרא, משום שגורם הכאת אדם, שהוא ענין רע לפני ה', ונראה דאפילו לטעמא דלפני עיור אסור במידי דבר הקרבה, אע"ג דרובא לאו להקרבה קא זבני דאי רובא להקרבה אפילו בכל ימות השנה אסור, וכדאמרינן נדרים סב: רוב עצים להסקה, אלא דלפני אידיהן אסרו חכמים משום גדר דלפני עיור במידי דבר הקרבה, והלכך היכי דאית ליה לדידיה, מכל מקום הכא בלפני אידיהן, דאפילו היכי דלית ליה לדידיה אינו אלא מדרבנן, לא גזרו היכי דאית ליה, כן משמע בדברי הגר"א סימן קנא סק"ח, וכן לטעמא דהרווחה אינו אלא מדרבנן דלא מקרי גורם באמת, ועיין רש"י לקמן יב. ד"ה משום וד"ה וה"נ, וכן משמע מהא דהתירו במלוה על פה, ויעוין בר"נ שכתב דאפשר אפילו שייך הודאה במלוה על פה מכל מקום שרי, וכ"ה בתוס' סנהדרין סג: וש"מ, וכן משמע מהא דהתירו משום איבה.

חזו"א: יו"ד שם: ס"ק יג: [עבודה זרה] ו. אי אמרת משום לפני עיור הא אית ליה וכו', נראה דכל שגורם העבירה ודאי אסור משום לפני עיור, אע"ג שהיה יכול לעשות מבלעדו, כגון הערב קעבר משום לפני עיור היכי דהמלוה לא היה מלוה מבלעדי הערב, וכמש"כ תוס' ב"מ עה:, ונראה דקעבר משום לפני עיור גם על המלוה, ואע"ג שמבלעדי הערב לוא חפץ להלוות לא נבצר ממנו היכולת, מכל מקום כיון שהכריע את החפץ של המלוה הוי לפני עיור,

והכי נמי אם יש לו בהמה לדידיה וידענו דחס עלה ולא יקריבה, חשיב כלית ליה, אע"ג שיש לו היכולת מבלעדי הישראל, כיון דסוף סוף ישראל גרם העבירה, וטעם ההיתר באית ליה, שלא גרם שום איסור במעשיו, שבלאו הכי היה מקריב דידיה, וכן כשמושיט ליה באופן שהיה נוטל בעצמו אלמלא הושיטו, ואפילו בכה"ג דוקא היכי דאית ליה אבל כשיכול להשיגו מבלעדי הישראל, שהיה לוקח מיד עכו"ם ומקריב, אע"ג דידעינן דהכי הוי עביד ולא הוסיף הישראל במכירתו עבודתן, מכל מקום עובר משום לפני עיור כיון דהשתא הישראל גרם לו היכולת, כן הוא דעת הגר"א ז"ל סימן קנא סק"ח,

ומיהו אי אית ליה בהמה לדידיה ולולא שיקנה אחרת לא היה מקריבה, שבכה"ג אסור למוכרו מפני שמכריע את חפץ העכו"ם וכמ"ש, בזה אי יכול העכו"ם לקנות מזולת ישראל מותר כיון דישראל לא גרם היכולת, רק החפץ, והחפץ ג"כ היה נשלם מבלעדי הישראל מותר, וראיה מההיא דנדרים סב: שהוכיח הגר"א ז"ל דלא אמרו ביכול למצוא, שהרי ודאי היו מוצאין עצים, ואכתי מאי משני רוב עצים להסקה, מכל מקום אי לא היו להן עצים להסקה היו מוכרחין למעט עבודת עכו"ם, אלא דבזה מהני מה שהיו יכולין לקנות במקום אחר.

חזון איש: שביעית יב ט: ...ונראה דהא דהקילו חכמים בספק, אע"ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עיור, והיה ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול, שנמנע חסד ודרכי חיים ושלום מעצמנו ומהם, והן רק ע"ה וחייבין אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין, שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו [ואף למכור לעכו"מ כן שגם הן מוזהרין על השלום עם ישראל], וכן אמרו במו"ק יז. במכה בנו גדול, והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה ולהתיר בספק, וזו דרך הממוצעת והישרה...

חזון איש: במשנה שביעית ?? כתוב ?? כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, עכ"ל. והקשה שם ב"משנה אחרונה" למה לא נאסור גם בספק, ותירץ שרק כאשר המכשול יודע בשעה שנותן לו אבל בספק אם יעשה בו מכשול אין זה נותן מכשול והלוקח מכשיל את עצמו, עכת"ד. אולם מדברי חזו"א כאן נראה שמעיקר הדין גם ספק אסור והקילו כאן משום ההסבר שנותן של שלום וכו'.

❖ היחס למצות תוכחה

קובץ ביאורים: על שב שמעתתא: סימן יג: ...ובזה אפשר ליישב מה ששמעתי מקשים דלמה לי קרא דולפני עיור הא מקרא דהוכח תוכיח ידעינן דמצוה אפילו לאפרושי מאיסורא, מכ״ש דאסור להכשיל, ואין לומר למיקם עלה בלאו, דהא אין לוקין על לאו דולפני עיור. ולפי הנ״ל אפשר לומר דהנה נראה דלא שייך הוכח תוכיח אלא היכא שחבירו מוזהר על הדבר, אבל אם הוא עושה על פי דין תורה, כגון שסומך על חזקת מותר או על עדים המעידין שהדבר מותר, אף שחבירו יודע שהדבר אסור, מ״מ ליכא עליו חיובא דהוכח תוכיח ואינו מצווה להפרישו אפילו אם הוא בידו. אבל להאכילו בידים אסור אף בכה״ג דמ״מ מכשול איכא. וסמך לדבר זה מקטן, דקיי״ל דאין ב״ד מצווין להפרישו ומכל מקום להאכילו בידים אסור מן התורה לדעת הרבה פוסקים, והטעם צ״ל בזה, משום דאזהרות התורה ליתנייהו בקטן וכדמוכח להדיא פ׳ ד׳ אחין גבי ב״א היכי משכחת לה כגון שהביאו ב׳ שערות ע״ש, ומשו״ה אין ב״ד מחויבין להוכיחו כיון דאינו עובר על אזהרות התורה, ומכל מקום אסור להאכילו בידים דלענין סיבת האיסור קטן וגדול שוין, וגם בקטן איכא מכשול כמו בגדול.

❖ היחס לאיסור ״לא תאכילום״

ואין להקשות דלמה לי קרא דולפני עיור הא איכא קרא דלא תאכילום להזהיר את הגדולים על הקטנים (יבמות קיד), ובודאי דלאו דוקא לקטנים אלא לרבותא נקט קטנים וה״ה לגדולים, דהא איצטריך קרא דולפני עיור כפשוטו שלא להניח מכשול בדרך עיור, ועוד שלא להשיא עצה שאינה הוגנת לו. ואין להקשות נמי בהיפך דל״ל קרא דלא תאכילום כיון דכתיב לפני עיור. די״ל דאי לאו לא תאכילום הו״א דולפני עיור דוקא בגדולים מיירי ולא בקטנים. ועוד דליכא לפני עיור אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא דוקא, אבל אם אפשר לו בלא״מ לעבור על האיסור ליכא לפני עיור. ולאו דלא תאכילום אפשר דאיכא אף בכה״ג. והנה י״ל דגם בכל הספיקות לדעת הרמב״ם האיטור מתהפך להיתר כמו בביטול ברוב, ומ״ש הר״ן דבכל הספיקות מי שיודע מן האיסור עובר על ולפני עיור היינו משום שסיבת האיסור קיימת:

השווה עם אחיעזר לעיל, ועיין ״שערי שלום״ עמודים ט-יז

❖ המתכווין לעשות מצוה אינו עובר בלפני עיור

שרידי אש: חלק ב סימן נז: ענף שני: נראה כי במקום שהמכשיל מתכוון לעשות מצוה אין דין לפני עיור...

(כ) ובעיקר הדין דלפני עיור, לולא מיסתפינא מרבותינו גדולי האחרונים ז״ל הייתי אומר דבמקום שהמכשיל מתכוון לעשות מצוה אין בזה משום לפני עיור. דהנה כבר הבאנו לעיל את דברי רש״י וכן לשון המשנה בגיטין סא. שטעם האיסור של לפני עיור הוא שלא להחזיק ידי עוברי עבירה, דע״י הסיוע הוא מרגילם בכך, כמש״כ רש״י הנ״ל.

וכ״כ הרמב״ם בהל׳ רוצח פי״ב הי״ד: ״כל המכשיל עיור בדבר והשיא עצה שאינה הוגנת, או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ולפני עיור לא תתן מכשול״. והרי קשה, מדוע עובר המכשיל את חבירו אם חבירו יודע שיש כאן איסור והרי נאמר לפני עיור לא תתן מכשול, ודוקא עיור שאינו רואה אבל פיקח שרואה ויכול לינצל אם ירצה אינו עובר בלפני עיור, וא״כ גם באיסורים נאמר שבאם חבירו יודע את האיסור יהא מותר לסייע לו, לפיכך הסביר הרמב״ם שיש כאן חיזוק ידי עוברי עבירה וכו׳.

ולפי״ז צ״ל מצד הסברה, שבמקום שיש לפניו מצוה לעשות, אין להימנע ממצוה זו, אפילו במקום שיכול לגרום שעי״ז יעבור חבירו עבירה, שהוא אינו רוצה להחזיק ידי עוברי

עבירה אלא לקיים מצוות הבורא, ואדרבא, עי״ז יעורר רגשי תשובה וחרטה בלב העבריין לראות את דרך האמת בראותו שחבירו משתדל לקיים מצוות בוראו.

(כא) והדברים מפורשים ברבנו יונה סוף פ״ח דברכות. דהרי״ף מביא שם מאמר ר״י אמר רב בחולין ק״ז, ב: לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא א״כ יודע בו שנטל ידיו. וכתב על זה ר״י ז״ל: ״יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך. ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה, שנותן בתורת צדקה, מותר״.

ועי׳ בביאורי הגר״א לאו״ח סי׳ קס״ט, שהראה מקור לדעת הר״י ממשנה ריש פ״ג דדמאי: מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי וכו׳. גבאי צדקה, בית שמאי אומרים: נותנים את המעושר לשאינו מעשר וכו׳, וחכמים אומרים גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן. ובפיה״מ להרמב״ם: ונעשה זה לחיזוק מצות האכסניא בדתנו כדי להקל על בעלי האכסניא, וכן פירש מהר״י בן מ״צ שם, ועי״ש בר״ש מ״ש מן הירושלמי וכן בתוי״ט.

והנה הב״י באו״ח סי׳ קס״ט הקשה על הר״י, א״כ מדוע אסור לתת לשמש קודם שנטל ידיו והניח בצ״ע. ומטעם זה השמיט בשו״ע קס״ט דעת המקילין אף למי שיודע בו שאינו מברך. ואולם הרמ״א מביא שם סעיף ב׳, בדין דלא יתן אלא למי שיודע בו שיברך, דעת הר״י הנ״ל בשם יש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה, ואילו בס״א לענין האיסור למי שלא נטל ידיו ולא העיר כלום וכן לא העיר בסי׳ קס״ג, שגם שם הובא דין זה דנטילת ידים.

והנה קושית הב״י הנ״ל יש לישב בפשיטות, דבשמש ליכא מצות צדקה דהא הוא מחויב לפרנסו ומזונותיו עליו. ומצאתי אח״כ בדברי חמודות לחולין ק״ז, ב שכ״כ לתרץ קושית הב״י וסיים שם: ונראה פשוט, דלהמקילין שרי נמי לתת בדרך צדקה ג״כ אפילו אינו יודע שנטל ידיו, וכש״כ הוא דברכת המזון דאורייתא. וסברא זו יוצאת מדקדוק לשונו של הרמ״א, שכתב אם נותן לעני בתורת צדקה. אבל לשמש אינו נותן בתורת צדקה.

דברות משה: שבת (א) סימן ב: ענף ב: והנכון לענ״ד דהנה באיסור דלפני עירו שהוא לכאורה גם כפשוטו שלא יניח מכשול כאבן ועץ בדרך שלא יפול עליו ויוזק, ואף שזהו באיסור בור, שאף שליכא שם עיור אסור וחייב גם לשלם ממון, אולי כשיש עיור הוא גם באיסור לאו זה, ואולי זהו איסור הלאו על עצם כריית בור ועשיית תקלה ברשות הרבים, וגם הא הוא שלא לייעץ עצה רעה כדאיתא בספרא פרשת קדושים והוא ברש״י בפירוש החומש, והוא נדרש גם שלא להכשיל באיסור.

וברמב״ם בין בספר המצוות מצוה רצט ממצות ל״ת בין בפרק יב מרוצה הי״ד מפרש לאו דלפני עיור על איסור להשיא עצה רעה לחבירו ועל לגרום לאחד לעבור על איסורין, ולא על הנחת מכשול, ואולי מפני שעל נתינת מכשול הא איכא לאו דלא תשים דמים בביתך, ואף שלאו ההוא משמע מלשון הרמב״ם בספה״מ שם מצוה רצ״ח ובפרק יא מרוצח ה״ד שהוא דוקא על דבר שיש לחוש לסכנה, והטעם נראה דאיסור בור הא ליכא כשעושה ברשותו, ודין המעקה ולא תשים דמים בביתך נאמר דוקא על מה שעושה ברשותו, לכן לא אסרה תורה אלא בחשש סכנה, אבל לעשות תקלה ברשות הרבים הא פשוט וברור שאסור אף שלא שייך שיביא לידי סכנה אלא גם בשביל חשש היזק משהו ועל צער כל שהוא שיגרום לאחד על ידי בורו ותקלתו שיעשה, ולא מפורש האיסור אלא התשלומין בקרא, ולכן היה שייך זה לפרש מקרא דלפני עיור, אבל מכל מקום לא מפרש זה הרמב״ם בלאו דפני עיור מאיזה טעם. ואולי משום דתשלומי ממון לא בעי אזהרה, ומלקות לא רצה תורה לחייבו, לא נקט על איסור זה לשון לאו, אבל מכל מקום ידעינן8 שהוא אסור מזה שצריך לשלם. על כל פנים הלאו אף להרמב״ם נדרש בין על עניני היזק וצער הגוף על ידי עצה רעה ובין על הכשלת איסורין.

ויש לפרש ענין הלאו דהכשלת איסורין בשני דרכים:

א) דהוא ממש איסור אחד עם האיסור דעצה רעה דהוא על שגורם שיוזק חבירו ויהיה לו עצר על ידי עצתו, ואם האיסור הוא גם על הנחת מכשול ממש דהוא על מה שיוזק חבירו בגופו ובממונו, שכן הוא גם איסור דהכשלת איסור דהוא על שיוזק חבירו על ידי איסור בעונש שיתענש על החטא שיעשה, דאין לך היזק יותר מהעונש על איסורין שאף לפעמים לא יענשהו השי"ת בעוה"ז הרי יענשהו לעוה"ב שההיזק עוד יותר גדול ורע להאדם, ונמצא שהוא ממצוות שבין אדם לחבירו.

ב) דהכשלת איסורין אינו מאיסור זה דמזיקו ומצערו, כיון דעיקר העונש הוא בעוה"ב, אלא שהוא מענין אחר לגמרי, דהתורה אסרה לאדם שיגרום שיעשה על ידו מעשה חטא בעולם. ואף שנלמדו מקרא אחד, גם כן אפשר שיהיו משני טעמים ושני ענינים לגמרי, כדאשכחן בלא תאכלו על הדם ובלא תתגודדו ובהרבה דוכתי כה"ג, ונמצא שהוא ממצוות שבין אדם למקום.

אגרות משה: יו"ד ח"א סימן ג: בענין קטן לאיסורין ולהכשר שחיטה:

הנכון לענ"ד מסקנת כתר"ה אשר אין לקטן גם איסור ואין נחלק העונש מהאיסור כמפורש בכמה דוכתי דחשו"ק לאו בני מצות נינהו, וגם יותר מזה מפורש בשבת דף קנ"ג במי שהחשיך בדרך ואין עמו עכו"ם ולא חמור יכול ליתן לקטן, ואם היה אסור אף שאינו בר עונשין היה אסור ליתן לו כמו שאסור ליתן לגדול שאין חושש באיסורין דהא זה שאסור ליתן לגדול אינו מצד שלא יענש דהא אף באופן שלא יענש כגון שיהיה שוגג ואנוס נמי אסור ליתן לו להכשילו אלא שהוא מצד שעכ"פ נעשה מעשה איסור כמפורש ברש"י בחומש פרשת ראשי המטות על פסוק ואם הפר אחרי שמעו שהוא אחרי שקיים לה ונשא עונה שהוא נכנס תחתיה לעונשין אף שהיא לא ידעה שכבר קיים ואינה הפרה. וגם מפורש בגמרא ריש חולין ובכמה מקומות שבאופן כזה שלא ידע העובר נמי עובר בלפני עיור דעל הכותים שחשידי להאכיל אחרים נבלות וטבל וחמץ בפסח אמר דחשידי אלפני עיור משום שמפרשים רק כפשוטו לתת מכשול ולא על איסורין והא איירי שם דהעובר לא ידע שהוא נבלה וטבל וחמץ ומ"מ אליבא דאמת איכא לאו דלפני עיור אף שליכא עונש.

וגם פשוט שאם אחד יאנוס את חבירו לעבור איסור באופן שיהיה פיקוח נפש שהעובר לא יעשה איסור דאונס רחמנא פטריה וגם מותר לכתחלה לעבור ולא ליהרג, נמי יעבור המאנס באיסור דלפני עיור, אף שלכאורה הא לא הכשיל את חבירו באיסור משום דעכ"פ נעשה על ידו איסור והוא אינו אנוס.

וביותר ניחא זה למה שבארתי בחדושי (דברות משה שבת נעתק לעיל) דאיסור לפני עיור דמכשיל בחטא אינו מגדרי האיסורין שבין אדם לחבירו כמו במשים מכשול לפני עיור שודאי עובר בלפנ"ע דמקרא אין יוצא מידי פשוטו וכן בנותן עצה רעה שעובר בלפנ"ע כמפורש ברש"י בפירוש החומש, אף דכן היה מסתבר לכאורה שגם מכשיל בחטא הוא מגדר זה, דאם היה מגדר בין אדם לחבירו לא היה עובר במכשיל עכו"ם בחטא, כמו שאינו עובר בנותן עצה רעה, כעובדות דבב"ק דף קי"ג בטעות עכו"ם שהיו ע"י עצה רעה עיין שם.

אלא צריך לומר דיש ב' ענינים בלאו דלפני עיור – במכשיל בגוף הוא מדין בין אדם לחבירו, ומכשיל באיסור הוא מדין בין אדם למקום, שאסור לעשות מכשול דחטא בעולם. ומטעם זה ניחא מה שריבית דרבנן הוא רק איסור דרבנן שלכאורה יקשה דיהיה אסור מה"ת ממילא מצד איסור לפני עיור, דהוא אחד מן הלאוין שיש בריבית, דמה לנו מכשילו באיסור גדול ומה לנו מכשילו באיסור קטן הא עכ"פ הוא מכשול, כמו שאין חלוק במכשיל את הגוף בין אבן קטן לאבן גדול. אבל לפ"ז ניחא דכיון שהאיסור הוא מחמת שעושה מכשול חטא בעולם והרי אינו מכשול מדאורייתא לכן הוא רק איסור מדרבנן.

ואף שמסתבר שגם גדר בין אדם לחבירו יש להיות במכשילו בחטא, אולי אה"נ אך אין נחשב זה מאיסור ריבית אלא מה שאסור מצד החטא עצמו דריבית שזה ליכא בריבית

דרבנן, ואולי יהיה ראיה דליכא במכשיל בחטא כלל גדר בין אדם לחבירו. ועיין בתוס׳ ע״ז דף כ״ב (ד״ה תיפוק) שפי׳ ר״ת דשייך למימר לפני עיור אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן, אך אולי כוונתו יש גם איסורא דלפנ״ע לכה״פ מדרבנן.

אבל לתוס׳ ב״מ דף י׳ (ד״ה דאמר) צריך לומר שסברי דבלפנ״ע יש גם גדר בין אדם לחבירו, דהא לכאורה תמוה מאד תירוץ התוס׳ התם בחילוק בין כהן דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה לאמר לכהן לענין שליחות לרבינא דתלי באם השליח בר חיובא דלכהן ליכא שליחות דנחשב בר חיובא וישראל לא נחשב בר חיובא, דהא גם כהן כשקדש לחבירו כהן אינו עובר על איסור גרושה אלא על לפני עיור כמו הישראל לכהן, וצריך לפרש כדהעיר ב״א הגר״י מיכל שליט״א שניחא למה שבארתי דהאיסור דלפנ״ע במכשיל בחטא הוא מדין בין אדם למקום שעשה מכשול דחטא זה בעולם שנמצא דהוא חטא של עצמו, סברי דיש חלוק גדול דרק לכהן שייך שחטא של נישואי גרושה יחשב מכשול אף של כהן אחר אבל לישראל אין שייך להחשיב זה מכשול אף של נישואי כהן כיון דאינו כלל בזה האיסור ולכן ישנו בשליחות דקדושי גרושה אף לכהן. אבל מ״מ סברי שמ״מ גם ישראל עובר במקדש לכהן בלפ״ע משום דאיכא במכשיל בחטא גם גדר דבין אדם לחבירו אך כיון דאינו איסור שבגוף הדבר לא מתבטל השליחות מדין אין שליח לדבר עברה...

ונמצא שלתוס׳ ב״מ שיש בלפ״ע גם גדר בין אדם לחבירו מסתבר שגם במכשילו באיסור דרבנן יעבור בלפ״ע מדאורייתא אבל רק מגדר בין אדם לחבירו. והנה מהא דאין מזמנין עכו״ם על בני מעים לר׳ אחא בר יעקב בחולין דף ל״ג הקשה לי הרה״ג ר׳ חיים קפלן הרב דסי גיט בברוקלין דלפ״ז לא היה שייך לאסור דמצד בין אדם לחבירו ליכא בעכו״ם ומצד מכשול חטא הא לישראל מותר. אבל אינו כלום דהא איסור אבר מן החי ישנו לישראל וכיון שלעכו״ם הוא בדין אמה״ח נמצא שהישראל עשה מכשול חטא אמה״ח דמה שהישראל מותר הא אינו מצד שמותר באמה״ח אלא מפני שאינו אמה״ח לגביה ודמי זה לכהן שהאכיל לישראל מליקה דחטאות העוף שודאי יעבור גם על מכשיל בנבלה לר׳ חייא דמחייב לזר שאכל מליקה גם על נבלה דאף שכהן המאכילו מותר הוא משום שלגביה אינו באיסור נבלה וכ״כ הכא.

עכ״פ נתבאר שבאיסור דלפ״ע יש גדר דבין אדם למקום על שעשה מכשול דחטא בעולם לכו״ע, וא״כ ודאי פשוט מה שעובר במאנס לחבירו לעבור איסורים או כשחבירו שוגג בלאו דלפ״ע משום דעכ״פ עשה מכשול דחטא והוא לא היה אנוס והיה במזיד. וא״כ ודאי אם קטן היה אסור באיסורים אף שפטור מעונשין היה אסור להכשילו כמו לגדול, דהא עכ״פ הכשילו בחטא, ולכן ברור שמוכרחין לומר דליכא גם איסור לקטן ואין כאן מכשול חטא כלל רק שמצד מצות חינוך אסור ליתן לו, ובמקום פסידא כשליכא עכו״ם וחמור לא גזרו. וכן יש להוכיח מפסחים דף צ״ג בקטן שנתגדל בין שני פסחים דאם תשלומין דראשון הוא אינו מביא פסח שני ואם היה חייב בעצם אף שאינו נענש מ״ט לא יתחייב בתשלומין וכי תשלומין דפסח שני הוא דוקא מצד עונש הכרת הא כל טמא לא היה בעונש כרת ובו נאמר עיקר דין פסח שני אלא הוא תשלומין לעיקר החיוב וא״כ צריך לומר שקטן לא היה מחוייב כלל ואין שייך בו תשלומין...

אגרות משה: יו״ד ח״א סימן ג: אות ט. אם יש איסור לפני עיור בנתינה לאדם שנחשב כאנוס מחמת שהוא כתינוק שנשבה לבין הנכרים.

ומש״כ נכדי יקירי שברגיל שלא ליטול ידיו ולא לברך, הוא כמו אנוס מצד שאינו יודע. הנה אף בתינוק שנשבה בין הנכרים, מפורש בשבת דף ס״ח ע״א דחייב חטאת, שא״כ הרי אין זה נחשב כאנוס. אך אפשר שלענין לפני עיוור ליכא איסור אף באנוס כזה. אף שלכאורה הא פשוט דאיכא איסור לאדם לאנוס לאחד לעבור איזה איסור, אף שהאנוס יהיה רשאי לעבור מדין אונס רחמנא פטריה, שגם הותר לכתחילה. הרי משמע דכיוון שהוא מעשה איסור, איכא לפני עיוור אף דלא עשה העובר שום עבירה בזה, מאחר שבעצם הוא מעשה איסור. וזה שפשוט שבאחד שהוא אנוס מעכו״ם לעבור על האיסור, באופן שהוא מותר

לעבור, יהיה מותר לעזרו, הוא רק מטעם הצלה מדין פיקוח נפש, כמו שמותרין כל אדם לחלל שבת לצורך חולה שיש בו סכנה. אבל אולי הוא דווקא משום שידוע להו שעושין מעשה איסור, אבל הכא שהעובר אינו יודע שעושה מעשה איסור ליכא בזה לפני עיוור.

אבל הא ביארתי בחידושי (דברות משה שבת חלק א׳ סימן ב׳ ענף ב׳ והלאה עיין שם) וכתבתי זה גם באגרות משה יו״ד ח״א סימן ג׳, דאין איסור לפני עיור במכשיל בחטא מגדרי איסורין שבין אדם לחבירו כמו במשים מכשול לפני עיור. אף שהמשים מכשול וודאי עובר בלפני עיור דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וכן הנותן עצה רעה עובר בלפני עיור כמפורש ברש״י בפירוש החומש, דאם היה המכשיל בחטא מעבירות שבין אדם לחבירו לא היה עובר המכשיל עכו״ם בחטא, כמו שאינו עובר הנותן עצה רעה לעכו״ם, כעובדות דב״ק דף קי״ג ע״ב בטעות עכו״ם שהיו ע״י עצה רעה.

אלא צריך לומר דיש שני עניינים בלאו דלפני עיור – המכשיל בגוף הוא מעניין בין אדם לחבירו, והמכשיל באיסור הוא עניין בין אדם למקום שאסור לעשות מכשול דחטא בעולם. והבאתי ראיה ממה שריבית דרבנן הוא רק איסור דרבנן ולא נאסר ממילא גם מדאורייתא מצד איסור לאו דלפני עיור, דהוא מן הלאוים דאיכא בריבית, דמה לנו מכשילו באיסור גדול ומה לנו מכשילו מאיסור קטן הא עכ״פ הוא מכשול, כמו שאין חילוק במכשיל את הגוף בין אבן קטן לאבן גדול עיין שם. ולפי זה שייך לפני עיור וודאי גם בנותן למי שנשבה בין הנכרים, שאינו יודע כלל שאיכא איסורים, מאחר דהוא עשה שיעשה האיסור בזה שנתן לו כשלא היה נוטל מעצמו, ואיסורא דמסייע אפשר איכא בכל אופן.

אבל יש גם לחלק דאולי כשאחד יעשה איסור בלא ידיעה שאסור ליכא לפני עיור, ולא דמי להא דאיכא לפני עיור במכשיל לעכו״ם, משום דעכו״ם שברור שהיה עובר אף כשהיה יודע שמדין תורה הוא אסור נחשב כעושה במזיד, מאחר שאינו חושש לאיסורי התורה, ומטעם זה הוא מה שלעכו״ם נחשבו שגגות כזדונות כדאיתא בקידושין דף ל״ח, אבל ישראל שנשבה בין העכו״ם כשהיה תינוק שאילו היה יודע שאסור אפשר לא היה עושה, שלכן כשעובר בלא ידיעת האיסור הוא בדין שוגג אפשר שנחשב גם אנוס לעניין שליכא איסור לפני עיור.

וזהו אולי טעם המשנה ברורה סימן קס״ט סקי״א שהבאת, והוא מהפמ״ג בא״א סק״ו, שדווקא אם מתוך רשעותו לא יברך הוא דאסור ליתן לו אבל אם מתוך אונסו שאינו יכול לברך, לא נפקע מצוות צדקה בשביל זה. אף שוודאי אסור ליתן אף לעני דבר איסור, אפילו דרבנן, ואפילו בדמאי שקילא סברי ב״ש שאין מאכילין את העניים דמאי (שבת קכז:) אלא הוא משום דסובר דלאו דלפני עיור עכ״פ ליכא באנוס, ואף שאינו אנוס גמור. שלכן שייך לומר שגם אנוס מחמת רגילות דחסרון ידיעה, נמי ליכא לפני עיור, ואין למנוע מליתן לו כשהוא לצורך. והיינו אף שאינו למצות צדקה, אלא לקרבו בעלמא, מצד זה שאפשר שיוכל להשפיע עליו, שיהיה שומר תורה ומצוות במשך זמן. וגם מסתבר שהוא עדיף ממצוות צדקה שהתיר המשנה ברורה, מאחר שמזה אפשר לקרבו לאמונה בה׳ ובתורתו ולקיום המצוות.

אבל יש טעם גדול לומר דאיכא לפני עיור אף באנוס כזה דתינוק שנשבה. שיותר מסתבר כן, לפי מה שכתבתי שאיסור לפני עיור במכשיל בחטא הוא עניין שבין אדם למקום. ולכן מאחר שגם בלא ידיעה להעובר שאסור, הוא נמי עבירה על האיסור, כדחזינן שחייב חטאת אף כשהיה תינוק נשבה בין העכו״ם, לא נחלק איסור לפני עיור אף לעניין זה, ולא נתיר ליתן למי שלא יטול ידיו ולא יברך, אף למצוות צדקה, דלא כהמשנה ברורה. אלא נימא כהט״ז סק״ג דדוקא באינו יודע שלא יברך יתן לו, משום דאין ספק מוציא מידי וודאי חיוב צדקה, וגם המג״א סק״ו סובר כן. ועיין בפמ״ג דכתב זה שכתב המשנה ברורה משמו, אליבא דהב״ח שהביאו המג״א, דמחדש דאף הב״ח אינו מתיר אלא בע״ה שאינו יכול לברך, אבל אם היה מחמת רשעות, גם להב״ח לא יתן לו, ואולי גם הפמ״ג עצמו סובר כן. אבל להט״ז והמג״א, אף למי שלא יברך מחמת שהוא אינו יכול לברך אין ליתן לו,

וא״כ אפשר יש לפסוק כוותייהו. עכ״פ לדינא אף שיש טעם לאיסור, שכן דעתי יותר נוטה, מ״מ הרוצה להקל כפי שמשמע שהכריע כן המשנה ברורה, יכול לסמוך עליו. כי הרי הוא מרן דדורות בתראי בהוראות דעניני אורח חיים.

❖ ״האיסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בבית הכנסת בשבת כשיודעין שיבואו [-במכונית]״

אגרות משה: או״ח ח״א סימן צט: נשאלתי מהרב ר׳ נפתלי קארלבאך מדעטראיט אם יש איסור לפני עיור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לבית הכנסת כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס [-במכונית]. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חילול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפני עיור שהרי הוא עוד באיסור מסית, ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו״ם, מ״מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ״ט שיליף ר״ש בר נחמן א״ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני, אף שלא היה חטא עבודה זרה אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לעבודה זרה, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפני עיור יש אף באינם רחוקים כל כך כשידוע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס, אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס, מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפני עיור יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר.

סימן נוסף באגרות משה יו״ג ח״ג סימן צג (ספ״ל לשון הרע) היועץ לאדם שלא לשלם חובו לצדקה עובר בלפני עיור א) שמכשילו לבטול מצוה ב) יועצו עצה שאינה הוגנת עיי״ש.

הרב כהנמן: בענין לפני עיור: בב״מ דף י׳ אמר רבינא היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר חיובא הוא אבל בחצר דלא בר חיובא הוא מחייב שולחו, ואמרו דלפי״ז כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, א״נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן כיון דלא בני חיובא נינהו מיחייב שולחו. והקשו שם בתוספות וא״ת ואפילו אמר לכהן נמי, וי״ל דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל אע״ג דעובר משום לפני עיור לא תתן מכשול כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מקרי בר חיובא.

ובפשטות הביאור בתוס׳ הוא דאע״ג שהישראל עבר בלפני עיור אין זה שליחות לדבר עבירה, כי הוא נעשה שליח לקדש וכמעשה זה הוא אינו בר חיוב, דאינו עובר בשום איסור, והלפני עיור הוא מעשה עצמי של השליח שעליו לא נשתלח, אולם מה שחלקו התוספות בין ישראל לכהן צריך ביאור דגם הכהן במעשה זה אינו חשיב בר חיובא שאינו מקדשה לעצמו...

...ונקדים בזה שהרי עיקר הדין של לפני עיור היא בנותן עצה שאינה הוגנת וכמו שמבאר בספרי ועל זה כתב הרמב״ם שפשטיה דקרא בהכי איירי דהוי כנותן מכשול לפני עיור, אולם נראה שנכלל עוד דין נוסף בלאו זה של לפני עיור וזה כשמכשיל את חבירו בעבירה, דכמו שהוא הוזהר על העבירה נצטווה ג״כ שלא להכשיל את חבירו בעבירה זו, והוי זה פרט מדיני העבירה שלא יעבור הוא עצמו ושלא יעברו אחרים על ידו, ולזה כוון הרמב״ם בכתבו ולאו זה כולל ג״כ מי התעזור על עבירה וכו׳ עיי״ש.

ועי׳ בסמ״ג קס״ח שכתב וז״ל בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עיור באותו דבר שאינו יודע או אפילו יודע ואינו יכול לעשות אסור זה ובא חבירו והמציא לו עובר בלפני עיור לא תתן מכשול כדתנן כמסכת ע״ז דף י״גאלו דברים אסורין למכור ועכו״ם וכו׳. בחולין (צג) שנינו שלח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר הא אין מקומו ניכר אסור שמא יאכילנה לישראל, ושנינו עוד בתוספתא דמסכת כלאים בגד שאבד בו כלאים ואינו ניכר שם לא ימכרנו לעכו״ם שמא ימכרנו לישראל אבל לא אבד שהוא ניכר מותר למוכרו כדתנן פ״י דכלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן פירוש כסות כלאים אחרי שישראל רואה ויכול ליזהר, עוד תניא בע״ז דף ו׳ ובפסחים כ״ב מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח ת״ל לפני עיור לא תתן מכשול, ומעמידין דקאי בתרי עברי דנהרא שאינו יכול ליקח אם לא יושיטנה לו, ולכך תפס לשון הושטה, וה״ה שאסור להושיט דבר איסור למשומדים כענין זה, עוד דרשו רבותינו ת״כ קדושים סוף פרק ג׳ מלאו זה הבא לשאול עצה ממך תן לו עצה הוגנת עכ״ל.

והנה אמנם משמע מדברי הסמ״ג דאדרבא עיקר הדין נאמר על הלכה שלא יכשיל חבירו בעבירה, וכתב שגם דין זה של עצה שאין הוגנת למדו מדין זה וזה מהספרי שהבאנו לעיל, ומהרמב״ם בספר המצוות משמע להיפך שעיקר הפסוק מדבר כפשטיה דקרא בדין עצה שאינה הוגנת ולמדו חוץ מזה דין נוסף עיי״ש, עכ״פ מדין שניהם משמע שלהכשיל חבירו בעבירה הוי הלכה אחרת מאשר עצה שאינה הוגנת, והגדר בזה הוא כמו שבארנו לעיל.

ואמנם יש להעיר דלמה לי ריבוי מיוחד שאסור להכשיל חבירו בעבירה תיפוק לי׳ מצד עצה שאינה הוגנת דמסתברא שגם זה הוי בכלל עצה שאינה הוגנת, אולם אין זו קושיא דיש נפק״מ בין שני הדינים כמו שיבואר לקמן, ולפי מה שביארנו דיש לפני עיור שהיא חלק מהעבירה עצמה יתבארו דברי הרמב״ן ביבמות שאמרו שם בגמ׳ פ״ד לא יקחו לא יקחו מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש אמר רבא כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת וכל היכא דהוא לא מוזהר היא לא מוזהרת, ופרש״י דהאי קרא אתי להזהיר פסולות שלא להנשא לכשרים שכשם שהכהן מוזהר שלא ליקת זונה וחללה כך היא מוזהרת שלא תשאנו, והקשו בגמרא שהרי דין זה כבר נלמד מתנא דבי רבי ישמעאל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ותרצו בגמרא אי מההיא הוי אמינא לאו השוה בכל אבל לאו שאינו שוה בכל לא, ופרש״י לאו כהונה אינו שוה בכל שאין נוהגין בישראל הלכך אי לא אשמעינן לא יקחו הוה אזלינן לקולא שיפטרו נשים.

והקשה הרמב״ן דלמה לי רבוי זה של לא יקחו תיפוק ליה דהא איבא מ״מ משום ולפני עיור לא תתן מכשול דהא שוה בכל, ותירץ הרמב״ן דלפני עיור לא תתן מכשול גבי השוה בכל כתיב, אבל לאו שאינו שוה בכל אינו נוהג בהן לא מחמת עצמן ולא מחמת אנשים ובמסקנא איתרבו להן לכל מילי וכו׳ עיי״ש, ודבריו מופלאים שהרי הלאו של לפני עיור הוא שוה בכל והעבירה שהוא מכשיל בה הוי רק המכשול ומה איכפת לן אם מכשול זה אינו שוה דנימא בכל שאינו חשוב מכשול לכולם.

ולדברינו יתבארו דבריו היטב שהרמב״ן מדבר כאן מהדין של לפני עיור שהוא מהעבירה עצמה ולזה כתב שבלא הפסוק הו״א שנשים לא נצטוו באיסור זה וממילא לא נצטוו גם שלא להכשיל אחרים בעבירה זו דהרי להכשיל אחרים הוי פרט מעיקר העבירה ואם לא נצטוה על העיקר ממילא שאינו מחוייב גם בזה, אמנם אחרי הרבוי שנשים חייבות בלאוין אלה ממילא יעברו גם בלפני עיור.

ונראה שהדבר מבואר גם ב חינוך שכתב במצוה רל״ב וז״ל לפני עיור לא תתן מכשול שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה וכו׳ ומשמע מדבריו דאסור לתת מכשול רק לפני ישראל ולא לעכו״ם והוא עצמו כתב אח״כ שגם בעכו״ם ישנו איסור זה כשהביא דברי הגמרא בע״ז (יד) דאסור לתת לעכו״ם מידי דחוי לתקרובת עבודה ורה משום לפני עיור לא תתן מכשול, ובמנחת חינוך הקשה כבר ממה שאמרו בש״ס שאסור ליתן אבר מן החי לבן נח הרי שגם על עכו״ם מוזהרים בלפני עיור.

ולדברינו י״ל שדין זה של עצה שאינה הוגנת אינו נוהג בעכו״ם, אבל ההלכה השניה של לפני עיור שאם מכשיל לחבירו בעבירה חשיב שהוא עצמו עבר אותה עבירה, נוהג גם בעכו״ם, דהרי סוף סוף עבר חבירו בעבירה שגם הוא מצווה עלי׳.

והנה יש לדון אם הכשיל חבירו בעצה שאינה הוגנת והוא עצמו חשב שהיא עצה טובה האם עבר בשוגג על לפני עיור או נימא דבשוגג אין זו עבירה כלל שכל האיסור הוא כשכיוון להכשיל אבל כאן הרי כיוון להטיב, והסברא נוטה שלא עבר כלל וכן משמעות דברי הספרי שכתב שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלקיך אני ה׳, הרי איירי שהעצה היתה רעה ובכ״ז הדבר מסור ללב איך שכיוון ואם כיון לטובה לא עבר כלל.

אמנם כשהכשיל חבירו בעבירה יש מקום לומר, שאפילו בשוגג חשיב שעבר את הלפני עיור, דחידוש זה של הלפני עיור הוא דגם אם אחר עבר על ידו חשיב כאילו הוא עבר באותו איסור עצמו וזה גם בשוגג חשיב איסור, ולפי״ז יתבארו דברי הרמב״ם בפי׳ המשניות פ״ו מתרומות מ״ג דאמרו שם המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה הוא משלם את הקרן והם משלמים את החומש דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הם משלמים מקרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן, וכתב שם הר״מ וז״ל העיקר אצלנו אין שליח לדבר עבירה והעושה עבירה בעצמו מלקין אותו והמתעה אותו או מכשילו או מצוה עליו או המסייעו לדבר עבירה בשום פנים ממיני הסיוע ואפילו בדבורו הקל, הוא נענש מהשם יתברך כפי שעושה באותו הסיוע או ההכנה אבל אינו חייב שום מלקות מן הנזכרים בתורה אבל הוא עובר על הכתוב ולפני עיור לא תתן מכשול אם הי׳ הוא סיבה לעבור העבירה וכו׳, עיין שם.

ודבריו צריכים עיון, במה שכתב העיקר אצלנו אין שליח לדבר עבירה דמשמע אם היה כן שליח לדבר עבירה היה המאכיל חייב לשלם גם החומש והרי קיימ״ל בזה דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן לכולי עלמא וצ״ע, עכ״פ משמע מדברי הר״מ שהמאכיל גם היה שוגג, דאחרת אפילו היה שליח לדבר עבירה גם לא היה מתחייב בחומש, ואח״כ הרי כתב שהמאכיל עבר בלפני עיור, הרי שגם בשוגג חשיב שעבר בלפני עיור, וזה מש״כ לעיל דכשהכשיל בעבירה עבר גם בשוגג, ואדרבא דברי הר״מ מורין כן, שכתב דהמכשיל נענש מהשם יתברך כפי שעושה באותו הסיוע או ההכנה, ואם נפרש כפשוטו דעבירתו משום שהכשיל חבירו ולא שזה חשיב כאילו הוא עצמו עובר באותו עבירה, א״כ מה כתב שיענש כפי שעושה באותו סיוע, ודאי שיענש על שהכשיל, אבל לדברינו שבשוגג אינו עובר כלל משום זה ורק שגם לו חלק בעבירת חבירו כתב שפיר שחלקו היא כמה שסייע לחבירו.

והנה בטור יו״ד (סב) כתב שאבר מן החי אינו נוהג אלא בטהורין בלבד, והקשה הט״י בסק״א וז״ל: יקשה למאי נפ״מ כתב כן דהא טמאה בלאו הכי אסור והטור לאו דינא דמלקות קמ״ל, ויש מפרשים דקמ״ל נפק״מ לענין נתינת לבן נח, דאבר מן החי אסור לו, ע״כ אסור לישראל ליתן לו משום לפני עיור וקמ״ל דאין זה אלא בטהורים אבל טמא מותר ליתן לו כי אינו מוזהר בזה עכ״ל.

והנה חילוק זה בין טמאה לטהורה היא רק לישראל, אבל לבן נח יש אסור אבר מן החי גם בטמאה, ולמה יותר לישראל להכשילו באיסור זה, והביא בפמ״ג דעת האמונת שמואל שכתב דלהכי שרי לישראל ליתן אבר מן החי של טמאהלבן נח כי הוא עצמו אינו מוזהר על איסור זה, ותמהו עליו רבים שהרי בתוספות מפורש שאפילו ישראל שקידש לכהן ג״כ עובר בלפני עיור אעפ״י שאינו מוזהר על קיחת גרושה.

וליישב דבריו י״ל דלעיל הבאנו דעת החינוך שרק לישראל אסור להכשיל בעצה שאינה הוגנת ולא לבן נח, אבל כתבנו שכל זה בדין מכשיל אבל להכשילו בעבירה שגם הישראל מצווה בה אסור כדמוכח בש״ס ממושיט אבר מן החי לבן נח, וא״כ א״ש שהטמאה אין הישראל מצווה על אבר מן החי יכול ליתנה לבן נח ואינו חשיב עובר באיסור ע״י חבירו שהרי אינו מצווה באיסור זה, ומה שמצינו שישראל שקידש גרושה לכהן עובר בלפני עיור זה משום דלא גרע מעצה שאינה הוגנת, אולם כל זה בישראל אבל כשמכשיל לגוי ואינו

מצווה באותו איסור פטור לגמרי, שדין עצה שאינה הוגנת אינו נוהג בגר כדעת החינוך. *ולאחר כל האמור נראה שזה הביאור בדברי התוספות שחילקו בין אם קידשה כהן שאז הוא חשיב בר חיובא, ובין אם קידשה ע"י ישראל דאינו בר חיובא, כי כשקידשה ע"י ישראל השליחות לא היתה על מעשה עבירה שעצם קידושי גרושה הם מעשה היתר גמור לישראל, ומה שעובר בלפני עיור זה איסור צדדי כדפרשנו לעיל, משא"כ כשקידשה ע"י כהן דהכהן מצווה לא לישא גרושה וגם לא להשיא לחבירו גרושה, הרי שבעצם מעשה הקידושין חשיב שליחות על עבירה וגם לגבי השליח, והווי בר חיובא במעשה זה, ולכן אמרו בגמרא דוקא כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה ודו"ק ע"כ.

בספר יד מלאכי אות ל' ועוד אחרונים דנו על מה שאמרנו בגמרא מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח ת"ל ולפני עיור וכו', אם הנזיר לא שתה את היין או שהבן נח לא אכל את האבר מן החי האם המושיט עבר בלפני עיור אם נימא דהתורה הקפידה על נתינת המכשול והרי נתן או דוקא אם הכשילו להבירו.

והביא ראי' מהגמ' במו"ק דף י"ז שאמרו שם אמתא דברי רבי חזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול דתניא לפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר, ואם נאמר שעבר בלפני עיור רק אם הכשיל לחבירו מדוע נדוהו תיכף דשמא הבן ישתוק ולא יכלים את אביו ונמצא שלא עבר האב גם בלפני עיור, אלא מוכח שאפילו אם חבירו לא נכשל עבר הנותן בלפני עיור.

ולכאורה אפשר היה לדחות שאין זה משום שעבר בלאו של לפני עיור אלא זו תקנה מיוחדת במכה לבנו גדול שיהא בנדוי משום שבזה מכשילו, ואין הנדוי על עבירת הלאו של לפני עיור, אלא אחר מעשרים וארבעה דברים שמנדין עליהן כמבואר ברמב"ם הל' ת"ת פ"ה י"ד, אולם לפי המבואר ברמב"ם בהלכות ת"ת כי הנדוי בא על עבירת הלאו ולא על עצם המעשה שמכה לבנו גדול שהרמב"ם לא מנה כלל מכה לבנו גדול בין הכ"ד דברים שמנדין עליהן ובמקום זה סתם וכתב המכשיל את העור, ומשמע משום שעבר בלפני עיור, ואמנם הראב"ד השיגו שם וכתב כגון המכה לבנו הגדול, אולם אין משמעות דבריו שבא לחלוק על הרמב"ם עיין בכסף משנה. עוד כתב ברמב"ם הלכות ממרים פ"ו ה"ט והמכה לבנו גדול מנדין אותו שהרי הוא עובר על ולפני עיור לא תתן מכשול, וגם כאן משמעות דבריו דזה משום עבירת הלאו. * אמנם נראה דגם אם נימא כדבריהם שאפילו בלא שהעור נכשל גם כן עובר הנותן בלפני עיור, נראה שזה רק בדין של תקלה ועצה שאינה הוגנת, אולם באותה הלכה שנתחדשה בלפני עיור דחשיב כאילו הנותן עבר גם בעבירה זה, ודאי רק אם חבירו נכשל באותה עבירה אז אמרינן שגם הנותן עבר בזה שחבירו עבר על ידו, וזה פשוט, ולפי זה יצא חילוק, שהמושיט כוס יין לנזיר אפילו בלא שהנזיר שתה עבר המושיט, אבל הנותן אבר מן החי לב"נ ולא אכלו, לשיטת החינוך שדין עצה שאינה הוגנת אינו נוהג רק בישראל, יצא שרק אם הבן נח יאכל אז יעכור הישראל ע"כ.

והנה בגמ' בע"ז (ו:) גבי הך דינא דתרי עברי דנהרא כתב רש"י וז"ל בתרי עברי דנהרא עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל עכ"ל, ומש"כ דמיירי בעכו"ם וישראל, קאי על מה שכתוב שם בגמ' שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח, וע"כ כתב דמיירי שהעכו"ם היה בצד אחד וישראל בצד שני של הנהר.

אכן כבר העירו בזה אמאי כתב רש"י דין זה דתרי עברי דנהרא רק במושיט לעכו"ם, והרי לכאורה דין זה יכול להיות גם בישראל שמושיט לישראל אחר. *והנראה דחנה התוס' בשבת (ג.) ד"ה בבא כתבו דבתרי עברי דנהרא עובר על איסור מדרבנן, ולפי"ז יוצא דכשנוטל ישראל ואוכל הרי בזה מכשיל את הנותן באיסור מדרבנן, שעל ידו עובר הנותן באיסור מדרבנן.

והנה כבר העירו באחרונים דאם מכשיל את השני באיסור מדרבנן עובר המכשיל באיסור לפני עיור מדאורייתא דהא לא גרע מכשיל באיסור מדרבנן מנותן עצה שאינה הוגנת שאז

עובר באיסור לפני עיור מדאורייתא, ומבואר לפי״ז שהנוטל דבר איסור מישראל לאכלו עובר על לאו דלפני עיור מדאורייתא שהרי הכשיל הנותן באיסור מדרבנן, ומעתה יוצא דכשהישראל נותן לחבירו הרי מלבד שהוא מכשילו באיסור המאכל, הוא מכשילו גם בלפני עיור שע״י נטילתו יעבור בלפני עיור ושוב הנותן מכשילו בזה.

ולפי״ז מבוארים היטב דברי רש״י שנקט לדין תרי עברי דנהרא רק בעכו״ם, שהרי בישראל הנותן לישראל אחר עובר גם בחד עברא דנהרא בלפני עיור, דאע״ג דאיסור המאכל היה יכול לעבור גם מבלי הנותן מ״מ איסור לפני עיור לא היה יכול לעבור מבלי הנותן שאם היה לוקח לבד לא היה מכשיל ישראל אחר באיסור דרבנן, ולכן לענין מה שהנותן מכשילו באיסור לפני עיור הוי זה שוב בתרי עברי דנהרא, משא״כ בישראל הנותן לעכו״ם שאין העכו״ם מצוה בלפני עיור, וא״כ מה שמכשילו הישראל הוי רק באיסור המאכל ובזה אם היה בחד עברא דנהרא ליתא ללאו דלפני עיור שהרי יכול ליטול המאכל לבדו ע״כ.

קהלות יעקב: עבודה זרה סימן ג: ז״ל החינוך, שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה אבל ניישר אותם כשישאלו עצה במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה שנאמר ולפנ״ע לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר והוא נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו, ואחז״ל [בתורת כהנים פ׳ קדושים על פסוק זה] אם [ט״ס וצ״ל אל] יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור והוא עוקם ונוטלה ממנו, וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עוברי עבירה שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה פעמים אחרים עוד, ומזה הצד אמרו חז״ל במלוה ולוה בריבית ששניהם עוברים בלפנ״ע וכו׳ עכ״ל.

ולפום ריהטא מאוד תמהתי מה ראה להסביר בהא דמי שיעזור עוברי עבירה עובר בלפנ״ע שזהו משום שהתפתה ע״י זה לחטוא עוד פעמים אחרים, ולמה לא כתב בפשוטו משום שמכשילו עכשיו בעבירה זו שהוא עושה עכשיו, והנלע״ד בזה דהיה קשה לרבינו החינוך ז״ל שהרי לא אסרה תורה נתינת מכשול אלא למי שהוא עיור וכדמפרש הספרא למי שהוא סומא בדבר, וא״כ התינח אם הנזיר שוגג בדבר שפיר איכא מכשול לפני עיור, אבל כשהחוטא הזה [שהוא עוזר לו] הוא מזיד אין כאן עיור כלל שהרי רואה ויודע את המכשול אלא שרוצה להכשל בו, ולכאורה כל כה״ג [שהלה הוא מזיד] לית ביה משום לפני עיור, ואהא מבאר החינוך דמ״מ אכתי הוא עיור דע״י זה יתפתה בעוד פעמים וכדאמרינן עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, וכל פעם שחוטא בו מתרגל ומתקשר יותר לחטא, ובאותו מכשול שיצא מזה על להבא אין החוטא מכיר בה ולהכי אכתי עיור קרינן ביה, כנלענ״ד בכוונת החינוך ז״ל.

ובאמת דבר זה הוקשה גם להרמב״ם ז״ל דאם החוטא הוא מזיד הא אין כאן עיור, וכתב בפי״ב מהלכות רוצח וש״הנ הי״ד וז״ל: וכן כל המכשיל עיור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחיזק ידי עוברי עבירה ׳שהוא עיור ואינו רואה דרך אמת מפני תאות לבו׳ ה״ז עובר בל״ת שנאמר ולפנ״ע לא תתן מכשול עכ״ל. הרי ביאר במתק לשונו שאע״פ שהוא מזיד ויודע שזה חטא מ״מ קרינן בי׳ עיור משום שאין אדם עובר עבירה אא״כ נכנס בו רוח שטות ואינו מכיר דרך האמת.

ולדינא בין להרמב״ם ז״ל ובין להחינוך פשיטא להו דאע״פ שהוא מזיד קרינן ביה ולפני עיור כו׳ והמסייעו עובר בלפנ״ע וזה מוכח הכא במוכר בהמה לנכרי ובב״מ דף ׳ה גבי רועים ובס״פ איזהו נשך גבי ריבית דאיכא לפנ״ע למסייע את המזיד.

ובספר היקר יד מלאכי סי׳ שס״ז גבי הא דהמושיט כוס יין לנזיר כו׳ עובר בלפנ״ע כתב שם שנסתפקו בלימוד הישיבה היכא שהנזיר לא שתה אותו כוס יין והבן נח לא אכל אותו אבר מן החי שהושיט לו אי קעבר המושיט משום ולפנ״ע לא תתן מכשול או לא, מי נימא כיון דלא נכשלו באיסור על ידי ההיא הושטה לא מקרי תו מכשול או נימא כיון דסוף סוף הוא נתן המכשול לפניהם עובר בלאו דלפנ״ע אף דלא נכשלו בו, וכתב דדעת

נוטה היא דמ"מ עבר לפנ"ע כיון דאנתינת מכשול קפיד רחמנא והרי נתן לפניהם מכשול וע"ש שפלפל בזה.

וראיתי בספר המצות לרס"ג ז"ל שהגר"י פרלא ז"ל כתב שזהו מחלוקת גדולה בהראשונים ז"ל מוני המצות דיש מקמאי ז"ל חושבי המצוות שחשבו את הלאו דלפנ"ע בזה"ל שלא לתת מכשול לפני עיור ויש מקמאי ז"ל שכתבו בזה"ל שלא להכשיל את העור דמשמעותו שאין החטא נגמר אלא כשנכשל בו העור וע"ש בפירוש הגר"י פרלא ז"לשהאריך בזה הרבה, ושו"ר בשד"ח ח"ב בדין לפנ"ע שהאריך בזה הרבה ע"ש.

ונראה דדעת התוס' והר"ן ז"ל הוא שאינו עובר בלפנ"ע אא"כ נכשל בו העור, דלקמן בדף ט"ו ע"ב רבה זבין חמרא לישראל החשוד למכור לנכרים א"ל אביי כו' והא אזיל ומזבין לנכרי והשיב רבה אטו לנכרי מזבן לישראל לא מזבן, פי' ותלינן לקולא דלישראל מזבין, ומסקנא דאסור, וכתבו התוס' בד"ה רהיט ואע"ג דלעיל תלינן אימור לשחיטה זבנה הכא לא תלינן דלישראל מזבין לי' שכך ימכור לזה כמו לזה עכ"ל. ובהר"ן ז"ל מבואר יותר חילוק זה וז"ל כי תלינן במידי דאפשר דבשעת המקח הוברר הדבר דלהתירא בעי לי' ומקפיד בכך כגון הרוצה בהמה לשחיטה שמקפיד בה שלא תעשה מלאכה אבל ישראל חשוד אין לו קפידא בין ישראל לנכרי כה"ג לא תלינן עכ"ל.

והשתא אי נימא דאיכא איסור לפנ"ע מיד בשמניח המכשול לפניו אע"פ שלבסוף לא חטא בו א"כ החילוק פשוט בין ההיא דר"ה דאמר אימר לשחיטה זבני' להההוא עובדא דרבה שמכרו לישראל חשוד, דההיא דר"ה שמכר בהמה לנכרי ליכא משום לפנ"ע כלל שהרי אינו מכשיל בזה לשום אדם רק עליו עצמו אסרו חז"ל למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ושכירות ונסיוני ולא אסרו אלא במוכרה לרדיא וכדאיתא למיתלי שלשחיטה זבנה תלינן לקולא, אבל גבי ההיא דרבה שמכר חמרא לישראל החשוד לעבור על דברי חכמים ולמוכרו לנכרים הא איכא משום לפנ"ע שנותן מכשול לפני הישראל [וכבר ביארו התוס' לקמן דכ"ב דגס באיסורא דרבנן איכא משום לפנ"ע] וא"כ לא שייך כלל לתלות שהישראל ימכור בסופו לישראל דלהסוברים שמשעה שנתן המכשול לישראל עובר בלפנ"ע אע"פ שלבסוף לא נכשל בו א"כ מה בצע כי נתלה שבסופו ימכרנו לישראל מ"מ עבר אלפנ"ע משעת עשיית המכשול כיון שנותן לו דבר שיוכל להכשל בו, אע"כ מוכח דדעת התוס' והר"ן ז"ל הוא דליכא איסור לפנ"ע אא"כ נכשל בו לבסוף ושפיר יש מקום למתלי שלא יבוא לכלל לפנ"ע מפני שזה ימכרנו לישראל ולכן הוצרכו לחלק בין ספק דעכשיו לספק דלאחר זמן וכנ"ל.

לקט מדברי הגאון הגרי"פ פערלא בביאור לספר המצוות לרס"ג

ביאור הגרי"פ פערלא: ח"ב: ל"ת נג נד נה: ...להכשיל מטרף: ...[עמוד 104] **ולעניין לאו** דלפני עיור שכתב רבינו הגאון ז"ל "שלא להכשיל מטרף", צ"ע בזה לכאורה דכיון דבקרא כתיב לפני עיור לא תתן מכשול, משמע דמיד בנתינת המכשול עובר בלאו ואע"פ שלא נכשל אדם בו, ואע"פ שהסיר המכשול אח"כ מ"מ כבר עבר על הלאו בנתינה, אבל מלשון רבינו הגאון שכתב "שלא להכשיל" משמע לכאורה דאין האזהרה אלא על הכשלון, וכל זמן שלא נכשל אדם לא עבר בלאו, ואם קדם והסיר המכשול לא עבר בלא כלום.

איברא דגם לשון הרמב"ם ז"ל (בסה"מ לאוין רצ"ט) הוא כלשון רבינו הגאון כאן, וז"ל: הזהיר מהכשיל קצתנו וכו' ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשלו וכו', ולאו זה כולל ג"כ מי שיעזור על העבירה או יסבב אותה כי יביא האיש ההוא לעון ובעזרתו הכשילו וכו' עכ"ל עיי"ש. הרי דבכל דבריו שנה ושלש דהאזהרה היא על הכשלון ומשמע דבנתינת המכשול

לחוד ליכא עבירת לאו. וכן הוא לשונו (בפי"ב מהל' רוצח הלכה י"ד) שכתב שם וז"ל: וכן כל המכשיל עיור בדבר וכו' הרי זה עובר בל"ת שנאמר ולפני עיור וגו' עכ"ל עיי"ש. וכן הוא לשון החינוך (מצוה רל"ב) שכתב וז"ל: שלא להכשיל בני ישראל עיי"ש.

אבל הבה"ג וסייעתו הר"א הזקן והר"י אלברגלוני והר"ש בן גבירול ז"ל כתבו האזהרה על נתינת מכשול, ומשמע דס"ל דהכתוב מזהיר על נתינת המכשול לחוד אע"פ שלא נכשל אדם. ואמנם באזהרות אתה הנחלת כתב ג"כ האזהרה על [עמוד 105] המכשיל עיי"ש. והסמ"ג (לאוין קס"ח) והסמ"ק (סי' קע"ב) הלכו בזה בדרך הבה"ג וסייעתו עיי"ש.

וא"כ נחלקו בזה הראשונים ז"ל אם לאו דלפני עיור הוא אזהרה על הנתינה גרידא או דוקא על הכשלון, וכל כמה דלא נכשל אדם לא עביד איסורא. וכבר ראיתי לקצת אחרונים ז"ל שנסתפקו בזה והביאו ראיה מההיא (דפ"ק דקידושין לב.) דאמרינן דר"ה קרע שיראין באנפי רבה בריה, אמר איזיל איחזי אי רתח או לא רתח, ופרכינן ודילמא רתח וקעבר אלפני עיור לא תתן מכשול וכו' עיי"ש. הרי דכל כמה דלא רתח בריה לא עבר על לפני עיור. ואף דקצת רצו לגמגם בראיה זו אבל אין דבריהם נכונים ואין להאריך.

גם הביאו ממש"כ הריטב"א (בפ"ב דקידושין מב:) וכן הביא בשטמ"ק (פ"ק דמציעא י:) בשם הריטב"א ז"ל דבקידש גרושה לכהן כיון דליכא איסור עד דבעיל ליכא משום לפני עיור עיי"ש. ואף דהתוס' (בפ"ק דמציעא שם) כתבו דאיכא בזה לאו דלפני עיור עיי"ש, י"ל דהיינו משום דכשבעל קעבר למפרע אף על הקידושין, ס"ל דשייך בזה לפני עיור. והריטב"א ס"ל דגם בכה"ג ליכא לפני עיור. עכ"פ מבואר דדעת הריטב"א דקודם שנכשל לא עבר בנתינת המכשול בלפני עיור. וכן יש מקום להוכיח מסוגיא דסוטה (מד.) עיי"ש היטב.

וגם בתשובות פני יהושע (ח"א חו"מ סי' ט') פשיטא ליה דלא עבר אלפני עיור אלא כשנכשל זה שניתן המכשול לפניו עיי"ש שכתב כן בפשיטות.

אבל הביאו ראיות איפכא (מפרק ואלו מגלחין יז.) בההיא דאמתא דרבי דחזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום לפני עיור לא תתן מכשול, דתניא לפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו הגדול הכתוב מדבר עיי"ש, הרי דמיד בהכאה דהו"ל רק נתינת מכשול קעבר בלפני עיור.

איברא דלכאורה משם איפכא מוכח, לפמש"כ הרא"ש והר"ן ז"ל שם בההיא דר"ל הוה מינטר פרדיסא אתא ההוא גברא ואכל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, שמתיה, א"ל אדרבא וכו', א"ל נדוי דידי' נדוי דידך לאו נידוי, וכתבו ברא"ש וברי"ן שם דאע"ג דעבר בלא תגזול וראוי לומר דנתחייב ההוא גברא נדוי דעבר על ל"ת דאורייתא, מ"מ כיון דלאחר שאכל נדהו לא נדוי הוא, אבל אם אמר לו אל תאכל ואעפ"כ אכל היה יכול לנדותו כי הרואה שחבירו עושה עבירה אפי' עושה איסור דרבנן חייב לנדותו כדאמרינן בפרק הדר עיי"ש. והשתא א"כ הכא אם איתא דבנתינה לחוד עבר בלפני עיור נמצא דכבר עבר בלפני עיור בהכאתו ושוב לאו בר נדוי הוא, אלא ודאי אכתי לא עבר בהכאה אלא שיכול לבוא לידי עבירת לפני עיור ע"י כך כשיחרפנו ויבעט בו ולאפרושי מאיסורא אמרה דלהוי בשמתא. מיהו לא משמע הכי מדקמסיים עלה וקאמר דתניא ולפני עיור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר עיי"ש, משמע ודאי דבהכאה לחוד קעבר בלפני עיור דכיון דהבן גדול הוא מסתמא דמילתא מתקצף על אביו וחזי ביה בישות, ובזה גופא קעבר הבן על כיבוד ומורא דאב אע"פ שאינו מבעט באביו במעשה או בדיבור וממילא קעבר האב בלפני עיור שהרי הוא מכשילו לכך.

איברא דמפרש"י והריטב"א ז"ל שם לא משמע הכי עיי"ש, מ"מ מעיקר הסוגיא שם אין הכרע, דשפיר י"ל כדכתיבנא. וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל (בפ"ו מהל' ת"ת הי"ד) דשם כתב הרמב"ם ז"ל דהמכשיל את העור מנדין אותו, וכתב על זה הראב"ד: כגון המכה את בנו הגדול עיי"ש ובמש"כ בכס"מ שם, הרי דס"ל דמכה בנו גדול הו"ל מכשול ממש ולא נתינת מכשול לחוד, דאל"כ הו"ל להשיג על הרמב"ם ולהוכיח משום דאפילו על נתינת מכשול מנדין אע"פ שעדיין לא הכשילו, ולא לכתוב "כגון", דמשמע דהיינו הך.

עוד הביאו ראיה מדאמרינן (סו"פ איזהו נשך) אר"י א"ר כל המלוה שלא בעדים עובר בלפני עיור לא תתן מכשול עיי"ש, ומשמע ודאי דבהלואה לחוד אע"פ שנפרע אח"כ כבר הוא עובר בלפני עיור, ולכאורה אין זו ראיה ואדרבא יש להוכיח משום איפכא, דהרי התם אמרינן עלה ור"ל אמר גורם קללה לעצמו עיי"ש, ומשמע דר"ל לפלוגי אתי ולומר שאינו עובר בכך לפני עיור אלא שגורם קללה לעצמו, ומשמע שם דהילכתא כוותיה מדאמרינן עלה א"ל רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמרו רבנן שלח ליה וכו' וגורם קללה לעצמו עיי"ש, הרי דלא קיהיב רבינא טעמא אלא משום קללה ולא קאמר טפי דאית בה עבירת לאו דאורייתא דלפני עיור, אלא ודאי כר"ל ס"ל דלית בה משום לפני עיור. וא"כ קיי"ל כרבינא דבתרא הוא.

וכן כתב הר"ב תוס' יו"ט שם במע"מ על הרא"ש שם. וביאר שם טעמא דר"ל ורבינא משום דס"ל דלא שייך איסור לפני עיור אלא בשעה שנכשל עיי"ש בדבריו. ונראה דר"ל דאינו עובר אלא על המכשול, וא"כ זה לא שייך אלא בשאפשר שיכשל מיד בשעת נתינת המכשול לפניו, אבל כאן דבשעת הלואה שהיא נתינת המכשול אי אפשר שיכשל הלוה עד שיגיע זמן הפרעון לא חשיב המלוה מכשיל ואין כאן אלא נתינת מכשול ועל הנתינה לא עבר בלפני עיור. וכתב שם דעל זה סמכו העולם שאין מקפידין בכך עיי"ש.

אבל הרי הריי"ף והרמב"ם והרא"ש והאור זרוע והטור וכל שאר גדולי הראשונים ז"ל הביאו הך מימרא דרב להלכה, וא"כ ע"כ משמע להו דר"ל לא אתי לאפלוגי עליה דרב בהכי ולאוסופי הוא דקאתי דגם גורם קללה לעצמו וליכא מאן דפליג עליה דרב בהכי.

מיהו נראה דבלא"ה אין זה הכרח דאפשר לומר דמאי דקאמר עובר משום ולפני עיור לא שעובר מיד בשעת הלואה קאמר, אלא דאיכא איסורא בהלואה משום שיכול לבוא לידי עבירת לאו דלפני עיור כשיכפור. וכן נראה מפרש"י שם שפירש עובר משום לפני עיור שעולה על רוחו של לוה לכפור עיי"ש, ואמאי לא פירש כפשוטו שיכול לכפור אלא ודאי דמשום שיכול לכפור ליכא עבירת לאו דלפני עיור עד שיכפור ממש, ולזה פירש שעולה על רוחו של לוה לכפור וא"כ קרוב הדבר שיבוא לידי עבירת לאו דלפני עיור בהלואה זו ומכניס את עצמו בכך בספק עבירת לאו דאורייתא.

ונראה דאדרבא משום יש להוכיח איפכא, דאל"כ קשה אמאי נקט האיסור במלוה לחוד הרי כיון דהמלוה עובר מיד בשעת הלואה בלאו דלפני עיור משום שנותן מכשול לפני הלוה שיכול לכפור א"כ גם הלוה עובר משום לפני עיור משום שמכשיל את המלוה בהלואה זו בעבירת לאו דלפני עיור, דמה לי עבירה זו מעבירה אחרת. וכן מבואר בתוס' (פ"ק דע"ז טו:) בד"ה לעכו"ם מזבין וכו', דהא דאמרינן דלא מפקדינן אלא אלפני אבל אלפני דלפני לא מפקדינן היינו דוקא בנכרי שאינו מזוהר על לפני עיור ולפיכך ליכא חששא אלא משום [עמוד 106] שימכור לחבירו שיכשל בו הו"ל לפני דלפני דלא מפקדינן, אבל בישראל החשוד למכור, אסור למכור לו משום שמא ימכור לעכו"ם ויעבור הוא על לפני עיור, ונמצא דזה שמוכר לישראל זה עובר בלפני עיור שמכשיל את זה הישראל החשוד בעבירת לאו דלפני עיור, ואין זה לפני דלפני אלא לפני ממש עיי"ש בדבריהם. וכן הוא בביאור יותר בתוס' רבינו אלחנן ז"ל לע"ז שם שנדפסו מקרוב, וכ"כ בתושבות חות יאיר (סי' קפ"ה) והוכיח כן מדברי התוס' אלו אלא שגמגם קצת בלשון התוס' שלפנינו עיי"ש בדבריו, אבל הדבר ברור דזו כוונת התוס'... =עיי"ש אריכות בכל זה וכעת השמטתי ===

עוד נראה ראיה לזה מדאמרינן (בפרק ארבע מיתות סג:) דאזהרה למסית נפק"ל מדכתיב וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו וגו' עיי"ש והדבר קשה דתיפוק ליה מקרא דלפני עיור לא תתן מכשול דאין לך נותן מכשול יותר ממסית לעבוד ע"ז.... == כעת השמטתי קטע זה עד הסוף===

ביאור הגרי"פ פערלא

אמנם לכאורה נראה ראיה מוכרחת דעובר בלאו דלפ"ע בנתינת מכשול גרידא אע"פ שלא נכשל זה שרצה להכשילו מדברי הירושלמי (פרק ארבע מיתות ה"י) דמבואר שם דאע"ג דתנן התם דבמעביר מזרעו למולך לא מיחייב מיתה אלא במסר והעביר... =כעת השמטתי===...

❖ לא תשים דמים בביתך, מקור נוסף לנתינת מכשול והיחס ללפני עיור

[עמוד 107] **ועוד יש מקום עיון** בזה מדתניא (בפ"ק דב"ק טו:) רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל לא תשים דמים בביתך עיי"ש, והשתא אם איתא דלאו דלפ"ע הוא אזהרה לנותן מכשול אע"פ שלא הכשיל א"כ למה לי קרא דלא תשים דמים בביתך להכי תיפוק ליה מקרא דלפני עיור, דהרי כלב רע וסולם רעוע אין לך נתינת משכול יותר מזה, אלא ודאי מוכרח לכאורה מזה דלאו דלפני עיור אינו אלא אזהרה להמכשיל, וא"כ כלב רע וסולם רעוע לאיסורא מיד אפילו בדליכא עדיין מי שיכשל בהן ליכא למשמע אלא מקרא דלא תשים דמים בביתך, וכבר עמדנו בזה קצת לעיל (עשין עז). אבל משכ"ל לדחות הכרח זה הוא דחוק עיי"ש.

אבל נראה עיקר בזה ע"פ מה שכבר תמהו האחרונים ז"ל מנ"ל לרז"ל בספרא ובברייתא דתלמודין להוציא קרא דלפני עיור מפשוטו דקאי להזהיר על עצה רעה או שלא להכשיל בעבירה, ואמאי לא נימא דקרא כפשוטו שבא להזהיר על מכשול ממש, שלא ליתן לפני עיור או מי שאינו יכול להזהר אבן או קורה וכיו"ב שיכשל בהם ויפול. וכן מדברי הרמב"ם ז"ל (לאוין רצ"ט ובסו"פ י"ב מהל' רוצח) ובחינוך (רלב) ובסמ"ג (לאוין קס"ח) מבואר דלאו דלפני עיור לא קאי אלא על עצה רעה ומכשול בדבר עבירה ולא על מכשול ממשי גשמי, והדבר תמוה מנ"ל הא.

וכל מה שתירצו בזה אינו מספיק כלל. דמש"כ הרא"ם ז"ל (בפרשת קדושים) דהיינו טעמא משום דאיתקיש עיור לחרש דסמיך ליה בלאו דלא תקלל חרש, מה חרש דהתם לאו דוקא חרש, אף עיור דהכא לאו דוקא עיור עיי"ש. כבר דחה הר"ב קרבן אהרן שם עיי"ש בדבריו. ומה שתירץ הרב גור אריה ז"ל הביאו בק"א שם דמדכתיב בסיפא דקרא ויראת מאלקיך משמע להו הכי דלא שייך לומר כן אלא על הנעלם בלב ואינו יוצא לפועל שאין מורא בעשייתו אלא ליודע מחשבות, ואם עיור ומכשול כמשמען זהו דבר נעשה בידים ונראה לכל הוא עיי"ש.

ולדעתי גם זה אינו מספיק כלל דהדבר פשוט דגם בעור ממש ומכשול ממש שייך בו ויראת מאלקיך, כגון שמפיל קורה או אבן לפני עיור כמו שלא בכוונה ובאמת עושה כן בכוונה להפילו, וכיו"ב משכחת לה גווני טובא שהדבר מסור ללבו של אדם אע"פ שהדבר יוצא לפועל, כמו לענין קימה והידור מפני שיבה וזקן דכתיב ביה ויראת מאלקיך שדרשו בספרא (פרשת קדושים פ"ז) ומייתי לה (סופ"ק דקידושין לב:) יכול יעצום עיניו כאילו לא ראהו ת"ל תקום ויראת, דבר המסור ללבו של אדם נאמר ויראת מאלקיך עיי"ש, הרי דאע"פ שהכל רואים שאינו קם מלפניו שייך בו ויראת מאלקיך כשמעצים עיניו כאילו אינו רואהו. וכן ברבית דכתיב ויראת מאלקיך ודרשוהו לתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית (בר"פ איזהו נשך סא:) עיי"ש, אע"פ שהדבר יוצא לפועל ונראה לכל מ"מ שייך בו ויראת מאלקיך כשעושה תחבולה או מנקה את עצמו לפני אנשים דלאו באיסורא עבדי. וכן בכל דוכתי כיו"ב. וא"כ כאן נמי משכחת להו כמה גווני שיכול להצטדק לפני בני אדם אפילו במכשיל עיור כמשמען ממש. ושייך בהו ויראת מאלקיך היודע ובוחן לבבכות אם כוונתו לעקל או לעקלקלות.

ועוד זאת אני תמה דא"כ הא דתנן (סו"פ איזהו נשך) דהמלוה והלוה ברבית עוברים בלפני עיור משום דכל אחד מכשיל את חבירו באיסור לקיחת ונתינת רבית עיי"ש, והרי התם לא מיירי בתולה מעותיו בנכרי והדבר נראה לכל שזה לוקח וזה נותן רבית, ואפילו הכי תנן שעוברים בלפני עיור, וע"כ היינו משום דהא דכתיב ויראת מאלקיך היינו רק לומר שלא יחשוב שאם יסתיר מעשיו לעיני בני אדם ע"י איזה אמתלא ודברי שקר וכיו"ב כבר ניצל

מעונש, כי יש לו לירא מאלקים הרואה ללב ויודע מחשבות, אבל ודאי פשיטא דגם העושה בפרהסיא בגלוי לפני הכל הוא בכלל האזהרה.

וכן המושיט כוס יין לנזיר דקתני בברייתא שעובר בלפני עיור פשיטא דכ״ש כשמשקהו היין לתוך פיו או המושיט אבר מן החי לבן נח, וכי תסיק אדעתין שכשמאכילו בידים אינו עובר בלפני עיור משום דלא שייך בו ויראת מאלקיך, וכן במשקולות אטו מי שאינו טומן משקלותיו במלח אלא הדבר נראה לעינים שמרמהו במשקל, כגון שהיה המשקל חסר ופחות מכפי מה שראוי אינו עובר בלאו דלא תעשו עול במשפט במדה ובמשקל מפני שנאמר בו אני השם, אלא ודאי פשיטא דהא ליתא, והכא נמי נהי דגם מכשיל שאינו נראה לעיני אדם בכלל האזהרה מ״מ אית לן למימר דגם עיור ממש ומכשול הנראה לעינים בכלל אזהרה זו דלפני עיור.

וגם מה שכתב בזה הרב קרבן אהרן שם דבעור ומכשול ממש כמשמען לא שייך לשון ׳נתינה׳, דמה הוא נותן ולמי נותן, ולא שייך בזה אלא לשון שימה והו״ל למיכתב ולפני עיור לא תשים מכשול, ולזה הוכרחו חז״ל לפרשו על דבר ששייך בו לשון נתינה דהיינו עצה רעה או כוס יין [עמוד 108] לנזיר ואבן מן החי לב״נ עיי״ש בדבריו.

ואני תמה דגם לפי דבריו אמאי לא שייך גם בעור ומכשול ממש נתינה, כגון שנותן לו לאכול או לשתות דבר מזיקו או ממיתו, וגם לא כתיב בקרא ולעור לא תתן מכשול אלא ולפני עיור לא תתן מכשול, וכבר אשכחן בקרא בכמה דוכתי לשון נתינה במקום ידוע אע״פ שאינו נותן לשום אדם ואינו נותן שום דבר, כמו כל לשון נתינה דגבי מתן דמים וגבי כלי המשכן וגבי רציעת עבד דכתיב ונתתה באזנו ובדלת, וגבי מנחת חוטא כתיב לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה, וגבי שמן המשחה כתיב ואשר יתן ממה על זר וגו׳, והרבה מאוד כיו״ב בשאר מקומות שכולם אינם אלא לשון הנחה על מקום ידוע, וגבי קטורת כתיב ונתתה ממנה לפני העדות באהל מועד וגו׳, וזהו ממש כלשון הכתוב כאן ולפני עיור לא תתן, וגם שם אינו ענין מתנה למי שיהיה או מה שיהיה כהכא אלא ענין הנחה במקום, וא״כ ודאי התימה במקומה עומדת מנ״ל להוציא מקרא זה מידי פשוטו.

וראיתי להב״ח (ביו״ד סי׳ של״ד סעי׳ כ״ט) שהעלה ג״כ בכוונת הראב״ד ז״ל (בפ״ו מהל׳ ת״ת) דאין אזהרת לפני עיור אלא במכשילו בדבר עבירה וכיו״ב דוקא ולא בעור ומכשול כמשמעו עיי״ש, ובודאי דהכי משמע מברייתא דספרא ומדברי שאר ראשונים ז״ל כמשכ״ל.

וכן נראה מסוגיא דנדה (נז.) דעלה דתנן התם נאמנים הכותים לומר קברנו שם את הנפלים או לא קברנו, נאמנים לומר על הבהמה אם בכרה או לא בכרה וכו׳, ופרכינן ליה להו לפני עיור לא תתן מכשול עיי״ש, ופרש״י וז״ל: לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם עכ״ל עיי״ש, וע״כ ודאי לא מזלזלי בלאו המפורש בתורה אלא שהם מפרשים קרא כפשטיה בעור ממש ובמכשיל בידים ממש, וא״כ אית להו עיקר אזהרת לפני עיור אלא דלית להו מה שדרשוהו חז״ל על מכשול בעצה רעה ובדבר עבירה, וא״כ מאי קאמר דלית להו לפני עיור, והוא ודאי אית להו, אלא דלית להו מה שהוסיפו ודרשו מהך קרא שאר ענינים שאינם במשמעות הכתוב ע״פ פשוטו, אלא ודאי הדבר ברור דפסיקא ליה לתלמודא דכל עיקר אזהרה דלפני עיור לא קאי אלא דוקא במכשול בדבר עבירה ובעצה רעה לחוד, אבל נתינת מכשול בידים לפני עיור ממש אינה בכלל אזהרה זו, והילכך הכותים דמפרשי הך קרא כפשוטו דוקא בנתינת מעשול בידים לפני עיור ממש נמצא דלפי האמת לית להו אזהרתת לפני עיור כל עיקר, והיינו דפריך שפיר והא לית להו לפ״ע לא תתן מכשול דלפי מה שקבלו רז״ל דאזהרה זו לא קיימא אלא על מכשול בדבר עבירה או עצה רעה לית להו לכותים אזהרה זו כלל, ועכ״פ הדבר תמוה טובה לכאורה מנ״ל הא.

ואמנם הנראה לי בזה דהיינו טעמא משום דכל מכשול בידים בין בעור ובין בכל אדם יש בו בלא״ה אזהרה מיוחדת בפני עצמה וגם עשה יש בו מדכתיב ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו, וכמש״כ הרמב״ם ז״ל (בסה״מ עשין קפ״ד)

וז"ל: שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבותינו וזה שנבנה כותל סביב הגג וסביב הבורות והשיחין והדומה להם כדי שלא יפול המסתכן מהם או בהם, וכן כל המקומות המסוכנים והרעועים כולם יבנו על סדר שיסיר הרעוע והסכנה, והיא אמרו יתעלה ועשית מעקה לגגך ולשון ספרי ועשית זו מצוה עשה עכ"ל. ובלואין (רצ"ח) כתב וז"ל: הזהירנו מהניח המוקשים והמכשולים בארצנו ובבתינו כדי שלא ימותו בהם בני אדם והוא אמרו ולא תשים דמים בביתך וכו' עכ"ל עיי"ש.

הרי דעשה דועשית מעקה והל"ת דלא תשים דמים בביתך שעמה לא באו להזהיר על המעקה ועל המכשול שבביתו בלבד אלא על כל המכשולים בכלל בין שהם בביתו בין שהם חוץ לביתו, ולא כתב קרא בביתך אלא משום דשם החובה מוטלת עליו לבדו משום שהוא עשה התקלה, אבל ברשות הרבים החובה מוטלת על הצבור והב"ד כולם יחד ולא עליו לבדו,

והיינו דקתני בספרי (תצא פיסקא רכ"ט) ומייתי לה בב"ק (פרק פרה נא.) ממנו ולא בתוכו, שאם היה רשות הרבים גבוהה ממנו עשרה טפחים ונפל ממנו לתוכו פטור עיי"ש, כלומר פטור הוא משום שאין המכשול שלו אלא של כל הצבור, אבל ודאי חובה על הצבור לעשות מעקה לרה"ר כדי להסיר המכשול ואם לאו הם עוברים בעשה ול"ת, שהרי אפילו בתי כנסיות ומדרשות שהם של רבים הוה מחיבינן במעקה אי לאו משום שהם אינן עשוין לדירה ואין גגיהם עשוים להשתמש בהם וליכא מכשול, וכמש"כ הרמב"ם (פי"א מהל' רוצח ה"ב) עייש"ה ואכמ"ל בזה. וכ"כ בחינוך (מצוה תקמ"ו תקמ"ז) עיי"ש,

וכ"כ הרמב"ם (בהל' רוצח שם ה"ד) וז"ל: אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצרו חייב לעשות לה חוליא וכו' או לעשות לה כיסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות, וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצוה עשה להסירו (ר"ל עשה דועשית מעקה) ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך (כלומר דעל סכנת עצמו הוא עובר בלאו דהשמר לך אם אינו נזהר בדבר יפה, ועי' שבועות לו.) ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה עובר בלא תשים דמים וביטל מצוה עשה עכ"ל עיי"ש.

והשתא א"כ ממילא מבואר דכל נתינת מכשול בידים להכשיל אדם בו עובר בעשה ול"ת דועשית מעקה ולא תשים דמים, דאם רמיא עליו חובה להסיר כל מכשול אע"פ שלא הוא עשאו כ"ש שהוא מוזהר שלא לעשותן בידים כדי להכשיל בני אדם בהן.

ולפי"ז הדבר ברור דחופר בור ברשות הרבים עובר בל"ת דאורייתא דכתיב לא תשים דמים בביתך, דאע"ג דלכסות בור ברה"ר שלא עשאו הוא לאו עליה דידיה רמיא אלא על כל בני העיר, מ"מ כשעושה הוא הבור ומניחו בלא כיסוי ודאי עובר הוא לבדו עליו בלאו ועשה שהרי הוא בעל התקלה ובעל הבור קרייה רחמנא דכתיב בעל הבור ישלם ואע"פ שאינו ברשותו עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו.

וראיתי להר"ב משנה למלך (פ"ב מהל' רוצח ה"ב) שתמה על המהרי"ט ז"ל בתשובה שנסתפק לומר דבאיסור דרבנן יש שליח לדבר עבירה מסוגיא דפרק הפרה (נא.) דאמרינן בור של שני שותפין ברה"ר היכי משכחת לה אי דשוו תרוייהו שליח ואמרי ליה זיל כרי לן ואזל וכרה להו אין שליח לדבר עבירה עיי"ש, ודבר עבירה היינו משום שאסור לקלקל רה"ר כדפירש"י שם (לקמן נג.) בד"ה נפל לפניו עיי"ש, ואיסור קלקול רה"ר דרבנן, הרי דגם בעבירה דרבנן אמרינן אין שליח לדב"ע עיי"ש בדבריו. הרי דפשיטא ליה להרב ז"ל דבעשיית בור ברה"ר ליכא שום איסור דאורייתא, וכבר [עמוד 109] ראיתי בנו"ב מהדו"ק (חאה"ע סי' ע"ה) שפקפק בדבריו דאם איתא דחופר בור ברה"ר לית ביה איסורא דאורייתא א"כ קשה למ"ד (בפרק המניח ל.) כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברה"ר אם הזיקו פטורין, א"כ בור ברה"ר שיהא חייב אם הזיקו היכי משכחת לה, והוכיח מזה דאיסורו דאורייתא ושורש איסורו כתב שהוא כמזיק בידים עיי"ש בדבריו.

ודברי תימה הם, דודאי אין זה מזיק בידים דא״כ למה לי קרא דבעל הבור ישלם, ועוד דמדפטריה קרא על אדם וכלים ע״כ לאו מזיק בידים חשיב ליה דמזיק בידים חייב על הכל, וכן מוכרח ממתניתין (דריש ב״ק) דתנן ולא זו וזו שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק עיי״ש, ואם איתא דהו״ל כמזיק בידים אין לך הולך ומזיק יותר מזה, ועי׳ בסוגיא דהתם (לקמן ה:) עיי״ש היטב ואכמ״ל בזה. ולפי דרכו הו״ל לומר דעדיפא מינה דמהא גופא מוכח איסורו מדאורייתא מדחייבה עליו תורה בתשלומין, דאם איתא דמדאורייתא ליכא איסורא בחפירת בור ברה״ר א״כ לא הוה מתחייב בתשלומין משום דכל שמותר לקלקל ברה״ר אם הזיק פטור, אבל גם זה ליתא כדמוכח בסוגיא דפ״ק דב״ק שם עיי״ש. וגם כי לפי״ז למאי דקיי״ל כרבנן דאמרי התם כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברה״ר אם הזיקו חייבין, אית לן למימר דליכא איסורא דאורייתא בחופר בור ברה״ר דמהיכא תיתי, וא״כ דברי המל״מ נכונים.

ועפי״ז היה נראה ג״כ במה שתמה על המל״מ בתשובת בשמים ראש (סי׳ י״ח) בהגה שדבריו הם נגד גמרא ערוכה (סוף פ״ז דזבחים סו.) דאמר ר״א בר״ש שמעתי שמבדילין בחטאת העוף ומאי לא יבדיל אין צריך להבדיל, ואמרינן עלה אמר לו ראבד״ר לר״א אלא מעתה גבי בור דכתיב ולא יכסנו ה״נ דאין צריך לכסות, ומשני היכ השתא התם כיון דכתיב בעל הבור ישלם עליו רמיא לכסויי אבל הכא וכו׳ עיי״ש. ובתוס׳ שם בד״ה אלא מעתה וכו׳ עיי״ש. הרי מפורש דמדאורייתא מיחייב לכסותו, וא״כ כשחפר ולא כיסה עבד איסורא דאורייתא, אבל לפמש״כ לא זו שאין ראיה משום אלא אדרבא מהתם איכא ראיה להמל״מ, דהרי לכאורה אינו מובן כלל מאי דקא משני התם כיון דכתיב בעל הבור ישלם עליו רמיא לכסויי, ואיזה ראיה יש מזה למאי דקיי״ל כרבנן דכל המותרין לקלקל ברה״ר אם הזיקו חייבין, וא״כ אע״ג דכתיב בעל הבור ישלם מ״מ אפשר שאינו חייב לכסותו.

וגם עיקר מאי דפריך אלא מעתה גבי בור דכתיב ולא יכסנו הכי נמי דאין צריך לכסות, קשה דמאי פריך, ודילמא אין ה״נ דאין צריך לכסות, ועכצ״ל דהסוגיא אזלא אליבא דמ״ד כל המותרין לקלקל ברה״ר והזיקו פטורין, ולזה שפיר פריך דנימא מאי ולא יכסנו אינו צריך לכסותו, וא״כ חיובא דבור היכי משכחת לה, ועל זה משני דהתם מהא גופא מוכח דצריך לכסותו דכיון דקרא קאמר בעל הבור ישלם, ש״מ דעליו רמיא לכסותו, וע״כ מאי דכתיב ולא יכסנו אינו אלא בדרך תנאי לומר שאם לא יכסנו יתחייב לשלם, דאל״כ היה פטור דכל המותרין לקלקל והזיקו פטורין, והשתא לפ״ז התינח לרבי יהודה דאית ליה דכל המותרין לקלקל והזיקו פטורין אבל לדידן דקיי״ל כרבנן דאמרי כל המותרין לקלקל והזיקו חייבין, הדרא קושית רב אחא בריׄ דר״א לדוכתה אימא ולא יכסנו אינו צריך לכסות ולדידהו לא שייך שינויא דרב אשי כמשכ״ל, ועכצ״ל דלדידהו אין ה״נ דקושטא דמילתא דאין צריך לכסות ולא קשה מידי ולא פריך אלא אליבא דר״י דאמר דכל המותרין לקלקל ברה״ר והזיקו פטורין דלדידיה ע״כ ליכא למימר דאין צריך לכסות כמש״ל, וא״כ מתבאר מזה דלדידן קיי״ל דאין איסור מה״ת בחפירת בור ברה״ר כדעת המל״מ.

אלא דכל זה הוא רק לפי מה דנקטו האחרונים ז״ל שאין איסור מבואר בתורה בחופר בור ברה״ר, אבל לפ״מ שביארנו הרי יש בדבר לאו ועשה המבוארים בקרא, וא״כ מאי דפריך בסוגיא דזבחים שם אלא מעתה גבי בור דכתיב ולא יכסנו הכי נמי דאין צריך לכסות, ודאי אליבא דכו״ע פריך משום דפשיטא ליה דבכל מכשול שעושה ברה״ר ואפילו ברה״י קאי עליה בל״ת ועשה דאורייתא. ולא נראה לו לומר דבמכשול דבור גלי קרא שאינו צריך לכסותו ומותר להניח המכשול, והוא גזה״כ בלא טעם, ועלה משני שפיר התם כיון דכתיב בעל הבור ישלם, עליו הוא דרמי לכסויי, כלומר כיון דקרא דולא יכסנו במקום חיובא דתשלומין הוא דכתיב, שהרי מסיים קרא בעל הבור ישלם, ע״כ ליכא למימר דלהקל עליו בא הכתוב שאינו צריך לכסות דהוה משמע דגם לענין תשלומין דמיירי בהו פטור מלכסות, וזה לא יתכן שהרי מסיים קרא וכתב בעל הבור ישלם, וע״כ מתפרש הכתוב ולא יכסנו אם לא יכסנו וקאמר קרא אם לא יכסנו ישלם דעילויה רמי לכסויי.

גם אפשר לומר יותר, דודאי מיפשט פשיטא ליה דאיכא איסורא דאורייתא בעשיית המכשולים, ואין לך מכשול יותר מבור ברה"ר, אלא דפריך דנימא ולא יכסנו דאין צריך לכסות דאחר שכבר חפר הבור ברה"ר שוב אין החובה לכסותו מוטלת עליו אלא על כל הצבור דהרי לאו בור דידיה הוא אלא של כל בני העיר דהא קרקע עולם היא, וכמשכ"ל דמכשול שברה"ר חובת הצבור הוא להסירו, והכא נמי אע"פ שחפרו הוא אשמעינן קרא דלא עליה דידיה לחוד רמי לכסותו, ואנן לא קיי"ל הכי, ועלה משני התם כיון דכתיב בעל הבור ישלם עילויה הוא דרמי לכסויי, כלומר כיון דקרייה רחמנא בעל הבור וחייבי' לשלם ש"מ דעשהו הכתוב כאילו הוא ברשותו אע"פ שאינו ברשות כדאר"א (בריש פ"ק דפסחים) וממילא קם ליה נמי ברשותו לעבור עליו בלאו דלא תשים דמים אם לא יכסנו, ועכ"פ מבואר דעל חפירת בור שהוא מכשול לרבים הרי זה עובר על לאו דאורייתא.

ומ"מ מתבאר דבמכשול בידים יש אזהרה מיוחדת בפ"ע מקרא דלא תשים דמים בביתך, ולזה לאו דלפני עיור לא תתן מכשול אוקמוהו במכשול שאינו עושה בידים ממש, אלא במשיאו עצה רעה לעשות עבירה כגון ששואלו אם כשרה אשה זו לכהונה והוא אומר לו שהיא כשרה וזה נישאה והיא אינה כשרה, או עצה רעה שמפסידו ממון בכך כמו שאמרו בספרא, או מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח כדקאמר רבי נתן בברייתא (דפ"ב דפסחים ופ"ק דע"ז) והוא ענין אחר לגמרי וצריך אזהרה מיוחדת בפ"ע. והיינו דקאמר רבי נתן התם מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואמה"ח לב"נ ת"ל ולפני עיור לא תתן מכשול, ובסופ"ג דכתובות ובסופ"ק דבב"ק קאמר רבי נתן גופיה מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר ולא תשים דמים בביתך עיי"ש.

וכנראה הנך תרתי ברייתות דרבי נתן בהדדי תנינהו וקדריש מקרא דלפני עיור אזהרה למכשול הדעת שמסכל דעתו ומתעהו [עמוד 110] לעשות עבירה או ענין רע לו בדבר הרשות ע"י עצה רעה. ומקרא דלא תשים דמים בביתך דריש אזהרה למכשול הגוף שמזיק גופו ושופך דמיו כדמשמע מלישנא דקרא דכתיב ולא תשים דמים בבתיך שאפילו בביתו ורשותו אסור לו להניח מכשול שאפשר שיכשלו בו אחרים.

והנך תרתי אזהרות צריכי, דמכשול הגוף הזהירה עליו תורה אע"פ שאינו נותנו בכוונה כדי שיכשלו בו אלא אפילו מגדל כלב רע לפי תומו בלא שום כוונה רעה או סולם רעוע שאין דעתו כלל כדי שיפול הנופל ממנו, אפילו הכי עובר בלא תשים דמים, אבל אזהרת לפני עיור דלמאי דמוקמינן לה במכשיל דעתו ומתעהו ומטעהו בדעה רעה, לכאורה משמע דליתא אלא במכווין כדי להכשילו, אבל כל שמייעצהו לפי תומו בלא שום כוונה רעה אע"פ שנכשל בה חבירו, וכן כשמושיט לו דבר איסור לא? [לו] לאכילה לא שייכא אזהרה זו כלל וא"כ לא ראי זו כראי זו, דמכשול בדעת ממכשול הגוף ליכא למשמע משום דמכשול הגוף חמיר טפי ומכשול הגוף ליכא למשמע מאזהרה דמכשול הדעת דהא אזהרה דמכשול הגוף נוהגת גם במניח מכשול לפי תומו בלא שום כוונה רעה דומיא דמעקה.

וכן משמע מדקדוק לשון הרמב"ם ז"ל בספר המצות שבלאו רצ"ח כתב וז"ל: הזהירנו מהניח המוקשים והמכשולות בארצנו ובבתנו כדי שלא ימותו בהם בני אדם והוא אמרו ולא תשים דמים בביתך וכו' עכ"ל, ובלאו רצ"ט כתב וז"ל: הזהיר מהכשיל קצתנו והוא שאם ישאלך אדם וכו' ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו וכו' והוא אמרו ולפני עיור וגו' עכ"ל עיי"ש, הרי דבלאו דלא תשים דמים כתב דענין האזהרה הוא שלא להניח המכשולות כדי שלא ימותו בהם בני אדם, ומבואר דעל הנחת המכשול באה האזהרה, אע"פ שמניחו בלא שום כוונה לרעה, אבל באזהרת לפני עיור כתב דענין האזהרה הוא שלא להכשיל ולרמות, והיינו בכוונה להכשילו ולרמותו להטותו מטובה לרעה. וכזה הוא ג"כ לשון הסמ"ג (לאוין קס"ז קס"ח) **והחינוך** (מצוה רל"ב ותקמ"ז) עיי"ש.

איברא דקשה על זה מההיא (דפרק ואלו מגלחין) דבמכה לבנו גדול עובר משום לפני עיור ומשמע ודאי דאפילו מכהו לפי תומו ואין כוונתו להכשילו שיבעט בו ויקל בכבודו, שייכא בה אזהרת לפני עיור, וכן מהא דתנן (סו"פ איזהו נשך) דמלוה והלוה ברבית עוברים בלפני

עיור אע״ג דודאי לא כדי להכשיל זה את זה עושין כן, אלא זה מלוה כדי להרויח וזה לוה ונותן רבית למלוה מפני שצריך למעות, וזה אינו רוצה להלוותו בלא רבית, וכן ר״ה בפ״ק דקידושין דקרע שיראין באפי רבה בריה אמר איזיל איחזי אי רתח, דודאי לא להכשילו עשה כן אלא להבחין את בנו, ופשיטא דהוה ניחא ליה טפי טובא כשלא רתח, ואפילו הכי פריכינן ודילמא רתח וקעבר בלפני עיור, הרי דגם אזהרו זו איתא אפילו בשעושה לפי תומו בלא שום כוונה לרעה כלל, ורק בנתינת המכשול כל שאפשר להעלות על הדעת שיבוא הלזה [=הלה??] בכך לידי מכשול עובר בלפני עיור, עכ״פ כשנכשל בכך כמו באזהרת לא תשים דמים בביתך. ובודאי דדברי הרמב״ם והסמ״ג והחינוך תמוהים טובא בזה לכאורה.

וביותר יש לתמוה דהרי שם הזכיר הרמב״ם ההיא דהמלוה והלוה עוברים בלפני עיור בכלל האזהרה, וכן בחינוך שם הביא ההיא דאסור לתת ולשאת עמהם משום לפני עיור אע״ג דגם התם לתומו הוא נושא ונותן כדי להרויח ולא משום להכשילו.

ולכן נראה דמש״כ באזהרת לא תשים דמים בביתך שהזהירנו מהניח המוקשים והמכשולות, ובאזהרת לפני עיור שהזהירנו מהכשילו ומלרמותו, אין כוונתו דדוקא בשכך היתה כוונתו כדי להכשילו ולרמותו דוקא, אלא כוונתו לחלק דאזהרה דלא תשים דמים בביתך היא באה על הנחת המכשול בלבד, ואפילו לא נכשל אדם בו עובר מיד בלאו דלא תשים דמים בביתך, אבל באזהרת לפני עיור אינו עובר אלא כשנכשל העור אבל בנתינת המכשול לחוד לא עבר בלאו זה וכמו שנתבאר לעיל, וכן כוונת החינוך והסמ״ג.

ולפי״ז ג״כ שתי אזהרות אלו חלוקות זו מזו לגמרי ולא נשמע חדא מכללא דאידך, דמכשול הדעת מכלל מכשול הגוף ודאי ליכא למשמע כמבואר, וכן לאידך גיסא אזהרת לא תשים דמים מכלל אזהרת לפני עיור לא נפקא משום דאזהרת לפ״ע שבאה להזהיר על מכשול הדעת אין אזהרתה אלא על המכשול אבל בהנחת המכשול לחודא לא עבר בלאו משא״כ אזהרת לא תשים דמים שבאה להזהיר על מכשול הגוף בידים אפילו בהנחת המכשול לבד עובר בלאו. והלכך שתי אזהרות חלוקות הן ושתיהן באות במנין הלאוין גם לשיטת רבינו הגאון ז״ל, ועי׳ מה שהארכנו בענין זה לעיל (עשין ע״ז) עיי״ש היטב.

ועדיין צריך ביאור לשון רבינו הגאון ז״ל שכתב: ״להכשיל מטרף״ ואינו מובן לכאורה מה ענין ״מטרף״ שכתב, דמשמע ודאי דכוונתו שלא להכשיל אדם מוטרף בדעתו דהיינו אדם שוטה וכדאמרינן (בפ״ב דנדה יג:) ושנטרפה דעתה היינו שוטה עיי״ש, וזה על פי מה שאמרו אין אדם עובר עבירה אא״כ נכנסה בו רוח שטות (ברפ״ק דסוטה ג.) עיי״ש ורוצה לומר שאסור לסייע ידי עוברי עבירה כגון להושיט כוס יין לנזיר ואמה״ח לב״נ כדדריש רבי נתן מלפני עיור לא תתן מכשול, ובתוספתא (פ״ב דדמאי) היה נדור מן הככר אמר לו תן לי ואוכלנו, יין ונתגלה א״ל תן לי ואשתנו, לא יתן שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, כיוצא בו לא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואמה״ח לב״נ וכו׳ עיי״ש. וכוונת גאון לפרש עיור דקרא שהוא עיור בדעת שנטלו עיני שכלו ורוצה לעבור עבירה לא תכשילנו לסייעו בדבר.

❖ היחס לאיסור אונאת דברים

אבל הדבר קשה לכאורה אמאי שביק הנך גווני דקתני להו בספרא שלא ליתן לו עצה שאינה הוגנת לו וכמו שהביאו כל שאר הראשונים ז״ל, אבל נראה דדבריו ז״ל מדוקדקים ע״פ המבואר בספרא (פרשת בהר פ״ד) ולא תונו איש את עמיתו, זו אונאת דברים וכו׳, כיצד אם היה בעל תשובה וכו׳ ראה חמרים מבקשים תבואה מבקשים יין לא יאמר להם וכו׳, שמא תאמר עצה טובה אני מוסר לו, והרי הדבר מסור ללב וכו׳ עיי״ש. הרי מבואר דעצה שאינה הוגנת הו״ל בכלל אזהרת אונאת דברים דנפק״ל מקרא דולא תונו איש את עמיתו.

הן אמת דההיא ברייתא איתא נמי בתלמודין (בפרק הזהב נח:) ובתוספתא (פ״ג דמציעא) ולא נזכר שם עצה שאינה הוגנת כלל, וכן בפסיקתא זוטרתא (פרשת בהר) נראה שלא היה כן

בגריסתו עיי"ש, אבל כן היה ג"כ בגירסת רש"י ז"ל (בפרשת בהר) שכתב שם וז"ל: ולא תונו איש את עמיתו, כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, וא"ת מי יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמר ויראת מאלקיך וכו' עכ"ל עיי"ש. ובודאי מקורו מדברי הספרא כגירסא שלפנינו, וא"כ מאחר שמנה לקמן לאו דלא תונו איש את עמיתו שוב לא הוצרך למנות לאו [עמוד 111] דלפני עיור אלא לענין מה שלא נכלל בלאו דלא תונו איש את עמיתו, כשיטתו של רבינו הגאון ז"ל בכל כיוצ"ב, והיינו לאזהרה שלא להכשיל בדבר עבירה כגון מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לב"נ וכיו"ב. וזה שכתב 'שלא להכשיל מטרף' וכמו שנתבאר.

אבל מדברי הגאון ז"ל באזהרותיו על פי עשרת הדברות (בדיבור לא תשא) נראה דמפרש אזהרה זו לענין עצה שאינה הוגנת שכתב שם וז"ל: 'נמהרה עצתם אל תשגום כעורים המה לחטוב' עכ"ל עיי"ש, והוא מלשון הכתוב (איוב ה יג) ועצת נפתלים נמהרה, ולשון הכתוב (בפרשת תבוא) ארור משגה עיור בדרך, ומש"כ לחטוב רצה לומר למכשול, והוא מענין הכתוב (בפרשת שופטים) דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים וגו', וביאור דבריו שאם נמהרה עצתם, שמהירים לקבל עצה נבערה, אל תשגום בעצה רעה, שהם עלולים להכשל כעורים, ומפרש בזה אזהרת לפני עיור לא תתן מכשול, וזה ע"פ הספרא, וכאן עזב דרך הספרא ונקט כדברי רבי נתן בברייתא, והיינו מטעם שביארנו.

❖ איך יוכיח עד קללה והכאה הרי מכשיל לנוכח בלאו דלפני עיור

ביאור הגרי"פ פערלא: ח"א עשה כח תוכחה: עמוד 343: ...הן אמת דלענ"ד לכאורה מה שפירש רש"י בערכין שם עד הכאה עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח עיי"ש, דמבואר דמפרש עד הכאה היינו שיכהו בפועל, וכן מתבאר מדברי הרמב"ם (בפ"ו מהל' דעות ה"ז) עיי"ש, צ"ע טובא אצלי דהרי מצוה הבא בעבירה היא דעבר בהכי אלפני עיור דהוה ליה לאו דאורייתא, ובקרא דהוכח תוכיח אין לנו אלא מצוה תוכחה בעלמא אבל עד הכאה לא רמיזא בכתוב כלל ומנא לן דשרי.

ובאמת דחזינא לחינוך (פרשת קדושים מצוה רל"ט) שלא פירש כן שכתב וז"ל מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שחיוב מצוה זו עד הכאה, כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החטא עד כדי שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח, עכ"ל עיי"ש, הרי דס"ל דלא הכאה ממש קאמרינן אלא שיהא קרוב להכותו, ולפי זה אתי שפיר אבל לפירוש רש"י והרמב"ם קשה. מיהו מדברי המדרש שהביא בהגהות מיימוני על דברי הרמב"ם שם מבואר דהכאה ממש קאמרינן וכפירוש רש"י ז"ל עיי"ש, ודוחק לומר דכיון דמקרא דויטל שאול וגו' יליף לה התם י"ל דהכי גמירי לה דזו היא מצות תכוחה דאורייתא עד הכאה ואכמ"ל...

...אלא דמכל מקום אכתי קשה למ"ד עד קללה ולמ"ד עד נזיפה, דהא מאי דקאמרינן עד קללה לאו היינו לקללו בשם דיש בו לאו דאורייתא דמקלל חבירו בשם, דהא לא קאמר עד שיקללנו בשם, ועוד דהא משאול גמר לה התם דכתיב לבשתך ולבושת ערות אמך, שאין זו אלא זלזול בעלמא. ואפילו לפי מה שפירש מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות שם דקללה ממש היא, כלומר שיהיה זה לבשתך ולבושת ערות אמך עיי"ש בדבריו, מ"מ אין כאן קללה בשם שיהא בו לאו גמור דאורייתא אלא איסורא בעלמא ולהרבה ראשונים אפילו איסורא ליכא כמו שיבואר לפנינו לקמן בלאו דמקלל עיי"ש...

...וגם למ"ד עד הכאה נראה דהיינו לומר דבהכאה נפטר מלהוכיחו עוד, אבל ודאי כשיראה שיש לחוש שיכנו, אסור לו להוכיחו יותר דהו"ל מצוה הבא בעבירה כמשכ"ל, ובזה אפשר להשוות דעת החינוך עם דעת רש"י וסייעתו וניחא נמי שפיר דאין סתירה לדברי החינוך מדברי המדרש תנחומא שהביא בהגהות מיימוני שם, משום דודאי בהכאה נפטר מלהוכיח יותר אלא דהיינו היכא שלא היה נראה למוכיח מעיקרא לפי דעתו שיבוא החוטא להיעז פניו כל כך להכותו, אבל כשיראה ומשער בדעתו שהחוטא קרוב להכותו, אסור לו להוכיחו

יותר כדי שלא יעבור בלאו דלפני עיור והו"ל מצוה הבא בעבירה, וגם זה הוא בכלל עד הכאה דקאמר רב וזה שבא החינוך לאשמעינן, כן נראה לי ברור...
לפי השיטות שבקיום מצוה או לתועלת אין איסור לפני עיור הדברים מתיישבים בפשיטות

❖ האם כל מסית עובר בלפני עיור

ביאור הגרי"פ פערלא: ח"ג: עונש כד כה: במצות מסית ומדיח: בתו"ד בענין הפסוק ולא יוסיפו לעשות וגו'...

...[עמוד 127] **ומלבד זה** אפשר לומר על פי מה שהקשה בתשובות חות יאיר (סי' קס"ו) למה לי אזהרה זו למסית מקרא דולא יוסיפו לעשות, תיפוק ליה משום אזהרת לפני עיור לא תתן מכשול, ומה שרצה שם לתרצה כבר חזר הוא ז"ל גופיה בהשמטות שם ודחאה והניחה בקושיא עיין שם.

ואף על גב דלפי דעת כמה מהראשונים ז"ל דס"ל דבנתינת מכשול לחודה לא קעבר בלפני עיור אלא משנכשל ע"י המכשול, כמו שנתבאר אצלנו (לעיל לאוין נ"ה) עיין שם, א"כ לא קשה מיני דהא המסית מתחייב בהסתה לבד אף על פי שלא אבה לו ולא שמע אליו הניסת כלל, והרי בזה ליכא לאו דלפני עיור לשיטה זו, אבל אין זה מוסכם. דאיכא דס"ל דבנתינת המכשול מיד קעבר בלאו דלפני עיור לא תתן מכשול.

ונראה קצת דזו היא דעת הרמ"ה ז"ל, דבהכי אתי שפיר מאי דס"ל דגם במסית דשאר עבירות איכא עונש בדיני אדם, והדבר תמוה דהרי לא אשכחן שום אזהרה במסית אלא במסית לע"ז בלבד ואין עונשין אלא א"כ מזהירין, אבל לפי"ז אתי שפיר דאפשר דאזהרתו מלפני עיור וגו', וממילא מוכרח ע"פ זה דס"ל להרמ"ה ז"ל דמיד בנתינת המכשול קעבר בלפני עיור דאל"כ הו"ל לאו שאין בו מעשה ושוב ליכא עונש בידי אדם על אזהרה זו, וכמש"כ באמת בחנוך (מצוה רל"ב) עיין שם, והיינו משום שהוא מהסוברים דאין אזהרת לפני עיור אלא על המכשול ואז ליכא מעשה.

ואף על גב דבהדיא כתב הרמ"ה ז"ל שם דמסית דשאר עבירות לא מיחייב אלא אם אבה ושמע אליו הניסת... [-נשמט קטע] ...ועכצ"ל דאע"ג דודאי ס"ל להרמ"ה ז"ל דמיד בנתינת המכשול קעבר בלפני עיור מ"מ לא מיחייב עד דציית ליה הניסת דמיתעבדא עכ"פ מעשה ע"פ דיבורו ע"י הניסת, ועי' במש"כ הרב לח"מ (פ"ג מהלכות ע"ז ה"ט) עיין שם היטב. ואכמ"ל בזה. ומה"ט גופא הוא דלא מתחייב המסית דשאר עבירות אלא בששמע אליו הניסת, אף על גב דודאי איסורא קעביד בנתינת המכשול מיד, ונפק"מ לענין היכא דנתינת המכשול היא ע"י מעשה וכגון מושיט כוס יין לנזיר וכיו"ב דחייב מיד אף על גב דאכתי ליכא מכשול, והשתא לפ"ז ודאי קשה אמאי לא מייתי אזהרה למסית מאזהרת לפני עיור לא תתן מכשול:

איברא דלכאורה אפשר לומר דמאחר דס"ל להרמ"ה ז"ל דלוקין על לאו דלפני עיור כמשכ"ל, וע"כ דס"ל דלא הוי לאו שאין בו מעשה ומטעם שנתבאר, וגם אינו לאו שבכללות משום דהמכשולים כולם משם אחד הן, וכל כיו"ב לא חשיב לאו שבכללות כמש"כ הרמ"ה ז"ל גופיה (סג:) עיין שם, וכ"כ בתוס' שם (ד"ה על כולם), ובפרק בתרא דמכות (ח.) ד"ה ולילקי עיין שם, ובתוס' רי"ד (פסחים מא.) וכן דעת הרמב"ם ז"ל כמש"כ בכ"מ (רפי"א מהלכות ע"ז) עיין שם.

וכ"כ הרמב"ן ז"ל (בסה"מ שורש תשיעי) במין הראשון דלאוין שבכללות עיין שם, ולכאורה נראין דבריו כסותרין זא"ז למש"כ (בחי' למכות שם) שלא כדברי התוס' שם עיין שם, אלא שיש ליישב ואכמ"ל בזה.

אלא שראיתי להרמב"ן ז"ל ביבמות (פד:) בההיא דאמרינן התם דכל היכא דאיהו מוזהר היא מוזהרת שכתב וז"ל: קשה לי תיפוק ליה דהא איכא משום לפני עיור דשוה בכל וכו',

וי"ל דלעולם משום לפני עיור איכא אבל ללקות משום לאו המיוחד בה מהדרינן וכו' עכ"ל עיין שם, וראיתי להריטב"א ז"ל שם שהבין מדבריו אלו דס"ל דלפני עיור הו"ל לאו שבכללות ואין לוקין עליו עיין שם.

ואמנם לענ"ד הוא תמוה שאינני רואה שום רמז לזה בדברי הרמב"ן ז"ל שם, אדרבה מלשונו שם משמע דודאי לוקין על לאו דלפני עיור, אלא דבסוגיא דהתם מהדר לאשכוחי מלקות באשה דאיסורי כהונה משום הלאו המיוחד בה, משום דקאי התם על הא דאמר רבא כל היכא דאיהו מוזהר היא מוזהרת מאותו הלאו עצמו שהוא מוזהר עלה, אבל משום לאו דלפני עיור דלא מיחייבא היא אלא משום לתא דידיה על מה שמכשילתו לא מיירי התם, אף על גב דודאי אית בה מלקות נמי משום לאו דלפ"ע, וזו היא כוונת הרמב"ן ז"ל במש"כ דלעולם משום לפ"ע איכא וכו', וכן ריהטא דכל לשון הרמב"ן שם ע"ש היטב, וכן מתבאר מלשון הרמב"ן שהביא הרשב"א ז"ל שם עיין שם.

ומיהו בעיקר הדבר ראיתי להרמב"ם ז"ל (בסה"מ שורש תשיעי) שכתב ג"כ דלפ"ע הו"ל לאו שבכללות עיין שם, וכ"כ בכסף משנה (פ"י מהלכות כלאים הל"א) וכ"כ עוד (פי"ב מהלכות עדות ה"ט) עיין שם, וכ"כ הרב המאירי ז"ל (ביבמות שם) שאין לוקין על לאו זה עיין שם, ואכמ"ל בזה... [-נשמט קטע]

ומעתה לפי"ז אפשר לדון ולומר דאע"פ שכבר ביארנו בזה בדעת רבינו הגאון ז"ל לעיל (לאוין נ"ה) דס"ל דאזהרת לפני עיור לא על נתינת המכשול היא אלא על המכשול, וכל זמן שלא נכשל העור לא עבר בלפני עיור עיין שם, מ"מ יש מקום לדון בזה ע"פ מה שדרשו בספרא (קדושים פ"י) ומייתי לה בפרק ארבע מיתות (סד:) יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת"ל לא תתן, מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב ת"ל להעביר עיין שם.

❖ על נתינת המכשול עובר משום 'חצי שיעור'

ולפ"ז נראה דגם כאן אפילו להסוברים דכיון דכתיב לפני עיור לא תתן מכשול, משמע דעיקר האזהרה היא על הכשלון, מ"מ כיון דכתיב בההוא קרא לא תתן, הנתינה נמי בכלל האזהרה היא, ואף על גב דלהסוברים שלוקין על לאו דלפני עיור אינו לוקה עד שיתן ויכשיל, מ"מ על הנתינה לחודה נמי קעבר על לפני עיור לא תתן מיהת מתורת חצי שיעור, וכדרך שביארנו לעיל (לאוין ל') לענין כתיבת קעקע עיין שם היטב, דכיון דעיקר האזהרה היא על נתינת המכשול עם הכשלון, הרי נתינת המכשול מיהת הו"ל חצי שיעור האיסור וקיי"ל חצי שיעור איסורו דאורייתא, ולפי מה שביארנו שם לדעת רוב הראשונים ז"ל גם בחצי שיעור עובר בלאו כבשעור שלם, אלא שאין עונש בפחות מכשיעור שלם עיין שם.

ובפרט לפי המבואר [עמוד 128] בירושלמי (פרק ארבע מיתות ה"י), שהבאתיו שם דגם במעביר מזרעו למולך אף על גב דמיעט קרא מסר ולא העביר, מ"מ היינו דוקא מעונש מיתת ב"ד אבל בל"ת דמזרעך לא תתן וגו' עובר על המסירה לחודה אף על פי שעדיין לא העביר עיין שם, והתם איכא מ"ד דלוקה על המסירה בלא העברה, והיינו משום דמיעוטא דקרא מוקמינן למיתת ב"ד לחודה, אבל מלקות מיחייב, אבל כאן כיון דליכא אלא מלקות כי מיעט קרא אימעיט אפילו ממלקות, אבל איסורא מיהת איכא כבכל חצי שיעור,

ועפ"ז יש מקום ליישב מה שעמדנו שם דבקצת דוכתי מוכח דמיד בנתינת המכשול קעבר בלפני עיור וגו', ובמק"א משמע איפכא דאינו עובר אלא בכשלון עיין שם היטב, אבל עפ"ז ניחא, אלא שאין להאריך בזה כאן,

וא"כ אפשר לומר דאע"פ שבלשון אזהרת לפני עיור כתב רבינו הגאון ז"ל שם שלא להכשיל, היינו רק משום שכולל נתינת המכשול כאחת עם הכשלון, משום דעיקר האזהרה היא על הנתינה שעם הכשלון, אבל נתינת מכשול לבד אף על פי שעכ"פ אסורה מדאורייתא מ"מ אין זה אלא מתורת חצי שיעור, ומ"מ גם בנתינת המכשול קעביד איסורא דאורייתא אף על פי שלא נכשל העור, וגם עובר בהכי בלאו להסוברים דבחצי שיעור נמי איכא ל"ת, אלא דמילקא לא לקי,

והשתא לפ"ז במסית כיון דאע"פ שמתחייב על ההסתה גרידא אפילו כשלא שמע לו הניסת, מ"מ הו"ל נמי בכלל לאו דלפני עיור, דהא נתינת המכשול מיהא איכא, אלא דמייתינן אזהרתו מקרא דולא יוסיפו לעשות משום דהו"ל אזהרה פרטית למסית, וכתיבא בדידיה גופי כמשכ"ל, א"כ יפה עשה רבינו הגאון ז"ל שלא מנה לאו דולא יוסיפו לעשות, משום דלשיטתו אזיל דבכל כיו"ב אינו מונה אלא הלאו הכללי בלבד, והילכך אחר שכבר מנה לאו דלפני עיור שבכללו גם אזהרה למסית, לכן לא מנה שוב לאו דולא יוסיפו לעשות,

ואפילו את"ל דדעתו כדעת הסוברים דבחצי שיעור ליכא אלא איסורא דאורייתא בעלמא, אבל לאו ליכא, מ"מ כיון דעכ"פ כבר שמעינן בה מיהת איסורא דאורייתא מכלל הלאו דלפני עיור שכבר נמנה, שוב לא יבא במנין לאו דולא יוסיפו לעשות לשיטתו, כמו שביארנו בכמה דוכתי, ובפרט במבוא (סי' ד' ובסי' ז' שורש ששי) עיין שם, ועי' מש"כ עוד בזה בפנים (לעיל לאוין ס"ב) עיין שם היטב, ועדיין יש אתי לדון בזה הרבה אלא שאכמ"ל בזה יותר, והעיקר כמשכ"ל בטעמו של רבינו הגאון ז"ל בזה:

ביאור הגרי"פ פערלא: ח"ג: פרשה נז: ברכות וקללות: [מצות ערבות] [עמוד 413]
...אלא דאכתי גם באיסורין שבתורה הדבר קשה לכאורה
טובא, דהרי ודאי אית לן למימר דאיכא חיובא מדאורייתא מתורת ערבות כל היכא דאפשר למנוע את חבירו ולהרחיקו מכל דבר פשע וחטאה, ואם לא עשה כן הרי זה כאילו הוא גופיה קא עביד עבירה זו שהיה כח בידו למנעו מלעשותה, וא"כ קשה טובא למאי דתניא (פ"ב דפסחים כב:) רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח, ת"ל ולפני עיור לא תתן מכשול עיי"ש, והשתא תיפוק ליה דאפילו היכא דשקיל איהו גופיה כוס יין לשתות חיובי מחייב כל בר ישראל למנעו מלשתותו מתורת [עמ' 414] ערבות, שאם לא ימנעהו מעבירה זו הו"ל כאילו הוא גופיה קעבר עבירה זו,

והיכי תיסק אדעתין לומר שיהא רשאי להושיט לו כוס זה בידים דאיצטריך לזה קרא דלפני עיור לא תתן מכשול לאשמעינן דאסור. ובהדיא אמרינן בפרק זה בורר (כז:) מאי דכתיב וכשלו איש באחיו, היינו בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה ומוקמינן לה בשיש בידם למחות עיי"ש, והכי נמי אמרינן ר"פ שובעת הדיינין (לט.) עיי"ש, ואם רק בשהיה בידו למחות ולא מחה אמרה תורה וכשלו איש באחיו היכי תיסק אדעתין לומר שיושיט לו דבר איסור בידים, ולמה לי להכי קרא דלפני עיור לא תתן מכשול.

מיהו לזה היה אפשר לומר דנפק"מ לענין מלקות לדעת הסוברין שלוקין על לאו דלפני עיור, כמש"ל במנין הלאוין (ל"ת נ"ה) עיי"ש, אלא דמלישנא דברייתא דקתני מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר וכו' משמע דאי לאו קרא דלפני עיור לא תתן מכשול גם איסורא בעלמא לא שמענו.

מיהו אכתי היה אפשר לומר דמשום אבר מן החי לבן נח הוא דנקט הך לישנא דבני נח ליתנייהו בכלל ערבות, ובדידהו ודאי לא שמענו אפילו איסורא בעלמא אלא מהך קרא דלפני עיור לא תתן מכשול, אבל כוס יין לנזיר ודאי ליכא נפק"מ בהך קרא אלא לענין מלקות בלבד...

אלא דאפשר לומר ע"פ דעת הרא"ש (פ"ג דברכות סי' י"ג) דנשים אינן בכלל ערבות, וכן כתב רבינו יונה ז"ל שם בשם הר"י ז"ל עיי"ש. וגם בגרים כתבו בפרש"י ובתוס' (פ"ב דנדה יג:) וביבמות (מז:) דאינם בכלל תורת ערבות עיי"ש. וא"כ איכא נפק"מ בקרא דלפני עיור לענין נשים וגרים ועבדים שגם הם גרים שיאנם בכלל תורת ערבות וא"כ ליכא בהו איסורא אלא משום קרא דלפני עיור לא תתן מכשול לחוד.

ובהכי אתי שפיר נמי מאי דקשה טובא לכאורה בסוגיא דפ"ק דע"ז דמוקי ברייתא דקתני מנין שלא יושיט אדם וכו' דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא אבל בחד עברא דנהרא שרי, וקאמר עלה דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן עיי"ש, והדבר קשה טובה דאפילו

בחד עברא דנהרא נמי דמשום לאו דלפני עיור ליכא, מ"מ תיפוק ליה דאסור מדאורייתא מתורת ערבות, ואע"ג דלזה היה אפשר לומר דלא מחלקינן התם בהכי אלא לענין בני נח, דעיקר סוגיא דהתם מיירי בהו עיי"ש, אבל בישראל הכי נמי שאין חילוק בזה לענין איסורא, ואע"ג דדייק הכי מדקתני בברייתא לישנא דלא יושיט ולא קתני לא יתן ובהך ברייתא קתני נמי לא יושיט כוס יין לנזיר, מ"מ איכא למימר דלא נקט לישנא דלא יושיט אלא משום אבר מן החי לבן נח וכמשכ"ל. אבל בכוס יין לנזיר אין הכי נמי דאפילו בחד עברא דנהרא איכא איסורא מיהת משום תורת ערבות.

אלא דלפ"ז הדבר תמוה במש"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל שם ההיא ברייתא כמו שהיא ומה שחילקו בה בסוגיא דגמרא שם בין היכא דקיימי בתרי עברי דנהרא לחד עברא דנהרא, ומשמע מדבריהם שאין חילוק בזה בין מושיט לישראל ומושיט לנכרי עיי"ש. וגם ראיתי להר"ן ז"ל שכתב על דברי הרי"ף ז"ל שם וז"ל: דיקא נמי דקתני לא יושיט וכו' ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור שהרי מחוייב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עוברי עבירה עכ"ל. וכן כתב הר"ן ריש פ"ק דשבת עיי"ש. ומשמע מלשונו דבישראל מיירי מדכתב שמחוייב הוא להפרישו מאיסור ובודאי דלא מיחייב בהכי אלא לגבי ישראל דוקא אבל לגבי נכרי ליכא שום חיובא להפרישו מאיסור, וא"כ הדבר תמוה דבישראל ודאי מדאורייתא נמי איכא איסורא מיהת משום ערבות. וכן כתבו התוס' והרשב"א והריטב"א והרא"ש ז"ל רפ"ק דשבת ובהגהות מרדכי שם כדברי הר"ן ז"ל עיי"ש.

וביותר תמוה דמדברי הרי"ף ז"ל שם משמע דאפילו איסורא דרבנן ליכא בחד עברא דנהרא אפילו בישראל, וכן מבואר להדיא במרדכי (רפ"ק דע"ז שם) בשם הסמ"ג, וכן הוא בסמ"ג (לאוין קס"ח) עיי"ש, וכן הוא עוד בכמה פוסקים, ועי' בטושו"ע (יו"ד סי' קנ"א) ובש"ך (שם סק"ו) ולפמש"כ דבריו תמוהים עיי"ש היטב ואין להראיך כאן בזה.

אבל לפמש"כ איכא למימר דס"ל להראשונים ז"ל דודאי במקום דשייכא תורת ערבות אין מקום לחלק בישראל בין קיימי בתרי עברי דנהרא לחד עברא דנהרא, אלא דנקט בברייתא הך דינא גם בישראל משום דאיכא נפק"מ לענין היכא דליכא תורת ערבות כגון בנשים וגרים ועבדים שאינם בכלל ערבות, אלא דמ"מ דברי הראשונים ז"ל בענין זה סתומים ביותר ודבריהם ז"ל צ"ע טובא אצלי.

ואמנם ראיתי להריטב"א ז"ל (בפ"ק דע"ז שם) שכבר נתעורר בעיקר קושיא זו, וכתב שם וז"ל: מיהו הני מילי לענין לפני עיור לא תתן מכשול, דכל היכא דתבע ליה [-בקש ממנו את האיסור] סתמא דומיא דמתניתין, והא דנזיר ואבר מן החי, שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליתא משום לפני עיור, ואע"ג שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידינו, לא חישינן, אבל מ"מ אי תבע ליה בפירוש לאיסורא, נהי דמשום לפני עיור ליכא אכתי איכא איסורא במילתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור וכו', ולא עוד אלא שאנו חייבים למחות בידו דכל ישראל ערבין זה לזה, וכ"ש שאסור לגרום להם לעשות שום איסור וכו' עכ"ל עיי"ש.

הרי שכבר עמד הריטב"א ז"ל על מבוכה זו דכבל ענין איכא התם איסורא דאורייתא מתורת ערבות, ולזה כתב דהתם מיירי דוקא בשתבע שיתן לו את הכוס סתמא ולא אמר בפירוש שרוצה לשתותו ובזה לא שייכא תורת ערבות, ולזה שפיר מחלקינן התם בין קיימי בתרי עברי דנהרא דאסור משום אזהרת לפני עיור, לחד עברא דנהרא דשרי משום דאין זה בכלל אזהרה זו, אבל היכא דגלי דעתיה בפירוש שרוצה לשתותו, בכל ענין אסור ליתן לו מדאורייתא עכ"פ מתורת ערבות, שאפילו למחות בידו כשנוטלו הוא גופיה לשתותו אנו חייבין משום שכל ישראל ערבין זה בזה, וכ"ש דליכא שום צד היתר לגרום לו לעשות שום איסור. וכן פירש"י ז"ל והתוס' ובתוס' רבינו אלחנן ז"ל ובמרדכי וברא"ש (פ"ק דע"ז שם) דמיירי התם בשתבעו ליתן לו סתמא ולא אמר שלשתותו הוא רוצה וכן כתב באו"ז (בע"ז פ"ק), אבל בפרש"י שעל הרי"ף שם מבואר דס"ל דמיירי בשאמר בפירוש שרוצה

לשתותו עיי״ש [עמ׳ 415], וכן מתבאר מדברי הרמב״ם ז״ל (פי״ב מהלכות רוצח הי״ד) ובסה״מ (לאוין רצ״ט) ובסמ״ג (לאוין קס״ח) עיי״ש היטב. ולדעתו הקושיא במקומה עומדת.

ולכאורה לשיטת הריטב״א ז״ל צ״ע מההיא דרפ״ק דמציעא (ה:) דאמרינן כיון דסתם רועה פסול לעדות משום דמחזקינן ליה בגזלן אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עיור לא תתן מכשול עיי״ש, והשתא לדברי הריטב״א ז״ל כיון דרועה חזקתו גזלן לרעות בשדות של אחרים בלא רשות בעליהם הו״ל כמפורש בהדיא לאיסורא וא״כ למה איצטריך למיפרך משום איסור דלפני עיור ותיפוק ליה מתורת ערבות דבכל ענין אסור אפילו בענין שאינו בכלל אזהרת לפני עיור. והרי מסתמא ודאי לא הקפידו למימסר חיותא דוקא לרועה אשה או גר או עבד שאינם בתורת ערבות.

מיהו נראה שלק״מ דהרי בלא״ה קשה דהא מסתמא יש ביד הרועה בלא״ה כמה בהמות אחרות וא״כ הא אין זה בכלל אזהרת לאו דלפני עיור דלא מיירי אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא וכיו״ב, וא״כ מאי פריך, אלא שכבר הרגיש בזה הריטב״א ז״ל גופיה (הובא בשטמ״ק בסוגיא דפ״ק דמציעא שם) ותירץ דהך קרא דלפני עיור לא נקטיה התם בקושייתו אלא לרווחא דמילתא דודאי גם בלא״ה אסור עיי״ש בדבריו, וכבר רמז לזה הריטב״א ז״ל גם במקומות (רפ״ק דע״ז) עיי״ש וא״כ לק״מ.

אלא דלפי״ז עכ״פ הדבר תמוה ביותר על הגאונים ז״ל שאע״פ שמנו מצוה זו דארבעים ושמונה בריתות מ״מ לא מנאוה אלא במנין הפרשיות ואמאי והא לפי מה שנתבאר נוהגת מצוה זו ביחיד כבצבור לענין שלא ליתן בידים דבר איסור לעוברי עבירה כשהם מגלים דעתם בפירוש דלמיעבד איסורא קא מכווני, ובדלא קיימי בתרי עברי דנהרא דמשום אזהרת לפני עיור לא תתן מכשול ליכא, אבל תורת ערבות איכא, דהרי ודאי סברת הריטב״א ז״ל ברורה ומוכרחת מצד עצמה דכיון דמשום ערבות אנו חייבין אפילו למחות בידם ולמנוע אותם מן העבירה, כ״ש שבכלל זה שלא ליתן להם דבר האסור בידים כשידעו שנוטלים אותו על דעת לעבור על האיסור, וזהו דבר המוטל על הכל בין ציבור ובין היחיד.

ונראה ראיה מבוררת לדעת הריטב״א ז״ל מדתניא בתוספתא (סופ״ב דדמאי) היה נדור מן הככר אמר לו תן לי ואוכלנו, אבטיח שניקר, אמר לו תן לי ואוכלנו וכו׳, לא יתן, שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו. כיוצא בו לא יוטיש אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו עיי״ש. ומדקתני טעמא שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו ולא מייתי לה מקרא דלפני עיור לא תתן מכשול דהו״ל אזהרת לאו דאורייתא, עכצ״ל דמיירי אפילו בדלא קיימי בתרי עברי דנהרא שאינו בכלל אזהרת לפני עיור, ואע״ג דבהך ברייתא נמי נקט לישנא דלא יושיט דדייקינן מיניה בסוגיא דפ״ק דע״ז שם דהיינו בדקאי בתרי עברי דנהרא, מ״מ איכא למימר דבההיא ברייתא דתוספתא הך לישנא לאו דוקא הוא, דבלא״ה עכצ״ל כן לפי דעת הראשונים ז״ל שהבאתי לעיל דגם בדקיימי בחד עברא דנהרא נמי איכא עכ״פ איסורא דרבנן משום שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, והשתא לפי״ז הרי ברייתא דתוספתא לא קתני אלא טעמא דאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, והך טעמא איתי׳ אפילו בדלא קיימי בתרי עברי דנהרא ואפילו הכי נקט בה לישנא דלא יושיט וע״כ מוכרח לדעתם לומר דהתם הך לישנא לאו דוקא הוא... אלא ודאי ע״כ מוכרח מזה כמש״כ הריטב״א ז״ל דהיכא דתבע ליה הנזיר בפירוש שיתן לו כוס יין לשתותו אפילו בדלא קיימי בתרי עברי דנהרא מוזהר עלה מדאורייתא שלא ליתנו לו משום תורת ערבות... וא״כ הדבר תמוה להגאונים ז״ל אמאי לא מנו מצוה זו במנין שאר העשין השוין בכל בין ביחיד ובין בציבור ולא מנאוה אלא במנין הפרשיות כאילו לא היתה מוטלת אלא על הציבור.

מיהו לזה היה אפשר קצת לומר ע״פ מה שכבר העירו קצת אחרונים ז״ל על הרמב״ם ז״ל (סוף פי״ב מהלכות רוצח) שהביא איסור אזהרת לפני עיור ולא חילק כלל בין קיימי בתרי עברי דנהרא או לא, והוא תמוה דהא חילוק זה מבואר להדיא בסוגיא דרפ״ק דע״ז ואמאי השמיטו ולא הביאו להלכה ולא תירצו בזה כלום.

ולדידי תמיהא זו תסוב לא על הרמב"ם ז"ל בלבד, שכבר קדמו בזה הבה"ג ז"ל (הל' אבר מן החי) שהביא להלכה ברייתא דרבי נתן דאמר מנין שלא יושיט וכו' עיי"ש והשמיט מאי דמחלקינן בה בסוגיא דפ"ק דע"ז שם בין היכא דקיימי בתרי עברי דנהרא או לא אלא סתם וכתב הברייתא כמו שהיא, ולפי הנראה ס"ל דלא קיי"ל הכי להלכה ...והיינו משום דס"ל דהכי ס"ל לסתמא דתלמודא פ"ק דמציעא שם דקאמר בפשיטות אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עיור וגו' ...[עמ' 416]

... ומעתה לפי"ז אפשר לומר דזו היא ג"כ דעת הגאונים ז"ל ולהכי לא מנו פרשת ארבעים ושמונה בריתות דהיינו מצות ערבות אלא במנין הפרשיות משום דלענין שלא להכשיל אחרים בדבר עבירה בידים כבר שמענו מן ל"ת דלפני עיור לא תתן מכשול, לא שנא קיימי בתרי עברי דנהרא או לא, ובפרט הבה"ג ז"ל דמבואר ע"כ בלא"ה דס"ל הכי וכמו שביארנו, וליכא נפק"מ בחיובא דערבות אלא לענין דמשום זה נתחייבנו למחות בעוברי עבירה ולהפרישן בע"כ מן העבירה שעושין מעצמן, ודבר זה אינו מסור אלא לציבור ולב"ד שיש כח בדים לכך, וע"כ אין מצוה זו מוטלת אלא עליהם ולהכי לא מנאוה אלא במנין הפרשיות שהם חוקים ומשפטים המסורים לציבור וב"ד. אלא דהא תינח לענין איסורין אבל אכתי קשה טובא מאי דאקשינן לעיל דאיכא נפק"מ בחיובא דערבות אפילו ביחידים לענין להתחייב להוציא את חבירו ידי חובתו בכל המצוות שבתורה שאפשר לצאת בהן ידי חובתו ע"י אחר וא"כ הקושיא במקומה עומדת אמאי לא מנאוה במנין שאר העשין השוין בכל.

❖ חשש לפני עיור במחייב את חבירו שבועה בבית דין

...[שם עמוד 420] וראיתי למהר"י אלפאנדרי ז"ל (במוצל מאש ח"א סי' מ"ה) שהעיר להקשות לפי מה שהסכימו כל הפוסקים דמה שאמרו (ב"ק ט.) עד שליש במצוה, היינו במצות עשה אבל במצות ל"ת חייב לבזבז כל הון ביתו שלא לעבור על מצוה קלה, והא כיון שמצינו שהתורה חייבה שבועה למודה במקצת, ולכופר הכל במקום הכחשת עד אחד, הרי שמותר לזה להשביעו כדי שלא יאבד ממונו אף על פי שיודע ודאי שזה נשבע על שקר ונמצא שעובר בל"ת דלפני עיור, גם רז"ל שתקנו שבועה לחנוני על פנקסו שאחד משניהם נשבע לשקר איך לא חששו לזה, וכתב שם לתרץ זה דכיון דזה הוא רשע גזלן שבכפירתו גוזל ממון חבירו אין המשביעו עובר עליו בל"ת דלפני עיור דאמרינן הלעיטהו לרשע וימות, דהלכה פסוקה היא כרשב"ג דאמר הכי עיין שם בדבריו,

ולפי מה שנתבאר לעיל אין שום יסוד לדבריו אלו, דההיא דרשב"ג לא מיירי כלל באזהרת לאו דלפני עיור לא תתן מכשול ולא שייכא התם כלל כמו שביארנו לעיל, וגם אין שום מקום כלל לחלק לענין זה בין צדיק לרשע, וכמו שהכריח הר"ב חות יאיר שהבאתי לעיל לפי דרכו, ובלא"ה מוכרח כן ואף ע"ג דמאי דקתני בברייתא (בפ"ק דע"ז שם) אבר מה"ח לבן נח לענין לאו דלפני עיור, אין ראיה, משום דסתם בני נח היינו שמקיימים שבע מצות שלהם ולאו רשע הוא, וכמבואר מדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות מלכים פ"י הלכה ט' י') דעכו"ם ובני נח שני ענינים חלוקים הם עיין שם, וביותר ביאור מבואר בדברי הרמב"ן והריטב"א ז"ל (פ"ב דמכות ט' ע"א) עיין שם, מ"מ הדבר מבואר בהדיא בסוגיא דפ"ק דע"ז שם דאפילו עכו"ם מוזהרין עליו בל"ת דלפני עיור עיין שם, וכן מבואר בכל הראשונים ז"ל לענין המומרים, כמש"כ בתוס' שם וברא"ש ובמרדכי שם ובסמ"ג (לאוין קס"ח) ובאור זרוע (בפסקי ע"ז שם) ובשאר הפוסקים, ורשב"ג שם לא אתי מהאי טעמא למישרי איסור לפני עיור אלא לומר דלא שייכא בזה תורת ערבות וכמו שביארנו,

וגם לעיקר קושייתו נראה פשוט דלא שייכא בה אזהרת לפני עיור כלל, דהתובע לא לחייבו שבועה בא לפני בית דין אלא ממון הוא דקתבע, והבית דין הם שמחייבים אותו שבועה, והם לא קים להו בהו מאן מינייהו קושטא קאמר, ולברר הדבר הוא דקא מחייבי ליה שבועה על פי דין תורה, ולא שייכא בהו אזהרת לפני עיור כלל, ואדרבה לא להכשילו בדבר עבירה קא מחייבי שבועה אלא כדי להצילו ממכשול עבירה להוציא גזילה מתחת

ידו, ואין בית דין מוסרין שבועה לחשוד על השבועה אלא לכשרים שחזקתן שלא לישבע לשקר, ואם הוא חייב ישלם ולא ישבע, וכיון שהתובע לא קעבר בהכי בל״ת דלפ״ע משום דבי דינא הוא דקמחייבי ליה שבועה ממילא לא רמיא עלי׳ שום חיובא למחול לו על תביעתו כדי שלא ישבע לשקר...

❖ איך יוכיח עד קללה והכאה הרי מכשיל לנוכח בלאו דלפני עור

הגרי״פ פערלא: ביאור לרס״ג: ח״א עמוד 343: **עשה כח: תוכחה:** ...הן אמת דלענ״ד לכאורה מה שפירש רש״י בערכין שם עד הכאה עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח עיי״ש, דמבואר דמפרש עד הכאה היינו שיכהו בפועל, וכן מתבאר מדברי הרמב״ם (בפ״ו מהל׳ דעות ה״ז) עיי״ש, צ״ע טובא אצלי דהרי מצוה הבא בעבירה היא דעבר בהכי אלפני עור דהוה ליה לאו דאורייתא, ובקרא דהוכח תוכיח אין לנו אלא מצוה תוכחה בעלמא אבל עד הכאה לא רמיזא בכתוב כלל ומנא לן דשרי.

ובאמת דחזינא לחינוך (פרשת קדושים מצוה רל״ט) שלא פירש כן שכתב וז״ל מדיני המצוה מה שאמרו ז״ל שחיוב מצוה זו עד הכאה, כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החטא עד כדי שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח, עכ״ל עיי״ש, הרי דס״ל דלא הכאה ממש קאמרינן אלא שיהא קרוב להכותו, ולפי זה אתי שפיר אבל לפירוש רש״י והרמב״ם קשה. מיהו מדברי המדרש שהביא בהגהות מיימוני על דברי הרמב״ם שם מבואר דהכאה ממש קאמרינן וכפירוש רש״י ז״ל עיי״ש, ודוחק לומר דכיון דמקרא דויטל שאול וגו׳ יליף לה התם י״ל דהכי גמירי לה דזו היא מצות תכוחה דאורייתא עד הכאה ואכמ״ל...

...אלא דמכל מקום אכתי קשה למ״ד עד קללה ולמ״ד עד נזיפה, דהא מאי דקאמרינן עד קללה לאו היינו לקללו בשם דיש בו לאו דאורייתא דמקלל חבירו בשם, דהא לא קאמר עד שיקללנו בשם, ועוד דהא משאול גמר לה התם דכתיב לבשתך ולבושת ערות אמך, שאין זו אלא זלזול בעלמא. ואפילו לפי מה שפירש מהרש״א ז״ל בחידושי אגדות שם דקללה ממש היא, כלומר שיהיה זה לבשתך ולבושת ערות אמך עיי״ש בדבריו, מ״מ אין כאן קללה בשם שיהא בו לאו גמור דאורייתא אלא איסורא בעלמא ולהרבה ראשונים אפילו איסורא ליכא כמו שיבואר לפנינו לקמן בלאו דמקלל עיי״ש...

...וגם למ״ד עד הכאה נראה דהיינו לומר דבהכאה נפטר מלהוכיחו עוד, אבל ודאי כשיראה שיש לחוש שיכנו, אסור לו להוכיחו יותר דהו״ל מצוה הבא בעבירה כמשכ״ל, ובזה אפשר להשוות דעת החינוך עם דעת רש״י וסייעתו וניחא נמי שפיר דאין סתירה לדברי החינוך מדברי המדרש תנחומא שהביא בהגהות מיימוני שם, משום דודאי בהכאה נפטר מלהוכיח יותר אלא דהיינו היכא שלא היה נראה למוכיח מעיקרא לפי דעתו שיבוא החוטא להיעז פניו כל כך להכותו, אבל כשיראה ומשער בדעתו שהחוטא קרוב להכותו, אסור לו להוכיחו יותר כדי שלא יעבור בלאו דלפני עור והו״ל מצוה הבא בעבירה, וגם זה הוא בכלל עד הכאה דקאמר רב וזה שבא החינוך לאשמעינן, כן נראה לי ברור...

❧ פרק י: להגיש אוכל למי שלא יברך ❧

הצעת השאלה: לתת מאכל למי שיודע בו שלא יברך, ברכה ראשונה ברכה אחרונה, או לא יטול ידיו, דומה לזה בדורש שלום מי שהולך בגילוי ראש שמזכיר את השם שלכאורה גורם לחבירו לעבור איסור = ומצד שני י"ל דאם לא מכבדו הוא גורם איבה וריחוק מדרך התורה שזו תקלה יותר גרועה ==

חולין קז: תנו רבנן לא יתן אדם פרוסה לשמש... שמא יארע דבר קלקלה בסעודה, והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו.

רי"ף: ברכות פ"ח: ...גרסינן בפרק כל הבשר... ת"ר לא יתן אדם פרוסה לשמש... והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו.

רבינו יונה: לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו, יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה, מותר.

טור: אורח חיים קסט: דתניא לא יתן אדם פרוסה לשמש בין שהכוס בידו... ואסור ליתן לו פרוסה אא"כ יודע בו שנטל ידיו

בית יוסף: שם: ומ"ש ואסור ליתן לו פרוסה אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו. גם זה ברייתא שם השמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו ומדברי רבינו נראה דלתוך פיו לאו דוקא אלא אפילו לידו נמי אסור: וכתב ה"ר יונה בסוף פרק אלו דברים יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר ע"כ ואין דבריו נראים דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא ואפילו הכי לא יתן לו אלא אם כן יודע שנטל ידיו:

ב"ח: שם: ואסור ליתן לו פרוסה אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו, בפרק כל הבשר (קז) מימרא דרבי זירא אמר רב לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אא"כ יודע בו שנטל ידיו, ורבותא קאמר דאפילו לתוך פיו דאינו נוגע בו והוה אמינא אוכל מחמת מאכיל אין צריך ליטול ידיו, קמ"ל דאוכל מחמת מאכיל צריך ליטול ידיו, ואין צריך לומר דליתן לידו אסור דאפילו את"ל דאוכל מחמת מאכיל אין צריך ליטול ידיו כיון דאינו נוגע במאכל, אבל הכא דנותן לידו נוגע במאכל הוא ויהא אוכל בלא נטילת ידים.

וב"י כתב וז"ל: ומדברי רבינו [-הטור] נראה דלתוך פיו לאו דוקא אלא אפילו לידו נמי אסור עכ"ל, ולכאורה קשה דמאי אפילו לידו אדרבא כל שכן לידו דאסור וכן כתב הב"י בעצמו לעיל סוף סימן קס"ג, ואפשר דלידו איכא למימר דיצניענו עד לאחר הסעודה ויטול ידיו ויאכלנו ואפילו הכי אסור דמסתמא יאכלנו מיד בלא נטילה.

כתב הר"ר יונה בסוף פרק אלו הדברים: יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ונראה שכיון שמתכוין לעושת מצוה שנותן בתורת צדקה מותר עכ"ל. ורצונו לומר דביודע שלא נטל ידיו אם נותן לתוך פיו או לידו כדי לאכלו [מיד] עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, אבל במי שאינו יודע בו אם יברך אם לאו בשעה שנותן

לו, אינו עובר כלום אלא אדרבא מקיים מצות צדקה, ואם אין העני מברך, הנותן צדקה אינו עובר בזה על לפני עיור בשעת נתינה וקיים מצות צדקה, ואפילו יודע בו שהוא עם הארץ גמור ולא יברך כלל, לא מפני כך יבטל מצות צדקה. ומה שהשיג על זה הב״י נראה לי דאינו השגה.

שלחן ערוך: או״ח: קס״ג ס״ב: ...הגה: ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עיור לא תתן מכשול. **קס״ט ס״א: ...**ואסור ליתן לו [-לשמש] פרוסת פת אא״כ יודע בו שנטל ידיו. **שם ס״ב:** לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך. **הג״ה:** ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה.

טורי זהב: או״ח סימן קסט: סק״ב: בתורת צדקה, זה דעת הרב רבינו יונה, ונראה טעמו דמצות צדקה היא ודאי וספק אם יטול ידיו ואין ספק מוציא מידי ודאי צדקה, והקשה ב״י הא ליתן לשמש נמי מצוה היא ואפ״ה אין ליתן לו אא״כ יודע שנטל ידיו, ונ״ל דהשמש נכנע תחתיו ולא ידע לבבו אם יזהירנו תחילה על הנטילה משא״כ באחר שמתוך כך יקצוף ולא ירצה לקבל ויתבטל מצות צדקה.

מגן אברהם: קס״ט סק״ו: ויש מקילין, ונ״ל שאם יודע בודאי שלא יברך אסור, ועיין ב״י. וב״ח כתב וז״ל דוקא בנטילת ידים אסור דתיכף בשעה שנתן בידו כדי לאכול עובר משום לפני עיור וכו׳, אבל בברכה בשעה שנותנו אינו עובר ואם אח״כ לא יברך מה עלינו לעשות.

של״ה: שער האותיות קדושת האכילה (פה): ...הבית יוסף בסימן הנ״ל מביא דברי רבינו יונה... יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכווין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר עד כאן. ואין דבריו נראין דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא ואפילו הכי לא יתן לו אלא אם כן שיודע שנטל ידיו, עד כאן לשון בית יוסף.

באמת בקש דחה את דברי רבינו יונה כי בשמש מה מצוה הוא עושה, שכיר הוא בא בשכרו הוא חלף עבודתו שמתחייב במזונותיו, על כן נראה דבתורת צדקה ראוי ליתן אף לסתם שאינו יודע בבירור שמברך, רק שאינו יודע בבירור שלא יברך, דאז עובר על לפני עיור לא תתן מכשול. ומיהו טוב הדבר כשנותן לעני דלא קים ליה בגויה בבירור שמברך שיאמר לו קח זה ותטול ידך ותברך קודם אכילה ולאחר אכילה:

ועוד נראה אף אם יודע שיש בו איזה חטא מחטאים אחרים, לא ימנע בעבור זה מליתן לו, אם לא מי שהוא רשע לכל. ואפשר דזה היה כוונת רבי יונתן בן עמרם בפרק השותפין (ב״ב ח.) כשפתח רבי אוצרותיו ומונע שלא יכנסו שם עמי הארץ, והוא לא רצה לפרסם את עצמו, אמר פרנסיני ככלב וכעורב, ופירש״י ותוספות מה שפירשו. ויש לפרש דהכי קאמר הנה הכלב והעורב חטאו בתיבה כמו שאמרו רז״ל (סנהדרין קח:) שלושה שמשו בתיבה חם וכלב ועורב כו׳, ועל כל זאת פרנסם נח, כן תפרנסיני, ופרנסיה רבי, ואף על פי שנצטער אחר כך, מכל מקום כשיודעים בו איזה דבר טוב והנהגת מצוה, אף שגרוע הוא בשאר מילי, נותנים לו בתורת צדקה ומזהירין אותו שיטול ידיו ויברך לפני אכילה ולאחר אכילה טוב וישר:

אליה רבה: או״ח שם: ויש מקילין כו׳, וכן הסכימו לחם חמודות ומיו״ט ושל״ה, וסיים דאף שיש בו איזה חטא מחטאים יתן לו אם לא שהוא רשע לכל (או שיודע שאינו) ע״כ, והב״ח כתבו? ואפילו יודע כן שהוא עם הארץ גמור ולא יברך כלל לא מפני כך יבטל מצות צדקה ע״כ, ונראה דלא פליגי דשל״ה מיירי שאינו מברך מחמת רשעות ובזה מודה הב״ח, וע״ל סי׳ קס״ג. [-על דברי הרמ״א שם ==למי שלא נטל וכו׳, ...וכל זה ביודע שאינו נוטל אבל בספק נראה דינו כדלקמן סי׳ קס״ט ס״ב בברכת המזון שאם נותן בתורת צדקה אף שאין יודע שנוטל נותן לעני, וכן משמע בלבוש שם ול״ח שם וכן בשל״ה, מיהו טוב הדבר כשנותן לעני דלא קים ליה בגויה שיאמר לו קח זה ותטול ידך ותברך.]

ביאור הגר"א: ויש מקילין כו', נראה דלמד ממ"ש ברפ"ג דדמאי וחכמים אומרים וכו', וער"מ שם ואולי יקשה עליך וכו'.

פרי מגדים: אשל אברהם סק"ו: ויש מקילין, עמ"א וכן משמע בט"ז ג' דאין ספק מוציא מידי ודאי הא וודאי שלא יברך אסור ליתן לו ולא שייך ליתי עשה דצדקה וידחה ל"ת דלפי עיור דכה"ג לא צותה התורה ליתן לו, וגם מצוה הבאה בעבירה עסי' תרמ"ט, ומב"ח משמע אף שיודע שלא יברך שהוא עם הארץ לא יבטל מצות צדקה, י"ל בדווקא בעם הארץ הא מחמת רשעות לא יתן לו, ועי' אליה רבה אות ב' אף שיודע שחטא יתן לו, ונראה שאם מומר לעכו"ם ולשבת ולהכעיס אע"פ שרבית יש מחמירין מ"מ אין מחויב ליתן לו צדקה עי' יו"ד קנ"ט.

משנה ברורה: קס"ט: (ט) ליתן לו וכו, פירוש להשמש דחיישינן שמא מתוך טרדתו ישכח מליטול ידיו אבל באחר לא חיישינן לזה אא"כ רואהו שרוצה לאכול בלי נטילה ויש מחמירין בזה אך כשהוא נותן בתורת צדקה בודאי יש להקל כדלקמיה בס"ב בהג"ה:

(י) לא יתן לאכול וכו', נלמד מסעיף הקודם אך לפי סברא קמייתא דדוקא להשמש משום טרדא א"כ אין מקור לדין זה אם לא שיודע בו שלא יברך שבזה כו"ע מודו דאין נותנין לו:

(יא) בתורת צדקה, דלא מפקעינן מצות צדקה בשביל חשש שמא לא יברך ואע"ג דגבי שמש בסעיף הקודם חיישינן התם הנתינה לאו בתורת צדקה הוא שנותן לו בעבור ששמשו [ל"ח] אך אם יודע בודאי שלא יברך אסור ליתן לו אף בתורת צדקה ודוקא אם מתוך רשעתו אבל אם מתוך אונסו שאינו יכול לברך לא נפקע מצות צדקה בשביל זה [פמ"ג]:

ים של שלמה: חולין פרק ח סימן לה: והשמש שלא נטל ידיו אסור לתן פרוסה לתוך פיו, פי', אפילו לא נגע בו בידים כלל, ולאו דוקא שלא נטל ידיו, אלא אפילו מן הסתם אסור עד שיודע שנטל ידו כדאיתא בברייתא קמייתא, ואפילו ליתן לידיו אסור, ורבותא קמ"לן כדפרישית, ומהא שמעינן דאסור לשום אדם ליתן לאכול אם לא ידענו שנטל ידיו, ולא תימא דוקא שמש שטריד כדאיתא בגמרא (קז:) האי שינוייא דיחוי הוא, ולפי האמת לכל אחד אסור עד שיודעין בו שהוא נוטל ידיו, ומ"מ לא בעינן שרואה שנוטל ידיו אלא אם מוחזק לאדם חשוב סומך עליו שנטל כדאיתא בסוגיא ר"ה בר סחורה הוה קאי קמיה דרב המנונא בלם ליה אומצ' ואכיל, א"ל אי לאו דר"ה את, פירוש שיודע אני בך שבודאי נטלת ידיך, לא הוה ספינא לך.
וכתב הר"ר יונה בסוף פרק אלו דברים יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר ע"כ, והקאר"ו כתב ואין דבריו נראין דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא, ואפ"ה לא יתן לו אא"כ יודע שנוטל ידיו, ויפה כתב:

ר"ע הילדסהיימר: שו"ת ח"א סימן כח: אם מותר לבעל אכסניא להאכיל למי שאינו נוטל ידיו, ואין בו משום לפני עיור שברמ"א או"ח סי' קס"ג. מכתבו קבלתי וקודם אענה אני אומר דכלל גדול הוא מה שמוסכם להיתר גמור בכל תפוצות ישראל ואף המהדרין מן המהדרין בתוך בעלי אכסניא לא שמענו ולא ראינו שמפקפקין להניח על שולחן האכסניא אותן שמזלזלין בנטילת ידים, דבר זה היתר גמור בלי שום פקפוק שבעולם ובלי דחוקים וחילוקים ופלפולים וחלילה להרהר על קדושי עליון רבני הקהלות לשנות ח"ו את תפקידם אם יהיה זה בגדר חובתם אף לאותם שיהיו שומעין לדבריהם וצייתין לאזהרתם.

ובאמת כל יסוד חקירתו רעוע ונופל וכשל עוזר ונפל עזור ואין שום זכר בשום פוסק שלא למכור פת למי שאינו נזהר בנט"י רק לתת לתוך פיו או ליד איש כזה. ומקור דין זה הוא בחולין ק"ז ע"ב אר"ז א"ר לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו (דייקא) של שמש אא"כ יודע בו שנטל ידיו. ואח"כ בברייתא והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו (דייקא) והרי"ף בסוף אלו דברים שהביא כל זה אע"פ דבדברי ר"י א"ר לא העתיק מלות לתוך

פיו אבל בברייתא העתיק ג״כ ובא זה ולימד על זה. ובאמת הטור בסי׳ קס״ט לא הביא מלות דלתוך פיו וכבר העיר ע״ז בב״י ומפרש באמת דאפילו לתוך ידו אסור אבל הבו דלא לוסיף עליה.

והנה ממאמר ריא״ר ובברייתא זו ומקור הדין שלפנינו ברבינו יונה פ׳ א״ד פשיטא דמיירי ג״כ מזה דנתנו לתוך פיו. ור״י גופי׳ מפקפק אי אסור בדרך צדקה והובא ברמ״א בסי׳ קס״ט. והב״י לא מחלק מפני שבביאורו לטור דוחה דברי ר״י. ויעויין בב״ח הובא במג״א קס״ט ס״ק וי״ו דמחלק אם עובר תיכף ומיד דהיינו בנתינה לתוך פיו למי שאוכל בלי נט״י ובין הנותן לאוכל בלא ברכה משום שבשעה שנותנו לו אינו עובר ואם אח״כ לא יברך מה עלינו לעשות.

והנדון שלפנינו משולב ומאוחד הכל כאחת. חדא עדיף עוד מהנותן ליד מי שאינו מברך דעכ״פ נותן המאכל לתוך פיו (או לתוך ידו להטור) משא״כ כאן דבעל אכסניא אינו עושה כלום וגם מקיים מצות צדקה דעושה צדקה בכל עת זה המפרנס אשתו ובניו ובכגון זה לא עלה על לב אחרון לאסור ולפחות מפרנסתו ולית בי׳ פקפוק. וע״י הנ״ל אין אנו צריכין לחילוקיו ופלפוליו.

חזון איש: שביעית יב ט: ... נראה דהא דהקילו חכמים בספק, אע״ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עיור, והיה ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול, שנמנע חסד ודרכי חיים ושלום מעצמנו ומהם, והן רק ע״ה, וחייבין אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכש״כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין, שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו... והלכך שקלו חז״ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו...

מנחת שלמה: חלק א סימן לה: הערות בענין איסור לפני עיור: א) כיבוד באכילה ושתיה למי שיודע שלא יברך.

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה״ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו״ע או״ח סי׳ קס״ט סעי׳ ב׳), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו״ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה״ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתי׳, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עיור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו״מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ״מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע״י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

מילואים והשמטות: אף שכעי״ז כתב גם הרעק״א ביו״ד קפ״א ס״ו לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ומ״מ כתב רק בלשון ׳ואולי׳, שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו הוא עצמו חשיב כמכשילו ביותר, ע״כ.

ונראה שאם אחד רואה בחברו ששותה יין של ערלה, ואינו יכול בשום אופן למונעו אלא ע״י זה שיחליף אותו ביין של טבל, או של סתם יינם, דמסתבר דאין כאן שום איסור בזה

שעושה מעשה בקום ועשה, ונותן לו יין של טבל, כיון דלא קעביד שום מכשול, אלא אדרבה מציל אותו בכך ממכשול יותר גדול. (אך מסתפק אני לפי הכלל הידוע של המל"מ בפ"ד ממלוה ה"ב, דאין אדם נפטר מלפני עיור אלא א"כ יכול הנזיר ליקח את היין בעצמו, או יש עכו"ם שיתן לו, אבל לא מפני זה שיש ישראל אחר דלא איכפת לי' לעבור ע"ש, דלפי"ז איך הוא הדין בכה"ג שיש עוברי עברה שמוכרים נבלה וטרפה לישראלים, אם מותר לישראל כשר למכור להם טרפה דרבנן, מי אמרינן דשרי, הואיל ומציל בכך את האוכלים מאיסור דאורייתא, או אפשר דמחמת האחרים שעוברים על לאו דלפני עיור, אי אפשר לנו להתיר משום כך למכור טרפה דרבנן, ולהפקיע מזה האיסור של לפני עיור).

ומה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אע"פ שע"י זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני שזה ממש אותה עברה, וגם אפשר שע"י הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמו, משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מזיק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי', ולכן נראה דלפי הצורך שפיר רשאי לכבד אותו במאכל ומשתה, וצריך לעשות כן אע"פ שזה בקום ועשה, וכעי"ז פירשו קרא דאל תוכח לץ פן ישנאך, דכיון שזה ללא הועיל הרי אתה מכשילו בלאו של לא תשנא את אחיך, ואעפ"כ הדבר צריך הכרע.

הערת המחבר: הלום נודע שמרן בעל החזו"א זצ"ל בשביעית סי' י"ב אות ט' אינו מתיר בכה"ג באיסור ודאי, ע"כ.

ומצאנו עוד בספר **"הליכות בין אדם לחבירו"** (להג"ר יצחק יעקב פוקס שליט"א עמוד קנ בהערה נד) כתב וז"ל: לענין אב ואם שבאו לביקור והם טרם מברכים על אכילתם כתב לי מו"ר **הגרש"ז אויערבך** זצ"ל:

> "בן או בת שהוריהם עדיין אינם שומרים תורה ומצוות וניסו בדרכי נועם לשדלם לברך על מאכל או משקה שמגישים להם ולא עלה בידם שיברכו, רשאים להגיש להם כל שצריכים שעל ידי התנהגותם עמהם בנימוס המקובל אולי תתקרב דעתם ובמשך הזמן יבואו לקיים המצוות כמותם".

שרידי אש - קריינא דאגרתא ח"א סימן קמ"א - מנחת שלמה והליכות שלמה - אגרות משה ח"ח סי' יג - תשובות והנהגות מצולם - משנה ברורה דרשו - דברי יציב או"ח סי' פ - שבט הלוי ח"א לז, ח"ד יז - שבט הקהתי - לב אברהם וינפלד - גריש"א קובץ תשובות ח"א כ -

לענין הזמנת מי שאינו שומר תו"מ לסעודת שבת כאשר בודאי יגיע ברכב, עיין אג"מ או"ח א סימן צט,

ציונים והוספות

ספרים מרכזיים

לב שומע, ר׳ חיים כהן מטריפולי
מערכה גדולה בענין לאו דלפני עיור סימנים רבים עיי״ש, עמודים לה-מג, עם הוספות והשמטות בסוף הספר

לפני עיור, ר׳ יצחק אליהו הכהן אדלר שליט״א
ספר גדול בענין זה, רפט עמודים, וזה קיצור התוכן:
מבוא: **כללי לפני עיור:** א) במשיא עצה, ב) מכשיל לעבירה; פתחיה, ג) ביאור תרי עברי דנהרא, ד) אופנים שעובר בחד עברי דנהרא, ה) בתוספת איסור, ו) כאשר המכשיל אינו מוזהר, ז) בדיבור וגרמא, ח) במצות עשה, ט) באיסור דרבנן, י) בשוגג, יא) בחלוקים בדין, יב) מצד עצמו אינו עבירה, יג) היכא דאיכא למיתלי להיתירא, יד) בסילוק מכשול טו) במקום פסידא, טז) שונות, יז) אישים, יח) לפני דלפני, יט) מסייע בחד עברא דנהרא, כ) מכשול בעבירה קלה להציל מחמורה, **חלק בירורים וחקירות:** א) השכרת ומכירת עסק למחללי שבת, ב) אוכלין למי שלא נטל ידיו, ג) בשידוכין ונישואין, ד) מלוה מעות בלא עדים, **קיצור ההלכות:** **ליקוטים:** א) באיסורי שבת ויום טוב ב) במאכלות אסורות ג) באיסורים שונים

שדי חמד, ר׳ חזקיה מדיני, קונטרס גדול וזה פירוש הסימנים:
א) המושיט איסור לחבירו וחזר בו חבירו ולא עשה האיסור.
ב) יישוב גמרא נדרים סב
ג) היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא האם יש איסור דרבנן, ובמושיט איסור לנכרי בדלא קיימא בתרי ע״ד וכן למומר, וענין מסייע לדבר עבירה
ד) בדלא קאי בתרי ע״ד דאינו עובר בלפנ״ע האם הוא דוקא כשיודע הנישט שדבר זה הוא אסור
ה) בדלא קאי בתע״ד דאינו עובר בלנ״ע אם הוא דוקא כשאינו מאכילו בידים
ו) בדלא קאי בתע״ד והאיסור הוא של המושיט אם עובר בלפנ״ע
ז) בדלא קאי בתע״ד והעובר לא בקש אלא הוא עצמו מושיט לו האם עובר בלפנ״ע.
ח) בדלא קאי בתע״ד והמושיט הוא אדם חשוב
ט) דבר שיכול לקנות מאחרים, מחלוקת פני משה ומשנה למלך
י) ספק לפנ״ע אם הולכין בו להקל
יא) האם נוהג בנשים
יב) אם המושיט שוגג
יג) כאשר הנישט הוא שוגג ואם יש חילוק בין ישראל לנכרי
יד) מכה בנו גדול ורב לתלמידו
טו) בסברת האמונת שמואל טז) צריכותא בדברי רבי נתן יין לנזיר ואמ״ה לבן נח
יז) למה השמיט הרמב״ם חילוק תרי עברי דנה׳
יח) למה אין לוקין על לפנ״ע
יט) מאכיל מי שלא נטל ידיו
כ) איסור דרבנן להושיט לנכרי
כא) אם יש לפנ״ע באיסור דרבנן והחילוקים בזה, ולמה לא גרע ממשיא עצה שאינה הוגנת
כב) סברת פני יהושע בנכרי בזמן הזה
כג) האם נכרי מצווה שלא להכשיל
כד) דין לפני דלפני
כה) אם אינו מסקל איסור קיים האם עובר בלאו
כו) במונע חבירו ממצות עשה
כז) מונע מחבירו איסור יש בו גם לתא דתוכחה וגם לתא דלפנ״ע
כח) אדם שאוסר על עצמו דבר האם עובר כשמכשילו
כט) במה שחייב בדיני שמים האם איכא לפנ״ע
ל) המשביע למי שישבע לשקר ולמה מותר להשביעו
לא) האם מותר לתת שוחד לשופט נכרי
לב) אם אינו עושה שום מעשה האם בדיברו לחוד עובר בלפנ״ע
לג) האם צריך למחות ביד נכרים הנכנסים להר הבית לשאוב מים
לד) האם הותר לפנ״ע משום איבה לה) אם בקטן איכא משום לפנ״ע.

שירת משה, ר׳ משה טויב, אופקים תשנט
ספר שלם ויסודי, ש״ג עמודים. מחולק לכח סימנים, תמצית הענינים, מפתחות וכו׳, וכעת לא העתקתי אותם
==
==

שערי שלום, ר׳ שלום יצחק טוויל
ספר שלם לנשוא זה: רמ״א עמודים וזה סדר השערים בקיצור:
א) דין נתינת עצה ומכשול
ב) מכשיל בעבירה; הקדמה
ג) דין תרי עברי דנהרא
ד) המוזהרים באיסור ומי אסור להכשיל

ה) לפני עיור מזיד, שוגג, אנוס
ו) לפני עיור באיסורים שונים
ז) דין לפני דלפני
ח) במקום דאיכא למיתלי להיתירא
ט) ענינים שונים
י) דין מסייע בחד עברא דנהרא
יא) דיני אפרושי מאיסורא

אינציקלופדיה תלמודית,
=עדיין לא השגתי =, =ערך לפני עיור=

ש"ס "מתיבתא", הוצאת עוז והדר
מסכת עבודה זרה כרך א: "אוצר עיונים: מערכה א: לפני עור לא תתן מכשול" א) הענינים הנכללים בפסוק ב) אופנים שהובאו בש"ס ג) חיוב מלקות ד) גדרי הדינים ה) נתינת המכשול או מה שנכשל ו) תרי עברי דנהרא ז) מסייע לדבר עבירה ח) לפני דלפני ט) ספק לפני עור י) לפני עיור באיסור דרבנן

= = = = ציונים מספרים ומאמרים = = = =

אבן שתיה, ר' אליעזר דון יחיא
לפני עיור בבן נח בזמן הזה מחלוקת אם הוא מן התורה, בדברי שו"ת פני יהושע, יו"ד סימן לד

אבני זכרון, ר' אברהם יעקב זילברשטיין
באיסור דרבנן ובענין עצה שאינה הוגנת, 285

אבני חן, ר' יצחק זילברשטיין
כמה סימנים עיי"ש, 379

אגרות משה, ר' משה פינשטין
==או"ח חלק ה סימן ח' / יו"ד א סימן ג

אדרת תפארת, ר' אברהם דורי
===, ח"א סי' מא
בדין לפני עיור על ג' עבירות חמורות שיהרג ואל יעבור, ח"ג סי' כ"א

אורח נאמן, ר' מנחם נ"נ אוירבאך
=תיבת "תם" ברמב"ם =, יד:

אמרות משה, ר' משה זכריה ב"ר שאול ברזם
===, ג 471

אמרי בינה, ר' מאיר אוירבך
היחס למצות תוכחה, ועוד נושאים חו"מ דיני דיינים סימן יט, ד"ה ובהא
גוי בזמן הזה דלא כשו"ת פנ"י, רמ"ע מפאנו, ריטב"א דוקא כשודאי יעבור ועוד, טריפות סי' ז

אמרי יושר, ר' מאיר אראק אריק
לגלות מום גדול בשידוכים ודן גם משום עצה טובה וכו' עיי"ש ח"ב קי"ד סעיף ח'

אמת ליעקב, ר' יעקב קמנצקי
דעת אחרונים שאין איסור לפני עיור להכשיל גוי עיי"ש שמסביר שיטתו, פרשת קדושים

ארח מישרים, ר' מנחם טרויש
שלא להכשיל בעבירה, פרק כח

ארעא דרבנן, ר' ישראל יעקב אלגזי
תרי עברי דהנרא ועוד, ל שלט-שמ 39

אשל אברהם, הגאון מבושטאטש
ביודע שחבירו קבל חיטים מחומצים האם ואיך צריך להודיעו, או"ח מהדו"ת סי' רנג

ביאורים לפ' רש"י, אדמו"ר מ"מ שניאורסון
בדברי רש"י עה"ת, קדושים עמ' 128

בינת דניאל, ר' דניאל לרפלר
מאמר לג"ר חיים צימרמן, יבמות עמוד 26

בית ישי, חידושים, ר' שלמה פישר
==, סימן י'

בנין אב, ר' אליהו בקשי דורון
==, ח"א סי' לו

ברית משה,
==, סמ"ג שם

ברכת אבות, ר' ברוך רקובסקי
==דיון רחב, סימן ל"ג

ברכת אברהם, ר' אברהם ארלנגר
==דיון רחב, ב"מ עה

ברכת יצחק, ר' יצחק ברכה
==, 55

ברכת כהן, ר' ברוך שמואל דויטש
=מאמר=, קדושים

דבר בעתו, ר' בינמין מנחם שוורצמן
סימן ארוך בענין לפני עיור / בענין קצבים שמוכרים לגוי 3

דבר המלך, ר' אברהם מבראד
==, שער ו' פ"א

דברי יציב, אדמו"ר מקלויזנברג זצ"ל
בהגשת ספרי מינים ועוד, יו"ד מו, מז, מח
לתת אוכל למי שאינו מברך, או"ח פ
מפתחות סוף ח"ז עיי"ש, ח"ז 903

דברי משפט, כמה מחברים
בייחוד ערוה ר' יצחק רובין, ח"א עמ' פד

דינא דחיי, ר' חיים בנבנשתי
למה נחשב לאו שבכללות וביאור בדברי הרמב"ם ספר המצוות, ל"ת סב (לא תתגודדו)

דעת מרדכי, ר' אילעזר י. ראבינאוויץ
==, יו"ד סי' ג'

דעת סופר, ר' עקיבא סופר
==, יו"ד סי' ס"ג

דעת קדושים, ר' אברהם דוד בוטשאטש
לתת אוכל לאשה שיודע שלא תברך כתבי דעת

קדושים או"ח סי' קס"ג עמוד יג

הדרום קובץ תורני,
האם דוקא עוור ממש, הרב יקותיאל הופמן, באפאלו ניו יורק, סג 731
לאו שבכללות ועצה שאינה הוגנת / בתוך מאמר של הרב אהרן סולוביציק עיי"ש, נה 02

הליכות שלמה,
איך מזמינים נהג מונית שלא התפלל שחרית שמכשילו במלאכה לפני התפילה, ח"א תפילה עמ' יג
לתת אוכל למי שאינו מברך ולכאורה יש בזה משום לפני עיור וכו', כשיש חשש איבה ושנאה ליהודים שומרי תורה וכו' אין לחוש כי מצילו ממכשול יותר גדול עיי"ש ... / ובתוספת ביאור והוספות ומעשה מהחזו"א וכו' ח"א עמ' יט כ
שאילת שלום למי שהולך בגילוי ראש ויזכיר שם שמים, ===

המעין, קובץ, העורך: יונה עמנואל
=== / ד"ר אברהם אברהם, טבת תשמ"ח

המפתח לחפץ בחיים, ר' שלמה רוזנר
לפני עיור באיסור לשה"ר, חידו"ת עמ' עג

הר צבי, ר' צבי פסח פרנק
אם הנזיר שמקבל הכוס יין מכשיל את המושיט בלפני עיור, על התורה פרשת קדושים עמ' פ'

התעוררות תשובה, ר' שמעון סופר
כמה דינים בלאו דלפי עיור לא תתן מכשול / מקשה למה צריך לומר דגוי אין מורידין הרי אסור לשים לפניו מכשול כפשטות הפסוק שכולל גם גוי, ח"ב י)ג(, ח"ד ו

ויקרא אברהם, ר' אברהם פלאגי
==, =קדושים=

זה השולחן, ר' שריה דבליצקי
לפני עיור במידות, ח"ב סי' קנו)אוצה"ח(44

זהב שבא, ר' שמעון גרינפעלד
==, בפסוק

חבלים בנעימים, ר' יהודה ליב גרויבארט
אריכות בגדרי הלאו, סוגיא לא

חוות יאיר, ר' יאיר בכרך
למכור בשר טרף לגוי שנשא מומרית, קפה

חוט שני, ר' נסים קרליץ
==, ==מצולם==

חידושי בתרא, ר' חיים דוב אלטוסקי
מזה שמשמיטה כאן הפסוק מילים רעך או עמיתך משמע שאסור ליתן עצה שאינה הוגנת אפילו לגוי עיי"ש בזה בדברי מנחת חינוך וקובץ שיעורים, פסחים 103 אוצ"ה

חכמי לב, קובץ, מש' וינפלד וכו'
לתת מאכל לבנ"א שאינם נוטלים ידיהם ולא מברכין / הרב אברהם וינפלד, ג 55

חלק לוי, ר' מנחם סגל פאללאק
שנאה הנגרמת ממים הפנים, סה

חמש היריעות, ר' דוד זילבר
==, קדושים 256

חקרי לב, ר' יוסף רפאל חזן
משמע מלשון "תתן" דאסור גם הנתינה אף אם לא נכשל לבסוף, חו"מ סימן כא דף יט עמוד ד

חתן סופר, ר' שמואל ערנפלד
כמה חקירות וביאורים, ח"ב עמ' קעא-קפב

יד הלוי, ר' יצחק שמחה הורוביץ
עצה שאינה הגונה, ל"ת רצ"ט

ר"י שטייף, ר' יהונתן שטייף
==, שו"ת עמ' 279

ישועת ישראל, ר' ישראל רבינוביץ
אם נתן אבן לפני חבירו אם עבר בלפני עיור, 33

כתב סופר, ר' ==
===, יו"ד סימן פג ד"ה ונשובה

כתבי מהר"ץ חיות, ר' צבי הירש חיות
האם חייב לסלק מכשול שכבר מונח לפני העור בספרו דרכי הוראה ושאלת שלמה דן בדבריו, דרכי הוראה

לב אברהם, ר' אברהם ווינפלד
למכור ספרים חיצונים, סי' ע"ג

לימודי ה', ר' ישראל נאגארא
במונע את חבירו ממצות עשה, לז 87

מאור הרמה, קובץ,
מאמרו של הרב דב שיף בענין לפני עיור

מאורות נתן, ר' נתן לייטר
אם מחוייב להפסיד ממונו להציל אחרים ממכשול, קז, 127
אם עובר לפני שנכשל העור, קז, 128 אוצה"ח

מהרם שיק, ר' משה שיק
==, מצוה רל"ג

מהרש"ג, ר' שמעון גרינפלד
, ח"ב ריז ריח וע"ע ח"ג במפתחות

מוסר אביך, ר' אברהם יצחק הכהן קוק
לפני עיור במידות, מד

מוריה
לפני עיור בפירות שביעית, דיון בכל הלאו מאת הרב צבי קושלבסקי שליט"א, קי אוצה"ח 48
לפני עיור "לתועלת", האיסור להכשיל בעבירה האם הוא לחבירו או למקום, הרב דוד אריאב שליט"א שמד
לפני עיור בלשון הרע לכמה אנשים, ועוד חקירות, מאת האדמו"ר מטולנא ז"ל, קכד עמוד פא פב

מורשת משה, ר' מאיר קלירס
המטעה את חבירו באיסור עובר בלפני עיור, עה

מחזיק ברכה, רבינו החיד"א
בעיקר סביב מחלוקת אמונת שמואל ופר"ח ועוד נושאים, יו"ד סימן סב

מחנה חיים, ר' זוסמן סופר

== נושאים ??== ח"א מה, מו, מז

מנחת אשר, ר' אשר זעליג וייס
=שני מאמרים =, ויקרא לח לט

מנחת יצחק, ר' יצחק וייס זצ"ל
במדפיס עיתון ביו"ט וכו' לענין כמה דינים ונוגע גם ללאו דלפני עיור, ח"ג עט

מנחת סולת, ר' דוד זעמן
===, רלב

מנחת פתים, ר' מאיר אראק אריק
מביא ב"ח ביו"ד סי' שלד דמניח אבן וכו' אינו עובר בלאו דאפקו חכמים לגמרי ממשמעותיה, ומנחת חינוך, או"ח קנו
ותוס' ע"ז כא ד"ה אלפני מוכח דלא כב"ח וסמ"ע מו לט, או"ח קנו

מנחת שלמה, ר' שלמה זלמן אוירבאך
לתת אוכל למי שאינו מברך ולכאורה יש בזה משום לפני עיור וכו', כשיש חשש איבה ושנאה ליהודים שומרי תורה וכו' אין לחוש כי מצילו ממכשול יותר גדול עיי"ש, ובתוספת ביאור והוספות ומעשה מהחזו"א ועוד עיין 'הליכות שלמה' הל' תפילה עמודים יט-כ, ח"א סי' ל"ה

מעין החכמה, ר' נח חיים
==, 113

מצודת דוד, הרדב"ז
==, מצוה תפו

מצוות המוסר, ר' יוסף דוד עפשטיין
===, עמ' 163

מצות העצה, ר' יוסף דוד עפשטיין
ארור משגה עיור בדרך, עמ' צה והלאה
עצה שאינה הוגנת, עמ' עב-עד
הגורם נזק ע"י עצה רעה האם חייב לשלם, עמ' קפה

מצות השם, ר' יונתן שטייף
==, עמוד נ"ו

מרפא לשון, כמה מחברים
==, ח"ז כמה מאמרים
לפני עיור בשידוכים, הרב יוחנן ריינר, ח"ח עמ' כט

משמרת הקדש, ר' חסדאי אלמושנינו
, פרשת קדושים

משמרת חיים, הרב פנחס שיינברג שליט"א
כמה חקירות עיי"ש בצילומים, 145, 333, 509

משנת אברהם, לסמ"ג, ר' אברהם אהרן פרייס
==, ל"ת קסח
חסר, ל"ת קסח

משפטי השלום, ר' יצחק סילבר
פרק יא, ==

מתק האזהרות, ר' ישראל איסר שפירא
כמה נקודות בנושא עמוד קיב-ג

נזר התורה, קובץ
לפני עיור לא תתן מכשול / הרב ניסים קרליץ שליט"א, ו 632

נחלת שלמה, מלוקטים
לפני עיור ולשון הרע הרב שמעון דיסקין, עמ' ו

נמוקי שמואל, ר' שמואל צרפתי
==, קדושים שם

נר מצוה, ר' יהודה סיד
==, ל"ת קכד
למה לא לוקין כאשר מכשיל ע"י מעשה כגון מושיט איסור ותירץ ע"פ כללו של החינוך הידוע, ס"ג אות ג' עמ' ו:

נתיבות עולם, ר' שמואל גלאנטי
==, ל"ת קסח

ספר הלכה, טהרת, ר' נפתלי הופנר
==, ==

ספר זכרון לר"ש ורנר,
==, אוצה"ח 411

עבודת המלך, ר' מנחם קראקאובסקי
עמ' נא., עמ' נא.

עיר מקלט, ר' דוד לידא
שלא להכשיל תם, קדושים סי' רלד ובמוסרי השל"ה

עמודי הארזים, ר' אלעזר חזן
==, ==

ערוגת הבשם, ר' משה בן עמרם גרינוולד
כמה נושאים, יו"ד רלה

פירושים ופסקים, רבינו אביגדור צרפתי
, פרשת קדושים

פרדס יוסף, ר' יוסף פאצנאוסקי
==, ויקרא עמ' רכז

פרי השדה, ר' יצחק פרג
==, 92

פרי יצחק, ר' יצחק בלאזער
מה שנוהגים להלוות בלי עדים וכו' כמה חקירות לענין לפני עיור, ח"ב מט

פרשת המלך, ר' יצחק מאיר בן מנחם
==, הל' תלמוד תורה

צביון העמודים, ר' צבי שפירא
==, קעב

קונטרס ערבות, ר' מרדכי רבינוביץ
קונטרס גדול בענין ערבות ותוכחה לפני עיור מסייע ועוד, ח"ב פי"ב

קרן לדוד, ר' אליעזר דוד גרינוולד
איסור דרבנן ועצה שאינה הוגנת ועוד, או"ח קמז

שאלת שלמה, ר' שלמה אהרן ורטהימר
מי שרואה מכשול לפני עיור ולא מסלקו האם עובר בלאו, ח"א סי' מ"ה

שבט הקהתי, ר' שמאי קהת גרוס

להושיט אוכל למי שאינו מברך ונוטל ידים, ב שפב

שערי ישיבה, ישיבת חבד בצפת
בשיטת האמונת שמואל ועוד / הרב שלמה זלמן לבקיבקר, ו 26

שרידי אש, ר׳ יחיאל וינברגר
==, חו״מ סימן קנה
במקום שהמכשיל מתכון לעשות מצוה אין איסור לפני עיור, בענין נתינת אוכל למי שלא יברך ועוד, ח״ב סי׳ ט

תועפות ראם, ר׳ אליקים גאטינייו
===, קדושים

תורת אש, ר׳ שמעיה אבוקרט
מאמר מקיף ביסוד איסור מזיק, בתוכו דיון בלאו דלפני עיור, א 51

תורת חיים
באופן שלמכשיל מותר ולנכשל אסור, ==

תורת יעקב, ר׳ יעקב חיים סופר
מכשיל בדרבנן ועוד נושאים עיי״ש, פרשת קדושים 154

תחומין, **קובץ**, מכון צומת
מאמר חשוב: כל ישראל ערבים, מאת הרב נחום רבינוביץ, חלק יא

תשובות והנהגות, ר׳ משה שטרנבוך
אסור לתת כלי לא טבול במתנה למי שאינו שומר תו״מ כי עובר בלפני עיור, ח״א סימן תסז
להאכיל בשר בתשעת הימים לאנשים שבין כך אוכלים טריפות, ח״ב סימן רנז
לתת אוכל למי שיודע שלא יברך ואם הוא פועל שלו, ח״ב סימן קלח
רופא חילוני בשבת עיי״ש, ח״ג סימן תעט
שאילת שלום למי שהולך בגילוי ראש ויזכיר שם שמים, ח״א סימן יב

==להביא קצת מלשון אמרי יושר ח״ב קיד סעיף ח׳ שהמסתיר מום עובר בלאו דאורייתא של לפני עיור וכו׳ == בקלסר לשון הרע

מותר לגנוב דעת כדי להפריש מאיסורא: עיין פלא יועץ ערך גניבה (מובא בספ״ל גניבת דעת) וז״ל: ... ויש מין גניבה אחרת שדשו בה רבים הלא היא גניבת דעת הבריות ויש מינים ממינים, הכלל הוא שכל שמשתדל לידע מה שבלב חבירו ברוב דברים, הדברים גניבת דעת אקרי ואסור, אם לא שעושה לשם שמים להציל עשוק מיד עושקו או לאפרושי מאיסורא@, וכן המראה חיבה יתירה לחבירו ואין פיו ולבו שוים, גניבת דעת מיקרי, והולך בתמים ילך בטח.

מדרש אגדה: ויקרא: ולפני עיור לא תתן מכשול. מי שהוא עיור בסחורה, או בדבר אחר, ותשיאנו עצה שהיא הוגנת לך ולא לו:

נושאים וסיכומים במצות ולפני עיור

(א) מכשול ממש

פשוטו של מקרא נשאר ומניח מכשול ממש עובר בדאורייתא
רלב״ג
משכיל לדוד
משך חכמה
קובץ שיעורים
גריפ״פ
מנחת פתים או״ח קנו =דלא כב״ח
דיון במנחת חינוך, דברות משה

לפי זה יש מקור לאיסור כריית בור מפסוק זה מן התורה
יד רמה לפני עיור הוא מקור לאיסור נזיקין
משך חכמה

הסוברים שהפשט נעקר ואין כאן אזהרה למכשול ממש
קרבן אהרן ״תתן״ ולא ״תשים״, מלבי״ם

האם הפסוק מחייב גם להסיר מכשול קיים?
מהר״ץ חיות (דרכי הוראה), שאלת שלמה (ורטהיימר) סימן מה (מצולם)
ערוגת הבשם ?? אינו איסור כלפי גוי ??
קובץ שיעורים פסחים כב איסורי ב.א. לחבירו אינו נוהגים בגוי

מכשול בריאותי -- מושיט סיגריה או אלכוהול -- האם אסור מן התורה

מכשיל גוי ע״י מכשול ממש
ערוגת הבשם ?? אינו איסור כלפי גוי ??
קובץ שיעורים פסחים כב איסורי ב.א. לחבירו אינו נוהגים בגוי

היחס לאיסור ולא תשים דמים בביתך
הרמב״ם מסמיך לאו דלא תשים דמים ללאו דלפני עיור ושניהם בהלכות שמירת הנפש, וגם בלשון דומה מאד שכתב בריש ההלכות שם: מצוה רצח שלא להניח ״מכשול״ שנאמר לא תשים דמים בביתך, מצוה רצט שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עיור לא תתן ״מכשול״.
משך חכמה
אריכות בגרי״פ פערלא ?? ?? ??
דברות משה

עוד נושאים
טעמא דקרא וחילוקו - גם סתם אנשים לא מסתכלים בדרך ....

מה כלול בפסוק ״ארור משגה עיור בדרך״ והיחס לפסוק ולפני עיור וגו׳
עיין בספ״ל
משנה למלך שם

(ב) הכשלה ע״י עצה רעה

איך נלמד מהפסוק שלכאורה מדבר על מכשול ממש
קרבן אהרן, מלבי״ם== ==

דוגמאות נתנו חז״ל לעצה רעה
תו״כ א: בת פלוני מהיא לכהונה
תו״כ ב: באיזה דרך אצא
תו״כ ג: מייעצו למכור שדה ואח״כ נוטלו לענין יבם ויבמה

המכשיל בעבירה האם עובר גם באיסור נתינת עצה רעה
גריפ״פ

היחס לאיסור לא תשים דמים בביתך

גריפ״פ == ==

גוי: להכשיל גוי בעצה רעה
שערי תשובה (מבני עמנו, אולם יש שני קטעים שם ויש הבדל ועיין), רמב״ם (קצתנו את קצתנו), חינוך (בני ישראל)
גריפ״פ
קובץ שיעורים פסחים כב איסורי ב.א. לחבירו אינו נוהגים בגוי

גוי: היחס לגמרא ב״ב שאין להשיא עצה לגוי
שהם וישפה== ==

עוד נושאים

(ג) הכשלה בחטא

ביאור ברייתא דרבי נתן
למה דוקא יין לנזיר וכו', תוספות, ראשונים ?, בכור שור (פסחים כב)
האם הוא מבקש שיתנו לו
שערי שלום קבל מרבו עד הלכה למשה מסיני (שכולל גם גוי ועוד)

כאשר מכשילו ממש וגורם לו לחטוא (בשוגג) (כוס בירה ובאמת הוא יין)
רמב"ם יד בכמה מקומות
מלא הרועים סימן שסו, חמדת שלמה וחמדת ישראל
שוגג בגוי: מנחת חינוך, תשובה מאהבה
אחיעזר, הרב כהנמן, אגרות משה

גם כשיודע שהוא אסור ויעבור במזיד
רמב"ם סה"מ כמה מקומות ביד, ר"י בכור שור בפסוק, העמק דבר קדושים
תוס' רי"ד (ע"ז יד), אור זרוע (ע"ז ו) הנזיר מבקש יין
תשובה מאהבה, חזון איש
חמדת שלמה, חמדת ישראל, אחיעזר, קהלות יעקב, אגרות משה

הבחנה בין לפני עיור דאורייתא - לאיסור חכמים שנסמך לפסוק לפני עיור
גזרות חז"ל ריש מס' ע"ז הם רק דרבנן ובכ"ז נזכרים בגמרא משום לפני עיור
ט"ז יו"ד ??, אמנות שמואל או פני יהושע

ביאור שיטת התוספות - תרי עברי דנהרא
שדי חמד
קושיות הגר"א על שיטה זו (יו"ד סימן קנב)

שיטת הרמב"ם אין חילוק של תרי עברי וכל המסייע לעבירה עובר בלפני עיור
לשונות הרמב"ם: פיהמ"ש, יד וכו'
שיטת הר"ח בגמרא ע"ז דף ו:, שאילתות ועוד
מנחת חינוך, מלמד להועיל, מאמר בעל יד פשוטה
שדי חמד, ברית יעקב (ליבשיץ), מטה לוי ח"ב
סימן יח
מהר"ם שיק

האם הוא איסור "לחבירו" או "למקום"
דברות משה אגרות משה,
ברכת אברהם, מנחת אשר, דוד אריאב

לתועלת א: מתכוין לקיים מצוה
רבינו יונה (צדקה)
שרידי אש

לתועלת ב: נסיון אם יעמוד בנסיון (נסיון במידות, אולי כאן שני נושאים?
קידושין, ותוספות שם
תורה לשמה
הרב קוק מוסר אביך, וזה השלחן

לתועלת ג: משביעו /שבועה/ לא לא נחשב מכשילו בשבועת שקר?
שדי חמד, טורי אבן, אמרי ברוך, גריפ"פ
ישנם עוד הסברים למה אין לחוש להשביע ולאו דוקא משום לתועלת עיין

מכשיל חטא גוי
אבר מן החי לבן נח
סירוס
באיסורי עבודה זרה

מכשיל גוי בלימוד תורה
חגיגה יג, תוספות, חרדים, טורי אבן,
שרידי אש בענין מסירת שיעורי תורה שנוכחים בהם גויים
גריפ"פ

מכשיל באיסור דרבנן
פני יהושע קדמון, עובר לפנ"ע דאורייתא כי לא גרע מעצה רעה

חידוש הרמב"ם בפיהמ"ש שמכשיל בעבירה עובר על "אל תשת ידך עם רשע"
תשובה מיראה
אמרי בינה הלכות טריפות

הציורים שדנו בהם משום מכשול עבירה
לנסות עובד או משרת אם יכשל בגניבה וכדומה: תורה לשמה, שרידי אש

אשה המכשילה גבר בהרהורים
==כעת לא מצאתי מפורש ==

(ד) היחס שבין ....

היחס לאיסור לא תשים דמים בביתך
גריפ"פ == ==
דברות משה
היחס לפרשת מסית
אגרות משה (במזמין חילוני לשבת... ?? ??
מצוות השם לגר"י שטייף ס"ק נב (עמוד נט)
גרי"פ פערלא ?? ?? ??

היחס לאיסור אונאת דברים
משכיל לדוד

גרי"פ פערלא

היחס לדין ערבות
גרי"פ פערלא

היחס למצות תוכחה
קובץ שיעורים, גרי"פ פערלא

הלעטיה לרשע וימות
עיין הנדפס בסוף החוברת

(ה) נושאים (כללי)

האם עובר בשעת הנחת המכשול או רק כשנכשל - שייך בכל הג' אופנים לעיל
א) בנתינת מכשול ממש
ב) בעצה רעה
ג) הכשלה בעבירה
מלא הרואים, שדי חמד, גריפ"פ,
חקרי לב חו"מ סימן כא
קהלות יעקב,
למה התו"כ לא מזכיר דינו של רבי נתן?
==
נחשב ללאו שבכללות
רמב"ם שורש ט, ספה"מ משמע בגלל שנוהג בכל עבירה ועיין
דינא דחיי סמ"ג ??, אור שמח בפסוק, לב שומע??, מנחת אשר מצולם
ריטב"א יבמות פד שכ"כ הרמב"ן, לב שומע יש סימן ??
מעשה, דיבור או מחשבה
סמ"ק כולל בתוך לאוין התלוין ביד / רבינו יונה מביא גם בתוך אזהרות התלויות בלשון (נב-נד) וגם בתוך מעשה (פא) לא להכות בנו גדול. חרדים בתוך התלויות בפה (פרק כד ופרק לח-קבלה) ועיין עוד

בני בנימין: (לגאון האדר"ת) הלכות תלמוד תורה פרק ו שם המכשיל את העור. עי' השגת הראב"ד. ונ"ל שבא לפרש דדווקא בכה"ג הוא שמנדין אותו ולא כשנתן מכשול לעור ממש כפשט הכתוב. דבהלאו הזה אפקי' לקרא מפשוטו לגמרי. ועי' יבמות (כד א) וצ"ע. וכמדומני שבס' מנ"ח מסתפק בזה ואת"י כעת. ובאמת במכשיל עור הוא מפורש בתורה ארור משגה עור בדרך. וארור בו נידוי כבשבועות (לו א) וי"ל:

חוות יאיר: סימן קלו: שאלה: מה שקצת רשעי הדור וקלי דעת ופוחזים בשיש להם משפט אצל שופט חקלאה עם אחד, נותן או מפריז ליתן לו שוחד, ונעשה להם דבר זה כהיתר גמור עד אשר ילכו וישתבחו בעיר אשר כן עשו, ולפי הנראה יש בזה איסור דלפני עיור אחר שבני נח מוזהרין על הדינין, ואף כי נחלקו רבוואת' בפירוש אזהרה זו מכל מקום לכו"ע אם יקלקלו הדיינים את המשפטים המה עוברים לאו זה, וא"כ הרי זה הנותן שוחד קאי בלפני עיור כמושיט לבן נח אבר מן החי:

תשובה: הדבר הזה שאל הדוכס הגדול בסגנון אחר לגיסי ה"ה המנוח כמוהר"ר איצק אב"ד ור"מ דמנהיים... והיה הדוכס קאריל לודוויג ז"ל המופלג בחכמה משתעשע לפרקים בגיסי הנזכר בדברי שכליים, ופעם אחד אמר לו הדוכס קובל אני לך על בעלי בתים אשר ממשלתך על נשמתם לתקנם ועליך להוכיחם ולהזהירם על המחלוקת שתמיד תמצאם בחדרי משפט שלי, ולא די שהם מקלקלים מעשיהם וחוטאים אף גם כי יחטיאו וירשיעו ויקלקלו שופטי ארץ הממונים על ידי שנותנים להם שחדים אשר נגד כל דת, כ"ש נגד הנאמר בתורתכם, ולא ידעתי להם שום התנצלות בזה רק באשר שהוא דבר הנעשה בסתר ואינו גלוי וידוע רק ליודע נסתרות ומ"מ ידעתי כי הדבר אמת וידוע לך כמו שידוע לי ומוטל עליך לתקן.

והשיב גיסי ודאי הדבר רע ומר מאד ואף כי הפעם אודה כי לדעתי נעשה המעשה הרע מקלי דעת ורשעים ומ"מ לא נתברר לי הדבר מי ומי עשה ככה לענשו ולייסרו כאשר דיבר אדוני שהם דברים שבסתר וא"א להוכיח בפרהסיא דרך כלל כי חלילה להוציא דבה רע על השופטים כאשר באמת לא נודע לי בבירור ואין להמליץ בשום המלצה בעדם דאפילו לא נאמר איסורו בתורה ראוי לאסרו מצד השכל ויישוב העולם ותיקון המדינה כמו רציחה וגזילה וגניבה ואונאה וזנות ועוול מידות וכולם דברים שהשכל מחייב ודין ודת חק ומשפט עולה על כלנה, שאם יקולקל המשפט איש הישר בעיניו יעשה, ועם כל זה נראה שבאם יש ליהודי איזה דבר משפט עם הגוי שהגוי מכחש לו ממון שהלוהו או תובע לישראל מה שאינו חייב לו אף כי אין התנצלות לנותן השוחד [פי' בדיני אדם] כי מאן יימר שהאמת איתו, כ"ש שהמקבל השוחד לא טוב עשה כי לא יאמינו, מכל מקום הנותן שלבו יודע מרת נפשו שהדין עמו פטור מדין שמים כי ע"י השוחד יצא משפט אמת ותצא העושק מיד מבקש לעושקו.

שנית אפשר כי אין כוונת המשחד שהשופט יעות המשפט רק שכל אחד מתיירא פן חבירו נתן שוחד וע"י כך יטה לב השופט אליו לכן חפץ לתקן במה שגם הוא נותן שוחד וכל אחד מהם אם ידע שחבירו לא יתן גם הוא לא יתן.

שלישית באשר כל שוחד נאסר לא בשניתן על מנת שיזכה אותו בלי זכות ולחייב חבירו בלי חובה, רק שהנותן שוחד נותנו ע"מ שישפוט האמת ויתן לב לחפש בזכותו וכן ארז"ל לא תקח שוחד אפילו לשפוט אמת, כי מצד השוחד איקרובי דעתי' לצד הנותן ובלי כוונה ורצון יצא משפט מעוקל וכמו שכתוב כי השוחד יעור וגו', ומסברא זו אילו נדע ששניהם נתנו סך אחד לא היה חשש. והנה ידוע שאין שנאה כשנאת הדת ומצד הטבע והמנהג בעלי דת אחד הם חבירים ואחים מצד קירוב דעתם והנהגתם ודתם, ובבוא יהודי וגוי למשפט בלי ספק יטה לבב הדיין דעתו להתנצל בעד הגוי ולחשוד לישראל שמשקר ומערים בכל דבריו, לכן סבר היהודי שיש לו משפט עם זה שאינו בעל דת שלו שתהיה

יד שכנגדו על העליונה מצד קירוב דעת השופט לבעל דתו, לכן סבר לתקן מאזני צדק להעמיד דעת קנה מאזנים של השופט על היושר שלא ינטה אנה ואנה ע״י שחד שנותן לו, לא לעוות המשפט, אדרבה לישר המשפט ולשמרו מעות המשפט פן יצא.

אף כי כל זה חלילה לומר שמספיק זה להתנצל בעד הנותן לומר כי יפה עשה רק כי אפשר שע״י סברות בדויות מצא היצה״ר מקום להביא הנותן לכלל זה. וישרו דברי גיסי הנ״ל בעיני הדוכס. והשיב [-הדוכס] כי מה תאמר בשוחד שני בני ישראל המדיינים זה נגד זה שאין תירוצך האחרון מספיק, חזר והשיב גיסי כי אז מצא השטן מקום לתשובה הקודמת שכל אחד חושד חבירו שהוא יתן שוחד לכן יעשה גם הוא כן והכל לתקן המשפט וכל אחד אלו ידע שחבירו ישיב ידו ולא יתן גם הוא ימנע. והדוכס שחק ואמר חסדאין מילך עם כי ידעתי ששערי תירוצים לא ננעלו הן באמת הן בשקר. עד כאן דברי ויכוח הנ״ל.

רק באשר תאמר לנו מה אתה מישיב בדין תורה, לכן אגיד לך רשום בכתב אמת את הנלפענ״ד, כי לכאורה יש לתמוה למה לא הזהירה תורה גם לא תתן שוחד כמו דהזהירה גבי ריבית לא תשוך ולא תשיך ללוה ולמלוה, ונ״ל בזה כי אין נתינת שוחד איסור מצד הנתינה עצמה כמו ריבית, רק מצד הטיית משפט שגורם, לכן אמרה לא תקח שוחד ופירשו רז״ל וכ״כ רש״י אפילו לשפוט צדק, דאילו לשפוט עול כבר נאמר לא תטה משפט (אף כי הקשיתי דילמא לעולם לשפוט עול ולעבור משעת לקיחה דבכה״ג ארז״ל על טומן משקלותיו במלח), וכמ״ש קרא בתר הכי הטעם כי השחד יעור וכו׳, ר״ל שאין החשש שיעות המשפט במזיד רק ע״י השוחד יקרב דעתו לזכותו ויעוורו עיניו לראות אמת, לכן מצד הנותן אפשר שאין חטא אם נושה בחבירו מנה וטענו מאתיים שהנתבע אם יודה האמת וירא מעיוות הדין אם נותן שוחד לדיין כי לבו יודע שהדין עמו רק שלגבי מקבל השוחד שלא ידע הדין עם מי נאסר ודאי בכל ענין.

ולולי שאסרה תורה מצד שע״י זה יצא משפט עול באופן שהמקבל עובר בלאו דשוחד ולכן גם הנותנו עובר שמכשיל חבירו בלאו זו של קבלת שוחד [ע׳ תשובה קפ״ה] היה במשפטים שאין בהם גזל ידוע לתובע ונתבע רק תלויים בדין תורה ובדבר׳ ז״ל כגון דיני שומרים ורוב דיני ממונות השוחד היתר גמור, כי אם יטה לב הדיין אחר הנותן ויתן המשפט לזכותו מה פעל רע ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ולבבו יבין ודעתו נוטהו, ולכן בשוחד לשופטיהם אין בו חשש דלפני עיור אם הוא מדיני ממונות שלא נתברר לבעלי דבר עצמן שחבירו עושה עוול, רק כל אחד סובר שהדין עמו, וגם השופט דעתו לשפוט צדק וגם נותן השוחד אינו מתנה שיזכהו רק שיחפש זכותו וישים דברי טענתו אל לבו, גם אין בו גזל ידוע דק״ל גזל הגוי אסור.

ומפני שיש מקום ללין על דברי ולומר דגם זולת לאו דשוחד מצד עצמו יש בו איסור לנותן ומקבל מצד שגורם שיצא המשפט נגד משפט האמת, ואף כי אין הדיין מזיד רק דן על פי מה שדעתו נוטה, מכל מקום אחר שהשוחד גורם נטיה זו נגד האמת הו״ל עוון ופשע גם מצד הדין ע״י קבלת שוחד וכמ״ש גם בלא דעת נפש לא טוב. לזאת אשיב כי לו יהי כן במשפטי ה׳ כי חיות הנה וממקום קדוש חוצבו ואינם בנוים כלל על שיקול דעת אדם כנודע אף כי ק״ל תחילה בפשיעה וסופו באונס מחמת הפשיעה חייב בדיני אדם ונדון מיני׳ כלפי שמיא מ״מ אין ראיה למשפטי׳ הבנויים על דעת נוטה ושכל אנושי ותיקון הישוב והקיבוץ.

וגם במשפטינו נ״ל להביא ראיה דאין חומר כולי האי במשפט בלתי נכון היוצא מפי הדיין אם הוא דין תורה לדעת הדיין, דגרסינן בגמרא פ״ד דשבועות מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים (כדי שיתחייב שבועה) שלא יאמר אכפרנה בבי״ד ואודה לו חוץ לבי״ד שלא אתחייב לו שבועה וכו׳, ת״ל מדבר שקר תרחק, והנה פשוט מזה גופיה ומכל השינויים שם שאינם רק הרחקות יתירות ולא מצד הדין והאיסור, רק שבזה קשה אחר שאם ישיב זה לתובע כמים פנים לפנים ועם עקש התובע שלא בדין יתפתל וישיב להד״ם וחוץ לבי״ד יודה מה שחייב לו ויתן לו, מה פעל עוון והלא טוב הוא זה מאשר יודה לו מנה בבי״ד

ויפסוק לו שבועה דאורייתא כמודה מקצת, ולפי האמת משפט שוא ושבועת שוא הוא ר״ל חנם אחר שנתבע יודע שאינו חייב לו מנה, אלא על כרחך אחר שהדיין פוסק כדין תורה לפי הטענות, אין בו חשש משפט שוא וממילא גם השבועה אינה שבועת שוא, וטפי קפדינן על דיבור בעלמא שיכחיש הנתבע לפני בי״ד בדיבור קל את מנה שחייב לו אף שדעתו לפרוע לו מה שחייב לו עתה וגם מאז מה שרוצה לגלגל עליו ואף שחבירו עשה שלא כהוגן לא ישיב לו כמעשיהו.

מכל זה ראיה שאם הדיין מי שיהיה עושה מה שדעתו נוטה לא יהיה בו חטא, רק שהשוחד הוא לאו בפני עצמו [ו]מידת תורתינו ומידת כל דין ודת להעמיד כל דין ודת על יושרו, והעיקר על המקבל, שהרי לא ידע עם מי האמת והישר, רק שהנותן אם יודע שזה שכנגדו עובר עליו הדרך ומכחש לו ומבקש את שלו פטור מדיני שמים, וכן בדבר התלוי בשיקול הדעת, מה שאין כן בשח״ו יודע שהדין עם חבירו ומבקש מהדיין שיעוות הדין, הרי בידו חטא כפול ומשולש, גזל ושוחד ועיוות הדין ומכשיל חבירו, ואין חילוק בין ישראל לגוי. וכל זה נראה נכון לפענ״ד: נאם יאיר חיים בכרך

ע׳ תומים (סי׳ ט׳) ושד״ח (מערכת ו׳ כלל כ״ו אות ל״א), ודברי חתם סופר בספ״ל לעיל

הלעיטהו לרשע וימות

בבא קמא סט. ותנן (מע״ש ה א) כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזוזות אדמה, סימנא כי אדמה מה אדמה איכא הנאה מינה אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה, ושל ערלה בחרסית, סימנא כחרסית מה חרסית שאין הנאה מינה אף האי דלית ביה הנאה מיניה, ושל קברות בסיד, סימנא דחיור כעצמות וממחה ושופך כי היכי דניחוור טפי. אמר רבן שמעון בן גמליאל בד״א בשביעית דהפקר נינהו אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות.

רש״י: במה דברים אמורים, דעבדינן להו היכירא לעוברים ושבים, בשביעית, שהוא הפקר ובהיתר הן באין לאכול. אבל בשאר שני שבוע, שהן באים לגזול, יניחם ויאכלו דבר האסור והלעטיהו לרשע וימות.

רמב״ם פיה״מ: מעשר שני פ״ה מ״א: אמר שמסמנין כרם רבעי בגושי עפר שיידעו בני אדם שהוא כרם רבעי ולא יאכלו ממנו כלום... ורבן שמעון בן גמליאל אמר שלא הוצרכנו לרשום כרם רבעי וערלה כדי שלא יאכלו מהן אלא בשנת השמיטה שהיא הפקר ויד כל אדם פשוטה בגנות ובכרמים, אבל שלא בשנת השמיטה אין צריך לציינן לפי שאין רשות לכל אדם לפשוט ידו ולאכול דבר שאינו שלו, ומי שעבר ואכל הרי זה גזלן ואין לנו לעשות תקנה לגזלן כדי שלא יכשל, מפני שעון גזל חמור יותר, ודברים אלו נכונים.

מאירי: והוא שאמרו כרם רבעי צריכים הבעלים לציינו בקוזזית אדמה ר״ל תלי רגבים של אדמה כדי שיכירו העוברים שהוא רבעי ולא יאכלו... ודברים אלו כולם בשנת השמטה שהיתה יד הכל מורשית ליגע בה, הא בשאר שנים הואיל ונגיעתם אסורה אין מתקנין לעוברי עבירה, אלא אם יגעו מוטב וישתרשו בחטא ויאכלו דבר האסור וכגון זה הלעיטהו לרשע וימות, והצנועים הרוצים ולא להיות אדם נכשל בשלהם והיו מתיראים שסימנין אלו לא יהיו נכרים להם היו מניחין בשנת השמטה מעות כנגד הכרם בכרם רבעי והיו אומרים כל מה שנלקט מכרם זה יהא מחולל על מעות אלו, ויש מפרשים שאף בשאר שני שבוע היו עושין כן, ופירוש הדברים הצנועים שמוחלים מן הסתם לכל הנהנים משלהם מיהא בעוברי דרכים אף בשאר שני שבוע היו עושים להם תקנה זו, וכן נראה ממה שאמרו בסוף הסוגיא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא וכו׳:

יראים: סימן רכג: הוכח תוכיח: [לפי נוסחת תועפות ראם]: צוה בוראינו הרואה דבר בחבירו שאינו הגון שיוכיחנו וידריכנו לטובה... ואם ברור [לו] למוכיח שלא יקבלו ממנו והם העוברים שוגגים, טוב לו לשתוק כדאמרינן בביצה בהמביא כדי יין (ביצה ל.) הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין... והני מילי בשוגגין אבל מזידין אע״פ שאתה מרבה עונשו, שחטא בהתראה, אין בכך כלום, ועל זה נאמר הלעיטהו לרשע וימות (ב״ק סט.), וכאשר פירשתי למעלה שחייב להוכיחו אפילו אינו מקבלו, ועל זה נאמר ביחזקאל הוא בעונו ימות ודמו מידך אבקש, ועון הוא זדון כדאמרינן ביומא (לו:) עונות אלו הזדונות.

סמ"ג: עשה י"א: הוכח תוכיח את עמיתך, הרואה את חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה חייב להוכיחו... ואם ברור לו למוכיח שלא יקבלו ממנו והעוברין שוגגין, טוב לו לשתוק, כדגרסינן על זה בפרק המביא כדי יין בביצה (ל.) דאפילו באיסורי דאורייתא הנח להם לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין, אבל אם העוברין מזידין וברור לו שלא יקבלו אע"פ כן שפטור מעונש מיתה כדמוכח במסכת שבת באותה שהבאתי למעלה, מכל מקום מעשה דהוכח תוכיח לא מפטרי, ואע"פ שמוסיף על עונשו שלא יקבלו, הלעיטהו לרשע וימות, ולכך צוה התלמוד השתיקה בשוגגין דוקא. **ואני אומר** שאין זו כי אם עצה טובה, כי אף שמזידין צריך לשתוק, כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות סה:) שחובה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך.

חוות יאיר: סימן קמ"ב: [בענין הנוהגים לשמור נבילות וטריפות וחלק אחורי לא מנוקר וכו' בבית עד שיזדמן למכור לגוי אם שרי ואם צריך למחות בהם]... וא"כ כ"ש כאן חיישינן גם לארחי ופרחי פן יקח בגניבה אחד מהם ויכשל בהם, ואין לומר בכה"ג הלעיטהו לרשע כמ"ש רשב"ג בד"א בשביעית גבי ציון ערלה ורבעי, כי פה אני נותן מכשול לפניו, וגם אותו משנה צ"ע מצד הסברא ומגמ' ואם ק"ל הכי והארכנו בזה במקום אחר.

[השמטת המחבר: במשנה רפ"ה דמעשר שני כרם רבעי מציינין וכו' ארשב"ג בד"א בשביעי' וכו' ופסק הרמב"ם בפ"ט דמעשר שני מ"ז כרשב"ג וק"ל אמשנה דדמאי פ"ג מ"ה הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה וכו' והכי פסק במיימוני פ' י"א מי"ב דהלכות מעשר ונתן טעם שלא יהיה תקלה לאחרים משמע דקפדינן על המכשול של הגונב. וי"ל דהרמב"ם ס"ל כפי' רש"י והרע"ב דמתכוונת הפונדקית לטובה ודלא כתוס' דחולין ו'. עי"ל דכיון דנותן לה בידים חמיר טפי אכן בירושלמי משמע דפלוגתתא דדמאי תלי בהא דמעשר שני הביאו בתיו"ט ומ"מ שם בירושלמי מוכח ג"כ בהא דדמאי חמיר טפי דחזקת חבר שאינו מוציא וכו'.

והנה טעמא דרשב"ג דהלעיטהו לרשע וימות, וכך מפורש בברייתא שהביא בש"ס ב"ק ס"ט ע"א. ואני תמה מאד על לשון זה דהמשמעות בפשטי' דלא לבד בהאי מלתא גופא דלא נקפיד להזהירו מאיסור אם בלאו הכי נמי יש בו עוד איסור שיעבור רק בכל שהוחזק רשע, גם משמע דשרי לספינהו איסור בידים, ואיך יתכן זה ואנו מוזהרין על כל איש ישראל להזהירו בחשש שוגג ולמנעו בכל כוחינו ממזיד (עי' ביו"ד סי' רכ"ח סט"ו בהג"ה),

ואפילו את"ל בזה דאם יאכל הרי רשע הוא לכן לא מוטל להזהירו בזה הדבר בעצמו והלעיטהו לאו דווקא, מ"מ קשה הרי קיי"ל החשוד לדבר אחד אינו חשוד לדבר אחר, כ"ש אם חמיר מיניה (ולכן קיי"ל מותרה לדבר קל אינו מותרה לדבר חמיר) כ"ש שאינו חשוד לדבר שיש בו ב' איסורים ה"נ אפשר שיפרוש מן הגזל ע"י איסור מוסיף של ערלה, וגם בלה"נ ערלה חמירה דאסור בהנאה הוא ואיסור גזל קילא לאינשי כמ"ש מיגו דחשיד אממונא וכו', אע"פ דלא קיי"ל הכי מ"מ סברא יש דאפשר בהשבה ופרעון וכמו שהתנצל רב אשי בהגוזל בתרא אי דגוי הוא שקול דמקבל דמי ואפשר שיאכל ע"מ לשלם לבעליו די"א דשרי עש"ע ר"ס שכ"ט (אף שצ"ע מגניבה סי' שמ"ח) אע"פ דלא שפיר עביד כדילפו רז"ל מגזילה ישלם בב"ק מ"מ עכ"פ קילא לאינשי, אי נמי סבר שלא יקפיד על גרגר מאשכול שיטעום. ולכו"ע נהי דאסור מ"מ לא לקי ולא מיפסל לעדות ולשבועה בפחות משוה פרוטה.

וכ"ש דבפירות הריחניים כגון האתרוגים והחבושים מוסקאדי קנילי גראפולי דמצי להנות מריחם בעודם מחוברים והם פרי העץ כדמוכח מברכתם שיש לציינם דקול מראה וריח אין בהם מעילה ומ"מ איסורא איכא כבפרק כל שעה כ"ו ע"א. ורשב"ג פסק ותני דאין ענין לציון בשאר ימות שנה דמה דנקט במשנה כרם ע"כ לאו דוקא גבי ערלה, רק שגבי רבעי אית תנא דתני כרם כבברכות ר"פ כיצד מברכים. ומי שיעלה ארוכה למחלתי בזה רופא אומן יקרא].

הלעטהו לרשע וימות

אדרת תפארת, ר׳ אברהם דורי
מתי אומרים הלעיטהו לרשע וימות, **ח״ג עמ׳ רפ״ה**

המעין, קובץ,
הלעיטהו לרשע וימות ביאור הסוגיא מאת הרב קלמן כהנא, **ל 234**

חזון איש, ר׳ אי״ש קרליץ
בענין הלעיטהו לרשע ויומות, **דמאי ח ט**

פעמי יעקב, קובץ
הלעטהו לרשע וימות / מדברי הרבנים שליט״א
סביב פסק של הרב יצחק זילברשטיין באחד ששם רעל בתוך הסנדביץ כי הציקו לו וגנבו ממנו וכו׳, **חלק מג, עמוד 92 והלאה**

שדי חמד, ר׳ חזקיה מדיני
הלעיטהו לרשע, **ב 53**

תורה שבעל פה, מוסד הרב קוק
בענין הלעיטהו לרשע וימות ועוד הרב אברהם שרמן

תחומין, מכון צומת
הלעיטהו לרשע וימות, הרב נחום רבינוביץ **ח״א עמודים 41-72**